

Міністерство аграрної політики
та продовольства України

Український інститут
експертизи сортів рослин

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СОРТОВИХ РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ (1923–2023)

Історичні нариси

Монографію розглянуто та схвалено до друку Вченою радою Українського інституту експертизи сортів рослин
(протокол № 9 від 25 травня 2023 р.)

Рецензенти: **Каленська С. М.**, доктор с.-г. наук, професор, академік НААН України,
Національний університет біоресурсів і природокористування України;
Вергунов В. А., доктор с.-г. наук, доктор іст. наук, професор, академік НААН України,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України;
Кучук М. В., доктор біол. наук, професор, академік НААН України,
Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України

Формування національних сортових рослинних ресурсів (1923–2023). Історичні нариси / Упоряд. : Н. В. Лещук, Л. М. Присяжнюк, С. М. Гринів, Т. М. Марченко, Н. В. Павлюк, І. В. Коховська, А. І. Сидорчук ; за заг. ред. С. І. Мельника. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 260 с.

ISBN

Національні сортові рослинні ресурси мають особливе значення для економічного розвитку України, оскільки забезпечують стабільність галузі рослинництва як важливого складника продовольчої безпеки держави.

На основі аналізу історичних джерел висвітлено основні етапи становлення сортовипробувальної мережі в Україні за останні сто років – від витоків і до сьогодення. Узагальнено досвід у галузі сортовипробування державної системи з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин як експертного закладу з проведення комплексу польових і лабораторних досліджень у процесі науково-технічної експертизи сортів рослин.

Опрацьовано й систематизовано архівні документи, оригінальні світлини, спогади ветеранів та пам'ятки про історичні особистості. Матеріал подано у вигляді історичних нарисів.

Для сортовипробувачів, фахівців державної системи з охорони прав на сорти рослин, селекціонерів-дослідників, істориків науки, широкого кола читачів.

Leschuk, N. V., Prysiazhniuk, L. M., Gryniv, S. M., Marchenko, T. M., Pavliuk, N. V., Kokhovska, I. V., & Sydorчук, A. I. (Comps.). (2023). **Formation of national varietal plant resources (1923–2023). Historical essays.** S. I. Melnyk (Ed.). Vinnytsia: TVORY. 260 p.

National varietal resources are of particular importance for the economic development of Ukraine, as they ensure the stability of the crop industry as an important component of the country's food security.

On the basis of the analysis of historical sources, the main stages of the formation of the plant variety testing network in Ukraine over the last hundred years - from the origins to the present - are highlighted. The experience in the field of the state system of protection of rights to plant varieties and the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination as the expert institution for conducting a complex of field and laboratory researches in the process of scientific and technical examination of plant varieties is summarized.

Archival documents, original photographs, memories of veterans and memorabilia about historical personalities were processed and systematized. The material is presented in the form of historical essays.

For variety testers, specialists in the state system of plant variety protection, breeder-researchers, historians of science and a wide range of readers.

Зміст

Вітальне слово	4
Передмова	5
Вступ	6
Розділ 1. Історичні витoki та етапи формування національних сортових рослинних ресурсів	8
1.1. Сортовипробувальна мережа України в 1923–1945 рр.	10
1.2. Післявоєнне відновлення сортовипробувальної мережі України в 1945–1950 рр.	16
1.3. Організація діяльності обласних інспектур із сортовипробування	17
1.4. Державна комісія з випробування та охорони сортів рослин	20
1.5. Державна служба з охорони прав на сорти рослин	24
Розділ 2. Український інститут експертизи сортів рослин: історія започаткування та становлення	34
2.1. Українська центральна лабораторія якісної оцінки сортів сільськогосподарських культур	34
2.2. Організація діяльності Українського інституту експертизи сортів рослин та стратегія його розвитку	40
Розділ 3. Сортовипробувальна мережа УІЕСР: історія розвитку, сучасність та реалізація потенціалу в областях	76
Вінницька філія Українського інституту експертизи сортів рослин	78
Волинська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	86
Дніпропетровська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	92
Донецька філія Українського інституту експертизи сортів рослин	102
Житомирська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	106
Закарпатська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	116
Запорізький обласний державний центр експертизи сортів рослин	120
Івано-Франківська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	132
Київська спеціалізована філія Українського інституту експертизи сортів рослин	138
Кіровоградська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	148
Луганська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	156
Львівська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	160
Миколаївський обласний державний центр експертизи сортів рослин	168
Одеська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	178
Полтавська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	186
Рівненська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	196
Сумська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	202
Тернопільська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	206
Харківська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	212
Херсонський обласний державний центр експертизи сортів рослин	218
Хмельницька філія Українського інституту експертизи сортів рослин	222
Черкаська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	228
Чернівецька філія Українського інституту експертизи сортів рослин	240
Чернігівська філія Українського інституту експертизи сортів рослин	246
Обласний державний центр експертизи сортів рослин АР Крим	252
Післямова	256
Подяки	258
References	259

Вітальне слово

ДЕРЖАВНЕ сортовипробування, зароджене у 1923 році, впродовж віку динамічно трансформувалося від започаткованої Всеукраїнської спілки насінництва до створеного у 2002 році Українського інституту експертизи сортів рослин. Міністерство аграрної політики та продовольства України як компетентний орган забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин і представляє Україну в Міжнародному союзі з охорони нових сортів рослин (UPOV).

У вересні 2023 року Україна відзначатиме 100-річний ювілей із Дня заснування державного сортовипробування, що акумулює національні сортові рослинні ресурси, забезпечуючи стабільність галузі рослинництва як складника продовольчої безпеки держави.

Щиро вітаю колектив Українського інституту експертизи сортів рослин, усіх сортовипробувачів різних поколінь і тих, хто дотичний до формування національних сортових рослинних ресурсів, у складний для держави час. Миру і добра вам. Все буде Україна!

*Міністр аграрної політики та продовольства України
Микола Сольський*

THE State Variety Testing Service, established in 1923, dynamically changed over the years from the established All-Ukrainian Union of Seed Production to the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination, established in 2002. The Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, as the competent body, ensures the formation and implementation of state policy in the field of plant variety rights protection and represents Ukraine in the International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV).

In September 2023, Ukraine will celebrate the 100th anniversary of the establishment of the State Variety Testing, which accumulates the national plant variety resources and thus ensures the stability of the plant industry as a component of the country's food security.

I sincerely congratulate the team of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination, all variety testers of different generations and all those who are involved in the formation of national plant variety resources in a difficult time for the state. Peace and prosperity to you. Everything will be Ukraine!

*Minister of Agrarian Policy and Food of Ukraine
Mykola Solskyi*

Передмова

ГОЛОВНИМ завданням аграрної політики України натеper залишається збільшення виробництва та поліпшення якості продукції рослинництва завдяки розширенню й оновленню сортових рослинних ресурсів, які визначають продовольчу безпеку держави і можуть бути використані в подальшому селекційному процесі.

Формування національних сортових рослинних ресурсів відбувається за результатами державної науково-технічної експертизи сортів рослин. Щорічно Реєстр сортів рослин України поповнюють нові сорти, які відповідають критеріям відмінності, однорідності та стабільності й за господарсько-цінними характеристиками задовольняють потреби споживачів, не загрожують здоров'ю людини та не завдають шкоди довкіллю.

Саме таке тестування забезпечує якість формування та використання національних сортових ресурсів. Адже сортовивчення – це наукове дослідження сортів рослин у польових та лабораторних умовах з метою одержання повноти сукупних знань про їхні морфологічні, фізіологічні, господарсько-цінні характеристики та придатність до використання в подальшому селекційному процесі й для задоволення потреб споживачів.

*Директор Українського інституту
експертизи сортів рослин
Сергій Мельник*

CURRENTLY, the main task of the agrarian policy of Ukraine is the tendency to increase production and improve quality of crop production by expanding and renewing varietal plant resources, which determine food security of the state and can be used in further breeding process.

The formation of national plant variety resources is based on the results of the state scientific and technical expertise of plant varieties. Every year, the Register of Plant Varieties of Ukraine is replenished with new varieties that meet the criteria of distinctness, uniformity and stability, and meet the needs of consumers in terms of economically valuable characteristics, do not threaten human health, and do not harm the environment.

It is this testing that ensures the quality of the formation and use of national varietal resources. After all, varietal investigation is a scientific study of plant varieties in field and laboratory conditions with the aim of obtaining the completeness of aggregate knowledge about morphological, physiological, economically valuable characteristics and the suitability of their use to meet the needs of consumers and further breeding process.

*Director of Ukrainian Institute
for Plant Variety Examination
Serhiy Melnyk*

Вступ

РОЗВИТОК аграрної науки та зростання потреб суспільства в конкурентоспроможних сортах на вітчизняному та міжнародному ринках сьогодні обумовлені державною охороною сортів і прав селекціонера. Держава забезпечує якість реєстрації прав на сорти, поширені на території України, охорону майнових прав селекціонера відповідно до вимог Міжнародного союзу з охорони нових сортів (UPOV) та впровадження сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу в Україні згідно з вимогами Міжнародної організації економічної співпраці та розвитку (OECD).

На сьогодні головне завдання аграрної політики держави полягає у збільшенні виробництва та підвищенні якості продукції рослинництва. Одним з етапів його вирішення є сортозаміна та сортооновлення сортових рослинних ресурсів, що забезпечують реалізацію продовольчої безпеки держави та можуть бути використані в селекційній практиці.

Подальше формування сортових рослинних ресурсів потребує вдосконалення в законодавчому та методичному аспектах. Організаційне, науково-технічне, технологічне, фінансове, кадрове та інше забезпечення має бути переглянуто відповідно до міжнародних вимог і гармонізоване до потреб суспільства.

Цілі, завдання і функції сортовипробування ґрунтується на використанні у виробництві врожайніших і з високою якістю сортів усіх ботанічних таксонів сільськогосподарського призначення, що є потужним засобом зростання валових зборів, поліпшення якості товарної продукції і насіння окультурених видів рослин.

Сорт являє собою біологічну основу інтенсивного землеробства завдяки своїм особливостям, які визначають стійкість рослин до несприятливих умов вирощування і шкідливих організмів. Крім того, йому відведено важливе значення у географічному поширенні видів та розширенні біоценозів. Загалом сорту як носієві багатьох цінних біологічних і господарських особливостей та ознак належить важлива роль у системі заходів щодо підвищення ефективності землеробства.

Сорт займає чільне місце в сучасній технології виробництва товарної продукції та насіння. Своєю чергою, насіння є матеріальним носієм сорту.

За ринкових відносин дедалі більшого значення набуває державна охорона прав селекціонера, товаровироб-

ника сільськогосподарської продукції і сировини. Одним із важелів забезпечення гарантії цих прав є Реєстр сортів рослин України та Реєстр патентів.

Реєстр сортів рослин України формують, використовуючи очікувані результати кваліфікаційної експертизи сортів рослин як комплексу польових та лабораторних досліджень з визначення критеріїв відмінності, однорідності і стабільності та критеріїв заборони до поширення. Висновки з пропозиціями щодо державної реєстрації сорту та/або прав на нього готують, зважаючи на позитивні результати досліджень.

Унаслідок різнобічного комплексного вивчення сортів на дослідних полях філій усіх екологічних градієнтів вирощування і в лабораторіях Українського інституту експертизи сортів рослин товаровиробники мають змогу використовувати сорти, які за своїми показниками відповідають світовому рівню, цілеспрямовано добирати лише ті, що в конкретних умовах забезпечують найбільшу віддачу, тобто максимально використовувати їхній продуктивний і якісний потенціал.

Державний реєстр патентів на сорти рослин в Україні передбачає охорону прав селекціонерів в частині інтелектуальної власності на сорти та сприяє їхньому цивільному обігу на ринку. Державна система охорони прав на сорти рослин представлена компетентним органом і закладом експертизи.

Компетентний орган у сфері охорони прав на сорти рослин – Міністерство аграрної політики та продовольства України, як центральний орган виконавчої влади, формує та реалізує політику у сфері охорони прав на сорти рослин та виконує зобов'язання перед Конвенцією Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV), членом якого Україна стала в 1995 році. Заклад експертизи – це науково-дослідна установа, яка проводить комплекс польових, лабораторних, аналітичних та статистичних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин, за результатами яких готуються висновки про державну реєстрацію сорту та/або прав на нього.

Рівень задоволення вимог внутрішнього і зовнішнього ринків сортовими ресурсами визначає потенціал агропромислового комплексу загалом. Оперативність і повнота реалізації проблем кількісного і якісного поліпшення складу сортових ресурсів тісно пов'язані з процесами вирішення існуючих проблем. В Україні це забезпечило

скорочення шляху сорту від селекціонера до товаровиробника в кілька разів.

За оцінкою міжнародних експертів, сортові ресурси України відповідають кращим світовим стандартам. Надзвичайно підвищується роль сортових ресурсів за сучасного проведення сортозаміни. В Україні за останнє 10-річчя фактично завершено сортозміну озимих пшениці, жита, ячменю і ярих зернових. Це забезпечило додаткове отримання з кожного гектара від 1,2 до 1,9 т зерна. Втім використання сортового потенціалу України має бути кращим. Загальновідомими сортами, які тривалий час перебувають на ринку і є менш продуктивними порівняно з основними стратегічними видами, зайнято від 10% (кукурудза) до 88% (буряки цукрові). Саме тому держава втрачає мільйони тонн сільськогосподарської продукції. Через це недобір урожаю основних видів овочевих культур становить близько третини потенційного обсягу.

Аграрна стратегія розвинених країн базується на використанні конкретних можливостей ґрунтово-кліматичних умов регіону, на основі максимальної реалізації біологічного потенціалу нових конкурентоздатних сортів. При цьому матеріально-технічні ресурси є лише допоміжним чинником управління формуванням їхньої продуктивності.

Процес інтенсифікації зосереджується на максимальній утилізації рослиною енергії сонця і підвищенні родючості ґрунтів. Вирішальна роль у цьому належить генетичним особливостям сорту та його чутливості до умов вирощування. Саме про це переконливо свідчить той факт, що, як правило, урожайність нових сортів у пунктах дослідження на 25–35% вища, ніж у середньому в суб'єктах господарювання різних форм власності. Можна навести багато прикладів у регіонах України, коли господарства лише за рахунок оптимізації сортового складу стабільно отримують високі врожаї.

Основними критеріями добору сортів є їхня екологічна пластичність, адаптивність, стабільність та стійкість до збудників хвороб і шкідників, екстремальних чинників довкілля. У Реєстрі сортів рослин України для кожної ґрунтово-кліматичної зони такі сорти представлено в повному обсязі.

У процесі інтенсифікації сільськогосподарського виробництва роль науково-технічної експертизи неможливо переоцінити через пріоритет у якісних показниках інтенсифікації технологій високопродуктивних сортів, стійких до збудників шкідливих організмів, пристосованих до навколишнього середовища і з вищою окупністю витрат. Саме такі сорти має можливість виділити система охорони прав на сорти рослин і рекомендувати зону ефективного їх вирощування.

Сортовивчення – це наукове дослідження сортів рослин у польових та лабораторних умовах з метою одержання повноти сукупних знань про морфологічні, фізіологічні, господарсько-цінні характеристики та придатність використання їх для задоволення потреб споживачів і подальшого селекційного процесу на всіх історичних етапах свого формування.

Актуальною проблемою залишається дефіцит інформації щодо реакції нових сортів, поширених на території

України, стосовно екстремальних чинників довкілля, стійкості до збудників хвороб і шкідників. Порівняння ступеня їх прояву з результатами науково-технічної експертизи можна провести за допомогою післяреєстраційного сортовивчення (ПСВ), що дасть змогу визначити не тільки економічну доцільність вирощування нових сортів, але і вплив їх на обсяги та структуру посівних площ у певних регіонах країни. Характеристики якості сортів, отримані під час проведення ПСВ, дозволять виділити найбільш екологічно сприятливі зони для переробної, харчової та фармакологічної галузей.

Оптимальний варіант розв'язання науково-виробничої проблеми з формування національних сортових рослинних ресурсів ґрунтується на результатах моніторингу аналогічних проблем у країнах Співдружності Незалежних Держав, Європейського Союзу та Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин. Саме це дає змогу стверджувати, що розвиток селекції в рослинництві відіграє вирішальну роль у формуванні сортових рослинних ресурсів, а проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин шляхом застосування регуляторних, контролювальних та консультативних механізмів є оптимальним безальтернативним варіантом забезпечення формування сортових рослинних ресурсів та їхньої правової охорони. Установлення особливостей динаміки зміни характеристик якості сортів у процесі трансформації їхньої господарсько-біологічної, споживчої та інтелектуальної вартості створить умови для концентрації коштів і зусиль у формуванні генетичного банку й паспортизації сортів рослин як основи продовольчої безпеки держави.

До реалізації завдань з науково-технічної експертизи заявки на сорт рослин залучені висококваліфіковані фахівці, експерти, наукові працівники та агрономи-дослідники.

В умовах ринкових відносин важливо навчити товаровиробника раціонально користуватись наявним генетичним потенціалом сорту та управляти процесами росту й розвитку рослин. Пізнання сорту, стверджував академік В. М. Ремесло, – це 90% успіху. Тому держава забезпечує відкритість і публічність результатів науково-технічної експертизи сортів рослин для задоволення потреб споживача.

Сьогодні базовою науково-дослідною установою з проведення комплексу польових і лабораторних досліджень з науково-технічної експертизи сортів рослин в нашій державі є Український інститут експертизи сортів рослин (УІЕСР). Також УІЕСР – уповноважена установа з проведення ділянкового (ґрунтового) сортового контролю та лабораторного сортового контролю. УІЕСР перебуває у сфері управління Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики). Організаційно-правова форма установи: державна бюджетна неприбуткова наукова установа, яка має підтримку держави.

Основним напрямом науково-технічної діяльності УІЕСР залишається проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин. Сортовипробувальна мережа УІЕСР представлена 20 філіями, які охоплюють усі ґрунтово-кліматичні зони України.

Сергій Мельник

Розділ 1.

Історичні витоки та етапи формування національних сортових рослинних ресурсів

СОРТОВИПРОБУВАННЯ бере свій початок від світанку зародження землеробства. Землероб добирав цінніші види рослин, а серед них – кращі екземпляри для одержання насіння і розмноження.

Офіційним початком сортовипробування можна вважати 1709 р., коли за Указом Петра I створено «аптекарські городи», призначені для вирощування і збирання лікарських рослин, зокрема, в Лубнах на Полтавщині.

У першій половині XIX ст. були спроби започаткування порівняльного сортовипробування, визначення цільового вирощування сортів у місцевих умовах. Випробування місцевих та іноземних сортів проводили на дослідних полях Харківського товариства сільського господарства, на Полтавському дослідному полі, в ботанічних садах, на земельних ділянках сільськогосподарських товариств і в деяких поміщицьких господарствах.

Історія випробування сортів на Полтавщині починалася з Полтавського дослідного поля, де у 1886 р. отримано перші результати конкурсного випробування сортів пшениці озимої і ярої та жита озимого. На Полтавщині основний хліб давала не озима, а яра пшениця. У селянських і поміщицьких господарствах висівали

32% пшениці ярої, 32% жита озимого і близько 9% пшениці озимої. У царській Росії в посівах пшениці озимої переважали місцеві сорти: Червоноколоса остиста, Полтавка, Гірка, Сандоморка, Тейка, Високолистівка та інші й сорти іноземної селекції.

У цей час почали засновувати і приватні сільськогосподарські товариства – Полтавське, Харківське, Цукрозаводчиків тощо. Також створюються за рахунок державних коштів близько 10 дослідних станцій (Московська, Шатилівська, Полтавська, Херсонська та ін.) й велика мережа дослідних і показових полів (за рахунок місцевих сільськогосподарських товариств). Практично в усіх установах напрямом діяльності були: селекція, порівняльне випробування місцевих та іноземних сортів, способів удобрення тощо. Перше окреме сортовипробування та його результати були отримані у 1886 році на Полтавському дослідному полі професором Анастасієм Єгоровичем Зайкевичем, де випробували місцеві сорти пшениці та деякі іноземні.

У 1909 р. випробуванням сортів польових культур почали займатися Одеська, Харківська та інші дослідні станції. Для того щоб порівняльне сортовивчення було ефективним, воно мало б коригуватись і входити до

відповідного регіону. Таким органом на початку XX ст. в Росії став Вчений комітет Головного управління при Департаменті землеробства. На нього було покладено керівництво і коригування наукової діяльності дослідних станцій та показових полів у країні. У 1913 р. Вчений комітет провів нараду з питань сільськогосподарської дослідної справи, на якій були опрацьовані й ухвалені положення щодо організації і методології дослідної роботи з питань селекції та випробування сортів (Труди совещания, 1913). Але у 1914–1918 рр. призупинилася розбудова дослідної справи.

Історія розвитку насінництва на теренах УСРР у 20-х рр. минулого століття розпочалася з виходу «Декрету про насіння» від 13 червня 1921 р. Проект документа розробила

Шатилівська дослідна станція під керівництвом видатного вітчизняного селекціонера і насіннезнавця П. І. Лісцина (1877–1948). Саме тоді вперше було закладено основи майбутньої системи насінництва в державі, а також відновлено роботу мережі дослідно-селекційних станцій, на які покладалося головне завдання – вирощування елітного насіння.

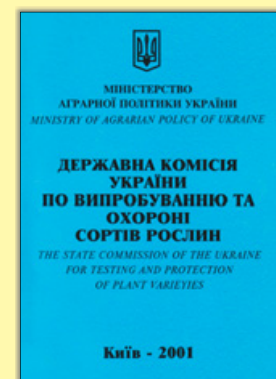
У Києві при Сільськогосподарському інституті 1922 року було створено перший Науковий інститут селекції на чолі з професором В. В. Колкуновим (1866–1939). Незабаром у його мережі розгорнулася селекційно-насінницька робота з основними зерновими та зернобобовими культурами і травами. Того ж року при Сільськогосподарському науковому комітеті України створено Інститут насіннезнавства, директором якого став відомий український вчений у галузі біологічної та сільськогосподарської науки й освіти О. А. Яната (1888–1938). Значною мірою такому сплеску наукової діяльності сприяло запровадження нової економічної політики, що в Україні відбулося на півроку раніше ніж у Росії. Складна фінансова ситуація суттєво впливала на господарську діяльність дослід-

них станцій, адже коштів, які виділяв їм Народний комісаріат земельних справ УСРР (НКЗС УСРР), було недостатньо. Саме це змусило дослідні установи шукати додаткові джерела фінансування. Цією роботою частково почало займатися новостворене Всеукраїнське товариство з насінництва (ВТН), яке знаходило кошти шляхом вкладання капіталів, використання фондів, отримання грошових кредитів, натуральних позик, авансів тощо. Товариство було засновано 23 березня 1922 р. з метою розвитку галузі насінництва в Україні, виведення нових сортів, репродукцій, закупівлі та збуту сортового матеріалу, узгодження його обсягів з потребами країни та зовнішнього ринку, поліпшення селекційної роботи й поступового одержавлення та кооперування в насінневій справі. Ініціатором створення товариства виступив НКЗС УСРР, який постійно підтримував його діяльність, надавши спеціальні та звичайні банківські кредити. Цим можна пояснити той факт, що на початку своєї діяльності ВТН користувалося 10-кратним, порівняно зі своїм незначним власним капіталом, державним та 5-кратним приватним кредитом. Завдяки цьому Товариство вже з 1 квітня 1922 р. розгорнуло активну роботу. У березні 1922 р. НКЗС УСРР виділив ВТН 15 млн карбованців як субсидію і 35 млн карбованців як позику на розвиток насінництва. Для кращого розуміння реальної суми цих асигнувань слід зазначити, що на той час її було достатньо лише для виплати середньомісячної зарплатні двом співробітникам (приблизно 150 золотих карбованців). Перший баланс товариства на 8 квітня 1922 р. показав, що за неповні два тижні роботи із загальної суми до 4 млрд карбованців понад 150

млн становили організаційні витрати. Перше зібрання Товариства відбулося 23 березня 1922 р. за участі двох обласних дослідних станцій і сільськогосподарського кооперативу. Варто зазначити, що НКЗС УСРР розглядав Всеросійське товариство насінництва не лише як спеціальну установу з відновлення насінневих ресурсів країни, але і як частину державної програми в умовах запровадження нової економічної політики, зокрема з підтримки дослідних установ, які найбільше відчули наслідки скорочення своїх ресурсів.

Тому 21 лютого 1923 р. Колегія НКЗС УСРР клопотала перед Харківським губвиконкомом і Раднаркомом про надання ВТН приміщення під склад та визнання його організації загальнодержавним завданням зі встановленням відповідних пільг. Відтак, визнаючи важливість облаштування базового складу з центральною насіннево-очисною станцією в м. Києві, 25 вересня 1923 р. НКЗС УСРР безплатно передав Товариству млин колишнього Печерського товариства. До складу Ради ВТН входили тогочасні визнані діячі вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи: В. В. Безпалько, О. Ф. Гельмер, П. А. Діброва, П. Е. Дудник, Г. М. Клубний,

Національні сортові рослинні ресурси – основа продовольчої безпеки держави

Відповідно до Рішення Цукрпрому від 11 липня 1924 р. про організацію мережі дослідних полів у господарствах Цукротресту було створено мережу дослідних пунктів у межах всієї бурякоцукрової області СРСР. Усього діяло 20 пунктів з проведення колективних досліджень:

1. Харківське відділення: Парафіївський, Карлівський, Бутянський цукрові заводи;
2. Уманське відділення: Погребищенський, Тальновський, Бершадський цукрові заводи;
3. Подільське відділення: Шепетівський, Городокський, Браїлівський цукрові заводи;

4. Київське відділення: Саливонківський, Смелянський, Мало-Висківський, Згурівський цукрові заводи;
5. Курське відділення: Ново-Таволжанський, Красно-Яруський, Благодатинський, Дерюгинський цукрові заводи;
6. Східне відділення: Товарківський, Грибанівський, Нижньо-Кисляйський цукрові заводи.

Проріджування листя винограду на дослідній ділянці

М. М. Кулешов, М. З. Резніков, В. І. Сазанов, В. Я. Юр'єв, А. Л. Трилеський, Н. Ф. Шапошников, С. Т. Цюритин та ін. До її Президії увійшли В. І. Сазанов (голова), М. З. Резніков (заступник голови) та О. Ф. Гельмер (секретар). Управління Товариством було покладено на М. Д. Ємалакі (голова, керував загальноадміністративною та виробничою діяльністю), Г. Г. Дібольта (заступник голови, відповідав за науково-дослідну частину), члени управління: А. В. Первов (фінансове господарство), І. А. Кожевников (складське господарство і транспорт), М. В. Євтушенко (комерційна діяльність і керівництво представництвами товариства) та М. М. Вольф (юридично-консультаційна практика та зв'язки з громадськістю). До складу Ревізійної комісії входили: Б. К. Вікторов, Б. М. Лебединський, С. Д. Пупко, А. В. Лихоман та В. П. Шелекета. Упродовж 1922–1923 рр. у ВТН були створені повноправні представництва у Києві, Катеринославі та Одесі. У цей період Товариство фактично координувало процес об'єднання та організацію сортовипробування в Україні. Воно займалося районуванням сортів в Україні для раціонального розміщення сортів кукурудзи. Податковим управлінням Наркомпроду 19 травня 1923 р. було прийнято рішення про звільнення від єдиного сільськогосподарського податку земельної площі, зайнятої ВТН під насінневими культурами.

1.1. Сортовипробувальна мережа України в 1923–1945 рр.

У 1923 р. в Україні вперше було організовано державне сортовипробування, наступного року – апробацію сортових посівів, а у 1926 р. запроваджено державний контроль за якістю

насіння. За участю ВТН започатковано організацію збору внесків із дослідних станцій України до відповідних фондів, створених для надання матеріальної допомоги обдарованим студентам. Цікавим є той факт, що Всеукраїнське товариство з насінництва виділило Всеукраїнському агрономічному товариству 240 пудів жита на рік для утримання одного стипендіата при Харківському сільськогосподарському інституті. Крім того, запровадило власні премії на Харківській губернській сільськогосподарській виставці та Катеринославі сільськогосподарській виставці для господарств за вагомий внесок у розвиток насінництва в Україні.

У системі Наркомзему і Всеукраїнського товариства з насінництва роботу із сортовипробування розпочато у 1923 році. У цьому ж році Всеукраїнське товариство з насінництва, для подолання наслідків неврожаю 1921 року, виявлення посухостійких сортів і підвищення врожайності полів, за рекомендацією В. І. Вавилова, почало організовувати сортовипробувальну мережу. 1923-й вважається роком заснування системи вітчизняного сортовипробування, коли Всеукраїнським товариством з насінництва було

створено спеціальну сортомережу, до завдань якої входило тільки сортовипробування кукурудзи, ярої та озимої пшениці й картоплі.

За прояв ініціативності в розвитку галузі насінництва, організацію планомірного сортовипробування, розповсюдження селекційних сортів у творчій співпраці з селекційними станціями ВТН було відзначено почесними дипломами I ступеня Харківського губернського управління (1922), Всеукраїнської виставки (1923) та ін. Таким чином, у 20-х рр. XX ст. за надзвичайно складних соціально-політичних та економічних умов в Україні почала діяти чітко організована система насінництва, яка базувалася на тісній взаємодії науки з виробництвом і забезпечувала прискорене розмноження нових сортів і гетерозисних гібридів, збереження чистосортності й типовості, високих посівних якостей і врожайних властивостей, вирощування сортового насіння в кількостях, необхідних для сівби і створення страхових фондів. Упорядковану таким чином вітчизняну контрольну-насінневу систему було піднесено на якісно вищий методичний рівень, виробники та споживачі насіння їй довіряли, фальсифікація зводилася нанівець. Це стало можливим завдяки планомірній і зваженій політиці земельних органів країни та, зокрема, Всеукраїнському товариству з насінництва, що справило відчутний вплив на подальший розвиток вітчизняної насінневої справи.

Станом на 1 січня 1924 р. до складу ВТН входило 26 дослідних установ (Катеринославіська та Київська обласні сільськогосподарські дослідні станції, Харківська та Одеська сільськогосподарські дослідні станції, Носівська районна

сільськогосподарська станція та ін.), 5 сільськогосподарських кооперативів і товариств та державна установа – Уккрадгосптрест. У структурі Товариства налічувалися чотири відділення відповідно до основних природно-історичних областей України; 110 кваліфікованих співробітників; єдиний в Україні сортовий запас у декілька сотень апробованих, або-ригенних і селекційних сортів різних культур; до 500 плантацій у 85 господарствах різних районів республіки із загальною площею посівів до 11 тис. десятин; два майже упорядковані базові та 15 районних зерноочисних пунктів, складські приміщення з річною пропускнуною спроможністю близько 1500 тис. пудів; понад 500 тис. золотих карбованців витраченого і приблизно стільки ж невикористаного кредиту; науковий супровід для повноцінної роботи (бібліотека, колекція сортів у зерні, колоссях, натуральні препарати, альбоми малюнків і фото сортів з натурі, серії діаграм, картограм тощо).

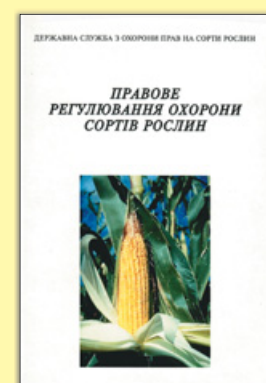
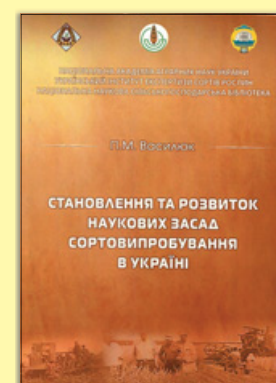
Товариство через своїх представників брало активну участь у всіх губернських і всеукраїнських нарадах та зібраннях з питань насінництва, ініціатором проведення здебільшого було саме воно. Численними публічними виступами, доповідями, повідомленнями з організаційних, економічних та технічних питань стосовно насінневої справи, а також характером і розмахом своєї діяльності Всеукраїнське товариство з насінництва здобуло визнання і авторитет у фаховому середовищі як в Україні, так і за її межами. Підтвердженням цьому слугують численні рішення центральних і місцевих установ. Своєю чергою це збільшувало кількість меценатів, зміцнювало наукові

та громадські зв'язки товариства і, власне, засвідчувало факт його матеріального добробуту. До послідовної копійної роботи з розвитку вітчизняної насіннево-виробничої справи був залучений увесь особовий склад дослідних станцій НКЗС УСРР, значна кількість сільськогосподарських училищ, державних господарських організацій та сільськогосподарських кооперативів. Зазначимо, що для дослідних станцій НКЗС УСРР Товариство поступово перетворилося на потужний діловий центр щодо сорто- і насіннево-виробничої діяльності, а також у питаннях реалізації насіння і фінансування. У травні 1922 р. НКЗС УСРР передало ВТН увесь насінневий фонд, що знаходився у Відділі виробництва насіння НКЗС, як паї за нових членів товариства – дослідні станції. Численні позитивні відгуки на адресу товариства засвідчують, що його своєчасна матеріальна допомога у багатьох випадках була вирішальною. Відтак, дослідно-селекційні станції швидко розвивалися та зміцнювалися. Товариство проводило масштабні аналітичні дослідження стану насінневої справи в Україні та за кордоном: у РРФСР, Німеччині, Чехії, Австрії, Польщі, США.

Вперше в Україні у своїй діяльності саме ВТН застосувало системи сортовипробування, інспектування господарств і посівів на корені, атестації та стандартизації сортів, поділу насіння за генетичними ознаками на категорії, технічну оцінку насіння тощо, що підносило вітчизняне насінництво на якісно новий рівень. Товариством було розгорнуто потужну видавничу діяльність. Окрім власного Бюлетеня воно розробило й видрукувало особливе опитування – «Атестат» і «Відомості про господарства, що розмножують посівний матеріал для Всеукраїнського товариства з насінництва». Вони містили характеристику ґрунтів, які досліджувало ВТН, та інформацію щодо їх територіального розміщення. Згодом ці видання стали обов'язковими під час розгляду пропозицій від населення. Науково-дослідний відділ Товариства займався висвітленням багатоаспектної діяльності організації на шпальтах різних видань, а також підготовкою «Бібліографічного покажчика з питань насінневої справи». Своєю чергою ВТН всіляко сприяло розповсюдженню збірок матеріалів із насінництва серед населення, проводило спеціалізовані галузеві курси. Крім того, ним створено невеликий музей (насіння, колосся, початки тощо), який мав виключно допоміжний практичний характер.

Вирішальна роль у заснуванні сортомережі в Україні належить саме Всеукраїнському товариству з насінництва, яке організувало свою роботу у величезному масштабі й тісному зв'язку з його дослідними станціями. Сортовипробування на той час вели 16 дослідних дільниць. Автономна мережа сортовипробувань Українського

Нормативно-правове та науково-технічне забезпечення формування національних сортових рослинних ресурсів

За планом робіт у Державне сортовипробування було введено:

– 1927–1928 рр. – городні й лучні культури; збільшено кількість сортів і розширено мережу стосовно випробування зернових та бобових культур.

– 1928–1929 рр. – поглиблено і розширено основне сортовипробування польових, городніх і лучних, як стосовно кількості пунктів, так і збільшення кількості культур; введено випробування сортів люцерни, еспарцету, житняка й інших злакових трав; включено в дослідження сорти соняшнику.

– 1929–1930 рр. – зернові бобові (горох, квасолю, сочевицю, нут та ін.); кормові коренеплоди (сорта кормової брукви, буряку, моркви та ін.); організовано сортовипробування сортів рису.

У 1929–1930 рр. до мережі Відділу сортовипробування було включено мережу УРСР в районі Балти, Корсуня, Кривого Рогу, Мелітополя, Артемівська, Носівської дослідної станції.

Наркомзему і Всеукраїнського товариства з насінництва станом на 1928 р. поряд з основною Держсортмережею налічувала 26 пунктів.

1924 року на Дніпропетровщині створено перший сортовипробувальний пункт. Поблизу Синельниківської (колишньої Катеринославської) дослідної станції із покинутих монастирських земель було виділено 101,2 га землі для цього пункту під назвою «Надія». У цьому ж році було закладено й перші дослідні по випробуванню сортів зернових культур. Основним завданням пункту було випробування існуючих селекційних та місцевих сортів різних екологічних груп, визначення їх придатності для місцевих умов, а також ознайомлення селян і сільськогосподарських організацій з кращими сортами. Не менш важливим завданням визначено освоєння сівозміни, підвищення родючості колишніх пасовищ і перелогів, показ агрозаходів, за яких вказані сорти дають високі врожаї в засушливих умовах. Незважаючи на складність організаційного процесу, на пункті щорічно закладали дослідні з сортовипробування пшениці, вівса, ячменю, проса та інших культур. За п'ятирічними результатами випробувань встановлено, що сорт пшениці

м'якої ярої Лютесценс 62 забезпечив урожайність 9,6 ц/га, що на 1,6 ц/га, або на 17%, більше, ніж сорт Мелянопус 69. Новостворений пункт «Надія» працював під пильною увагою агрономічної громадськості, фахівців Синельниківської дослідної станції.

1924 року створено Бюро виведення і розмноження нових сортів польових культур при Державному інституті дослідної агрономії (надалі ВІР), яке почало організовувати державну систему сортовипробування в країні.

У наступному році за ініціативою М. І. Вавилова організовано Валківську дільницю дослідного поля «Мерефа» на Харківщині. Вперше, у 1931 р., при Ворошиловградському (Луганському) сільськогосподарському інституті закладено дослідні з вивчення сортів овочевих культур. У 1932 р. на базі радгоспу «Овоцной» Дніпропетровського району м. Херсона створено спеціалізовану державну сортодільницю з випробування сортів овочевих і картоплі для зони розвиненого овочівництва. За понад 60 років на цій дільниці всебічно вивчено сотні сортів і рекомендовано чимало їх до районування.

Сортовипробування на той час проводили 16 дослідних дільниць. Автономна мережа сортовипробувань Національного земельного комітету і Всеукраїнського товариства з насінництва станом на 1928 р. поряд з основною держсортмережею налічувала 26 пунктів. Сортовипробувальна система в СРСР до 1931 року поділялася на північну і південну. Північна мережа охоплювала центральні, північні області Росії та Білорусію. Тут було створено сім сортодільниць, які працювали під керівництвом директора Центральної генетичної станції (Дитяче Село) професора Писарева

Віктора Євграфовича. До південної системи входили Україна, Північний Кавказ та Середня Азія із 17-ма сортодільницями, які працювали під керівництвом завідувача Бюро створення і поширення сортів Таланова Віктора Вікторовича. У 1931 р. обидві мережі були об'єднані, а у Всесоюзному інституті рослинництва (ВІР) було створено відділ єдиної державної мережі випробування сортів рослин. Пізніше ця мережа розширювалася, збільшувалася кількість державних сортовипробувальних дільниць, видів і сортів. З 1924 до 1934 р. мережа ДСД збільшилась з 24 до 365, кількість видів, що випробувались – від 3 до 127, а сортів – від 178 до 1964.

Перший етап сортового районування зернових культур був розроблений в 1928 р., про який доповів Таланов В. В. у січні наступного року на Всесоюзному з'їзді з генетики, селекції, насінництва та племінного тваринництва в м. Ленінграді. З'їзд ухвалив рішення про районування по п'яти зернових культурах – озима та яра пшениця, овес, ячмінь і кукурудза. Також виділили стандартні (у т. ч. сорт Українка 0246) і допустимі сорти, які затверджені Наркомземом СРСР (1929 р.).

Програму сортовипробування на 1927–1930 рр. значно розширено й залучено всі головні польові та городні культури. Тоді було вперше розроблено спільну методику дослідження сортів, виділено основні ознаки, за якими слід проводити випробування, обрано сортимент досліджуваних сортів відповідно до місцевих ґрунтово-кліматичних умов різних районів.

У 1932 р. Українську сортмережу Наркомзему було об'єднано з відділом сортовипробування Всесоюзного інституту рослинництва (Москва) та

створено Всесоюзну державну сортовипробувальну мережу (Держсортмережу), а згодом її перейменовано у Державну комісію із сортовипробування зернових культур при Наркомземі (1937 р.). У травні 1937 р. розпочав роботу колектив Харківської обласної інспектури, а в листопаді цього ж року в Харківській області створено перші 13 державних сортодільниць, якими керували завідувачі. Визначені господарства області передали їм землю, приміщення під контори, лабораторії і матеріально-технічні засоби для обробітку землі та проведення державних сортовипробувань. Постановою Раднаркому СРСР від 29 липня 1937 р. «Про заходи щодо покращення насіння зернових культур» було визначено засади проведення випробування сортів зернових культур, серед яких створення мережі державних сортовипробувальних дільниць. Мережа сортодільниць формувалася за районним принципом (кожний район чи група районів з подібними ґрунтово-кліматичними умовами). Маючи таке матеріальне забезпечення, працювати було нелегко. Хоча на одного робочого коня або вола припадало по 6,8 га оранки, одним плугом потрібно було зорати 30,8 га за середньої денної норми виро-

Перший апарат робітників Харківської обласної інспектури, жовтень 1937 р.

№ з/п	Прізвище, ініціали	Посада	Місячна ставка, крб
1	Шалаєв М. В.	Обласний інспектор	1000
2	Коваль О. С.	Агроном	900
3	Коростильов І. Я.	Агроном	900
4	Коваль М. В.	Бухгалтер	400
5	Дейнеко А. П.	Секретар-друкарка	250
6	Глибоцька Є. С.	Статистик	250
7	Романовський І. П.	Агент із забезпечення	250
8	Дородних В. С.	Водій	350
9	Нечипоренко Н. Н.	Кур'єр-прибиральниця	120

Перші державні сортодільниці та перші завідувачі, листопад 1937 р.

№ з/п	Сортодільниця	Прізвище, ім'я, по батькові	Виділено за договором	
			землі, га	приміщень, м ²
1	Валківська	Пархоменко Кирило Петрович	80,0	10,0
2	Волчанська	Зосимов Семен Федорович	103,0	38,0
3	Барвінківська	Кошанов Григорій Кузьмович	92,4	35,0
4	Куп'янська	Жпуденко Іван Григорович	100,0	33,5
5	Красноградська	Ляхова Ганна Павлівна	104,7	60,0
6	Богодухівська	Кушнір Михайло Никифорович	90,0	40,0
7	Олексіївська	Лесик Іван Лукич	114,7	76,0
8	Сахновщинська	Швед Дмитро Петрович	104,0	31,0
9	Балаклійська	Ткаченко Федір Васильович	100,0	100,0
10	Печенізька	Попельняк Іван Васильович	100,0	80,0
11	Ізюмська	Мащенко Петро Васильович	98,3	49,0
12	Шевченківська	Розиноер Ісаак Якович	90,0	28,0
13	Харківська	Коваль Євгенія Миколаївна	88,6	20,0
Усього			1265,0	600,5

бітку пів гектара. Це свідчить про те, що плуги в роботі були цілодобово, а люди, коні й воли працювали по дві-три зміни поспіль. Не кожна державна сортодільниця мала потрібну техніку, тому збирали врожай, молотили, очищували насіння переважно вручну.

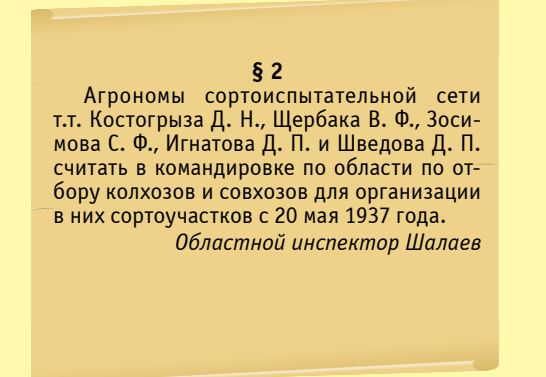
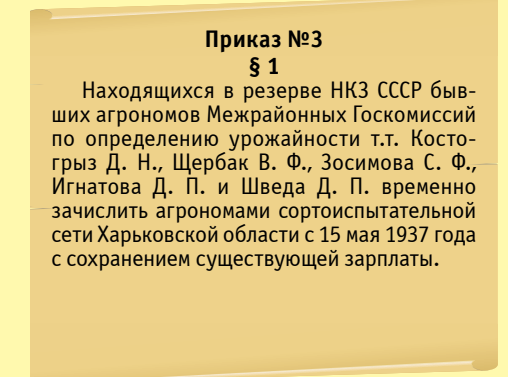
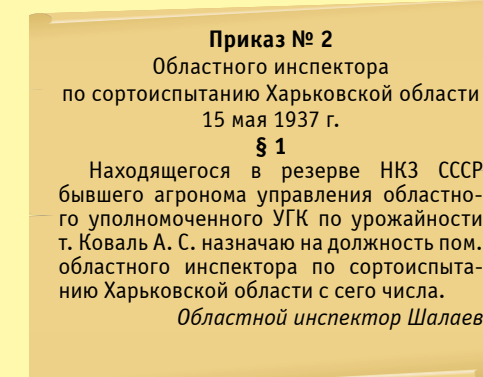
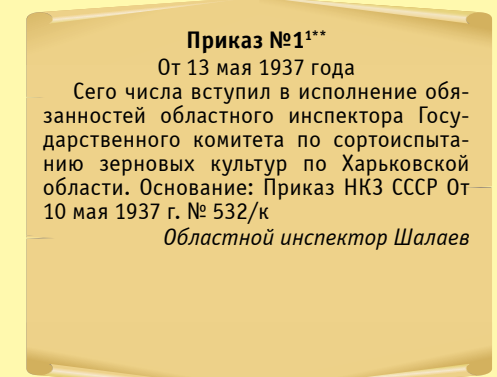
У 1937 р. в усіх областях України були організовані сортодільниці: в Полтавській – 16, Донецькій (Сталінській) – 7, Запорізькій – 5, Житомирській – 9, по одній в Дніпропетровській, Луганській, Київській, Херсонській, Одеській і Чернігівській.

У цьому ж році постановою Раднаркому СРСР «О мерах по улучшению

зернових культур» при Наркомземі СРСР створено Державну комісію з сортовипробування зернових культур. Протягом 1937–1938 рр. у різних ґрунтово-кліматичних зонах організовано 1055 держсортдільниць (по одній на два-три райони) і лабораторію для визначення якості зерна. В областях, краях і республіках створено інспектури Держкомісії, через які здійснювалося керівництво науково-виробничою діяльністю сортодільниць, їхнім фінансуванням і матеріально-технічним забезпеченням. Як характерний приклад створення державної системи сортовипробування в Україні і колишньому СРСР

Сівба дослідних зразків для конкурсного випробування вівса

Матеріальна база Харківської обласної державної мережі сортовипробування за сортодільницями, 1937 р.

№ з/п	ДСД Закріплено за сортодільницями	Валківська	Волчанська	Барвінківська	Богодухівська	Ізюмська	Красноградська	Куп'янська	Алексіївська	Печенізька	Балакліївська	Сахновщинська	Харківська	Шевченківська	Усього
1	Зернові сховища	30	33,8	65	40	66	60	52,5	46	108	60	61,7	35	120	778
2	Коні робочі, голів	8	6	22	8	9	8	8	12	13	8	10	10	12	134
3	Воли робочі, голів	-	6	4	-	6	4	10	12	4	-	6	-	-	52
4	Плуги кінні	2	3	5	2	3	2	6	3	5	-	3	2	5	41
5	Культиватори	-	2	4	1	-	-	4	2	3	-	3	2	4	25
6	Сівалки кінні	2	-	1	2	3	-	3	2	2	-	3	2	1	21
7	Борони триланкові, шт.	4	5	5	3	10	2	6	6	5	-	6	3	4	59
8	Котки дерев'яні	-	1	-	-	-	-	2	2	1	-	-	-	-	6
9	Котки залізні	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3
10	Плуги кінні	1	1	6	-	3	-	-	2	-	-	-	2	-	15
11	Плуги ручні	-	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	6
12	Гралі кінні	-	-	2	-	1	1	-	-	1	-	1	1	-	7
13	Віялки	1	1	-	-	1	1	2	-	-	-	-	1	1	8
14	Сортувалки	-	1	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	1	5
15	Жатки-лобогрійки	-	2	3	1	3	1	-	4	2	-	1	2	1	20
16	Вози парокінні	-	2	6	2	7	2	5	7	5	-	3	2	6	47
17	Вози однокінні	1	1	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	5
18	Вози-гарби	2	1	-	2	-	-	-	6	5	-	2	4	-	22
19	Молотарки	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
20	Бочки для протруєння	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
21	Бочки-водовозки	1	2	-	-	2	1	-	-	-	-	1	-	-	7
22	Сани	-	6	-	-	7	-	4	-	-	-	5	-	-	22
23	Триєри	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2

можна розглянути процес організації системи сортодільниць у Харківській області. Наказами № 1, 2, 3 від 13, 15 і 20 травня 1937 р. створено інспектуру по Харківській області й підібрано колектив агрономів, які виїхали у відрядження для добору господарств і організації в них державних сортодільниць.

У 1938 р. в УРСР було організовано 193 дільниці в таких областях: Вінницькій – 25, Дніпропетровській – 30, Донецькій – 25, Київській – 26, Одеській – 30, Харківській – 35, Чернігівській – 16. Мережу сортодільниць формували за районним

принципом, наведеним вище. Організовано Шпанівську державну сортодільницю з випробування сортів буряку цукрового. У Млинівському районі Рівненської області у 1940 р. сформовано аналогічну дільницю з підпорядкуванням Вінницькій інспектурі з технічних культур. У цей час за ініціативою М. І. Вавилова створено окрему Держкомісію з випробування сортів плодкових культур і винограду із підпорядкуванням Наркомзему СРСР.

Перед Другою світовою війною на території України налічувалося 150 державних сортодільниць з випро-

бування сортів зернових, олійних і трав, з вивчення сортової агротехніки та стійкості сортів до хвороб і шкідників за штучного зараження. Усі сортодільниці були забезпечені доступними на той час технікою, транспортом, лабораторним обладнанням, висококваліфікованими кадрами, впроваджено травопільні сівозміни з оптимальними попередниками під види рослин, сорти яких випробувалися. Ці заходи дали змогу вже у 1938 р. провести перше районування сортів. Створено сортоділянки розширеного набору сортів і сортоділянки основної мережі, щоб підвищити

якість виконання робіт, забезпечити всебічне вивчення господарсько-оціночних ознак сорту та розвантажити основну мережу сортодільниць. Цього ж року Раднарком СРСР затвердив особовий склад Державної комісії з випробування сортів зернових культур. Вжиті державою заходи сприяли поліпшенню роботи Держкомісії: сортодільниці були забезпечені технікою, транспортом, лабораторним обладнанням, висококваліфікованими кадрами. На сортодільницях впроваджено травопільні сівозміни з кращими попередниками під культури випробування.

До випробування включали практично всі вирощувані рослини. Досліді закладали на сортодільницях у дво-, три- та шестиразовій повторності. Завдяки організації контрольно-насіневої лабораторії сорти досліджували не лише на врожайність, стійкість до шкідників, кліматичних умов, а й визначали борошномельні та хлібопекарські якості зерна, вміст білка, клейковини, діастатичну активність борошна, цукристість буряків цукрових.

Від початку організації державного випробування сортів рослин велику увагу приділяли розробленню і

вдосконаленню методики проведення експертизи сортів. Перші методичні вказівки з проведення сортовипробувань опрацьовували в 1937–1938 рр. у шести випусках. Отримані результати спільно з результатами обстеження ґрунтів дали змогу розробити сортове районування, ухвалене у 1940 році.

Під час окупації України німецько-фашистськими загарбниками державна система сортовипробування була зруйнована, а майно пограбоване. Зокрема, у Харківській області кількість майна Інспектури Держкомісії відчутно зменшилася:

1. Культиваторів кінних для суцільного обробітку землі – на 18 шт.
2. Культиваторів для міжрядного обробітку (кінно-ручних) – на 70 шт.
3. Сівалок кінних – на 38 шт.
4. Жаток-лобогрійок – на 9 шт.
5. Сортувалок – на 24 шт.
6. Молотарок кінних – на 9 шт.
7. Лабораторного обладнання – на 3018 од.
8. Ваг (поштово-сотенних) – на 34 шт.
9. Арифмометрів – на 10 шт.
10. Меблів – на 233 од.
11. Бібліотека – на 1080 книг.

Втрати зафіксовано Актом збитків, зареєстрованим у Книзі актів

обліку збитків за № 626 від 13 грудня 1944 р. у Держинському виконкомі районної Ради депутатів трудящих. У повоєнні роки почав зростати генетичний потенціал нових сортів, що можна бачити у дослідях Магдалинівської державної сортодільної станції Дніпропетровської області.

Такі дані показові й для інших культур у системі державного сортовипробування України.

У згаданій Дніпропетровській області пройшли польову експертизу тисячі нових сортів, а районувано лише десятки. Зокрема, за час, що минув (1945–2000 рр.), по найпоширеніших в областях видах зернових одержано такі результати:

Вид зернових	Вивчено сортів	Районовано сортів	
		сортів	%
Пшениця озима	989	29	2,9
Ячмінь ярий	391	13	3,3
Кукурудза	1601	39	2,4

Українська республіканська інспектура Держкомісії відновила свою діяльність відразу після звільнення столиці України – м. Києва. У листопаді 1943 р. та на початок проведення весняно-польових робіт працювало 11 обласних інспектур і 52 державні

Шарування буряку цукрового, 1960 р.

Зразок куща помідора сорту Перемога 165, Ніжинська овочева сортодільниця

Культури	Районовані сорти	Урожайність, ц/га		Приріст урожаю, %	
		ц/га	ц/га	%	%
Пшениця озима	1945 – Українка 246	13,0	-	-	-
	2000 – Скіф'янка	72,5	59,5	550	-
Ячмінь ярий	1945 – Грушевський	17,3	-	-	-
	2000 – Донецький 14	59,4	42,1	340	-
Соняшник	1945 – Ждановський	18,1	-	-	-
	2000 – Одеський 122	38,1	20	210	-
Буряк цукровий	1945 – Романський 06	262	-	-	-
	2000 – Білоцерківський ЧС 90	612	350	230	-

Облік урожаю пшениці озимої, Чернівецька обл.

сортодільниці, на яких закладено сортодосліди з ярих культур.

У сортодослідах сорта планом було висіяно і трофейні сорти у звільнених областях України. У Київській області сорт віса Трофейний, ячменю – Ганна, Гейза, у Полтавській – сорти кукурудзи Памері, Янецький, Даліла; у Дніпропетровській – сорти віса Ербан, Рейнбану та ін.; сорти горошку – Елгернер, Енгелан. Ці й інші трофейні сорти у згаданих областях були включені до наборів розширеного конкурсного випробування і на 1945 рік.

1.2. Післявоєнне відновлення сортовипробувальної мережі України в 1945–1950 рр.

Невдовзі після перемоги у війні мережа держсортів випробування значно розширюється зі створенням сортодільниць на території західних областей України. У травні 1945 р. створено Львівську інспектуру Державної комісії з сортовипробування зернових культур у Львівській і Тернопільській областях з п'ятьма державними сортодільницями. Слід зазначити, що при доборі місць розташування державних сортодільниць враховували рекомендації М.І. Вавилова, зроблені ним під час обстеження території західних районів України у передвоєнний час. Після Другої світової війни мережу державного сортовипробування було відновлено за спеціальним рішенням Ради народних депутатів. Львівська інспектура по Дрогобицькій і Закарпатській областях діяла до середини 1959 року.

Державну інспектуру з випробування зернових видів організовано 1 червня 1945 року. Через рік, на базі садиби громадянина Іванюка в с. Свиняче Горохівського району було

організовано дослідне поле площею 101 га для сортовипробування зернових, а в липні на базі колгоспу «Дружба» Ковельського району створено Ковельську сортодільницю на 110 га орної землі. Значний внесок у розвиток сортовипробувальної мережі належить досвідченим фахівцям у галузі сільського господарства. Це заслужений агроном України Бабич С. Т., яка з 1952 р. і до виходу на пенсію у 1988 р. завідувала Ковельською державною сортодільницею; перший начальник Волинської інспектури Бондарчук Н. Ф. 34 роки очолював Луцьку державну сортодільницю; 44 роки у сортовипробуванні пропрацював Филь Ф. П., з них 24 роки очолював Любешівську і 20 років – Горохівську державні сортодільниці. У 50-ті роки організовано Любешівську і Торчинську зернові, Луцьку овочеву і Липинську плодово-ягідну державні сортодільниці.

На виробничій базі Державної інспектури по Волинській області пра-

цювало 212, 76 – на базі радгоспів і науково-дослідних установ і на самостійній виробничій базі 8 державних сортодільниць. Таким чином, Держкомісія випробувала всі види сільськогосподарських культур, які вирощували в Україні.

У 1947 р. організовано Калуську комплексну ДСД на власній базі з площею землі 300 га. Під час колективізації у 1947–1950 рр. на базі колгоспів у Придністровській зоні організовано Городенківську та Тлумацьку комплексні державні сортодільниці з площею орних земель 110 та 120 га відповідно. У Прикарпатській зоні – Лисецьку (120 га), Надвірнянську зернову (80 га), яку в 1956 р. реорганізовано в овочеву. У 1950–1951 рр. створено Бурштинську зерно-овочеву, а в 1958-му її реорганізовано в Тисменську овочеву державну сортодільницю.

29 травня 1937 р. в Кримській АРСР створено інспектуру Держкомісії з сортовипробування зернових і олійних культур при Наркомземі автономної республіки, у складі якої було вісім державних сортодільниць.

У 1948 р. на базі колгоспу ім. Леніна створено Мукачівську державну сортодослідну станцію по випробуванню сортів зернових культур, а з 1953 р. – по кормових багаторічних травах. У 1955 р. тут випробували сорти тютюну, в 1959-му – зернобобових культур. Від часу створення на станції пройшли випробування понад 8000 сортів 30-ти видів рослин, зокрема, пшениці озимої – 634 сорти, ячменю озимого і ярого – 402, кукурудзи – близько 800, з них 97 іноземної селекції, гороху – 150, сої – понад 200, тютюну – понад 100, конюшини – близько 80, люпину – 45 сортів.

1.3. Організація діяльності обласних інспектур із сортовипробування

На початку 50-х рр. минулого століття Державній сортомережі завдяки організації сортовипробувальних пунктів у колгоспах і радгоспах вдалося деякою мірою відновити роботу до довоєнного рівня. Кількість сортодільниць на території УРСР збільшилась до 225. У післявоєнні роки Уряд СРСР зобов'язав Державну комісію по сортовивченню зернових культур проводити також випробування кормових, олійних та інших культур, у зв'язку з чим у 1950 р. її перейменували в Державну комісію по сортовипробуванню зернових, олійних культур та трав при Міністерстві сільського господарства СРСР.

1951 року, вперше за час існування Державної комісії по випробуванню зернових культур, проведено районування нових сортів і зняття з районування застарілих і низьковрожайних сортів на основі даних виробничого випробування на сортодільницях.

За наказом Міністерства сільськогосподарства УРСР у червні 1963 р. до Центральної Інспектури приєднали існуючу з 1945 року Інспектуру Держкомісії з сортовипробування технічних видів в Україні, після чого вона одержала назву – Інспектура Держкомісії з випробування сортів сільськогосподарських культур УРСР.

З виходом постанови Ради Міністрів СРСР від 27 березня 1953 р. № 920 Державну комісію по сортовипробуванню зернових, олійних культур і трав перетворено в Державну комісію по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Мі-

ністерстві сільського господарства і заготівель СРСР. У 1953 р. Держсорткомісія по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при цьому Міністерстві мала 1668 сортодільниць, з яких 1261 досліджувала зернові, олійні культури і трави, 256 – технічні культури і 151 – овочеві та баштанні культури, картоплю і кормові коренеплоди.

За наказом Міністерства сільського господарства СРСР № 159 від 22 червня 1953 р. до Інспектури, яка працювала з 1945 р. в м. Києві, приєднано Інспектуру Державної комісії по сортовипробуванню технічних культур, після чого Інспектуру перейменовано в Інспектуру Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по УРСР.

У 1953 р. до випробування введено технічні культури (256 сортодільниць), бавовник (88 сортодільниць), овочеві, баштанні культури та картоплю (151 дільниця) Російської Федерації; у 1956-му – сортодільниці (їх налічувалося 160) союзних республік. Державну комісію перейменовують у Комісію по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Держагропромі УРСР (1956 р.). Під час об'єднання вузькоспеціалізовані сортодільниці перетворено у комплексні, широкопрофільні з випробування сортів, вивчення сортової агротехніки, стійкості сортів до хвороб і шкідників за штучного зараження. Перепрофілювання дало змогу реорганізувати 365 сортодільниць і довести їх кількість до 1554 (станом на 1956 р.). У 1957–1964 рр. додано до сортовипробування плодови, ягідні культури, виноград, лугові трави та декоративні культури. Таким чином, від 1964 р. Держкомісія веде сортови-

пробування всіх сільськогосподарських культур. Від початку організації державного сортовипробування сільськогосподарських культур велика увага приділялася ретельності постановки дослідів, розробці і покращенню методик проведення досліджень.

У 1954 р. наказом Міністерства сільського господарства СРСР № 43 від 3 березня 1954 року Кримська державна обласна інспектура і сортостанції переведені в підпорядкування Інспектури Держкомісії Української РСР. У 1966 р. обласній інспектурі підпорядковувалися 23 плодово-ягідні та виноградні державні сортодільниці різних напрямів діяльності, починаючи від комплексних, які випробували сорти понад 15 видів, зокрема, тютюн і виноград.

Крім сортовипробування на державних сортодільницях вивчаються особливості агротехніки вперше зареєстрованих і перспективних сортів. У 60-ті рр. у підпорядкуванні Центру експертизи сортів Кримської області УРСР перебували Червоногвардійська державна сортодослідна станція і шість опорних пунктів. Окрім цього Центр уклав угоди про спільне випробування нових

Агроном Чепой М. В., Ізмаїльська ДСС

Конкурсне сортовипробування пшениці озимої, 1960 р.

Збирання комбайном СК-3 пшениці озимої конкурсного випробування

Випробування сортів соняшнику однорічного

сортів з Інститутом винограду і вина «Магарач», Інститутом ефіро-олійних і лікарських рослин Кримської зональної дослідної станції Інституту лікарських рослин. Щороку в Кримській області випробовували близько 1100 сортів майже 100 видів рослин. У Криму вивчали екзотичні для України види, як-от хурма, маслина, фейхоа, ківі, сорти нових лікарських рослин – розторопші, змієголовника тощо.

У лютому 1956 р. Українська інспектура Держкомісії розпочала випробування сортів овочевих видів і картоплі. З 1966 р. в республіці розпочато сортовипробування плодово-ягідних культур і винограду.

Мережа державного випробування сортів налічувала 296 державних сортодільниць, розміщених у всіх областях України, і 25 обласних інспектур. За спеціалізацією державні сортодільниці поділялися таким чином: комплексні (151) випробовували сорти різ-

них видів сільськогосподарських культур; спеціалізованих налічувалося 145, з них овочевих – 48, бурякових – 5, плодово-ягідних – 48, з випробування тютюну – 3, ефіроолійних видів – 2, рису – 2, квітів – 2, порід шовкопряду – 4.

Для оцінки стійкості сортів до хвороб і шкідників створено сім ентомофітопатологічних сортодільниць.

За наказом Міністерства сільськогосподарства СРСР № 51 від 15.02.1956 у Державну Інспектуру по випробуванню сільськогосподарських культур увійшла Інспектура Державної комісії по сортовипробуванню овочевих культур та картоплі, а з січня 1966-го ще й Інспектура Державної комісії по сортовипробуванню та апробації плодово-ягідних культур і винограду. Так формувалась українська мережа державного випробування, яка об'єднувала в собі 296 сортодільниць і 25 обласних інспектур.

У 1960 р. Державна комісія України разом із Державною комісією СРСР почала випробовувати єдині набори кращих сортів основних сільськогосподарських культур країн-учасниць Ради Економічної Взаємодопомоги. Протягом 1960–1990 рр. до Держкомісії України було заявлено близько 1000 сорторазривків іноземної селекції. Колективи сортодільниць провели великий обсяг робіт з об'єктивної оцінки сортів, що можна простежити на прикладі Харківської та Дніпропетровської обласних інспектур. Харківською інспектурою вивчено близько 6000 сортів у 80 культур, з яких запропоновано до районування і впровадження у виробництво понад 330 сортів, що становить 5–6% від випробуваних. Такий самий стан був щодо вивчення і районування сортів на Дніпропетровщині. Це свідчить про те, що переважна кількість сортів не витримувала конкуренції порівняно із сортами-стандартами і вилучалася із випробування або їх не занесли до Реєстру. У 1960 р. в СРСР, як і в країнах Західної Європи, було організовано міжнародне випробування єдиних наборів кращих сортів і гібридів основних сільськогосподарських видів селекції. Такі випробування проводили за прийнятою в кожній державі методикою державного сортовипробування.

На початок 1970-х рр. основними функціями державного сортовипробування були й залишаються донині такі, як об'єктивна та точна порівняльна оцінка сортів і гібридів сільськогосподарських культур, виявлення більш урожайних і цінних за якістю для районування та пропонування сільгоспвиробництву. Загальні

положення методики сортовипробування єдині для всіх сортодільниць незалежно від їхньої спеціалізації, виробничої бази і географічного розташування.

Інспектури і сортодільниці розробляли порядок проведення дослідів відповідно до місцевих умов. Станом на 1 листопада 1985 р. мережа сортовипробувальних станцій і дільниць УРСР об'єднувала вже 258 одиниць, з них на базі колгоспів – 154, радгоспів та інших підприємств – 86, на самостійному балансі – 17, сортовипробувальних станцій – 1.

Після виходу Постанови Ради Міністрів Української РСР «Про організаційну структуру державного випробування і районування сортів сільськогосподарських культур» від 27 грудня 1989 р. № 292 Інспектуру Державної комісії із сортовипробування сільськогосподарських культур в УРСР реорганізовано в Державну комісію із сортовипробування сільськогосподарських культур при Держагропромі УРСР (далі – Комісія), до складу якої увійшла мережа таких установ і закладів: 25 обласних інспектур, 8 обласних державних сортовипробувальних станцій, 17 державних сортодільниць та

Українська центральна лабораторія з оцінки якості випробувальних сортів у м. Києві. Основне завдання Комісії полягало у здійсненні державного випробування всіх нових сортів, гібридів і ліній як вітчизняної, так і іноземної селекції.

У різні роки Державну комісію з сортовипробування сільськогосподарських культур очолювали такі керівники:

- 1981–1986 **Яковлев Ілля Петрович**, Начальник Інспектури Державної комісії із сортовипробування сільськогосподарських культур;
- 1986–2002 **Волкодав Віктор Володимирович**, голова Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур;
- 2002–2008 **Волкодав Віктор Володимирович**, голова Державної служби з охорони сортів рослин;
- 2008–2010 **Хаджиматов Валерій Атабекович**, голова Державної служби з охорони сортів рослин;
- 2010–2011 **Мельник Сергій Іванович**, голова Державної служби з охорони сортів рослин.

Яковлев Ілля Петрович

Очолював Інспектуру Державної комісії із сортовипробування сільськогосподарських культур в УРСР Держагропрому СРСР (1981–1986 рр.).

Розпочав свій трудовий шлях у сортовипробуванні в 1959 р. на Луганщині. Реалізував постанову Ради Міністрів СРСР від 11 травня 1981 року № 448 «Про сортовипробування і районування сортів сільськогосподарських культур»: централізоване матеріально-технічне забезпечення сортовипробувальних станцій і дільниць, покращення районування сортів і затвердження перспективних; стимулювання працівників республіканської сортомережі.

Ініціював розширення мережі сортовипробувальних станцій і дільниць УРСР Держкомісії із сортовипробування сільськогосподарських культур на базі колгоспів і радгоспів. Яковлев І. П. за період перебування на посаді голови забезпечив якісну роботу Інспектур Державної комісії із сортовипробування (ІДКС) УРСР, мережа яких включала «Центральну Інспектуру», яка знаходилася у місті Києві по вулиці Челюскінців, 13 і безпосередньо координувала діяльність Української центральної лабораторії з якісної оцінки досліджуваних сортів та обласних ІДКС сільськогосподарських культур.

Ділянки конкурсного випробування соняшнику

Конкурсне випробування кукурудзи на силос.
Провідний агроном
Пресіч Володимир Іларіонович,
агроном Мадрига Павліна Михайлівна

Сівба зернових для конкурсного випробування, Кіцманська ДСД

Підготовка мінеральних добрив перед застосуванням

1.4. Державна комісія з випробування та охорони сортів рослин

1992 року Державну комісію по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Держагропромі УРСР перейменовано в Державну комісію України по випробуванню та охороні сортів рослин Мінсільгоспроду України (Держкомісія), завданням якої визначено державне управління в галузі випробування сортів рослин. Мета її створення – забезпечення державного управління формуванням сортових ресурсів України та охорони нових сортів рослин (UPOV). Верховна Рада України прийняла відповідний Закон «Про приєднання України до

У 1995 р. Україна стала членом Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV). Верховна Рада України прийняла відповідний Закон «Про приєднання України до

Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин» від 2 червня 1995 року № 209/95-ВР, і наша країна почала реалізацію виконання вимог Угоди ТРИПС, що було передумовою

Матеріально-технічна база державних сільськогосподарських дослідних станцій Харківської області станом на 2000 р.

№ з/п	ДСДС Матеріально-технічна база	ДСДС						
		Барвінківська	Валківська	Вовчанська	Куп'янська	Первомайська	Чугувська	Усього
1	Землі в обробітку, га	102	358	325,1	54	50	37	926,1
2	Контори, лабораторії, м ²	64	100	200	48	100	60	572
3	Зерносховища, м ²	–	700	250	216	210	590	1966
4	Криті токи, м ²	540	2400	1800	540	–	–	5280
5	Трактори всього, шт. з них гусеничні, шт.	6 2	212 3	14 4	7 1	3 1	5 2	47 12
6	Вантажні автомобілі, шт.	2	8	10	2	2	3	27
7	Зернозбиральні комбайни, шт. у т.ч. «Сампо», шт.	2 1	5 3	5 3	2 2	– –	1 1	15 10
8	Тракторні причепи, шт.	2	5	6	1	1	3	18
9	Жатки, шт.	–	2	1	–	–	–	3
10	Зерноочисні машини, шт.	1	5	5	2	–	–	13
11	Сівалки, шт.	4	6	4	6	–	2	22
12	Плуги, шт.	1	5	4	2	1	1	14
13	Культиватори, шт.	3	10	7	3	1	5	29
14	Розкидачі мінеральних добрив, шт.	1	5	3	–	–	–	9
15	Розкидачі органічних добрив, шт.	–	1	4	–	–	–	5
16	Обприскувачі, шт.	1	2	3	1	1	2	7
17	Припадає землі на фізичний трактор, га	17	29,8	23,8	7,7	16,7	7,4	19,7
18	Припадає землі на один тракторний плуг, га	102	71,6	81,3	27	50	37	66,2

набуття членства України у Світовій організації торгівлі (СОТ).

У 1991–1995 рр. було заявлено на сортовипробування 4665 сортів, з них іноземних – 1684. Упродовж 1986–1995 рр. 3758 сортів і гібридів, зокрема 2280 іноземних, вилучено із сортовипробування.

А вже в 1997 р. започатковано співробітництво між Україною та Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) після підписання Кабінетом Міністрів України та ОЕСР Угоди щодо привілеїв, імунітетів та пільг, які надаються ОЕСР на території України. Цю Угоду ратифікувала Верховна Рада України у липні 1999 року (Закон України від 7.07.1999 № 850-XIV). На сьогодні наша країна тісно співпрацює з ОЕСР у статусі асоційованого члена: приєдналася до Насінневих схем ОЕСР. Організація економічного співробітництва та розвитку проводить регулярні експертні огляди (Peer Review) у країнах-членах та країнах, що приєдналися до неї.

У 2000 р. сортомережа Державної комісії України по випробуванню та охороні сортів рослин Мінсільгоспроду України налічувала 92 державні сортовипробувальні станції та 47 сортовипробувальних дільниць. Нові підходи до поняття про сорт, світовий досвід його охорони спонукали уряд зробити відповідні кроки в нормативно-правовому, науковому, методично-міжнародному аспектах стосовно системи експертизи сортів і охорони прав на них. Для порівняння можна проаналізувати матеріально-технічне забезпечення мережі держсортівипробування в Харківській області станом на 2000 рік.

За роки роботи колективами державних сортодільниць і державних

Аналіз джерелознавчої бази національних сортових рослинних ресурсів дав змогу виділити історичні етапи їхнього формування

- 1923 Організовано державне сортовипробування (створено Всеукраїнську спілку насінництва);
- 1924 Почав діяти перший сортовипробувальний пункт «Надія» на Дніпропетровщині;
- 1925 За пропозицією М. І. Вавилова організовано Валківську дільницю дослідного поля «Мерефа» на Харківщині;
- 1931 Створено Всесоюзний інститут рослинництва (ВІР), де вивчали близько 127 ботанічних таксонів;
Закладено польові дослід з вивчення сортів групи овочевих у Ворошиловградському (Луганському) сільськогосподарському інституті;
- 1932 Сформовано Державну комісію із сортовипробування зернових культур при Наркомземі УРСР;
- 1937 Прийнято постанову Уряду «Про заходи поліпшення насіння зернових культур», якою було створено систему насінництва республіки з такими ланками:
перша – виведення нових сортів та їх селекційне розмноження;
друга – організація державного сортовипробування;
третья – розмноження сортового насіння
- Організовано перші 13 сортодільниць у всіх областях України;
- 1938 Перше районування сортів на сортодільницях;
- 1939 Дослідна справа впроваджується у сортовипробуванні;
Визначення перших господарсько-цінних характеристик;
- 1945 Завершення організації Державної Інспектури по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур;
Формування державної мережі, яка налічувала 225 сортодільниць;
Розроблено перші методики сортовипробування;
- 1950 Сформовано мережу сортовипробувальних станцій і дільниць (258);
- 1970 Державну Інспектуру по сортовипробуванню сільськогосподарських культур реорганізовано в Державну комісію по сортовипробуванню сільськогосподарських культур;
- 1985 Перетворено Інспектуру Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Українській РСР колишнього Держагропрому СРСР у Державну комісію по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Держагропромі УРСР;
- 1989 Організовано Державну комісію України по випробуванню сортів;
Прийнято Закони України «Про охорону прав на сорти рослин», «Про насіння»;
- 1991 Україна стала членом Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV);
Сортовипробування проходять 4665 сортів, зокрема 1684 сорти іноземної селекції;
- 1992 Охороні підлягають сорти 10 ботанічних таксонів;
- 1993 Оубліковано нову редакцію Закону України «Про охорону прав на сорти рослин». Охороні підлягають сорти 23 ботанічних таксонів.
Утворено Державну службу з охорони прав на сорти рослин та Український інститут експертизи сортів рослин (УІЕСР)

Учасники об'їзду сортостанцій оглядають конкурсне випробування пшениці м'якої озимої, Куп'янська ДСВС, 1998 р.

Розкошування дослідних ділянок, Київська філія, 1994 р.

Малогабаритна сільськогосподарська техніка «Неге 212», 1995 р.

Працівники сільськогосподарських кооперативів на полях сортодільниці

сортослідних станцій Харківщини проведено великий обсяг робіт із вивчення та об'єктивної оцінки сортів різних видів сільськогосподарських культур. Випробувано близько 6000 сортів 80-ти видів. Запропоновано до впровадження у виробництво понад 330 сортів, що становить лише близько 6% від випробуваних. Це свідчить про те, що значна частина сортів не витримала конкуренції порівняно із стандартними сортами і вони вилучені із сортовипробування.

Вищезгадані сорти, рекомендовані до поширення в Харківській області, мають високий потенціал урожайності й можуть задовольнити найвишоголивішого товаровиробника.

У 2001 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено низку першочергових заходів щодо розв'язання найважливіших завдань з насінництва, селекції сільськогоспо-

дарських культур і тварин. Серед них пунктом 8 передбачено: «Утворити Український інститут експертизи сортів рослин на базі Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин і Державної комісії

Результати державного сортовипробування в Харківській області від початку заснування до 2000 р.

№ з/п	Види рослин	Вивчено сортів	Рекомендовано до впровадження	% до випробуваних	Найкращі сорти	
					назва	урожайність, ц/га
1	Пшениця озима	749	15	2	Донецкая 48	80
2	Жито озиме	147	7	4,8	Харківське 88	78
3	Пшениця яра	187	7	3,7	Харківська 23	40
4	Ячмінь ярий	350	14	4,0	Одеський 131	70
5	Овес	118	5	4,2	Полонез	57,6
6	Просо	175	8	4,6	Харківське 57	45,3
7	Гречка	103	5	4,9	Астра	31,9
8	Горох	200	9	4,5	Харківський 57	45
9	Кукурудза	686	31	4,5	Дніпровська 288 СВ	114
10	Соняшник	327	17	5,2	Одеський 123	37,8
11	Буряк цукровий	310	14	4,5	Слов'янський ЧС 94	683
12	Картопля	208	20	9,6	Невська	584
13	Буряк кормовий	73	5	6,8	Тимірязєвський 87	680
14	Горошок ярий	87	5	5,7		
15	Люцерна	82	7	8,5		
16	Еспарцет	56	2	3,6		
17	Огірки	135	11	8,1	Леон	572
18	Помідори	252	20	7,9	Флора	741
19	Цибуля	102	15	14,7	Луганський	578
20	Капуста	131	9	6,9	Ярославна	993

України по випробуванню та охороні сортів рослин Мінагрополітики».

Майже 80% працівників мережі державного сортовипробування у Криму були фахівцями з вищою аграрною освітою і зі стажем роботи в цій системі понад 15 років.

Останніми роками в Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості випробовуваних сортів, а також зростає обсяг випробування сортів національної селекції. У процесі сортовивчення виявили тенденції до зниження якості селекціонованих сортів пшениці: знижується кількість білка – на 2%, клейковини – на 4%, зимостійкість – у 1,5 раза. Про якість нових гібридів кукурудзи свідчить той факт, що до випробування залучено сотні, реєструються десятки, а у виробництві вирощують одиниці.

Державну службу з охорони прав на сорти рослин протягом 1986–2008 рр. очолював Волкодав Віктор Володимирович. Уперше в історії сортовипробування він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук на тему «Удосконалення методів комплексної оцінки сортів зернових культур за рівнем їхньої адаптації до умов ґрунтово-кліматичних зон України».

Волкодав Віктор Володимирович

Кандидат сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, доктор технічних наук (1986–2004, 2006–2008 рр.).

Із 1986 р. очолював Державну комісію із сортовипробування сільськогосподарських культур при Держагропромі УРСР, за яким було закріплено мережу установ: 25 інспектур, 8 обласних державних сортовипробувальних станцій, 17 державних сортодільниць та Українську центральну лабораторію з оцінки якості випробовуваних сортів у місті Києві.

Волкодав В. В. ініціював прийняття низки постанов Ради Міністрів УРСР: від 18.11.1989 № 236 «Про організаційну структуру державного випробування і районування сортів сільськогосподарських культур»; від 22.02.1991 № 34 «Про заснування Державного Реєстру і національного Списку сортів рослин Української РСР». У лютому 1992 р. Державну комісію із сортовипробування сільськогосподарських культур перейменовано в Державну комісію України по випробуванню та охороні сортів рослин Мінсільгосппроду України (Держкомісія), яка надавала послуги, пов'язані із забезпеченням прав на сорти рослин.

Віктор Володимирович активізував діяльність у сфері охорони прав на сорти рослин і вже в 1993 р. Уряд ухвалив перелік родів і видів рослин, на сорти яких почали видавати патенти. Держкомісія розробила проект Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», який регулював майнові та немайнові права на сорти рослин. Закон був прийнятий у 1993 році. Держкомісія була представлена 25 обласними інспектурами, 66 сортовипробувальними станціями, 122 сортодільницями, 8 лабораторіями та 4 підприємствами.

Велика заслуга Волкодава В. В. полягала у виборі міжнародного орієнтиру у сфері охорони прав на сорти рослин. У 1995 р. Україна стає першою на пострадянському просторі державою, яка отримує членство в Міжнародному союзі з охорони нових сортів рослин (UPOV). Слід зазначити, що державна система з охорони прав на сорти рослин розвивалася досить прогресивно. Формувалися законодавча, нормативно-правова та науково-методична бази для цілей експертизи та державної реєстрації сортів рослин. Під керівництвом Віктора Володимировича успішно було ратифіковано всі Акти Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин. Прийняття нової редакції Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» у 2006 р. дозволило Україні охороняти сорти всіх ботанічних таксонів.

Неабияку увагу приділяв Волкодав В. В. вивченню міжнародного досвіду у сфері охорони прав на сорти рослин і сортової сертифікації.

Колектив сортовипробувачів України постійно брав участь у державних, міжнародних і галузевих виставках. Неодноразово був відзначений грамотами й подяками Мінагропроду та Уряду.

Ініціатором розробки Концепції формування національних сортових рослинних ресурсів була Державна служба з охорони прав на сорти рослин, яку утворено у 2002 році. Волкодав В. В. зумів сформувати державну систему з охорони прав на сорти рослин, у структурі якої урядовому органу підпорядковувалися експертний заклад – Український інститут експертизи сортів рослин і мережа Державних обласних центрів з експертизи сортів рослин із сортослідними станціями, які забезпечували якісну та своєчасну експертизу сортів рослин і формування національних сортових рослинних ресурсів України, як основи продовольчої безпеки держави.

Перші заступники голови Державної служби з охорони прав на сорти рослин

Робочий візит спеціалістів Кіцманської сортодільниці до Спаської СД Рязанської області

Агрономи Городенківської сортослідної станції Мадрига Павліна, Панас Дмитро

Завалєвська Валентина Олександрівна (2002–2004 рр.)

Сорока Василь Іванович (2004–2011 рр.)

Бочкарьов Анатолій Миколайович (2002–2008 рр.)

З набуттям Україною незалежності система сортовипробування зазнала докорінних змін. Було запроваджено основні принципи її функціонування:

- 1) організаційно-правовий;
- 2) соціально-економічний;
- 3) ґрунтово-кліматичний.

Відповідно до науково-обґрунтованого ведення землеробства, розробленого Українською академією аграрних наук, та через ліквідацію колгоспів і радгоспів створені на їхній базі сортодільниці реорганізовано в сортодослідні станції. За ними державою закріплено земельні угіддя та матеріально-технічну базу. Це дало змогу запровадити зональну систему районування сортів рослин, а саме Степ, Лісостеп і Полісся. В кожній зоні розташовувалися 7–9 випробувальних локацій.

Окремо виділено місця з екстремальними ґрунтово-кліматичними умовами вегетації: посушливі; з низькою температурою; надмірною зволоженістю. Водночас проводили оцінку сортів за

умови вирощування на зрошених та осушених землях. Сортовипробувальні станції мали окремий баланс і були повністю укомплектовані малогабаритними комбайнами «Сампо» й сівалками точного висіву.

Реформування державної сортовипробувальної мережі шляхом запровадження європейських принципів формування сортових рослинних ресурсів дало змогу залучити в Україну сучасні високопродуктивні сорти й гібриди провідних селекційно-насінницьких компаній. Завдяки цьому урожайність сільськогосподарських культур фактично подвоїлась.

З моменту прийняття у 2002 р. Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» розпочався процес розроблення й удосконалення нормативно-правової бази у сфері охорони прав на сорти рослин. За період 2003–2009 рр. в Україні розроблено та затверджено 87 нормативно-правових документів. Визначальним моментом

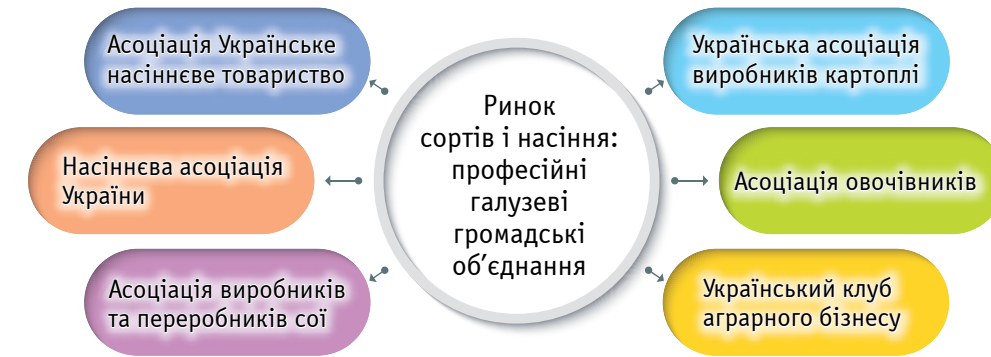
у здійсненні внутрішньої політики в галузі інтелектуальної власності на сорти рослин та створенні передумов для вступу нашої держави до Світової Організації Торгівлі став процес утворення Кабінетом Міністрів України Державної служби з охорони прав на сорти рослин (далі – Держсортслужба) як урядового органу державного управління у структурі Міністерства аграрної політики України та закладів експертизи державної системи охорони прав на сорти рослин, підпорядкованих Держсортслужбі прямо та опосередковано.

Відповідно до Закону України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин» наша держава є членом впливової організації – Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV), конвенція якого вимагає наявності в державах-членах спеціального Компетентного органу у сфері охорони прав на сорти рослин.

1.5. Державна служба з охорони прав на сорти рослин

З 2002 р. в Україні відбувається правове регулювання особистих немайнових і майнових відносин, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та охороною прав на сорти рослин.

Найвизначнішою подією в розвитку вітчизняного сортовипробування стало ухвалення постанови Кабінету Міністрів України № 714 від 1 червня 2002 р. «Про утворення Державної служби з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин». У ній декларувалося створення у складі Міністерства аграрної політики на базі Державної комісії з випробування та охорони сортів рослин урядового

органу – Державної служби з охорони прав на сорти рослин, на яку поклали управління діяльністю системи державного сортовипробування. Відповідно до цього було розроблено спеціальне положення. Організаційна структура сортовипробування набула завершеної форми зі створенням Українського інституту експертизи сортів рослин шляхом реорганізації Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин.

Основними завданнями Держсортслужби було визначено: 1) участь у забезпеченні державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин; 2) забезпечення державного контролю та

нагляду за збереженістю сортів; 3) проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин як суб'єктів інтелектуальної власності; 4) державне випробування сортів рослин, придатних для поширення в Україні; 5) науково-методичне керівництво державною експертизою сортів; 6) контроль за дотриманням юридичними та фізичними особами вимог законодавства з питань охорони прав на сорти рослин.

Для виконання поставлених завдань розробили спеціальну структуру Держсортслужби, що складалася з трьох відділів:

- фінансового та організаційного забезпечення – здійснював методичне

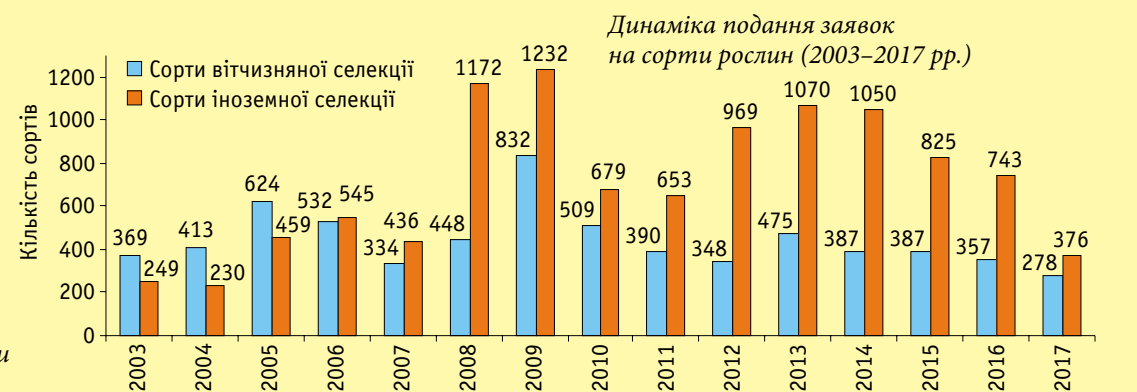
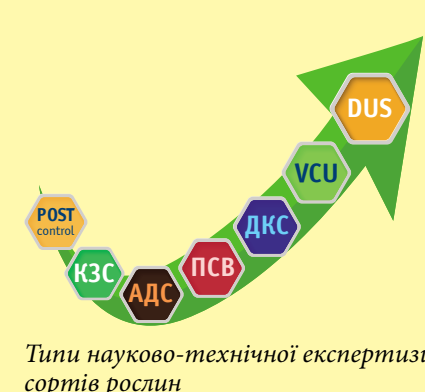
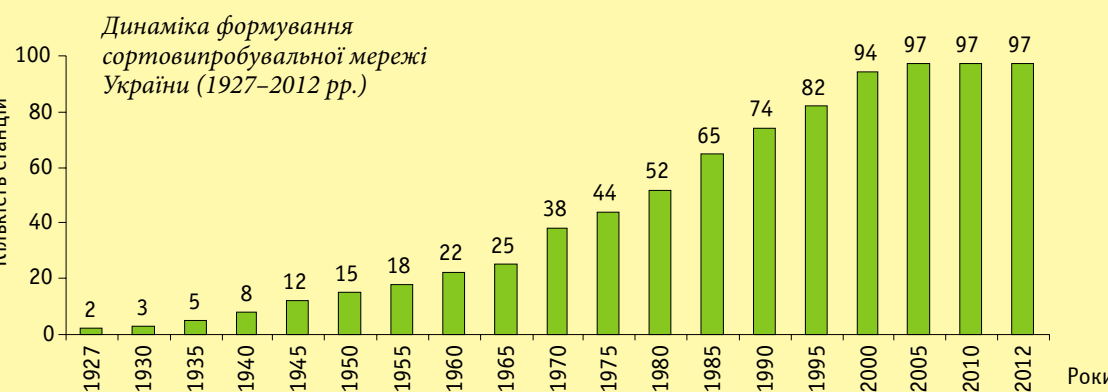
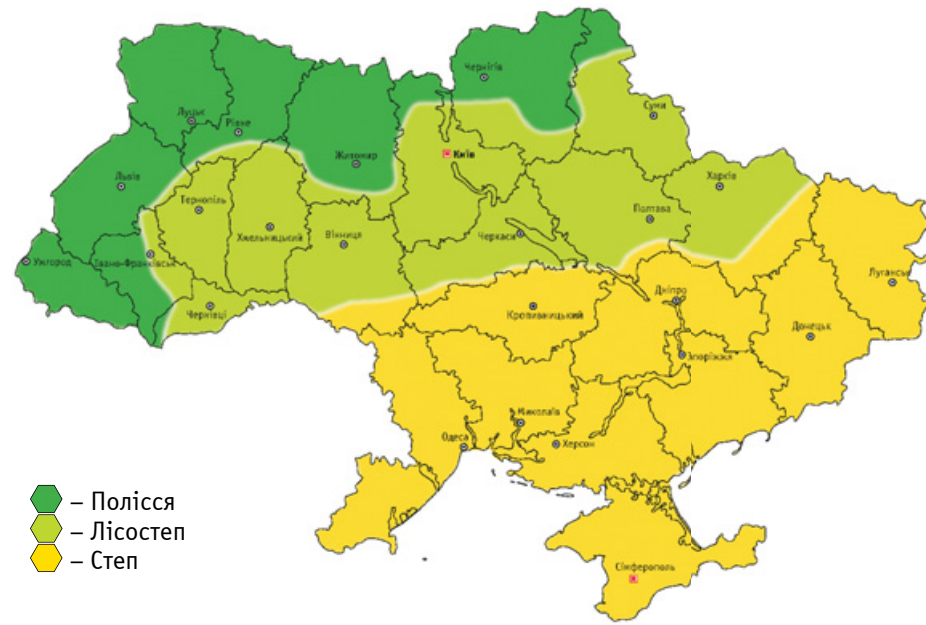
керівництво плануванням економічної роботи, бухгалтерським обліком і звітністю, доводив до відома закладів експертизи зведені план фінансування і загальний кошторис, постійно контролював стан та вірогідність обліку й удосконалював звітність з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності та збереження державної власності;

• державної реєстрації прав на сорти рослин та нормативно-правової роботи – реалізовував державну політику у сфері охорони прав на сорти рослин, контролював набуття прав інтелектуальної власності на сорти рослин, їхню реєстрацію та реалізацію, а також додержання юридичними та фізичними особами законодавства;

• правового забезпечення та роботи з UPOV – контролював дотримання Держсортслужбою та закладами експертизи вимог чинних нормативно-правових актів, координував розроблення та розробляв законодавчі й нормативно-правові акти, спрямовував діяльність державної системи охорони прав на сорти рослин та забезпечував виконання повноважень представника України у Раді UPOV.

Державна служба з охорони прав на сорти рослин діяла до 2011 р. Згідно з наказом Міністерства аграрної політики України від 15 квітня того ж року було створено спеціальну комісію з її ліквідації.

З 2011 до 2016 р. Український інститут експертизи сортів рослин підпорядковувався Державній ветеринарній та фітосанітарній службі України, а з 2016 р. й дотепер – Міністерству аграрної політики та продовольства України, що є компетентним органом у сфері охорони прав на сорти рослин.

Подальша реорганізація відбулася з виходом Постанови Ради Міністрів Української РСР від 18 листопада 1989 року № 286. Державну Інспектуру по сортовипробуванню сільськогосподарських культур перетворено в Державну комісію України по випробуванню та охороні сортів рослин. Метою створення Держкомісії було забезпечення державного управління формуванням сортових ресурсів України та охорони прав селекціонерів.

Відповідно Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про утворення Державної служби по охороні прав на сорти рослин і Українського інституту експертизи сортів рослин» від 1 червня 2002 року № 714 через реорганізацію Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин і підпорядкування його новоутвореній службі з охорони прав на сорти рослин.

Через стрімке зменшення внесення добрив, застосування засобів захисту

рослин і використання перевіреного за якістю насіння неможливо отримувати стабільно високої врожаї. Головним у програмі насінництва, крім селекції сортів, їхньої оцінки й реалізації, є збереження сортових якостей у процесі розмноження насіння, оброблення, зберігання та маркетинг. Відсутність будь-якої ланки в цьому ланцюжку може зашкодити досягненню успіху або навіть звести нанівець зусилля насіннезнавців. Слід зазначити, що на світовому ринку насіння високо оцінюються інформаційні послуги, наприклад, на зерновому ринку США їх вартість досягає майже 2 млрд доларів.

Вартість реалізованого у світі насіння становить близько 40 млрд дол. США. Найважливішим для України є вирішення питання доцільності між-професійного об'єднання сектору селекційно-генетичних установ, мережі держсортівипробування і насінневого контролю, що діятиме як сучасний ефективний механізм.

У системі сортовипробування, напевно, як ні в жодній іншій галузі, простежується взаємозв'язок між кількістю та якістю як однорідними поняттями. Що більше місць випробувань, то об'єктивніша оцінка. Але з метою заощадження державних коштів, що виділяються на випробування сортів, оптимізації всієї системи із залученням досвіду інших держав, національне випробування сортів може бути до певної міри оптимізоване в географічному плані, з актуалізацією спеціалізації відповідно до агроекономічного районування території України на п'ять зон, три підзони і вісім провінцій: Полісся; Лісостеп: Західна провінція, Центральна провінція, Лівобережна висока провінція; Степ: Північна підзона, Південна підзона, Донецька провінція, Сухостепова підзона; Зона Українських Карпат: Передгірна провінція, Закарпатська низинна провінція; Зона гірського

Криму: Передгірна лісостепова провінція; Провінція південного берега.

Як надто важливе питання постає оцінка державою авторської праці селекціонера, зміни його ставлення до сортовипробування, яке є продовженням селекційного процесу. Ця важлива ланка об'єднує науку з виробництвом. Увесь процес експертизи сорту пов'язаний з науково-виробничою діяльністю, а проведення досліджень на патентоспроможність, тобто, експертизи на відмінність, однорідність і стабільність, можна вважати вищою мірою наукової діяльності.

Від початку роботи державні сортодільниці накопичували досвід проведення випробування сортів, який було покладено в основу під час підготовки нових видань «Методики державного сортовипробування», які періодично перевидавалися з відповідними змінами і доповненнями. Останнє видання Методики, датоване 1985 роком, вийшло друком у Москві. Введення єдиної методики і форм наукової документації, які застосовуються в сортовипробувальній мережі, дасть змогу підводити підсум-

ки і робити обґрунтовані висновки за результатами експертизи. Після розпаду СРСР у колишніх його республіках створено самостійні національні служби з сортовипробування. В Україні залишилося майже 80% обсягу сортовипробувань СРСР. Тому й розгорнулася об'ємна відповідальна робота зі створення національних методик.

Державна сортовипробувальна мережа (станом на 01.06.2002) для проведення досліджень щодо сортовивчення використовувала близько 20 тис. га сільгоспугідь, зокрема, понад 18,4 тис. га ріллі. У складі сортомережі України працює 25 регіональних центрів з експертизи сортів рослин, понад 80 державних сортодослідних станцій і опорних пунктів, у розпорядженні яких 615 тракторів (зокрема, 111 гусеничних), 273 автомобілі (143 – вантажних, 130 – легкових) і 30 автобусів, 302 комбайни, зокрема, типу «Сампо» – 188, зерноочисних машин – 228. Щоправда, багато з них морально застаріли і спрацьовані. Однак повністю забезпечено потреби в культиваторах, плугах, розкидачах добрив, обприскувачах та в іншій техніці. Хоча відчувається нестача спеціальної малогабаритної техніки. У регіональних

Огляд демонстраційних посівів пшениці м'якої ярої в Харківській області, 1997 р.

центрах, на станціях і опорних пунктах працюють висококваліфіковані кадри, з яких понад 80% мають вищу спеціальну освіту й достатній досвід роботи як у сільському господарстві, так і в сортовипробуванні.

У сортомережі 26 керівників регіональних центрів і директорів дослідних станцій мають понад 20 років стажу роботи в ній, понад 25 – 52 фахівці, понад 30 – 28, понад 40 років – 5 фахівців. Серед них Пружников Іван Григорович (47 років у системі сортовипробування), Русковолошин Марія Данилівна – головний агроном сортомережі Івано-Франківської області (42), Яновська Лариса Денисівна (40 років у сортомережі Вінницької області). Майже все трудове життя Мазура Євгенія Філімоновича, вік якого перевищив 90 років, пройшло в Чернігівській інспектурі з державного сортовипробування. Понад 20 років (жінки) і 25 років (чоловіки) працюють у мережі сортодослідництва України:

Авраменко Поліна Іванівна
Алепова Ольга Олександрівна

Представники Держкомісії по сортовипробуванню Комов К. А., Полоз М. Д., інспектор по Чернівецькій області Лейнгольд І. М. відвідують поля Кіцманської сортодільниці

В. о. голови Державної служби з охорони прав на сорти рослин Бардін Ярослав Богданович, 2006–2007 рр.

Атмажов Федір Петрович
 Балилева Марія Опанасівна
 Блищук Марія Зиновіївна
 Банько Віра Миколаївна
 Бобрусенко Галина Степанівна
 Бойчук Катерина Дем'янівна
 Бондаренко Тетяна Іванівна
 Бриль Микола Іванович
 Булка Святослав Петрович
 Буряк Олена Михайлівна
 Вищишина Зінаїда Василівна
 Вівицька Галина Володимирівна
 Волвик Надія Олексіївна
 Ганачевська Марія Дмитрівна
 Гиць Арина Дмитрівна
 Гила Сергій Іванович
 Голубнича Лідія Степанівна
 Голубченко Анастасія Герасимівна
 Гончаренко Григорій Олександрович
 Гончаренко Любов Костянтинівна
 Григорюк Іван Васильович
 Григоренко Галина Григорівна
 Гуцу Гафія Андріївна
 Дерев'яно Александр Петрович
 Делієва Клавдія Глібівна
 Дідух Ольга Олексіївна
 Долженко Надія Григорівна
 Донцова Раїса Зосимівна
 Задніпряна Лідія Антонівна
 Закалічна Ганна Костянтинівна
 Залитач Ганна Лазарівна
 Захарченко Людмила Іванівна
 Зелений Іван Михайлович
 Зубенко Сергій Григорович
 Іваницька Алла Петрівна
 Іванов Олександр Іванович
 Іванченко Любов Олександрівна
 Ігнатова Валентина Дем'янівна
 Ільницька Любов Іванівна
 Сигидан Марія Василівна
 Сидеряк Марія Іванівна
 Силіванкіна Ганна Єгорівна
 Сирак Софія Іванівна
 Скаличан Ганна Іванівна
 Скиба Олена Василівна

Скрильник Надія Юхимівна
 Скрипник Микола Сергійович
 Смикодуб Олександр Тимофійович
 Стеценко Олексій Михайлович
 Сторчеус Галина Юхимівна
 Телевза Парасковія Петрівна
 Тимчук Микола Євгенійович
 Тищенко Людмила Юхимівна
 Кенес Володимир Васильович
 Кенес Олена Михайлівна
 Кирилюк Федора Гаврилівна
 Ковальчук Марія Іванівна
 Колос Марія Василівна
 Кондратюк Микола Іванович
 Коростильова Антоніна Петрівна
 Коцюрuba Віра Іванівна
 Коцюрuba Ярослав Михайлович
 Крижанівська Лідія Петрівна
 Кузько Василь Григорович
 Кузнецова Оксана Яківна
 Кульга Ганна Георгіївна
 Кутила Людмила Павлівна
 Левченко Віталій Панасович
 Левченко Олег Віталійович
 Левченко Володимир Віталійович
 Лисенкова Олена Гаврилівна
 Ложовський Матвій Іванович
 Мадрига Петро Дмитрович
 Марченко Микола Михайлович
 Матяшук Марія Василівна
 Мельник Катерина Григорівна
 Мельниченко Неоніла Миколаївна
 Михайлишина Марія Онуфріївна
 Морозова Валентина Степанівна
 Мосендз Петро Володимирович
 Отрощенко Світлана Сергіївна
 Паньків Василь Іванович
 Панченко Ганна Георгіївна
 Пашковська Юзефа Володимирівна
 Петрушинська Наталія Іванівна
 Плужникова Надія Іванівна
 Притула Лідія Ярославівна
 Пойда Анатолій Пантелійович
 Редчук Надія Пилипівна
 Рибакoва Галина Георгіївна

Романюк Віра Іванівна
 Романюк Надія Миколаївна
 Русланчик Микола Васильович
 Рябий Анатолій Степанович
 Садовник Євгеній Іванович
 Садовник Меланія Григорівна
 Самолякова Ольга Федорівна
 Самоляков Володимир Леонідович
 Свистельник Віра Олексіївна
 Толстенко Марія Казимирівна
 Тулінцева Валентина Григорівна
 Уліч Леонід Ісакович
 Федик Марія Володимирівна
 Фомина Валентина Ільківна
 Ходаковський Леонід Антонович
 Чалап Іван Петрович
 Черкиз Віра Олексіївна
 Чернюк Валентин Петрович
 Чудновець Надія Іванівна
 Шалак Віра Ярославівна
 Швалюк Сергій Леонідович
 Шевченко Віталій Опанасович
 Шкрюбка Ольга Андріївна
 Шимків Василь Дмитрович
 Шпигун Людмила Миколаївна
 У мережі сортовипробування великий досвід і стаж роботи в таких працівників: Пількевич Анатолій Васильович, Андрющенко Анатолій Варфоломійович, Бочкар'юв Анатолій Миколайович, Бочкар'юва Любов Павлівна, Кривицький Костянтин Миколайович, Ткаченко Вячеслав Михайлович, Загинайло Микола Іванович, Здольник Ніна Василівна, Леонова Александра Миколаївна, Лисікова Валентина Матвіївна, Рибалко Яніна Марцинівна, Рукавець Любов Марківна, Ярешко Віра Іванівна, Шовгун Ольга Олександрівна, Ткачик Світлана Олександрівна, Сорочинський Борис Володимирович, Лещук Надія Василівна, Києнко Зінаїда Богданівна, Васьківська Світлана Василівна, Гринів Світлана Миколаївна, Костенко Ната-

лія Петрівна, Присяжнюк Лариса Михайлівна, Каражбей Галина Миколаївна, Стариченко Євгеній Михайлович. Держсортслужба і підпорядкований їй УЕСР, опорні пункти, інспекції з охорони прав на сорти рослин, державні сортодослідні станції, лабораторії та інші заклади експертизи формують державну систему охорони прав на сорти рослин. Формування національних сортових рослинних ресурсів відбувається за результатами державної науково-технічної експертизи сортів рослин. Щорічно Реєстр сортів рослин України поповнюють нові сорти, які відповідають критеріям відмінності, однорідності і стабільності та за господарсько-цінними характеристиками задовольняють потреби споживачів, не загрожують здоров'ю людини та не завдають шкоди навколишньому середовищу. Саме таке тестування забезпечує якість формування та використання національних сортових ресурсів. Адаже сортовивчення – це наукове дослідження сортів рослин у польових та лабораторних умовах з метою одержання повноти сукупних знань про морфологічні, фізіологічні, господарсько-цінні характеристики та придатність

використання їх для задоволення потреб споживачів і подальшого селекційного процесу. Оптимальний варіант розв'язання науково-виробничої проблеми з формування національних сортових рослинних ресурсів ґрунтується на результатах моніторингу аналогічних проблем у країнах Співдружності Незалежних Держав, Європейського Союзу та Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин. Саме це дає змогу стверджувати, що розвиток селекції в рослинництві відіграє вирішальну роль у формуванні сортових рослинних ресурсів, а проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин шляхом застосування регуляторних, контролювальних та консультативних механізмів є оптимальним безальтернативним варіантом забезпечення формування сортових рослинних ресурсів та їхньої правової охорони. Україна також тісно співпрацює з міжнародною Організацією економічного розвитку та співробітництва в статусі асоційованого члена: приєдналася до Насінневих схем ОЕСР сортової сертифікації насіння зернових, кукурудзи, сорго, олійних,

Хаджиматов Валерій Атабекович
 Голова Державної служби з охорони прав на сорти рослин (2008–2010 рр.). Державна служба з охорони прав на сорти рослин у період 2008–2010 рр. як урядовий орган продовжувала реалізовувати державну політику у сфері охорони нових сортів і прав селекціонера відповідно до міжнародних вимог UPOV. Хаджиматов В. А. як голова Держсортслужби ініціював запровадження сучасних додаткових альтернативних методів ідентифікації сортів рослин, зокрема електрофорез запасних білків, ферментів і ПЛР аналіз для цілей сортової сертифікації. Він започаткував проведення польових тренінгів з елементами морфологічного опису сортів рослин за польового оцінювання сортових посівів. У 2009 р. Україну було приєднано до двох Схем сортової сертифікації Міжнародної організації економічної співпраці та розвитку (OECD). Вперше Державна служба з охорони прав на сорти рослин з експертним закладом – Українським інститутом експертизи сортів рослин (УІЕСР) і мережею сортодослідних станцій почала проводити ґрунтовий сортовий контроль (Post control) за міжнародними вимогами для групи зернових, кукурудзи та сорго. Особистий внесок Валерія Атабековича Хаджиматова у сортову сертифікацію відзначено міжнародними партнерами, зокрема Францією.

Уліч Л. І. представляє польові дослідження з кваліфікаційної експертизи сортів рослин, м. Біла Церква, 2005 р.

хрестоцвітих та цукрових й кормових буряків. ОЕСР проводить регулярні експертні огляди (Peer Review) у країнах-членах. Проведення кожного подібного огляду в Україні сприяє поглибленню співробітництва з ОЕСР, має велике практичне значення, оскільки містить конкретні рекомендації щодо покращення державної політики у сфері ідентифікації сортів та сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу.

Ринок насіння і садивного матеріалу сортів рослин висуває актуальні запити, а саме сортимент, чистосортне насіння, його автентичність; максимум критеріїв, мінімум умов; Державний реєстр сортів рослин (національний каталог): підтримка експертизи на відмінність, однорідність і стабільність та придатність до поширення в Україні; система сортової сертифікації: відповідність міжнародним вимогам, координація та прозорість дій; дореєстраційне та

післяреєстраційне вивчення сортів з подальшим формуванням регіональних списків.

Сучасні методи та напрями селекції сортів рослин забезпечують якісний продукт для потреб ринку. Актуальними пріоритетами в селекційній практиці сортів рослин є критерії, які мають забезпечити урожайність (позитивна динаміка), стійкість проти збудників хвороб і шкідників, стійкість до абіотичних стресів, потенціал продуктивності, якість продукції, ефективність на виході, харчові якості й безпечність продукції, якість зберігання, оптимальна собівартість, більш ефективне використання земель, економічна доцільність, нові ринки та конкурентна здатність сорту.

Основою рослинництва є сорти рослин. Селекційний процес завершується створенням нових сортів із комплексом морфобіологічних та господарсько-цінних характеристик.

Лише державна реєстрація сорту дозволяє його комерційний обіг та поширення на території України. Під час державної реєстрації сорт, як біологічний об'єкт, набуває статусу об'єкта інтелектуальної власності селекційних досягнень.

Об'єктивна комплексна оцінка нового сорту забезпечує його конкурентну спроможність та тривале перебування на ринку. Так, сорт Миронівська 808 (державна реєстрація 1961 року), який розширив ареал вирощування озимої пшениці далеко на північ, завдяки цінним властивостям широко вирощувався не тільки в різних природно-кліматичних зонах колишнього СРСР від Прибалтики і Вірменії до Уралу, Алтаю, Сибіру, але займав великі площі й у європейських країнах (Болгарія, Угорщина, Польща, Румунія, Югославія, Німеччина, Чехія і Словаччина).

Майже через 55 років після районувannya сорт-довгожитель Миронівська 808 і зараз вирощується в Казахстані.

Завдяки високій продуктивності, зимостійкості, якості зерна цей сорт визнано одним з найпоширеніших у світі за посівними площами сортів озимої пшениці, а завдяки високій комбінаційній здатності за цінними господарськими ознаками – одним з найбільш широко використовуваних у світовій селекції. Нашадками його є понад 400 сортів у різних країнах, вони зайняли природну нішу на світовому ринку сортів і насіння пшениці м'якої озимого типу розвитку.

Національні сортові рослинні ресурси сьогодні представлені сортами і гібридами іноземної та національної селекції.

Державна служба з охорони прав на сорти рослин (Держсортслужба), як урядовий орган, продовжувала реалізовувати державну політику у сфері охорони прав на сорти рослин та виконувати зобов'язання України перед Конвенцією Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин.

Таким чином, в Україні існують три реєстри, за допомогою яких здійснюється державна реєстрація і правова охорона сортів рослин. Це Реєстр заявок, Реєстр патентів (Державний реєстр патентів на сорти рослин) і Реєстр сортів (Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні). Усі Реєстри велися Держсортслужбою. Відомості, що в них містилися, фіксувалися на паперових (прошнуровані, пронумеровані книги) та електронних носіях у порядку, затвердженому Держсортслужбою.

Реєстр заявок – офіційний документ, призначений для державної реєстрації заявок на сорти рослин. Процедура реєстрації заявки здійснювалася на основі Положення про Державний реєстр заявок на сорти рослин, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики України № 42, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19 березня 2003 р. за № 220/7541. Відомості про заявку вносили до Реєстру заявок після визначення дати, на яку заявка вважалася поданою. Внесені до Реєстру заявки відомості про сорт, заявлений з метою набуття майнового права власника сорту, дають заявнику право на тимчасову правову охорону в межах наданого із заявою опису сорту від дати подання заявки. Після публікації інформації з Реєстру заявок в офіцій-

ному виданні Держсортслужби будь-яка особа мала право одержати витяг з Реєстру заявок.

Реєстр патентів – документ, призначений для державної реєстрації майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин в Україні та містить відомості щодо майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин та прав, пов'язаних з цим правом. Нормативно-правовою основою ведення Реєстру патентів виступало вже згадуване Положення про Державний реєстр прав інтелектуальної власності на сорти рослин та про видачу патентів України на сорти рослин.

Реєстр сортів – офіційний документ, який містить відомості про сорти рослин і щодо державної реєстрації майнового права інтелектуальної власності на поширення. Відомості зберігалися на електронному та паперовому носіях у порядку, затвердженому Держсортслужбою. Занесення до Реєстру сортів відомостей про сорт та змін до них здійснювалося за наказами Держсортслужби. Ведення Реєстру сортів відбувалося відповідно до вищезгаданого Положення про Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 травня 2003 р. № 686. За сортами родів і видів, які не віднесені до переліку родів і видів, сорти яких проходять експертизу на придатність для поширення, що затверджувалося Держсортслужбою, рішення про державну реєстрацію прав на сорт було одночасно рішенням про державну реєстрацію сорту.

Різні види зазначених прав на сорти рослин посвідчуються різними

правовстановлюючими документами: 1) особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин посвідчує свідоцтво про авторство на сорт рослин; 2) майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин посвідчує патент на сорт рослин. Обсяг правової охорони сорту, на який видано патент, визначається сукупністю ознак, викладених у занесеному до Реєстру патентів описі сорту; 3) майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин посвідчує свідоцтво про державну реєстрацію сорту рослин.

Поєдинок Микола Сергійович, заступник голови Держсортслужби (2009–2010 рр.)

Інформаційно-довідкова система "Реєстр сортів"

УІЕСР

Результати пошуку за назвою сорту "Сканді"

№ державної реєстрації сорту	Назва сорту	Дата затвердження сорту	Розробник сорту	Місце селекції сорту	Місце селекції сорту	Місце селекції сорту	Місце селекції сорту	Рік реєстрації сорту
1706002	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706003	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706004	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706005	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706006	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706007	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706008	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706009	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706010	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706011	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706012	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706013	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706014	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706015	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706016	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706017	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706018	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706019	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011
1706020	Сорт Сканді	22.02.2011	Український інститут експертизи сортів рослин	Україна	Україна	Україна	Україна	2011

Свідоцтво про авторство на сорт рослин є охоронним документом, що посвідчує особисте немайнове право авторства на сорт. Видавалося автору сорту рослин (селекціонеру) Державною службою з охорони прав на сорти рослин Міністерства аграрної політики України. Процедура видачі цього свідоцтва, а також його форму закріплювало Положення про свідоцтво про авторство на сорт рослин, затверджене наказом Міністерства аграрної політики України від 28 травня 2003 р. № 151, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 11 червня 2003 р. за № 470/7791. Автор сорту (селекціонером) визнають особу, яка безпосередньо вивела або виявила і поліпшила сорт. Вона набуває особистого немайнового права авторства від дати державної реєстрації сорту рослин.

Патент – охоронний документ, що посвідчує пріоритет і майнове право інтелектуальної власності на сорт рослин. Порядок видачі патентів України на сорти рослин та їх завірених копій, а також форму патенту визначає спеціальний нормативно-правовий акт. Таким актом є Положення про Державний реєстр прав

інтелектуальної власності на сорти рослин та про видачу патентів України на сорти рослин, затверджене наказом Міністерства аграрної політики України від 15 серпня 2008 р. № 515, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 2 грудня 2008 р. за № 1149/15840.

Окремим різновидом використання сорту є його поширення. Поширення сорту – це комерційне розповсюдження садивного матеріалу матеріального носія сорту, занесеного до Реєстру сортів. Майновим правом інтелектуальної власності на поширення сорту рослин є право його володільця на поширення сорту і на дозвіл чи заборону поширення сорту іншими особами. Посвідчує це право відповідний охоронний документ, яким є свідоцтво про державну реєстрацію сорту рослин, а виникає таке право з дати прийняття рішення про державну реєстрацію майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту.

Державну реєстрацію здійснювали відповідно до Положення про Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 15 травня 2003 р. № 686.

Державна реєстрація сорту здійснюється шляхом занесення відомостей до Реєстру сортів рослин України. Свідоцтво про державну реєстрацію сорту рослин видавалося Держсортслужбою в місячний строк від дати державної реєстрації сорту особи, яка має право на його одержання, або надсилалося за адресою, зазначеною у заявці. Сорти, не внесені до Реєстру сортів, заборонено поширювати в Україні.

Єдину державну систему органів охорони прав на сорти рослин становила Державна служба з охорони прав на сорти рослин та підпорядковані їй Український інститут експертизи сортів рослин, Державна інспекція з охорони прав на сорти рослин, Державний центр Автономної Республіки Крим з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Автономної Республіки Крим, обласні державні центри експертизи сортів рослин з обласними державними інспекціями з охорони прав на сорти рослин, державні сортодослідні станції, лабораторії та інші заклади експертизи.

Держсортслужба була урядовим органом державного управління у

складі Мінагрополітики України і діяла на основі Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1182.

Державна інспекція з охорони прав на сорти рослин (Держсортінспекція) була самостійним структурним підрозділом Держсортслужби без права юридичної особи, який здійснював державний контроль та нагляд за дотриманням законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин на основі Положення, затвердженого наказом Держсортслужби від 16 січня 2003 р. № 17-1 (у редакції наказу Держсортслужби від 26 серпня 2005 р. № 449), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 9 вересня 2005 р. за № 1021/11301. Ефективна діяльність Держсортінспекції була відчутною за керівництва Трояна Миколи Васильовича, який очолював її у 2006–2010 роках.

Зважаючи на нові підходи до поняття «сорт», використання світового досвіду його охорони, вищі державні органи країни прийняли рішення про удосконалення нормативно-правового, науково-методичного, з урахуванням міжнародних аспектів, забезпечення діяльності системи експертизи сортів і охорони прав на них.

Основними напрямками діяльності Держсортслужби були:

- приймання заявок на сорти рослин, проведення формальної і кваліфікаційної експертизи, ухвалення відповідних рішень;
- ведення Державного реєстру прав володільців сортів рослин, Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні та забезпечення проведення дер-

Мельник Сергій Іванович

Голова Державної служби з охорони сортів рослин у 2010–2011 р.

За період керівництва Держсортслужбою Мельник С. І. зумів зміцнити інфраструктуру державної системи з охорони прав на сорти рослин. За його ініціативи було оптимізовано державну систему з охорони прав на сорти рослин.

Як керівник Держсортслужби забезпечив належні умови праці держслужбовців і наукових працівників експертного закладу – Українського інституту експертизи сортів рослин.

У 2010–2011 рр. значну увагу було приділено формуванню нормативно-правової та науково-методичної бази для проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин і сортової сертифікації.

жавної реєстрації заявок, патентів і сортів;

- надання дозволів на ввезення для наукових цілей незареєстрованих в Україні сортів рослин;

- організація і здійснення державної науково-технічної експертизи сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності з метою визначення придатності до поширення їх в Україні;

- ведення державного контролю за отриманням прав на сорти рослин, їхню реєстрацію і реалізацію;

- забезпечення державного контролю і нагляду за збереженням сортів рослин, реєстрацією ліцензійних договорів на їх використання і за виплатою авторської винагороди;

- здійснення контролю за дотриманням юридичними і фізичними особами законодавства з питань охорони прав на сорти рослин.

Держсортслужба у межах своїх повноважень організовувала виконання законодавчих актів, узагальнювала практичне використання їхніх основних положень та здійснювала контроль за їх виконанням, розробляла пропозиції щодо удосконалення законодавства і вносила їх на розгляд Міністерства аграрної політики України.

Державну службу з охорони прав на сорти рослин як урядовий орган ліквідовано наказом Міністерства аграрної політики України № 56 від 15 квітня 2011 року.

Український інститут експертизи сортів рослин було підпорядковано Державній ветеринарній та фітосанітарній службі, яку ліквідували в 2016 році.

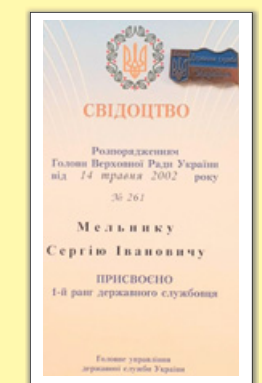
Віктор Волкодав
Надія Лещук

Участь УІЕСР у міжнародній агропромисловій виставці

Підписання Плану дій у сфері експертизи та охорони прав на сорти рослин Українського інституту експертизи сортів рослин та Центру випробування сортів рослин Республіки Польща

Розділ 2. Український інститут експертизи сортів рослин: історія започаткування та становлення

2.1. Українська центральна лабораторія якісної оцінки сортів сільськогосподарських культур

Державна комісія із сортови-пробування сільськогосподарських культур при Міністерстві сільського господарства СРСР забезпечувала порівняльну оцінку якості продукції досліджуваних сортів у відповідних лабораторіях Держкомісії, а також у лабораторіях науково-дослідних установ.

Технічну оцінку сировини також здійснювали на промислових підпри-

ємствах. У лютому 1960 року пленум Держкомісії із випробування сільськогосподарських культур схвалив порядок включення нових сортів сільськогосподарських культур у державне випробування, який передбачав визначення господарсько-цінних показників та якісних характеристик таких сортів.

Республіканська технологічна лабораторія при згаданій Комісії із сортови-пробування сільськогосподарських культур була створена 1 липня 1963 р. Бражніков Веніамін Васильович –

перший її очільник – з 1963-го по 1968 рік.

Першою на посаду агронома лабораторії була зарахована Воробйова Людмила Олександрівна, яка згодом очолила її на довгі роки.

Також у початковому штатному розписі значилися Шитова Марія Андріївна і Закс Берта Яківна.

Лабораторія розміщувалася в одноповерховому будинку поблизу Української сільськогосподарської академії і мала кілька кімнат: для розмелу зразків на млині Бюлера; для випікання хліба у двох корабельних печак; в окремій кімнаті розмістили альвеограф і фаринограф.

Бражніков В. В. разом із лаборантами та агрономами аналізує результати досліджень

Приміщення Республіканської технологічної лабораторії при Держкомісії із сортови-пробування сільськогосподарських культур, 1963 р.

Допіро Петро Іванович – завідувач Київської республіканської контрольно-насіневої лабораторії протягом 1969–1975 рр.

У прохідній кімнаті обладнали зону аналізу круп'яних культур: гречки, проса, гороху та інших бобових, де були встановлені крупорухка і варка для оцінювання кулінарної якості круп.

Дослідження проводила агроном Двукраєва Майя Яківна. Обладнанням лабораторії займався агроном Гречановський Євген Семенович.

У хімічній лабораторії, з кімнатами для розмелу зразків зерна і визначення вмісту білка в них, виконувала дослідження агроном Корейша Рогнеда Павлівна.

1 жовтня 1963 року Республіканську технологічну лабораторію при Держкомісії із сортови-пробування сільськогосподарських культур перейменовано на Київську республі-

канську контрольно-насіневу лабораторію.

Поступово лабораторія оснащувалась новим обладнанням, її штат збільшувався. Фінансові та госпо-

дарські питання вирішувались Централізованою Інспекцією Державної комісії по сортови-пробуванню сільськогосподарських культур, а керівництво науковою роботою здійснювалося Центральною лабораторією Державної комісії з якісної оцінки сільськогосподарських культур при Міністерстві сільського господарства СРСР.

Дослідні зразки насіння надходили в Республіканську технологічну лабораторію з усіх областей. Результати аналізів надсилали у Центральну лабораторію Держкомісії, в Українську інспекцію та на сортодільниці.

Наприкінці року складали звіт про виконану роботу та кількість проаналізованих зразків з описом властивостей сортів і надсилали його до Державної комісії із сортови-пробування. Під час районування сортів зернових культур лабораторія надавала результати у вигляді табличного

Колектив Української центральної лабораторії з якісної оцінки досліджуваних сортів сільськогосподарських культур, 1975 р.

Лабораторні дослідження з визначення показників якості сортів рослин

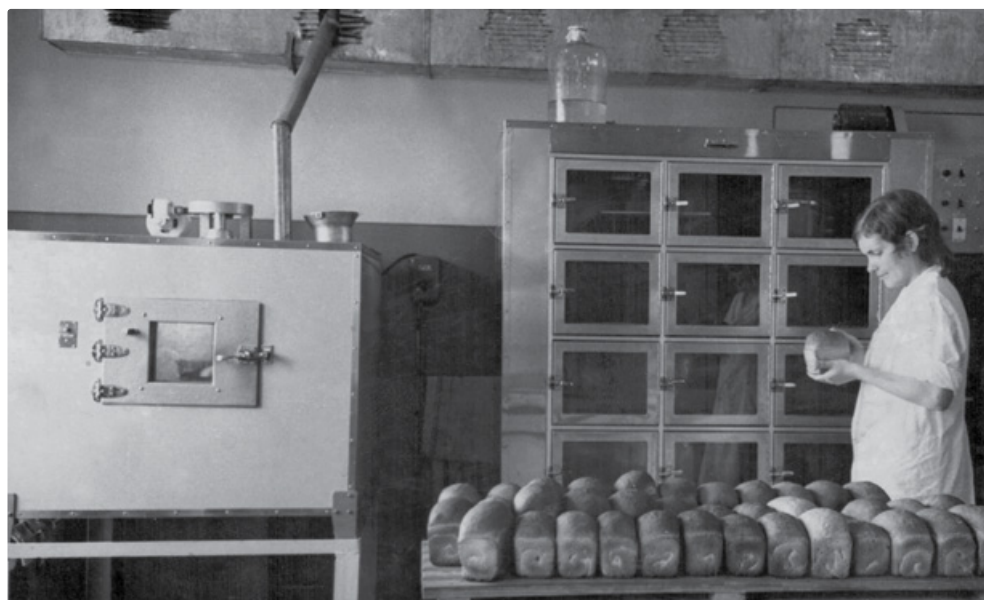

матеріалу, а також випечений для де-густації хліб із кожного сорту.

Упродовж 1969–1975 рр. Київську республіканську контрольно-насі-нневу лабораторію очолював Допіро Петро Іванович, завдячуючи якому було зведено сучасну двоповерхову будівлю Українського інституту ек-спертизи сортів рослин за адресою: вул. Генерала Родимцева, 15 (нині – Го-ріхуватський шлях), яку в 2000 р. було добудовано директором Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин Гончаром О. М.

Переселення в нову будівлю лягло на плечі жіночого колективу, якому допомагали співробітники сусідньо-го гаража. На першому поверсі від-ведено приміщення для лабораторії пшениці, майстерні та лабораторії круп'яних культур, складу зразків, виділено окрему кімнату, де розме-лювали зразки зерна для хімічного

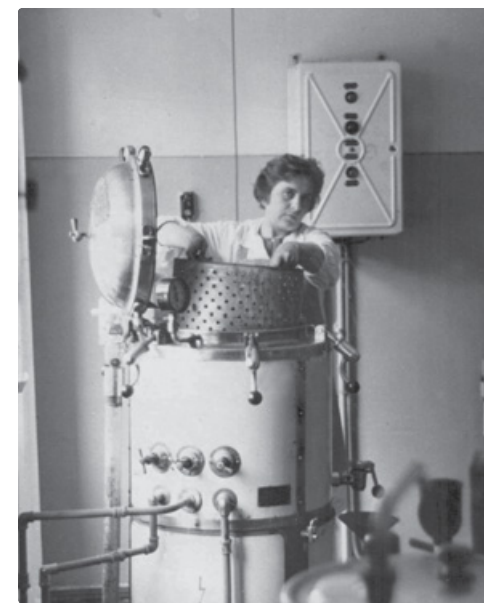
Шитіна Валентина Йосипівна

аналізу. Пізніше організовано лабо-раторію з оцінки якості зразків пло-дових та овочевих культур. Збільшена площа нової будівлі дала змогу вста-новити в кімнаті для випікання хліба

термостат для бродіння тіста та ім-портну хлібопекарню піч з оберталь-ною черінню.

Ковтуненко Людмила Павлівна

Наказом № 26 від 24 травня 1971 р. Української інспектури Держкомісії Київська республіканська контрольно-насі-ннева лабораторія перейме-нована на Українську центральну лабораторію з якісної оцінки дослі-джуваних сортів сільськогосподар-ських культур (УЦЛ), до якої входили хіміко-технологічна лабораторія, контрольно-насі-ннева лабораторія і технологічна лабораторія зернових та круп'яних культур.

Хіміко-технологічна лабораторія розміщувалась на другому поверсі й займала 10 кімнат, а також 2 кімнати на першому (кімната розмелу зразків і кімната технологічної переробки). Штат лабораторії налічував 18 спів-робітників, які проводили біохімічну оцінку плодових, овочевих, баштан-них, горіхоплідних культур, картоплі, коренеплодів (кормовий буряк), кукурудзи, кормового зерна, кормо-вих культур на зелену масу, олійних та ефіроолійних культур. Також займалися технологічною переробкою плодово-ягідних та овочевих куль-тур, з подальшим проведенням де-густаційної оцінки.

Манілова Маргарита Іванівна проводила дослідження щодо вмі-сту ефірної олії (ефіроолійні культури), каротину, алкалоїдів у насінні люпину, нітратів у плодово-ягідних, овочевих культурах і картоплі; озо-лення зразків для визначення сиро-го протеїну.

Удалова Вікторія Іванівна займа-лася визначенням вмісту жирних кислот за допомогою газового хро-матографа Хром-4.

Також визначали загальний цу-кор, моноцукри, цукрози, вітамін С, суху речовину, суху речовину соку (помідори), крохмаль (кукурудза,

Шеренговий Петро Захарович
(1924–2016)

Народився 2 червня 1924 р. в селі Бужанка Лисянського району Черкаської області. Доля підготувала йому чимало випробувань: голодомор 1933 року, війна, неповнолітнім був силоміць відправлений на роботу до Німеччини.

Після повернення, у 1946 році вступив до Звенигородського сільгосптехнікуму, який успішно закінчив за півтора року та отримав диплом з відзнакою.

Це дало змогу Петру Захаровичу в 1948 році без вступних іспитів стати студентом плодовоовочевого факультету Уманського сільськогосподарського інституту. Свою трудову

діяльність розпочав завідувачем Решетилівської плодово-ягідної сортодільниці на Полтавщині. За його керівництва сортодільниця набула свого найбільшого розквіту, стала знаною серед садівничого загалу України.

На дослідному полі Решетилівської державної сортодослідної станції Полтавського обласного центру експертизи сортів рослин (філії Українського інституту ек-спертизи сортів рослин) закладено та підтримуються колекції загальновідомих сортів плодово-ягідних культур, які започатковано Шеренговим П. З. Для цілей кваліфіка-ційної експертизи служать колекції загальновідомих сортів смородини, порічок, йо-шти, агрусу, суниці садової та інших.

У 1959 р. Петро Захарович вступив до заочної аспірантури Української сільсько-господарської академії, де під керівництвом професора В. Ф. Пересипкіна у 1963 р. успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за темою «Септоріоз чорної смородини і підвищення стійкості рослин до хво-роби».

У 1972 р. Шеренговий П. З. переїздить з Решетилівки до Києва, куди його запро-сили працювати в апараті Державної комісії з сортовивчення сільськогосподарських культур завідувачем відділу плодовоовочевих культур. Через чотири роки перейшов на нову роботу – очолив Українську центральну лабораторію з якісної оцінки сортів. Шеренговий П. З. був нагороджений медаллю «За трудову доблесть», орденом «Трудового Червоного Прапора», відзначений чисельними відзнаками.

Згодом змінив керівне крісло на викладацьку і наукову діяльність в УСГА (натепер Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП)).

З 1998 року Петро Захарович очолював в НУБіП проблемну науково-дослідну ла-бораторію з селекції ягідних і плодових культур і технології їх вирощування.

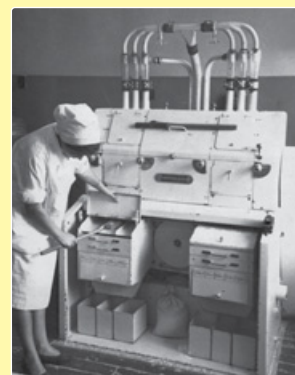
Автор близько 300 наукових праць, 9 винаходів. Створив понад 80 сортів різних садових культур: смородини (чорної і золотистої), порічок, агрусу, ожини, малини, суниці, абрикоса, аличі, персика, сливи, черешні, вишні, груші, яблуні, з яких 19 вне-сено до Реєстру сортів рослин України.

Вперше в нашій державі розробив теоретичні основи селекції імунних проти грибних хвороб сортів смородини.

картопля), загальну кислотність, іну-лін (цикорій), робили розмел зразків плодових та овочевих культур. Ви-значали олійність за методом Руш-

ковського та вміст білка за методом Кьельдаля.

Лабораторія була обладнана такими приладами: аналізатор амінокислот

Дослідження хлібопекарських якостей сортів пшениці

Усі дослідження проводили відповідно до уніфікованих методик з визначення показників якості в сорто-випробуванні. Хлібопекарські властивості борошна характеризуються комплексом показників, обумовлених його біохімічним складом, а також дисперсністю частинок.

Справу сортовивчення в Українській центральній лабораторії продовжили її керівники: кандидат біологічних наук Медведєв Анатолій Андрійович (1985–1989), кандидат біологічних наук Валовненко Людмила Дмитрівна (1990 р.), Манжос Дмитро Матвійович (1990–1994), Острик Микола Максимович (1995–1997), Василюк Петро Миколайович (1997–1998), Гончар Олександр Миколайович (1999–2002).

За цей період хіміко-технологічну лабораторію очолювали Шипіна

Іваницька Алла Петрівна. Визначення вмісту білка в зерні пшениці м'якої озимої

(для визначення вмісту лізину у високолізинових сортах кукурудзи, ЯМР-аналізатор АМВ-1006 (для одночасного визначення олійності та вологості), спектрофотометр СФ-46 (для визначення глюкозинолатів у насінні ріпаку), автокельтер-1030 (для визначення сирого протеїну) та дегестер для озолення.

Керівником хіміко-технологічної лабораторії до 1984 р. був Ковальський Л. І.

На другому поверсі розгорнула роботу контрольно-насіннева лабораторія, завідувачем якої був Біскупський Михайло Михайлович.

Згодом її перейменовано в лабораторію ідентифікації сортів і якості насіння.

Основний напрям роботи лабораторії – визначення сортової чистоти насіння пшениці озимої в польових і лабораторних умовах. Штат лабораторії налічував 5 співробітників.

Технологічну лабораторію очолювали: Савчук Ніна Тимофіївна (1983–1993), Пармінська Людмила Дмитрівна (1993–1997), Шовгун Ольга Олександрівна (1998–2016).

Завідувачка Технологічної лабораторії Савчук Ніна Тимофіївна (праворуч) та працівники лабораторії Алімова Тамара Романівна, Бадяка Олена Онисимівна

Ярешко Віра Іванівна. Дослідження з визначення вітаміну «С» в м'якоті помідора їстівного

Валентина Йосипівна (1990–1994, 1997–1999), Жемойда Алла Володимирівна (1995–1997).

У квітні 1999 року на базі Української центральної лабораторії Держ-

Ковтуненко Людмила Павлівна. Технологічна оцінка плодів помідора їстівного

комісії утворено Державний центр сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин з двома лабораторіями.

Хіміко-технологічну лабораторію перейменовано в лабораторію експрес-аналізів, завідувачкою якої до утворення Українського інституту експертизи сортів рослин (вересень 2002 р.) була Іваницька Алла Петрівна, технологічну лабораторію – в лабораторію технологічної оцінки – завідувачка Шовгун Ольга Олександрівна.

У вересні 2002 року хіміко-технологічну лабораторію та лабораторію технологічної оцінки було об'єднано в одну – лабораторію визначення біохімічних та технологічних показників якості.

Вона стала структурним підрозділом Відділу лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин (ЦСВ) Українського інституту експертизи сортів рослин.

Олександр Гончар Надія Лещук

Шовгун Ольга Олександрівна з 1998 року очолила лабораторію технологічної оцінки Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин.

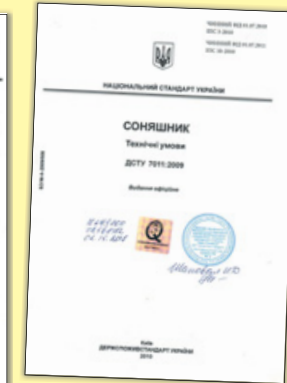
Після утворення у 2002 році Українського інституту експертизи сортів рослин стала на чолі лабораторії досліджень якості сортів відділу сортознавства. З 2005 року сферу діяльності лабораторії було розширено і в 2007–2016 рр. Ольга Олександрівна завідувала лабораторією визначення біохімічних та технологічних показників якості.

Шовгун О. О. всі свої знання та досвід спрямовувала на дослідження якісних господарсько-цінних показників сортів сільськогосподарських культур, якими поповнювали Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні. Жодна Експертна рада не проходила без дегустації запашних хлібців з борошна нових сортів пшениці. Під керівництвом Шовгун О. О. лабораторія проводила аналізи для визначення борошномельних, хлібопекарських, макаронних якостей сортів пшениці, жита, тритикале, смакових якостей сортів круп'яних і зернобобових культур, основних показників хімічного складу овочевих, кормових та олійних культур.

Ольга Олександрівна брала участь у розробці багатьох Національних стандартів України.

Методичне забезпечення проведення лабораторних досліджень з визначення якості сортів рослин.

2.2. Організація діяльності Українського інституту експертизи сортів рослин та стратегія його розвитку

Український інститут експертизи сортів рослин створено у 2002 році шляхом реорганізації Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин Державної комісії з випробування та охорони сортів рослин Мінагрополітики (Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної служби з охорони сортів рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин» від 01.06.2002 р. № 714). У складі Міністерства аграрної політики та продовольства України на базі Державної комісії з випробування та охорони сортів рослин створено Державну службу з охорони прав на сорти рослин, як урядовий орган, якому підпорядковувалися УІЕСР і сортопробувальні дослідні станції (Держсортслужбу ліквідовано у 2011 р.). Український інститут експертизи сортів рослин перебуває у сфері управління Міністерства аграрної політики та продовольства України, у своїй діяльності керується Законом України «Про охорону прав на сорти рослин», який регулює майнові й особисті немайнові права, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та охороною прав на сорти рослин.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 1 червня 2002 р. № 714 Київ

Про утворення Державної служби з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин

Сорт – особлива форма інтелектуальної власності, специфічний об'єкт права, тому вимагає застосування особливих науково-технічних методів експертизи як основи його правової охорони. Специфіка полягає у проведенні наукових комплексних досліджень у певному нормативно-правовому форматі. Тому УІЕСР керується ще й державними законами непрямої дії, такими як «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про наукову та науково-технічну експертизу», «Про насіння і садивний матеріал» та «Про науково-технічну інформацію».

Відповідно до Статуту основними завданнями УІЕСР є проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин. До основних видів наукової діяльності установи віднесено:

- участь (у межах компетенції) у формуванні та проведенні науково-технічної, науково-дослідної та інноваційної політики в галузях агропромислового комплексу: охорони прав на сорти рослин та сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу;

- проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин з метою визначення придатності їх до поширення в Україні та набуття прав на сорти рослин, як об'єктів інтелектуальної власності;

- науково-методичне забезпечення державної науково-технічної експертизи сортів рослин, координація та контроль за дотриманням методичних і технічних вимог щодо її проведення;

- участь у розробці проектів законів та нормативно-правових ак-

тів у сфері охорони прав на сорти рослин;

- опрацювання методик для проведення досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин, післяреєстраційного (дореєстраційного) сортовивчення, ділянкового (грунтового) та лабораторного сортового контролю;

- виконання прикладних та інших науково-дослідних робіт з науково-технічної експертизи сортів рослин і сортової сертифікації;

- науково-методичну, інформаційно-аналітичну та редакційно-видавничу діяльність у сфері охорони прав на сорти рослин.

Відповідно до статті 25 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» експертиза заявки на сорт рослин має статус державної науково-технічної експертизи, яка передбачає експертизу на замовлення держави, а саме: формування Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні та Реєстру патентів за результатами експертизи на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС); придатність сортів для поширення (ПСП); дослідження колекцій сортів рослин (ДКС); а також суб'єктів господарювання різних форм власності на підставі угоди (типи науково-технічної експертизи сортів рослин: післяреєстраційне вивчення сортів рослин (ПСВ); контроль перевірки збереженості сортів (КЗС); ділянковий (грунтовий) та лабораторний сортовий контроль (POST control); арбітражні дослідження та лабораторні дослідження з визначення технологічних і біохімічних показників якості товарної продукції сортів рослин (АДС).

Український інститут експертизи сортів рослин, здійснюючи державну науково-технічну експертизу сортів

рослин шляхом біологічних і правових досліджень з метою отримання права на сорт рослин і його поширення в Україні, забезпечує реалізацію державної політики щодо формування сортових ресурсів та ефективного функціонування ринку сортів і насіння.

Починаючи з 2002 року успішну науково-технічну діяльність Українського інституту експертизи сортів рослин забезпечували секретарі та помічники директора: Головчак Тетяна, Губкіна Лія, Заболоцька Євгенія, Раченко Оксана, Мельниченко Олександр

Гончар Олександр Миколайович

Кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, судовий експерт у сфері досліджень, пов'язаних із сортами рослин. Має професійні основи знань у галузі формування та вивчення генофондів рослин, морфологічного опису за польової та камеральної експертизи сортів, ідентифікації сортів і сортової сертифікації, селекції та первинного насінництва.

Трудову діяльність у сфері охорони прав на сорти рослин розпочав у 1994 р. агрономом сортодослідної станції, а завершив у вересні 2007 року – директором УІЕСР. Нині Гончар О. М. – директор із виробництва у селекційно-насінницькій компанії «ФАРМЗААТ Україна» зі штаб-квартирою в Німеччині.

Працюючи в державній системі охорони прав на сорти рослин, Олександр Миколайович брав участь у формуванні національних сортових рослинних ресурсів: 1994–1998 рр. – агроном I категорії та головний агроном Києво-Святошинської сортопробувальної станції; 1998 р. – заступник директора, а з 1999 р. директор Центральної лабораторії Держкомісії України по випробуванню та охороні сортів рослин; 2000–2002 рр. – директор Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин; 2002–2007 рр. – директор Українського інституту експертизи сортів рослин. Його по праву називали будівничим УІЕСР як наукової установи. Він безпосередньо забезпечував науково-технічну діяльність Інституту, формував кадрову політику в державній системі охорони прав на сорти рослин, створював матеріально-технічну базу та інфраструктуру сортодослідних станцій.

Гончар О. М. стояв біля витоків формування законодавчої, нормативно-правової та науково-методичної джерелознавчої бази у сфері охорони прав на сорти рослин.

Керуючи Інститутом, на початку його створення сформував та очолив Вчену раду і запровадив ведення відділами, лабораторіями науково-дослідної роботи. Вперше у сортомережі виконували наукові тематики з молекулярно-генетичної ідентифікації сортів на основі ПЛР, з удосконалення методів досліджень технологічних та біохімічних показників сортів і методик експертизи за морфологічними ознаками. Вперше в Україні було побудовано сховище еталонних зразків та сховище для довготривалого зберігання зразків типів сортів, що отримали правову охорону (патент). Спільно з кафедрою селекції НУБіП розробили та впровадили в життя навчальну магістерську програму з підготовки фахівців-експертів для сортомережі. Почали свою роботу методична комісія та редакційна колегія, що забезпечила видання Бюлетеня й журналу Plant Varieties Studying and Protection, в яких висвітлювали офіційну інформацію, методику експертизи та результати досліджень.

Гончар О. М. постійно підвищував свій професійний рівень та кваліфікацію, вивчаючи досвід країн-учасниць Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин та беручи участь у сесіях робочих груп і технічного комітету UPOV. Професійно співпрацював з науковими установами НААН, НАН України та закладами вищої освіти.

За плідну працю і вагомий особистий внесок у справу сортопробування, охорону прав селекціонера та впровадження сортової сертифікації Гончара О. М. неодноразово нагороджували грамотами, відзначали подяками Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби з охорони прав на сорти рослин.

Важливі етапи в діяльності Українського інституту експертизи сортів рослин

- 2002 Утворення Державної служби з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2002 р. № 714;
- 2003 Перше офіційне видання бюлетеня «Охорона прав на сорти рослин»;
- 2004 Прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.11.2004 р. № 816-р «Про заходи щодо виконання зобов'язань України за Міжнародною конвенцією по охороні нових сортів рослин»;
- 2005 Співпраця між Україною та Бюро сортів рослин спільноти (CPVO) розпочалася з офіційного візиту представників Служби, які відвідали Міністерство сільськогосподарства та Український інститут експертизи сортів рослин;
- 2006 Ратифіковано Акт Конвенції UPOV 1991 року, Україна охороняє сорти всіх ботанічних таксонів (родів і видів);
- 2007 Організовано в Національному аграрному університеті (натепер Національний університет біоресурсів і природокористування України) підготовку фахівців зі спеціальності «Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин» за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра (напрям «Агроніомія») та магістра (спеціальність «Селекція і генетика сільськогосподарських культур»);
- 2008 Підготовка правового та методичного забезпечення впровадження сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу в Україні;
- 2009 Україну приєднано до двох Схем сортової сертифікації Міжнародної організації економічної співпраці та розвитку (OECD): зернові, кукурудза і сорго;
- 2010 Проведення ґрунтового та лабораторного сортового контролю;
- 2011 Ліквідовано Державну службу з охорони прав на сорти рослин, підпорядкування Українського інституту експертизи сортів рослин та сортодослідних станцій Державній ветеринарній та фітосанітарній службі, яку ліквідовано у 2016 р.;
- 2012 Реорганізація державної сортомережі, ліквідація держсортостанцій, утворення філій УІЕСР;
- 2013 Україна приймає 80 учасників із 30 країн світу на сесії робочої групи секції «Польові культури»;
- 2014 Підписано Угоду про співробітництво та організацію взаємовідносин за № 59 від 26.06.2014 р. між Українським інститутом експертизи сортів рослин і НУБіП України;
- 2015 З листопада 2015 року Україна відзначила 20-річчя членства в UPOV;
- 2016 Прийнято нову редакцію Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», відповідно до якої Міністерство аграрної політики та продовольства України є Компетентним органом у сфері охорони прав на сорти рослин;
- 2017 Впроваджено автоматизовану систему контролю документообігу (АСКОД), розроблено Технічне завдання з автоматизації інформаційної системи УІЕСР та програмне забезпечення на ПСП;
- 2018 Напрацювання нормативно-правової бази. Вивчення досвіду Республіки Польща щодо застосування програмного забезпечення, автоматизації проведення експертизи та ведення баз даних в Центрі сортопробування сільськогосподарських культур (COBORU);
- 2019 Ліквідація Мінагрополітики та підпорядкування Мінекономіки. Журнал «Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин», що видається Українським інститутом експертизи сортів рослин, пройшов атестацію МОН і його включено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за двома галузями наук – сільськогосподарські та біологічні;
- 2020 Відновлено передання інформації до міжнародної бази PLUTO, модернізація сховища довготривалого зберігання та придбання цифрових метеостанцій MeteoTrek;
- 2021 Відновлено роботу Мінагрополітики та забезпечено підпорядкування УІЕСР Компетентному органу у сфері охорони прав на сорти рослин;
- 2022 Прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1183» та нову редакцію Закону «Про охорону прав на сорти рослин».

на, Головченко Оксана, Горшунова Ганна, Стадніченко Ольга, Ситник Валерій.

Вони щоденно працюють створюючи комфортні умови для комунікації співробітників інституту та філій з внутрішніми і зовнішніми джерелами інформації.

Сучасні умови роботи помічників директора дозволяють здійснювати автоматичний системний контроль обігу документів, що забезпечує оперативність, якість і конфіденційність прийняття управлінських рішень.

Директори Українського інституту експертизи сортів рослин

Гончарук
Володимир Якович
2007–2008

Гаценко
Сергій Вікторович
2008–2010

Сорока
Василь Іванович
2010–2011

Василюк
Петро Миколайович
2011–2014

Білявська
Людмила Григорівна
2014–2015

Мельник
Сергій Іванович
2015–2021, з 2022

Виконували обов'язки директора

Захарчук
Олександр Васильович
2010

Бурдак
Аліна Анатоліївна
2014

Грюнвальд
Наталія Владиславівна
2021–2022

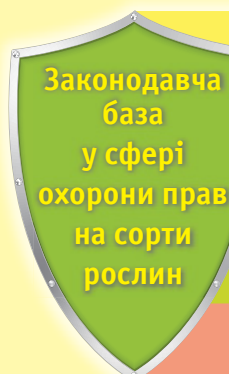
Секретарі та помічники директора

Головчак Тетяна, Губкіна Лія, Заблоцька Євгенія, Раченко Оксана, Мельниченко Олена, Головченко Оксана, Горшунова Ганна, Стадніченко Ольга, Ситник Валерій.

Типи досліджень сортів рослин

- ВОС** – відмінність, однорідність та стабільність;
- ПСП** – придатність сортів до поширення;
- ДКС** – дослідження колекцій сортів;
- ПСВ** – післяреєстраційне вивчення сортів рослин;
- КЗС** – перевірка збереженості сортів рослин;
- АДС** – арбітражне дослідження сортів рослин;
- POST control** – ділянковий (ґрунтовий) сортовий контроль та лабораторний сортовий контроль

- Закон України «Про охорону прав на сорти рослин»
- Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин UPOV
- Регламент Ради (ЄС) №2100/94 від 27.07.1994 про права на сорти рослин у Спільноті. Директиви ЄС, Протоколи CPVO
- Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу»
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»
- Закон України «Про насіння і садивний матеріал»
- Схеми сортової сертифікації OECD

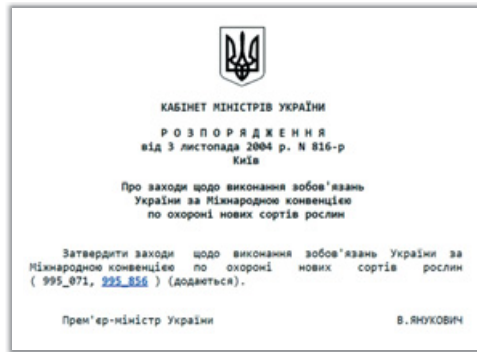
Важливі етапи в діяльності Українського інституту експертизи сортів рослин:

2003 р. УІЕСР започатковано видання офіційного бюлетеня «Охорона прав на сорти рослин».

На виконання статей 14, 27, 29 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» та Положення про Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, затвердженого Постановою Уряду № 686 від 15.05.2003 р., державна науково-технічна експертиза сортів рослин ґрунтується на комплексних (польових і лабораторних) експериментальних дослідженнях з оцінки морфологічних, біологічних і господарсько-цінних ознак сортів рослин, визначенні їх придатності для використання у відповідних екоградієнтах вирощування, з додержанням наукових сівозмін, науково обґрунтованих технологій вирощування та уніфікованих міжнародних і національних методик досліджень.

Верховною Радою України прийнято Закон України № 411-IV від 26.12.2003 р. «Про насіння і садивний матеріал», яким визначено основні засади виробництва та обігу насіння і садивного матеріалу, а також поря-

док здійснення державного контролю за ними.

2004 р. Прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.11.2004 № 816-р «Про заходи щодо виконання зобов'язань України за Міжнародною конвенцією по охороні нових сортів рослин». Відповідно до розпорядження засновано науково-практичний журнал «Plant Varieties Studying and Protection» (Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин).

2005 р. Започатковано співпрацю між Україною та Бюро сортів рослин спільноти (CPVO) з офіційного візиту представників Служби, які відвідали Міністерство сільськогосподарства та Український інститут експертизи сортів рослин. За результатами візиту в Києві 25 квітня 2005 р. підписано Меморандум про взаєморозуміння між CPVO та Державною службою з охорони прав на сорти рослин, що передбачає обмін інформацією та досвідом, навчання, співпрацю на технічному рівні (підготовка технічного персоналу, участь українських представників як спостерігачів у експертних засіданнях CPVO).

2006 р. Верховною Радою України прийнято Закон України від 02.08.2006 р. № 60-V про приєднання України до Акта 1991 року Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин UPOV, підписану в Парижі у 1961 р. Конвенція набула чинності у 1968 р. і переглядалася в Женеві у 1971,

1978 і 1991 роках. Ратифікація Акта 1991 р. Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин дала змогу охороняти сорти всіх ботанічних таксонів.

2007 р. У Національному аграрному університеті (нині – Національний університет біоресурсів і природокористування України) розпочато підготовку фахівців із спеціальності «Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин» за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра (напрямок «Агрономія») та магістра (спеціальність «Селекція і генетика сільськогосподарських культур»).

2008 р. Активна участь у розробленні правового та методичного забезпечення впровадження сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу в Україні. Зокрема, забезпечено методичний супровід проведення ділянкового сортового контролю групи зернових культур і сорго.

2009 р. Надання сорту міжнародного охоронного права у межах країн-учасниць UPOV забезпечує селекціонерів гарантоване державою авторське і майнове право, що дозволяє акумулювати кошти на створення нових сортів, для підвищення ефективності та конкурентоспроможності національної селекції.

Подальше становлення вітчизняної селекції і насінництва, вихід на міжнародний ринок, підвищення конкурентоспроможності українського насіннєвого матеріалу неможливе без участі нашої держави в Міжнародній асоціації з контролю за якістю насіння (ISTA) і в Міжнародній організації економічного співробітництва і розвитку – Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) з питань сортової сертифікації.

У 2009 р. Україна приєдналася до схем сортової сертифікації насіння – Схеми сортової сертифікації насіння зернових культур і Схеми сортової сертифікації насіння кукурудзи та сорго, у 2020 р. – до Схеми сортової сертифікації насіння хрестоцвітних та інших олійних або прядивних культур і Схеми сортової сертифікації насіння цукрового та кормового буряка.

Приєднання до схем сортової сертифікації дало змогу суб'єктам насінництва, здійснюючи виробництво та сертифікацію насіння відповідно до Схем, отримувати міжнародний сертифікат OECD та реалізовувати вироблене насіння таких культур, як пшениця, жито, тритикале, ячмінь, овес, просо, гречка, кукурудза, сорго, хрестоцвітних та інших олійних, прядивних культур, цукрового та кормового буряка в країнах, приєднаних до насіннєвих схем за наявності лише сертифіката OECD та сертифіката ISTA, без додаткової перевірки показників, зазначених у цих сертифікатах.

Організація економічного співробітництва та розвитку розширює участь України у Схемах OECD сортової сертифікації: кормові трави та бобові. Відповідне рішення було розглянуто 10 червня 2021 року на щорічній зустрічі з питань Насіннєвих

Сорочинський Борис Володимирович, доктор біологічних наук, керівник Центру сертифікаційних випробувань Українського інституту експертизи сортів рослин з 2005-го по 2007 р.

У 1978 р. закінчив біологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, аспірантуру Інституту фізіології рослин НАН України. Із 1981 р. працював на посаді молодшого, а згодом старшого наукового співробітника Інституту фізіології рослин НАН України. Протягом 1991–2005 та 2007–2008 рр. працював в Інституті клітинної біології та генетичної інженерії НАН України на посадах заступника директора з наукової роботи, завідувача лабораторії клітинної радіобіології та старшого наукового співробітника. З 2005-го по 2007 р. був заступником директора та керівником Центру сертифікаційних випробувань Українського інституту експертизи сортів рослин, де відповідав за організацію нового дослідницького тестуючого підрозділу, впроваджував нові експериментальні методи для експертизи сортів рослин, організовував семінари та тренінги з аналізу насіннєвого матеріалу і ГМО.

Упродовж 2009–2019 рр. обіймав посади завідувача відділу нових рослинних продуктів і біофортифікації та старшого наукового співробітника Інституту харчової біотехнології та генетики НАН України. Автор та співавтор 78 наукових статей і 5 монографій.

Участь співробітників УІЕСР у міжнародній агропромисловій виставці, 2009 р.

Схем ОЕСР, що проходила онлайн. В Україні це рішення також має бути ратифіковано Верховною Радою та прийнято Закон «Про приєднання до Схеми ОЕСР: кормові трави та бобові».

На сьогодні в Україні вже повноцінно діють 5 Насінневих Схем OECD для насіння:

- зернових;
- кукурудзи;
- сорго;
- цукрового та кормового буряка;
- хрестоцвітних та інших олійних або прядивних культур.

Європейський парламент 7 жовтня 2020 року проголосував за визнання в ЄС еквівалентності системи сертифікації насіння, виробленого в Україні. Це довгоочікуване рішення для національного насінневого сектору відкриває шлях для експорту насіння зернових культур, насіння кукурудзи та сорго до ЄС. Згідно з ним в ЄС буде оновлено перелік третіх країн, насіння з яких визнається еквівалентним до вимог ЄС. Україна успішно пройшла важливий етап – аудит ЄС. Позитивний результат – рішення Європарламенту щодо можливості експорту насіння з України.

2010 р. Інститут визначено установою, яка проводить ґрунтовий та лабораторний сортовий контроль усіх схем OECD, до яких Україна приєдналася.

2011 р. Започатковано міжнародне співробітництво УІЕСР з Центром випробування сортів рослин Республіки Польща (COBORU), ухвалено План дій у сфері експертизи та охорони прав на сорти рослин між установами на 2011–2015 роки. Започатковано міжнародне співробітництво з ДУ «Державна інспекція з випробування та охорони сортів

рослин» Республіки Білорусь. Підписано Програму співробітництва у сфері експертизи сортів рослин на 2011–2015 рр., 2014–2016 рр., 2017–2021 рр., з метою обміну досвідом з

проведення експертизи сортів на відмінність, однорідність і стабільність, ділянкового (ґрунтового) і лабораторного сортового контролю, в області лабораторних досліджень з визначення

✓ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу»

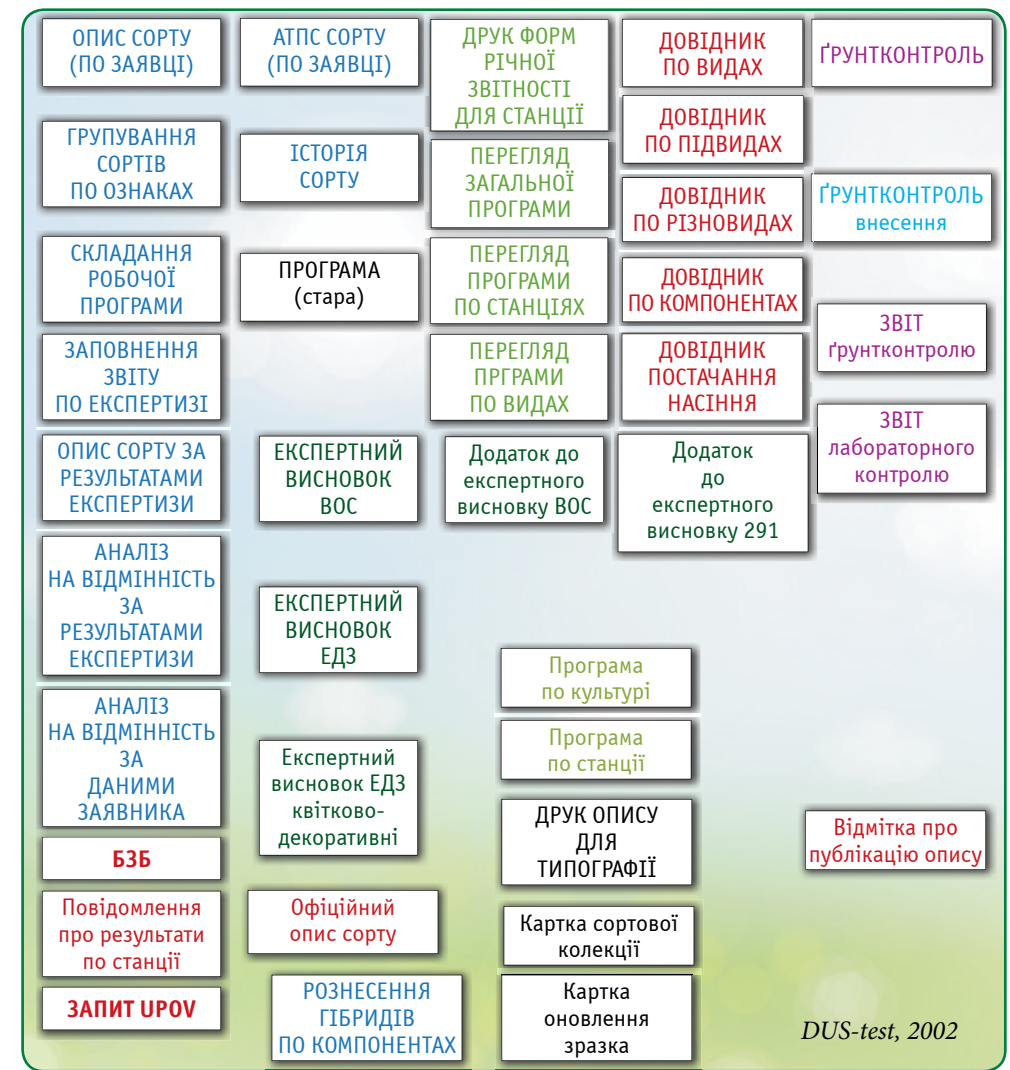
показників якості нових сортів рослин (співробітництво припинено).

Ліквідовано Державну службу з охорони прав на сорти рослин як урядовий орган, який формував і реалізовував політику держави у сфері охорони прав на сорти рослин.

2012 р. Наказами Мінагрополітики України № 807 від 30.12.2011 р. «Про реорганізацію сортодослідних станцій» та № 210 від 19.04.2012 р. «Про

реорганізацію державних центрів експертизи сортів рослин з державними інспекціями з охорони прав на сорти рослин» державна система з охорони прав на сорти рослин була реорганізована.

Реформування системи мало негативні наслідки для державної науково-технічної експертизи сортів рослин. Замість 94 сортодослідних станцій залишилося 25 філій УІЕСР,

Бочкарьов Анатолій Миколайович

1948 року народження, кандидат сільськогосподарських наук, спеціаліст у галузі рослинництва, агрохімічних і аналітичних досліджень, охорони прав на сорти рослин, сортової сертифікації, статистичних методів опрацювання даних та інформаційних технологій.

Працював у державній системі охорони прав на сорти рослин: 1996–2002 рр. – начальник управління експертизи сортів рослин Державної комісії України по випробуванню та правовій охороні сортів рослин; 2002 р. – заступник голови Державної служби з охорони прав на сорти рослин; 2002–2008 рр. – заступник директора Українського інституту експертизи сортів рослин. Нині очолює Інститут органічного землеробства.

Анатолій Миколайович безпосередньо забезпечував науково-технічний супровід проведення державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин та сприяв впровадженню сучасних методів і методик зі статистичного опрацювання її результатів.

За плідну працю і вагомий особистий внесок у справу сорто випробування Бочкарьова А. М. неодноразово нагороджували грамотами, подяками Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби з охорони сортів рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин.

Заступники директора УІЕСР		
Бочкарьова Любова Павлівна (2002–2004)	Сорока Василь Іванович (2011–2014)	Приходько Василь Іванович (2010–2014)
Бобир Олександр Володимирович (2003–2007)	Борисенко Володимир Іванович (2015–2016)	Києнко Зінаїда Богданівна (2009–2021)
Бочкарьов Анатолій Миколайович (2008–2011)	Захарчук Олександр Васильович (2002–2012)	Ткачик Світлана Олександрівна (2004–2021)
Рудник-Іващенко Ольга Іванівна (2011–2012)	Парубок Василь Омелянович (2012–2013)	Лещук Надія Василівна (з 2019 р.)
Мельниченко Максим Вікторович (2012–2015)	Краснопольський Микола Миколайович (2013–2014)	Присяжнюк Лариса Михайлівна (з 2022 р.)

Державна інспекція з охорони прав на сорти рослин здійснювала контроль щодо дотримання ОДЦЕСР законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та сортової сертифікації. Також інспекція організувала і проводила ґрунтовий і лабораторний сортовий контроль відповідно до міжнародних вимог OECD. Вагомий внесок у розвиток Держінспекції зробили: Скиба Михайло, Слівченко Олег, Троян Микола, Погребняк Ольга, Цимбал Олександр.

що не мали земельних ресурсів і матеріально-технічної бази для проведення комплексу досліджень, втрачено науково обґрунтовані сівозміни та професійні кадри. Крім того, з 2011 року фінансування польових і лабораторних досліджень з експертизи сортів рослин призупинено через неможливість врегулювання процедури використання зборів за дії, пов'язані з охороною прав на сорти рослин, що надходять від заявників на рахунок УІЕСР та мають виключно цільове призначення на проведення експертизи. Позитивна динаміка зростання обсягу базового фінансування прикладних досліджень з науково-технічної експертизи сортів рослин на замовлення держави.

2013 р. Проведення 42-ї сесії Технічної робочої групи з польових культур UPOV в Україні (м. Київ), у якій взяли участь 58 іноземних учасників з 30 країн світу (країн-членів UPOV). Під час візиту учасники відвідали Маньківську

ДСДС та Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України.

Україна приймає 80 учасників 30 країн світу на засіданні робочої групи секції «Польові культури». На ви-

конання протоколу 42-ої технічної робочої групи з польових культур Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) наукових співробітників УІЕСР, як провідних експертів, залучено до розробки міжнародних проектів, зокрема розроблено та проходить обговорення проект Методики на ВОС для сортів елевсини коракан (*Eleusine coracana* (L.) Gaertn.) для розгляду на робочій групі з польових культур UPOV.

2014 р. З метою кадрового забезпечення державної системи з охорони прав на сорти рослин продовжено дію Угоди про співробітництво та організацію взаємовідносин № 59 від 26.06.2014 р. між Українським інститутом експертизи сортів рослин і Національним університетом біоресурсів і природокористування України (НУБіП) терміном до 30 червня 2019 року (19 сортів).

Угодою передбачено підготовку фахівців зі спеціальності «Селекція і

генетика сільськогосподарських культур», спеціалізація «Сортовивчення і охорона прав на сорти рослин». Пункти досліджень УІЕСР слугують базою проходження навчальної та виробничої практики магістрів аграрних вузів України. Фахівці ОКР «Магістр» за спеціальністю «Селекція і генетика» та спеціалізацією «Сортовивчення і охорона прав на сорти рослин» працюють у різних сферах аграрного сектору, безпосередньо в Українському інституті експертизи сортів рослин – 25 випускників НУБіП України.

2015 р. Україна – одна із перших країн СНД у 1995 р. стала членом Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин. У 2006 р. ратифікувала Акт Міжнародної Конвенції UPOV 1991 р., що дозволяє охороняти сорти всіх ботанічних таксонів. 3 листопада 2015 року 20-річчя членства України в UPOV.

Підписано План дій у сфері експертизи та охорони прав на сорти рослин Українського інституту експертизи сортів рослин та Центру випробування сортів рослин Республіки Польща на 2016–2020 рр. Наукові працівники УІЕСР підвищували професійну кваліфікацію в різних країнах-учасницях UPOV.

Стаття 10. Вчена (наукова, науково-технічна, технічна) рада наукової установи
Вчена (наукова, науково-технічна, технічна) рада наукової установи є колегіальним органом управління науковою і науково-технічною діяльністю наукової установи в частині виключних повноважень, визначених цією статтею, та виконує консультативно-дорадчі функції щодо інших питань наукової і науково-технічної діяльності наукової установи.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»

У 2015 р. старший науковий співробітник відділу наукової координації і розробки методик Баликіна Вікторія Вікторівна брала участь у семінарі з питань управління і виробництва насіння сільськогосподарських культур для країн, що розвиваються (КНР).

З метою забезпечення інформаційних потреб науковців УІЕСР започатковано науково-технічний бібліотечний фонд, де зібрано мо-

Вчена рада є дорадчим колегіальним органом управління науковою та науково-технічною діяльністю Українського інституту експертизи сортів рослин. У своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України й постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України й Міністерства аграрної політики та продовольства України, іншими нормативно-правовими актами, статутом УІЕСР та Положенням про Вчену раду УІЕСР.

Голову Вченої ради обирають серед її членів таємним голосуванням на термін повноважень цього колегіального органу. Зазвичай це керівник наукової установи – директор УІЕСР.

До складу входять директор, заступник директора з наукової роботи, голова Ради молодих вчених і голова первинної профспілкової організації (затверджується директором УІЕСР).

Засідання проводять щомісячно відповідно до затвердженого Плану. За ініціативою Голови або не менше ніж третини членів можуть бути скликані позапланові зібрання Вченої ради.

Секретарями Вченої ради УІЕСР у різні роки були:

2002–2003	Хількевич Анатолій
2003–2006	Кочерга Марина
2006–2008	Заякіна Галина
2008–2017	Каражбей Галина
2015–2017	Діхтяр Ірина
2018–2022	Лещук Надія
2022–2023	Трофімова Ганна

нографії, збірники наукових праць, довідники, визначники, словники, періодичні видання, автореферати дисертацій.

Провідними напрямками формування фонду залишаються: загальна біологія, ботаніка, агробіологія, рослинництво, суміжні питання із захисту рослин.

Учасники сесії робочої групи «Польові культури» UPOV на дослідному полі Черкаської філії. Маньківка, 2013 р.

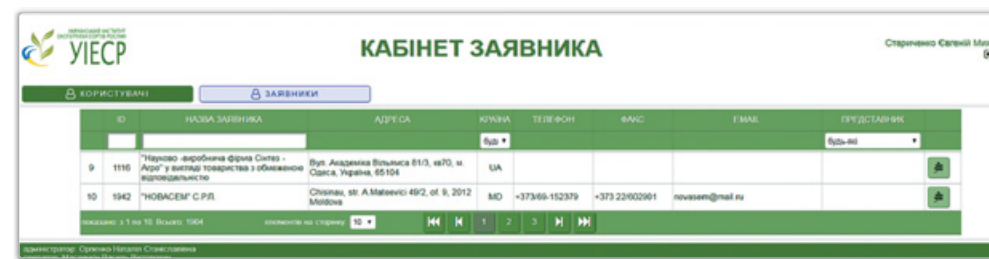
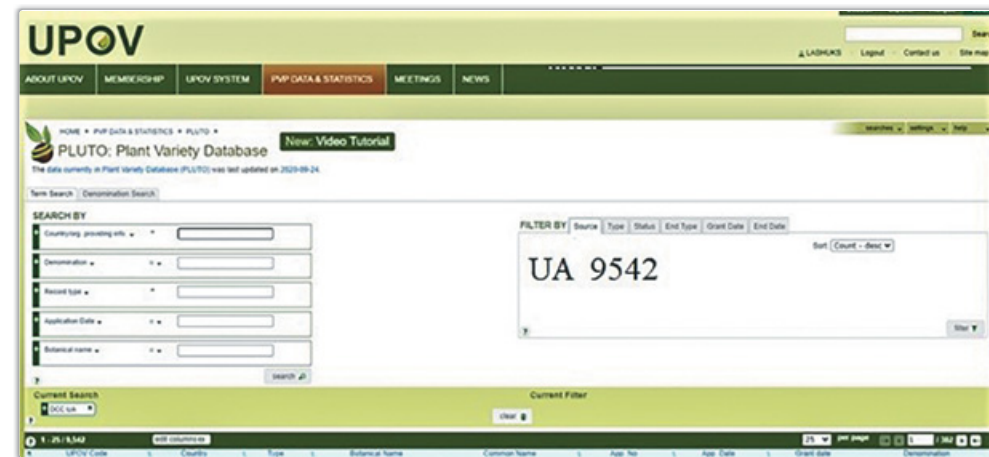
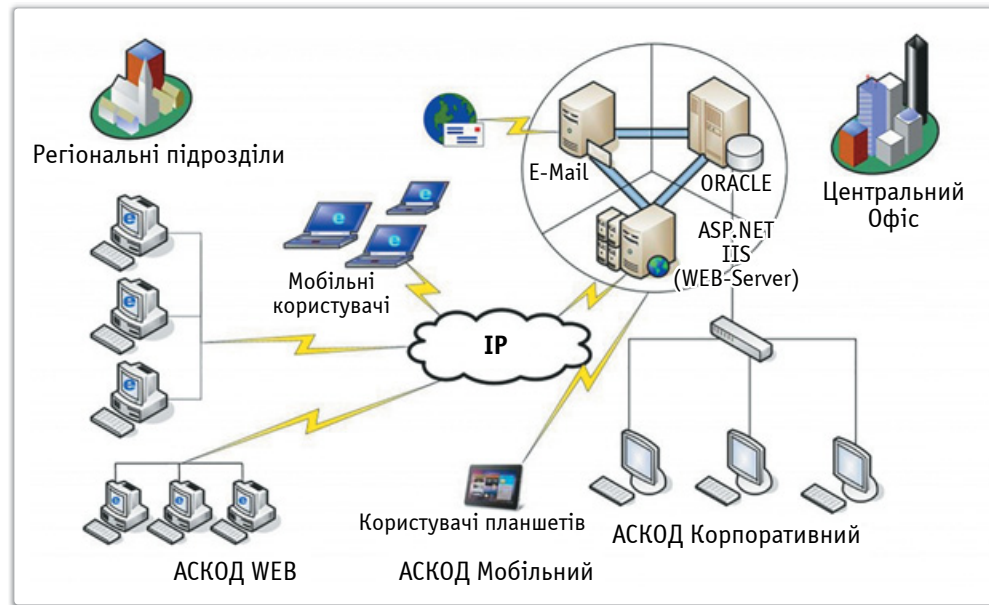
Засідання Вченої ради УІЕСР, 2016 р.

2016 р. Прийняття нової редакції Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» забезпечило формування і реалізацію державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин, а Міністерство аграрної політики та продовольства України визначено Компетентним органом у сфері охорони прав на сорти рослин.

2017 р. Впроваджено автоматизовану систему контролю документообігу (АСКОД). Пункти досліджень, які проводять комплекс польових і лабораторних досліджень, частково забезпечено планшетними комп'ютерами для передачі даних у режимі online з поля до бази даних УІЕСР, що усуває вплив людського фактору на результати кваліфікаційної експертизи. Створено та впроваджено програмно-апаратний комплекс – сервісний офіс «Кабінет заявника», який забезпечує внутрішню комунікацію структурних підрозділів Інституту із заявниками, розроблено сайт «Наукові конференції Українського інституту експертизи сортів рослин». Участь у семінарі «ДНК методи та сортова сертифікація», організованому на базі Нідерландської інспекційної служби з овочівництва та садівництва (Naktuinbouw).

2018 р. Вивчення досвіду Республіки Польща щодо застосування програмного забезпечення, автоматизації проведення експертизи та ведення баз даних в Центрі сортови-пробування сільськогосподарських культур (COBORU). Оновлено та модернізовано матеріально-технічну базу пунктів досліджень філій УІЕСР шляхом забезпечення сучасними матеріально-технічними засобами для проведення комплексу польових і лабораторних досліджень на основі реалізації Плану технічного пере-

оснащення Українського інституту експертизи сортів рослин на 2019–2023 роки, у тому числі сформовано сучасну матеріально-технічну базу для лабораторних і польових досліджень, закуплено новітнє лабораторне обладнання та малогабаритну селекційну техніку.

2019 р. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 р. № 975 науково-практичний журнал «Plant Varieties Studying and Protection» включено до Переліку наукових фахових видань України за двома га-

лузьями наук – сільськогосподарські та біологічні.

2020 р. Відновлено роботу в базі даних сортів рослин Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) PLUTO. Розпочато наукові прикладні дослідження з вивчення практичних аспектів впровадження електронної форми заявки на сорт рослин, що подають для державної реєстрації прав інтелектуальної власності селекційних досягнень на сорти рослин. Проведено модернізацію сховищ короткострокового зберігання зразків насіннєвого матеріалу у філіях УІЕСР, що проводять дослідження на ВОС. Упродовж 2020 р. усі 24 пункти досліджень, що здійснюють кваліфікаційну експертизу, було забезпечено цифровими метеостанціями MeteoTrek.

Участь співробітників УІЕСР з 21 по 25 вересня у 38-й сесії Технічної Робочої групи з автоматизації та комп'ютерних програм і 19-й сесії Робочої групи з біохімічних

Методична комісія Українського інституту експертизи сортів рослин є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, який забезпечує підготовку нових проектів та вдосконалення чинних методик польових і лабораторних досліджень усіх типів науково-технічної експертизи сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності. Сприяє формуванню національних рослинних сортових ресурсів та сортовій сертифікації, а також підвищенню результативності наукових розробок і впровадженню міжнародних стандартів.

До складу Методичної комісії входять провідні вчені наукових, науково-дослідних установ НААН і НАН України, закладів вищої освіти та державної системи охорони прав на сорти рослин.

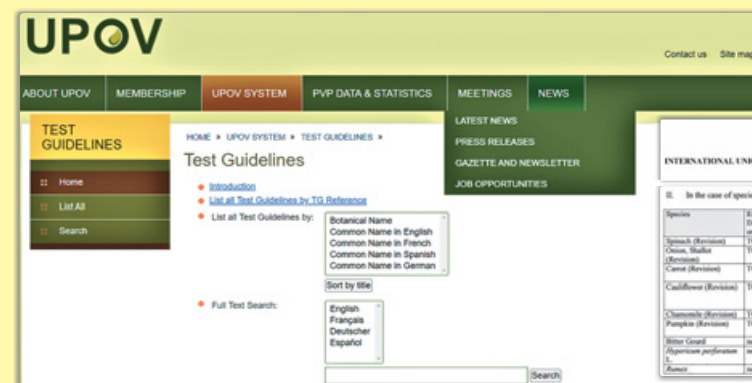
Упродовж 2002–2023 рр. Методичну комісію УІЕСР очолювали:

- Андрющенко Анатолій Варфоломійович
- Краснопольський Микола Миколайович
- Приходько Василь Іванович
- Ткачик Світлана Олександрівна
- Лещук Надія Василівна
- Присяжнюк Лариса Михайлівна

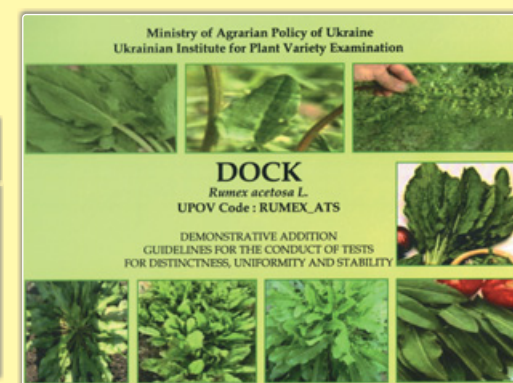
Секретарі методичної комісії, які тривалий час забезпечували її роботу: Нетяга О. В., Баликіна В. В., Павлюк Н. В., Лікар С. П.

та молекулярних технологій, ДНК-профілювання Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин, що відбулись у США в режимі онлайн.

21 грудня 2020 р. за результатами зустрічі з представниками Центру випробування сортів рослин Республіки Польща (COBORU) підготовлено План дій у сфері експертизи та охорони прав на сорти рослин на 2021–2025 роки.

Species	Working Group	Leading Experts	Participating Experts
Apple (Malus domestica)	EU404	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Cherry (Prunus avium)	EU405	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Cherry (Prunus cerasifera)	EU406	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU407	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU408	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU409	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU410	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU411	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU412	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU413	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU414	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU415	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU416	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU417	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU418	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU419	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL
Apple (Malus domestica)	EU420	Kees van Eudammen (NL)	FR, SP, DE, RO, PL

Члени методичної комісії УІЕСР, 2009 р.

26 листопада із представниками Центру з сортопробування сільськогосподарських культур Республіки Узбекистан (ЦССКРУ) підписано Меморандум про співпрацю між УІЕСР і Центром з сортопробування сільськогосподарських культур Республіки Узбекистан.

16 вересня 2021 р. відбулася зустріч у рамках міжнародного проекту «Наближення національного законодавства України у сфері державного нагляду (контролю) за ГМО у відкритих системах, охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва до європейських норм та стандартів». Зустріч проведено за участю представників проекту: Модріса Фрікманіса – Постійного радника проекту та Лієни Яунземе – Європейського експерта, заступника директора Департаменту контролю насіння Служби захисту рослин Латвії.

2022 р. Український інститут експертизи сортів рослин відзначив 20-ту

річницю з дня утворення. Інститут пройшов державну атестацію МОН як наукова установа (свідоцтво ДА № 00529 від 26 травня 2022 р.). За результатами державної атестації УІЕСР як установу віднесено до II класифікаційної групи строком на 3 роки.

УІЕСР внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави (свідоцтво № 03092, серія ДР від 17 червня 2022 р.).

Розроблено Технічне завдання на програмно-апаратний комплекс «Електронна заявка на сорт рослин». Впроваджено інформаційні технології у всі сфери науково-технічної діяльності, юридичну практику, кадрову політику та діловодство.

2023 р. Державну науково-технічну експертизу сортів рослин провадять 19 філій (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Київська спеціалізована, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська,

Сумська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська). Філії Українського інституту експертизи сортів рослин є відокремленими структурними підрозділами, що не мають статусу юридичної особи і діють у його складі.

Для проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин за УІЕСР зареєстровано право постійного користування земельними ділянками з цільовим призначенням – для дослідних і навчальних цілей. Інститут у повному обсязі сформував земельні ділянки для цілей експертизи, де повноцінно функціонують 30 пунктів досліджень в різних кліматичних зонах. Усі земельні ділянки оформлені у законодавчо визначеному порядку, проведено експертно-грошову оцінку, зареєстровані у Реєстрі речових прав на нерухоме майно і перебувають на балансі УІЕСР. На всіх земельних ділянках проведено агрохімічне обстеження ґрунтів.

Стратегічне бачення розвитку наукової установи полягає у створенні організаційно-економічних умов формування сучасної інфраструктури, орієнтованої на фінансове, матеріально-технічне, кадрове та інформаційно-консультаційне забезпечення науково-

технічної експертизи сортів рослин, оптимізацію ресурсного потенціалу структурних підрозділів та його філій.

З метою успішного проведення науково-технічної експертизи сортів рослин зосереджується увага на створенні сучасної моделі розвитку установи, а саме: розробці та наданні пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин; оновлення інфраструктури експертизи сортів рослин та управління наукової установи; впровадження інформаційних технологій у процесі проведення експертизи та залучення фінансових ресурсів на основі багатоканального фінансуван-

Стаття 24. Рада молодих вчених

1. Рада молодих вчених є колегіальним виборним дорадчим органом, що утворюється для забезпечення захисту прав та інтересів молодих вчених.

Ради молодих вчених можуть утворюватися при центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, Національній академії наук України, національних галузевих академіях наук, наукових центрах, ключових лабораторіях, закладах вищої освіти та наукових установах України.

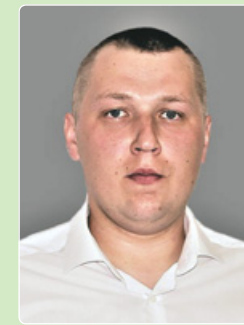
2. Представники ради молодих вчених входять до складу вищого колегіального керівного органу установи чи органу влади, при якому створено раду молодих вчених.

3. Центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, заклади вищої освіти, при яких створено раду молодих вчених, сприяють її діяльності та можуть фінансувати заходи і проекти, що ініціюються радою молодих вчених.

*Закон України
«Про наукову і науково-технічну діяльність»*

ня. Формування Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні, дало змогу створити в державі власний ринок сортів і гібридів, прискорити впровадження їх у виробництво, усунути штучні обмеження користування ними та надати товаровиробникам вільного вибору.

Сучасна внутрішня та зовнішня державна політика у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин є пріоритетним завданням усіх розвинених країн світу. Захистом сортів рослин займається кожна з них, з пе-

**Голова Ради молодих вчених УІЕСР
Данюк Юрій Сергійович**

Раду молодих вчених як колегіальний виборний дорадчий орган Українського інституту експертизи сортів рослин утворено 2016 року. Метою її діяльності є забезпечення захисту прав та інтересів молодих учених, а також сприяння їх участі у формуванні й реалізації державної політики в межах компетенції УІЕСР.

Кількісний склад Ради (7 осіб) визначають на зборах молодих учених і змінюють рішенням її членів за погодженням з директором УІЕСР. Діяльність органу відбувається відповідно до плану заходів із наукової та науково-технічної роботи на поточний рік.

Рада молодих вчених УІЕСР бере участь у створенні правових і соціально-економічних умов для залучення молодих учених до роботи в різних галузях науки.

Сприяє підвищенню їхньої кваліфікації та реалізації творчої й професійної активності та слугує розвитку і вдосконаленню наукової сфери України, а також її інтеграції до світового та європейського дослідницького простору.

реконанням, що система стимулів, що ґрунтується на виключних правах селекціонера, підтримує активність і результати селекційної роботи, а отже,

Рада молодих вчених УІЕСР

*Допомога Збройним Силам України,
2023 р.*

внесок селекціонерів у національне господарство.

Україна, як член Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин з 1995 р., взяла на себе зобов'язання дотримуватися правил і положень Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, яка їх прийняла.

Український інститут експертизи сортів рослин має належну інфраструктуру та професійний кадровий потенціал.

На виконання Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» в УІЕСР створено Раду молодих вчених.

Завдання, визначені Українським інститутом експертизи сортів рослин для подальшого вирішення:

- завершення формування матеріально-технічної бази та земельних ресурсів з метою проведення польових досліджень із кваліфікаційної експертизи сортів рослин у всіх ґрунтово-кліматичних зонах України;

- забезпечення належних умов для зберігання офіційних, дослідних зразків, колекцій загальновідомих сортів рослин, особливо тих, що розмножуються вегетативно, та їх оновлення;

- організація та забезпечення проведення експертизи на ВОС в умовах закритого ґрунту;

- оснащення пунктів досліджень сучасною комп'ютерною та оргтехнікою, програмним забезпеченням, швидким інтернетом, необхідним для передачі інформації та результатів польових і лабораторних досліджень з експертизи до центрального серверу інституту.

Тому УІЕСР значну увагу приділяє модернізації лабораторій та кадровому персоналу. На сьогодні в структурі УІЕСР працюють дві сучасні

СХОВИЩЕ
довготривалого зберігання офіційних зразків насінневого матеріалу сортів рослин

КАМЕРА № 4
довготривалого зберігання офіційних зразків насінневого матеріалу сортів рослин
Ботанічні таксономі:
Кукурудза звичайна (*Zea mays* L.)

лабораторії. Лабораторія молекулярно-генетичного аналізу, яка забезпечує дослідження насінневого та рослинного матеріалу із застосуванням традиційних та новітніх методів біохімічного та молекулярно-генетичного аналізу.

Лабораторія обладнана сучасним високотехнологічним обладнанням, якісними тест-системами, що дає змогу отримувати достовірні та максимально інформативні дані. В лабораторії працюють висококваліфіковані спеціалісти, які проводять дослідження за декількома напрямками:

- визначення сортової чистоти, типовості гібридів, генетичної однорідності сортів та гібридів методом електрофорезу за білковими та ДНК маркерами;

- визначення посівних якостей насіння (схожість, енергія проростання насіння, маса 1000 насінин, сортова чистота за вмістом основної культури, вологість зразка).

Лабораторія проводить визначення відмінності сортів більшої частини

сільськогосподарських, овочевих та деревних культур. Проведення аналізу зразків на основі ДНК маркерів дає змогу остаточно встановити відмінність сортів, якщо за морфологічними ознаками та фізіологічними властивостями вони дуже подібні.

Сучасні методи ідентифікації сортів рослин дозволяють оперативно і якісно проводити тест на відмінність. Застосування ДНК маркерів сприятиме формуванню каталогів з генотестування сортів рослин, формуванню генобанку та паспорту сорту рослин.

Лабораторія показників якості сортів рослин здійснює комплекс досліджень з визначення біохімічних та технологічних показників якості сортів рослин, виявлення вмісту генетично модифікованих організмів в матеріалі рослинного походження.

Основним завданням лабораторії є визначення біохімічних та технологічних показників якості сортів рослин сільськогосподарських культур в різних ґрунтово-кліматичних зонах України.

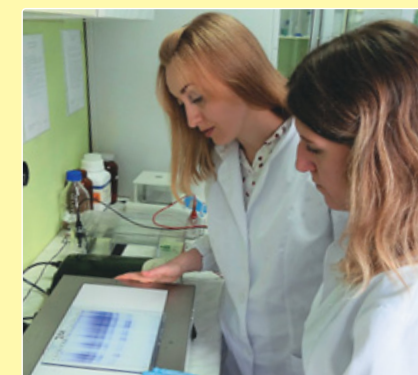
Для оперативності та якості лабораторних досліджень, отримання достовірних результатів кваліфікаційної

експертизи у філіях Інституту працюють регіональні лабораторії.

За останні роки проведено модернізацію регіональних лабораторій, закуплено сучасне обладнання та

прилади, що суттєво покращує роботу фахівців-дослідників, прискорює оперативність збору характеристик нових сортів та передачі їх до центрального офісу Інституту.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» і постанови Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124 Міністерство аграрної політики та продовольства України визначено Компетентним органом, що забезпечує формування та реалізує політику у сфері охорони прав на сорти рослин.

Мінагрополітики визначає державне замовлення на проведення науково-технічної експертизи у сфері охорони прав на сорти рослин, доручає підприємствам та організаціям виконання повноважень у сфері прав на сорти рослин, затверджує методики з проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин, визначає Перелік родів і видів, сорти яких проходять експертизу в експертних закладах, забезпечує публікування офіційних відомостей та ведення Реєстру сортів рослин України, Реєстру патентів та Реєстру заявок. Процедура державної реєстра-

ції прав на сорт рослин є ключовим етапом поширення сорту на території України. Сорти рослин є біологічними об'єктами, які реалізують свій потенціал у різних природно-кліматичних зонах. Їхня реакція на ґрунтові та погодні умови перед можливим поширенням у виробництві має бути оцінена принаймні в зонах Полісся, Лісостепу та Степу України. Поширення сортів польових культур без перевірки загрожує стабільності виробництва рослинницької продукції та негативно впливає на основи аграрного бізнесу. Лише провівши експертизу в різних ґрунтово-кліматичних зонах, можна виявити кращі з них, зареєструвати та рекомендувати до поширення для конкретного регіону. Для реалізації основних напрямів науково-технічної діяльності УІЕСР слід поетапно впроваджувати заходи з удосконалення проведення комплексу польових та лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин і розвитку інфраструктури та професійного кадрового забезпечення Інституту та його філій.

КРОК 1. Приведення у відповідність законодавчої, нормативно-правової та науково-методичної бази у сфері охорони прав на сорти рослин до міжнародних вимог UPOV, CPVO ЄС та OECD;

КРОК 2. Переформатування структури та оптимізація штатного розпису Українського інституту експертизи сортів рослин і його філій, забезпечення висококваліфікованими спеціалістами та підвищення їх фаховості;

КРОК 3. Підвищення якості проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин шляхом забезпечення філій єдиним супроводжуваним методичним та технологічним пакетом;

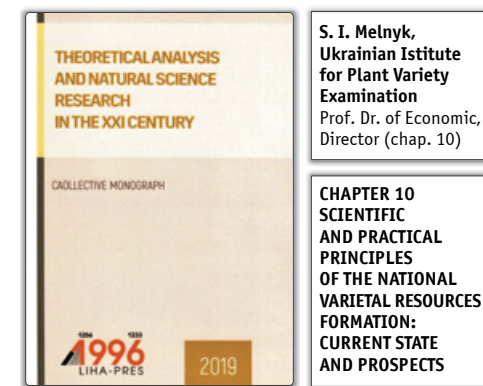
КРОК 4. Активізація проведення прикладних і фундаментальних польових та лабораторних досліджень для всіх типів державної науково-технічної експертизи сортів рослин для наповнення бюджету;

КРОК 5. Науково обґрунтована спеціалізація пунктів досліджень із закріпленими блоками наукової сівозміни для ВОС, POST control, ПСП, ПСВ, польових полігонів ДКС та інших типів науково-технічної експертизи сортів рослин;

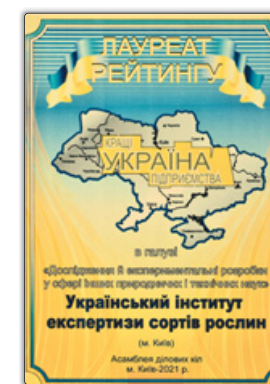
КРОК 6. Оптимізація інфраструктури УІЕСР та його філій шляхом подальшого формування оптимального банку земельних ресурсів у всіх ґрунтово-кліматичних зонах вирощування сільськогосподарських культур і розвитку матеріально-технічної бази;

КРОК 7. Організація на базі Київської спеціалізованої філії навчально-методичного центру з польовим полігоном для підвищення кваліфікації фахівців з охорони прав на сорти рослин та сортової сертифікації.

Від перших спроб випробування місцевих сортів сільськогосподарських культур до створення наукової установи – Українського інституту експертизи сортів рослин, основна діяльність якого спрямована на організацію і проведення комплексу досліджень з державної науково-технічної експертизи сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності, минуло більше як два століття. Проте офіційною датою запровадження системних досліджень із сортовипробування та створення вітчизняної мережі сортоділень слід вважати 1923 рік, коли Всеукраїнським товариством насінництва було створено спеціальну сортомережу, до завдань якої входило на той час сортовипробування кукурудзи, пшениці різних типів розвитку та картоплі.

Формування рослинних сортових ресурсів, які може використовувати суспільство для задоволення потреб споживачів або селекційної практики, обумовлене історичними етапами розвитку та інтродукції рослинного різноманіття, форм, критеріїв і методології сортовипробувальної справи в часі і просторі для формування джерелознавчої бази з елементами екстраполяції.

Український інститут експертизи сортів рослин визнано лауреатом Національної рейтингової програми «Кращі підприємства України» в галузі дослідження й експериментальних розробок у сфері інших природничих і технічних наук.

Сергій Мельник
Надія Лещук

Мельник Сергій Іванович, директор Українського інституту експертизи сортів рослин, народився 1958 року. У 1981 р. закінчив Житомирський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Агрономія», вчений агроном. Доктор економічних наук, професор.

Народний депутат України II скликання (1994–1998), заступник Міністра агропромислового комплексу України (1997–2000), начальник Департаменту кадрової політики, аграрної освіти та науки Міністерства аграрної політики України (2000–2001), заступник Державного секретаря Міністерства аграрної політики України (2001–2002), Державний секретар Міністерства аграрної політики України (2002–2003), перший заступник Міністра у зв'язках із Верховною Радою України Міністерства аграрної політики України (2003–2004), перший заступник Міністра аграрної політики України (2010), заступник Міністра аграрної політики та продовольства України – керівник апарату (2011–2012).

З 2015-го до 2021 р. та з 2022 р. й донині є директором Українського інституту експертизи сортів рослин. Завданнями своєї науково-технічної діяльності визначив забезпечення належного науково-методичного супроводу для проведення комплексу польових, лабораторних, аналітичних і статистичних досліджень з науково-технічної експертизи сортів рослин, формування банку земельних ділянок і модернізацію інфраструктури УІЕСР. Упродовж 2015–2022 рр. УІЕСР двічі успішно пройшов атестацію МОН і включений до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави.

За період роботи Мельника С. І. в УІЕСР сформовано професійний кадровий потенціал та розгалужену регіональну мережу; з його ініціативи реалізується програма модернізації матеріально-технічної бази філій.

Під керівництвом Сергія Івановича УІЕСР регулярно бере участь у розробці проектів законодавчих і нормативно-правових актів у сфері охорони прав на сорти рослин. В установі застосовують сучасні методи ідентифікації сортів рослин, а саме електрофорез запасних білків і ферментів та полімеразно ланцюгової реакції із застосуванням ДНК маркерів.

Новітні інформаційні технології з 2015 року активно впроваджуються в науково-технічну діяльність Інституту та у форматі програмних продуктів працюють для всіх типів науково-технічної експертизи у сфері охорони прав на сорти рослин та сортової сертифікації. Оперативності й об'єктивності документообігу вдалося досягти, використовуючи автоматизовану систему контролю обігу документів АСКОД. Для зовнішнього користування існують інформаційні платформи та вебдодатки.

Як заступник представника України в Міжнародному союзі з охорони нових сортів рослин Мельник С. І. приділяє належну увагу науково-методичному забезпеченню кваліфікаційної експертизи сортів рослин як у польових, так і в лабораторних умовах, а також забезпечує одержання своєчасних і якісних її результатів.

За вагомі здобутки у професійній діяльності нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України та має звання «Заслужений працівник сільського господарства України».

21 грудня 2020 року підписано «МЕМОРАНДУМ про співробітництво та взаємодопомогу» між Українським інститутом експертизи сортів рослин та Громадською організацією «Національна асоціація патентних повірених України».

Підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Українським інститутом експертизи сортів рослин та Фу'Жіан Санан Сіно-Сайенс Фотобіотех Ко.

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН

Відділ експертизи на відмінність, однорідність та стабільність сортів рослин

Експертиза сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність за морфологічними ознаками започаткована в Україні після введення в дію з 1 листопада 1993 року Закону України № 3116-ХІІ «Про охорону прав на сорти рослин». У 1995 році Україна приєдналася до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин від 2 грудня 1961 року, переглянутої в м. Женеві 10 листопада 1972 року і 23 жовтня 1978 року (Закон України від 2 червня 1995 року № 209/95-ВР «Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин») Міжна-

родним союзом з охорони нових сортів рослин (Union for the Protection of New Varieties of Plants) (UPOV). Після ратифікації Акта Міжнародної конвенції UPOV 1991 р. нова редакція Закону «Про охорону прав на сорти рослин» 2006 р. дозволила Україні охороняти сорти всіх ботанічних таксонів.

Профільними структурними підрозділами Держкомісії були: сектор державної експертизи на патентоспроможність (1996 р.), управління експертизи сортів рослин (1998 р.). Начальником працювала Валовненко Людмила, а її заступником – начальником відділу випробувань на придатність та правової охорони була Бочкарьова Любов. У цей період у відділі випробування на придатність та правової охорони працювали: головний спеціаліст – науковий консультант Рудник Ольга, спеціалісти Васьківська Світлана та Каташинський Олексій.

Після утворення в 1999 році Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин (Держекспертцентр) питанням ВОС-тесту займалися у відділі експертизи та описової морфології, який тоді очолювала Бочкарьова Л. П. До складу відділу входила лабораторія приватної морфології сортів рослин, завідувачкою якої була Рудник О. І. У лабораторії на той час працювали науковці: Сиворакша Оксана та Сиворакша Олена, Олек-

сієнко Оксана, Абдулоєва Оксана, Нестерук Тетяна, Симоненко Наталія.

У 2002 р. в Українському інституті експертизи сортів рослин (УІЕСР) було створено відділ набуття прав на сорти рослин, який очолила Бочкарьова Л. П. До складу відділу входила лабораторія кваліфікаційної експертизи. Завідувачкою лабораторії стала Ткачик Світлана Олександрівна.

В УІЕСР у різні роки структурні підрозділи, що займалися експертизою сортів рослин на ВОС-тест, очолювали Ткачик Світлана, Лещук Надія, Бельдій Наталія, Таганцова Марина. З 2011 року і дотепер відділ

кваліфікаційної експертизи на відмінність, однорідність і стабільність сортів рослин очолює кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Гринів Світлана Миколаївна. У різні роки у відділі працювали: Васьківська Світлана, Рябенка Леся, Гопчак Володимир, Леонова Олександра, Яковлев Єгор, Павлюк Наталія, Безручко Ольга, Поливаний Віталій, Камінська Леся, Дудка Тетяна, Данюк Тамара, Везель Юлія, Шпак Зоя, Киенко Зінаїда, Каражбей Галина, Нестерук Тетяна, Стадніченко Ольга, Карпенко Валентина, Бобось Ірина, Лікар Світлана, Костенко Наталія, Телепенко Олександр, Аникієнко Микола, Задорожній Костянтин, Уліч Леонід. Наразі у відділі експертизи на відмінність, однорідність та стабільність сортів рослин працюють: Ільченко Яна, Курочка Надія, Матус Валентина, Мізерна Наталія, Баліцька Людмила, Носуля Аліна, Свиначук Олена, Симоненко Наталія, Таганцова Марина, Юшкевич Марина, Данюк Юрій, Слободянюк Світлана.

Відділ здійснює управління та зберігання зразків насіння і садивного матеріалу. Безпосередньо цим займаються співробітники Кондратенко Наталія Григорівна та Чухлеб Лідія Іванівна. У різні роки в підрозділі працювали: Шупікова Ольга, Пінчук Олександр, Матюшко Микола, Михайлова Олена, Головач Тетяна, Костенко Наталія, Блінова Ольга, Осипчук Катерина, Бажина Наталія.

Наукові працівники відділу брали участь у різних заходах з охорони прав на сорти рослин і сортової сертифікації, робочих групах, місіях, аудитах у рамках міжнародного співробітництва. Підвищення кваліфікації співробітників відбувалося на дослідних полях і

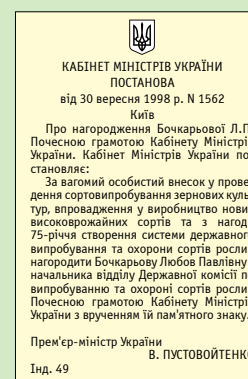

Бочкарьова Любов Павлівна

1950 року народження, освіта вища, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, судовий експерт у сфері досліджень, пов'язаних з сортами рослин, спеціаліст у галузі формування і вивчення генофондів рослин, морфологічного опису та польової експертизи сортів рослин, ідентифікації та сортової сертифікації, селекції та первинного насінництва. Бочкарьова Л. П. з 2013 р. працює заступником директора у ТОВ НДІ сої, раніше очолювала відділ селекції та насінництва.

Бочкарьова Л. П. брала безпосередню участь у формуванні національних рослинних сортових ресурсів, працюючи в державній системі охорони прав на сорти рослин. У 1996–1999 рр. – головний науковий консультант; заступник начальника управління експертизи сортів рослин на ВОС-тест у Державній комісії України по випробуванню та правовій охороні сортів рослин (м. Київ). У 2000–2002 рр. – заступник директора Центру сертифікаційних досліджень сортів рослин (м. Київ). З 2002 по 2011 рік – завідувачка відділу сортової експертизи сортів рослин в Українському інституті експертизи сортів рослин (м. Київ). Вона безпосередньо забезпечувала якість проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин, сприяла формуванню нормативно-правової та науково-методичної бази у сфері охорони прав на сорти рослин.

За участю Бочкарьової Любові Павлівни створено низку сортів гречки їстівної, сої культурної, нуту, сочевиці. Сформовано та описано робочі колекції з рису, гречки їстівної, сої культурної. Опубліковано понад 100 наукових і методичних праць. За плідну працю і вагомий особистий внесок у справу сортової експертизи та з нагоди 75-річчя створення системи державного сортової експертизи та охорони сортів рослин Бочкарьову Л. П. було нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

в лабораторіях низки країн-учасниць Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV). 1996 рік – «Експертиза сортів польових культур», Польща; 1997 – «Процедура експертизи і реєстрації сортів рослин в США», США; 1998 – «Охорона прав інтелектуальної власності», Німеччина; 1998 – «Збір, збереження і вивчення сортових генофондів в Китаї», КНР; 1999 – «Сортова сертифікація овочевих і окремих польових культур», Нідерланди; 2000 – «Селекція і експертиза (DUS-test) сор-

тів рослин у Франції», Франція; 2001 – «Сортова сертифікація зернових культур у Франції», Франція; 2004 – «Сортові колекції рослин і постконтроль в експертизі сортів на DUS-test», Польща; 2006 – «Експертиза сортів польових культур на відмінність, однорідність та стабільність (DUS-test)», Польща; 2010 – «Експертиза сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність (DUS-test) та постконтроль сортів рослин», Німеччина.

Світлана Гринів

Робоча місія OECD з оцінювання стану організації ділянкового (грунтового) та лабораторного сортового контролю на базі Київського ОДЦЕСР, 2010 р.

На дослідному полі заявника

Підвищення кваліфікації з ВОС-тесту квіткових культур у спорудах закритого ґрунту, м. Ганновер, Німеччина, 2010 р.

42-а сесія Технічної робочої групи з польових культур Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин, м. Київ, 2013 р.

Відділ експертизи на придатність до поширення сортів рослин

Відділ експертизи на придатність до поширення сортів рослин – структурний підрозділ Українського інституту експертизи сортів рослин (УІЕСР).

Основне завдання відділу – організація та проведення польових з урахованням лабораторних даних досліджень з визначення придатності сорту до поширення в Україні з наступним аналізом результатів, формуванням обґрунтованого експертного висновку за заявкою на сорт рослин.

Науково-технічна робота відділу ґрунтується на чинній нормативно-правовій базі – Законі України «Про охорону прав на сорти рослин»; Критеріях заборони поширення сортів рослин в Україні; Методиках кваліфі-

каційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення; Положенні про Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

Щорічно кваліфікаційну експертизу проходять 1500–2000 сортів рослин. Експертизу на придатність до поширення сортів рослин проводять в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України. В зоні Степу дослідження з визначення придатності сорту до поширення (ПСР) виконують у 5 філіях УІЕСР, в Лісостепу – 9, на Поліссі – 7 філіях.

У відділі ведеться робота з

- формування Програми досліджень;
- підготовки та видачі повідомлень про прийняття заявки на сорт рослин

до розгляду та ввезення дослідних зразків сорту для цілей експертизи заявки;

- контролю за надходженням насіння;
- контролю за закладанням дослідів в оптимальні строки;
- своєчасного та якісного проведення фенологічних спостережень та обліків відповідно до методик;
- проведення фітопатологічних досліджень за штучного зараження рослин;
- проведення дореєстраційного та післяреєстраційного вивчення сортів рослин (за договором);
- вивчення морозостійкості за штучного проморожування та раку картоплі за штучного зараження;

- підготовки та видачі повідомлень про результати польових досліджень кваліфікаційної експертизи сорту на придатність до поширення;

- отримання та опрацювання результатів кваліфікаційної експертизи, внесених до бази даних;

- підготовки та передачі до Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) Експертних висновків про результати кваліфікаційної експертизи на придатність сорту до поширення (ПСР).

У 2017 році відповідно до Технічного завдання «Автоматизована система інформаційного забезпечення Українського інституту експертизи сортів рослин» відділом ПСП розпочата робота за завданням «Удосконалення програмного забезпечення з автоматизації проведення експертизи на придатність до поширення сорту (ПСР) в Українському інституті експертизи сортів рослин». А 2018 року створено електронну інформаційну підсистему «Введення та опрацювання результатів польових та лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення» автоматизованої інформаційної системи Україн-

ського інституту експертизи сортів рослин», а саме ІС «Експертиза ПСП».

Об'єктивні результати наукових досліджень сортів рослин на ПСП забезпечують:

- виявлення конкурентоспроможних сортів рослин, які за рівнем урожайності та комплексом цінних ознак відповідають світовому рівню і забезпечують товаровиробникам України можливість успішно користуватися ними;

- недопущення до використання і поширення сортів, вирощування яких за екстремальних умов призводить до загибелі посівів або значного зниження врожайності та якості продукції;

- визначення напрямів господарчого використання сортів рослин за біологічними та технологічними показниками якості їх продукції.

У різні роки відділ очолювали Загинайло Микола Іванович, Мілієнко Микола Валентинович. З 2016 року завідувачкою відділу призначено кандидата сільськогосподарських наук, доцента Хоменко Тетяну Михайлівну.

У відділі працювали: Валентина Лисікова, Ніна Здольник, Галина Жаркова, Олена Жаркова, Сергій Ілюченко, Володимир Гопчак, Яна Рибалко, Вячеслав Гаврилянчик, Наталія Джулай, Світлана Лахтіонова, Юрій Довгий, Олена Колесніченко, Галина Воловик, Анатолій Лівандовський, Лідія Дем'яненко, Василь Мізерний, Сергій Димитров. Сьогодні у відділі працюють: Зінаїда Киенко, Тетяна Сонець, Іванна Смутьська, Олександр Руденко, Галина Дутова, Світлана Михайлик, Оксана Житомирська, з них 4 кандидати сільськогосподарських наук.

За період існування відділу його співробітниками опубліковано понад

Загинайло Микола Іванович

1961 року народження, освіта вища. У системі охорони прав на сорти рослин починав працювати провідним спеціалістом Держкомісії, завідувачем відділу Державного сортопробування польових, технічних та кормових культур і їх сортової агротехніки Держкомісії, начальником управління Державного випробування сортів рослин.

З 2002 року – завідувач відділу сортознавства – завідувач лабораторії дослідних сортів на придатність до поширення, з 2004 – завідувач відділу експертизи сортів рослин на придатність до поширення, з 2005 – заступник завідувача відділу науково-технічної експертизи сортів рослин, з листопада 2006 – завідувач відділу. З 2010 – заступник завідувача відділу кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення та сортознавства, з 2012 по 2016 рр. – завідувач відділу.

260 праць, надано консультації із сортових рослинних ресурсів щодо зони вирощування, напряму використання, якісних характеристик, стійкості проти пошкодження шкідниками та ураження хворобами, стійкості проти екстремальних і несприятливих факторів навколишнього середовища.

Тетяна Хоменко

Заключним етапом роботи співробітників відділу ПСП є формування Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

Відділ розгляду заявок, експертизи назви та новизни сортів рослин

Історія відділу бере відлік від моменту створення Державної комісії України по випробуванню та охороні сортів рослин. У 1992 р. в її структурі було створено відділ сортової політики та державного регулювання.

Відповідно до Постанови КМУ від 1 червня 2002 року № 714 «Про утворення Державної служби з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин» із 2002 року відділ сортової політики та державного регулювання є структурним підрозділом Українського інституту експертизи сортів рослин. Від початку створення відповідних підрозділів з питань сортової політики та державного регулювання у структурі УІЕСР їх очолювали Слободенюк (Власюк) Ірина Василівна, Леонова Олександра Миколаївна, Бронівська Марія Андріївна, Васківська Світлана Василівна, Джулай Наталія Петрівна, Сиплива Наталія Олексіївна;

2002–2004 роки – лабораторія експертизи заявки на сорт та підготовки експертних висновків відділу набуття прав на сорти рослин Українського інституту експертизи сортів рослин;

2004–2007 роки – відділ експертизи документів заявки та державних Реєстрів Українського інституту експертизи сортів рослин;

2007–2009 роки – сектор організації досліджень з кваліфікаційної

експертизи відділу аналітичних досліджень кваліфікаційної експертизи сортів рослин Українського інституту експертизи сортів рослин;

2009–2010 роки – відділ організації науково-технічної експертизи сортів рослин Українського інституту експертизи сортів рослин;

2010 рік і до сьогодні – відділ розгляду заявок, експертизи назви та новизни сортів рослин.

Наразі штатна чисельність відділу розгляду заявок, експертизи назви та новизни нараховує 15 наукових працівників, серед яких від початку створення відділу працюють Божок Юлія, Гайдай Алла, Лашук Сніжана, Сиплива Наталія.

Основні напрями науково-технічної діяльності відділу:

- встановлення дати подання заявки на сорт рослин, що надходить від Компетентного органу з метою набуття прав інтелектуальної власності на сорт рослин;
- проведення наукових досліджень документів заявки за формальними ознаками з метою визначення відповідності формальних ознак заявки вимогам, що встановлені Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» і Правилами складання та подання заявки на сорт;
- проведення наукових досліджень з експертизи запропонованої заявником назви сорту рослин та визначен-

ня новизни, згідно з вимогами Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» і положеннями Міжнародної Конвенції з охорони нових сортів рослин;

- підготовка науково-обґрунтованих пропозицій та проектів рішень за результатами досліджень з формальної експертизи документів заявки, експертизи назви й визначення новизни сорту;

- участь у веденні Реєстру заявок на сорти рослин, формуванні Реєстру сортів, придатних для поширення в Україні, Реєстру патентів;

- узагальнення, аналіз та подання до друку в офіційному виданні інформації про заявки, що позитивно завершили формальну експертизу, відкликані заявки, зміну назви та заявки, по яких прийнято рішення про відмову в державній реєстрації прав на сорт рослин;

- обмін інформацією з країнами-членами UPOV щодо заявок на сорти рослин, шляхом автоматичного вивантаження даних з бази УІЕСР та завантаження їх у базу PLUTO.

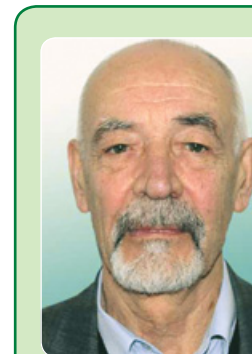
- підготовка науково-обґрунтованих пропозицій в частині вдосконалення нормативно-правового забезпечення науково-технічної експертизи сортів рослин з урахуванням міжнародного досвіду та узагальнення практичних аспектів роботи системи з охорони прав на сорти рослин в Україні.

Наталія Сиплива

Методичне забезпечення науково-технічної експертизи сортів рослин

На сьогодні методичний супровід державної науково-технічної експертизи сортів рослин здійснює сектор методичного забезпечення. Співробітники сектору виконують такі основні завдання: адаптують міжнародні методики з експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС); розробляють та удосконалюють національні методики експертизи сортів рослин на ВОС, ПСП, Post control, дореєстраційного та післяреєстраційного вивчення сортів; розробляють наочне доповнення до методик з експертизи на ВОС.

У 1991–1993 рр. методичний супровід випробування сортів рослин забезпечував відділ методики програмування та звітності державного випробування. У 1993–1996 рр. відділ працював під назвою відділ програмування та методики випробувань. У 1996–1998 рр. мав назву – відділ наукового, інформаційного та методичного забезпечення сортової випробування; 1998–1999 рр. – відділ науково-методичної роботи; 1999–2002 рр. – відділ методології та методики; 2002–2016 рр. – відділ наукової координації та розробки методик. У 2016 р. відділ реорганізовано у сектор методичного забезпечення відділу експертизи на відмінність, однорідність та стабільність сортів рослин.

Андрющенко Анатолій Варфоломійович

1941 року народження, освіта вища, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник. Трудову діяльність у сфері охорони прав на сорти рослин розпочав з 1994 року. У 1994–1999 рр. працював у Державній комісії України по випробуванню та правовій охороні сортів рослин; з 1999 по 2002 рр. – у Центрі сертифікаційних досліджень сортів рослин; з 2002 по 2011 рр. – в Українському інституті експертизи сортів рослин завідувачем відділу наукової координації та розробки методик. Загалом пропрацював у сфері охорони прав на сорти рослин до вересня 2013 року. Його справедливо називали патріархом методології, методики та методів у сфері сортової випробування та охорони прав на сорти рослин.

Анатолій Варфоломійович активно сприяв формуванню нормативно-правової та науково-методичної бази у сфері охорони прав на сорти рослин. Тривалий час очолював Методичну комісію Українського інституту експертизи сортів рослин. За його участю розроблено низку методик і методичних рекомендацій, які успішно використовують при проведенні державної науково-технічної експертизи сортів рослин.

За плідну працю і вагомий особистий внесок у справу сортової випробування Андрющенко А. В. нагороджено грамотами, подяками Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби з охорони сортів рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин. У 2007 р. Анатолій Варфоломійович був нагороджений трудовою відзнакою Міністерства аграрної політики «Знак пошани».

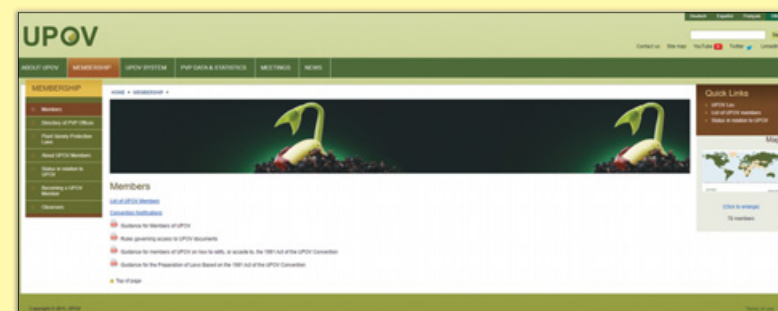
У різні роки відділ очолювали Пилькевич Анатолій Васильович, Андрющенко Анатолій Варфоломійович, Лещук Надія Василівна. Вагомий внесок у розвиток методичного забезпечення державної науково-технічної експертизи сортів рослин зробили: Костянтин Кривицький, Микола Шевчук, Віктор Павлюк. Свого часу у відділі працювали Оксана Нетяга, В'ячеслав Ткаченко, Вікторія Баликіна, Наталія Башкірова, Наталія Павлюк, Ольга

Барбан, Ольга Стадніченко, Артур Сіжук, Марія Душар, Євгенія Шкапенко. Нині співробітники сектору методичного забезпечення Наталія Костенко, Світлана Лікар, Світлана Васківська, Сергій Димитров беруть активну участь у підготовці нормативно-правових та методичних документів у сфері охорони прав на сорти рослин та сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу.

Наталія Костенко

Колектив відділу, 2023 р.

Відділ науково-технічної інформації

Відділ науково-технічної інформації складається з двох секторів: сектор математичного моделювання та управління базами даних та сектор інформатизації. Його створення має також свою історію.

У 80-х роках минулого століття на випробуванні різних ботанічних таксонів налічувалося вже десятки сортів, з яких потрібно було виділити найкращі, а також встановити достовірність відмінності сортів, для чого проводили статистичну обробку дослідних даних методом дисперсійного аналізу, за допомогою якого розраховували: помилку (точність) дослід (P%), помилку середньої по досліді (E ц/га), найменшу істотну різницю (НІР) (критерій оцінки) при рівні достовірної ймовірності 0,95 (НІР_{0,95} ц/га).

Статистичною обробкою займалися спеціалісти на сортодослідних ділянках та за договором в обчислювальних центрах на ЕОМ по єдиній програмі, розробленій в Держкомісії, використовуючи НІР_{0,95}.

Спеціалісти робили групування сортів за врожайністю та розраховували гарантовану прибавку до врожаю пропонуваного до районування сортів. При цьому слід зазначити, що результати статистичної обробки потрібно було отримати у двотижневий термін після збору врожаю до моменту відсилення даних основних показників випробувальних сортів до Інспектури та Держкомісії.

На той час статистичній обробці підлягали показники, що характеризували продуктивність та урожайність сортів.

При виконанні статистичної обробки даних на сортодільницях ви-

користували «результати статистичної обробки однофакторного досліді», а вже при передачі даних сортодослідних до обчислювальних центрів використовувалась «Математична обробка однофакторних та двофакторних дослідів».

Наприкінці 1990-х – початку 2000-х років із збільшенням чисельності заявників, кількості поданих сортів та інформації щодо їх опису, розвитком комп'ютерної техніки почалися роботи по створенню табличної бази даних, в яку кожний відділ Українського інституту експертизи сортів рослин мав вносити свій масив інформації. Автор першої бази даних у Держкомісії – Бочкарьов А. М., заступник голови Держкомісії. Для сортодослідних станцій була розроблена програма для обчислення точності досліді. Така база даних отримала назву «Сорт».

1998 р. – створено локальну мережу центрального офісу та впроваджено службу каталогів (Active Directory) для централізованого керування користувачами персональних комп'ютерів та серверного обладнання.

2002–2003 рр. – оновлено програмне забезпечення для обліку й обчислення даних випробувань та створено програмний додаток «Введення даних польових сортодосліджень» (Сорттест).

2000–2005 рр. – спеціалісти мережі (по сортодослідних станціях) почали освоювати комп'ютерну техніку, яку передавала Держсортслужба.

У 2000-х роках відділ очолював Ілюченко Олександр Сергійович. В його обов'язки входило забезпечення, налаштування, обслуговування

відділів центрального офісу й мережі сортодослідних комп'ютерною технікою та надання їм відповідного програмного забезпечення. У 2005 р. база даних перенесена на СУБД Microsoft SQL Server 2005.

У 2006 р. з ратифікацією Акта 1991 року Конвенції UPOV відбулися зміни в методиках досліджень кваліфікаційної експертизи, що вимагало додавання нових функцій програмному забезпеченню, зокрема для проведення експертизи на відмінність, однорідність та стабільність.

Для реалізації нових функцій програмного забезпечення активно використовувалася програмний продукт Microsoft Office Access, що давав змогу в стилі строки вносити зміни у функціональність та взаємодіяти через інтерфейс ODBC з базою даних випробувань.

З ліквідацією Державної служби з охорони прав на сорти рослин відділ науково-технічної інформації перейшов у підпорядкування УІЕСР й розпочався новий етап оновлення комп'ютерної техніки та програмного забезпечення.

У 2012 р. перенесено базу даних «Сорт» на новітню на той час СУБД Microsoft SQL Server Standard 2012, яка використовується і дотепер.

Для об'єднання різномірних додатків, створених на основі Microsoft Access, що забезпечували проведення експертизи ВОС, співробітником відділу Симоненком Василем Анатолійовичем у 2013 р. запропоновано вебдодаток на основі фреймворку ASP.NET Web Forms. Цей додаток об'єднував функції для проведення експертизи

на відмінність, однорідність і стабільність, а також ведення ґрунтконтролю.

У 2017 р. відділ очолила Лещук Надія Василівна, яка ініціювала впровадження в Інституті системи електронного документообігу АСКОД для автоматизації вхідної, вихідної, службової та нормативно-розпорядчої документації. У цьому ж році створено оновлену версію сайту Інституту з доменним ім'ям <https://sops.gov.ua>. Електронний ресурс наповнено актуальною інформацією про діяльність УІЕСР та всебічною інформацією для заявників і науковців. Зокрема створено на субдоменах сайту Інституту два сайти конференцій (<http://confer.uisr.sops.gov.ua/> та <https://conference.ukragroexpert.com.ua/> – «Новітні аграрні технології»), науково-практичний журнал (<http://journal.sops.gov.ua/>) та інформаційно-пошукову систему «Реєстр сортів» (<http://service.ukragroexpert.com.ua/>). Базове програмне забезпечення експертизи на ПСП (2003 р.) було вдосконалено в 2017 р. За участі НУБіП розроблено автоматизовану інформаційну систему «Введення та опрацювання результатів польових та лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин» на фреймворку ASP.NET Web Forms.

Дане програмне забезпечення є вебдодатком, що відкрило філіям УІЕСР доступ до нього та дало змогу впровадити механізм внесення первинних даних експертизи й надходження зразків безпосередньо від виконавців у філіях. З ініціативи Мажуги Костянтина Миколайовича та Якобчука Олександра Васильовича оновлено серверне обладнання і програмне забезпечення (систему віртуалізації) та топологію локальної мережі Інституту, впроваджено системи інформаційного за-

хисту. Сьогодні у відділі працюють Бровкін Володимир Володимирович, Маслечкін Василь Вікторович, Мартинов Олексій Миколайович, Орленко Наталя Станіславівна.

Для роботи з тендерними закупівлями у 2019 р. впроваджено електронну систему планування, погодження та обліку закупівель УІЕСР з розподіленим доступом для структурних підрозділів Інституту (<http://document.ukragroexpert.com.ua/>). З метою забезпечення доступу до інформації щодо сортів, які перебувають в комерційному обігу, 2020 року розроблено довідкову систему «Сорт» (<http://sort.sops.gov.ua/>). У цьому ж році переведено сервіс-офіс «Кабінет заявника» на нову платформу з оновленим інтерфейсом та розширеним функціоналом. Окрім збільшення надаваної заявникам інформації про експертизу їхніх сортів додано можливість формування повідомлень на оплату, інтеграцію з системою електронних платежів [fondy](https://fondy.ua/uk/) (<https://fondy.ua/uk/>), проведення групових оплат за підтримку в Реєстрах сортів та патентів, доступу (завантаження) до архіву електронних документів.

Нове програмне забезпечення створюється на основі фреймворку Asp Core. Воно передбачає розширення автоматизації експертизи на ПСП та ВОС, створення додаткових модулів, зокрема з формування програми кваліфікаційних досліджень, журналу реєстрації документів Заявки, звітів про виконання Програми досліджень та формування експертних висновків і повідомлень. Для філій УІЕСР створено вебдодаток з проведення статистичних розрахунків для забезпечення кваліфікаційної експертизи на ВОС, а також програму для ведення обліку

Стариченко Євгеній Михайлович
1982 року народження працює у відділі науково-технічної інформації з 2017 року, а з 2018 – очолює його.

У 2019 році здобув науковий ступінь кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством», захистивши дисертацію за темою «Прогнозування рівня продовольчої безпеки України».

Поєднує науково-технічну діяльність з викладацькою практикою в Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

процесу насіннепостачання спеціалізованою філією.

У 2021 р., з метою узагальнення діяльності УІЕСР, створено автоматизовану інформаційно-аналітичну систему моніторингу показників діяльності відділів – вебдодаток «Статистично-інформаційні матеріали (СІМ)».

Євгеній Стариченко

Інформаційний напрямок у сортодослідній системі розвивався та йшов в ногу з часом. Все починалося з механічних обчислювальних машин (арифмометрів). У Радянському Союзі в той час найвідомішим і поширеним був механічний арифмометр «Феликс» (завод «Счетмаш»), що випускався з 1929 по 1978 рік. Він був наявний майже на кожній дослідній станції для обрахунку даних по сортодослідженню, а одним з основних для обчислення на станціях став показник «урожайність сортів».

Нові виклики в сортодослідженні вимагали кращої взаємодії із заявниками та їх представниками. Відповідно було розроблено у 2012 р. першу версію сервіс-офісу «Кабінет заявника», в якому користувачі можуть переглядати інформацію про етапи проходження кваліфікаційної експертизи заявки на сорт рослини.

Відділ науково-організаційної роботи

Відділ науково-організаційної роботи – структурний підрозділ Українського інституту експертизи сортів рослин (УІЕСР), створено внаслідок реорганізації відділу економічних досліджень, який було сформовано у 2006 році.

Відділ складається з трьох секторів – науково-економічних досліджень, науково-технічного забезпечення, редакційно-видавничої діяльності.

Основне завдання відділу – формування єдиної економічної політики УІЕСР на основі аналізу стану і тенденцій його розвитку, економічне планування й аналіз економічних показників діяльності та організація, ведення, наповнення, забезпечення друку та розповсюдження офіційних та науково-практичних видань УІЕСР: науково-практичного журналу «Plant Varieties Studying and Protection» («Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин»), бюлетеня «Охорона прав на сорти рослин».

У різні роки відділ очолювали Захарчук Олександр Васильович (2007–2008 рр.), Геворгян Тігран Генріхович (2008–2010 рр.), Кропивко Валентина Стефанівна (2010–2015 рр.), Сіліфонов Тарас Володимирович (2015–2017 рр.), Попова Оксана Павлівна (з 2018 р. й донині). За період 2006–2023 рр. вагомий внесок у розвиток відділу зробили Тамара Горобацька, Микола Климович, Ірина Панькова, Тетяна Сорочіна, Микола Кісіль, Максим Мельниченко, Микола Матюшко, Леонід Жебровський, Ірина Гребенюк,

Борис Орлов, Наталія Вандишева, Антоніна Левченко, Вадим Гречаний, Людмила Коцюбинська, Тетяна Бобир, Олег Бай, Ярослав Муқан, Олександр Кочмарський, Петро Дроща, Сергій Філаткін, Валерій Тупий, Олесь Лісовець, Олексій Христосенко, Наталія Кузнецова, Андрій Носаченко, Олексій Новічков, Володимир Полупан, Тетяна Ступак, Тетяна Шкорбот, Ольга Гринчишин, Олександр Завальнюк, Ганна Трофімова, Олена Атаманюк, Юлія Стефківська, Тетяна Марченко, Ірина Коховська, Оксана Башкатова, Наталія Павлюк, Ольга Барбан, Андрій Бойко, Ольга Скубій.

Напрями науково-технічної діяльності відділу:

- розрахунки та оптимізація нормативних витрат проведення науково-технічної експертизи сортів рослин;
- організаційно-економічні основи розвитку УІЕСР;
- дослідження інноваційного розвитку УІЕСР при проведенні кваліфікаційної експертизи сортів рослин;
- мобілізація ресурсного потенціалу УІЕСР в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Результати досліджень науковців відділу представлено в науково-методичних рекомендаціях та працях: Витрати палива і норми продуктивності для сільськогосподарської техніки, яка використовується для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин (2020); Методичні рекоменда-

ції із складання технологічних карт для філій Українського інституту експертизи сортів рослин (2022).

Видавнича діяльність УІЕСР є одним з показників ефективності наукової діяльності установи, що відповідає вимогам Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Започаткований у грудні 2016 року сектор редакційно-видавничої діяльності забезпечує виконання основних елементів редакційно-видавничого циклу та популяризацію наукової установи в інформаційному просторі.

Затверджені Вченою радою УІЕСР до друку індивідуальні й колективні дослідження фахівців у форматі монографій, методичних рекомендацій, збірників наукових праць, формують План друку УІЕСР, що дозволяє оприлюднити та висвітлити результати науково-технічної діяльності Інституту.

Заснований на виконання пункту 8 Заходів щодо виконання зобов'язань України за Міжнародною конвенцією з охорони нових сортів рослин, затверджених Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.11.2004 № 816-р, та на підставі Установчого договору про заснування і діяльність друкованого засобу масової інформації науково-практичний журнал «Plant Varieties Studying and Protection» («Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин») оприлюднює публікації з питань сортовивчення та сортознавства, генетики, селекції та насінництва, фізіології рослин, біотехнології та біобезпеки, рослинництва, ринку сортів, охорони прав на сорти рослин.

Наукове редагування в різні роки здійснювали доктор сільськогосподарських наук Шелепов Володимир

Васильович, доктор біологічних наук Смоляр Світлана Миколаївна, доктор сільськогосподарських наук Меженський Володимир Миколайович, доктор сільськогосподарських наук Присяжнюк Олег Іванович, доктор біологічних наук Сорочинський Борис Володимирович, технічне редагування – Половинчук Олександр Юрійович, літературне – Козловська Майя Степанівна, Ткач Людмила Леонідівна, Сидорук Аліна Ігорівна.

На виконання Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» з метою організації офіційної інформаційної діяльності у сфері охорони прав на сорти рослин регулярно формується та оприлюднюється бюлетень «Охорона прав на сорти рослин».

Фахівці сектору опікуються створенням у 2015 році, науково-технічним бібліотечним фондом. Сектор забезпечує виготовлення корпоративної продукції (brand-book).

Оксана Попова

Захарчук Олександр Васильович
1963 року народження, доктор економічних наук, професор. Вищу освіту здобув в Українській сільськогосподарській академії (нині – Національний університет біоресурсів і природокористування України).

З листопада 2002-го по 2012 р. обіймав посаду заступника директора з економічних досліджень Українського інституту експертизи сортів рослин. Здійснивав наукове консультування та брав безпосередню участь у розробці науково-технічної програми державної експертизи сортів рослин. Брав участь у розробці та підготовці заходів з підвищення якості та надійності проведення польової експертизи сортів рослин, у пошукових і теоретичних наукових дослідженнях у галузі охорони прав на сорти рослин.

Захарчук Олександр Васильович фахівець із досліджень інвестицій, ефективності основних засобів та матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарства, їх нормування та прогнозування. Крім того, активно поширює знання щодо ринку насіння, сортів рослин, інтелектуальної власності, доцільності державної допомоги для проведення науково-технічної експертизи сортів рослин у наукових виданнях та пресі.

Ним опубліковано понад 300 праць, серед яких 21 монографія, близько 120 фахових наукових статей.

Відділ науково-правового забезпечення та міжнародного співробітництва

З моменту створення Українського інституту експертизи сортів рослин (УІЕСР) в його структуру було введено підрозділ, який займався і займається організацією правової роботи, спрямованої на дотримання вимог законодавства.

У різні роки відділ змінював назву, проте головні завдання, які виконували його співробітники, залишаються постійними:

- юридичне забезпечення діяльності УІЕСР шляхом організації правової роботи;
- дослідження міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин з наступною підготовкою нормативно-правових актів або внесенням змін до чинних;
- правове супроводження участі установи в судових процесах;
- організація договірної діяльності;
- проведення наукових досліджень у сфері охорони прав на сорти рослин відповідно до затверджених програм.

У 2020 році після змін організаційно-адміністративної структури УІЕСР до відділу науково-правового забезпечення було введено сектор міжнародного співробітництва.

У різні роки відділ очолювали Пушкар (Гаєвець) Марина Василівна, Ніколенко Наталія Григорівна, Вознюк Віталій Петрович, Дмитрен-

ко Оксана Віталіївна, Ковчі Аттила Ласлович. Певний час заступницею завідувача відділу була Анастасія Шемшур. На сьогодні відділом керує заступник завідувача відділу, кандидат юридичних наук Бобонич Євген Федорович.

Відділ правового забезпечення та міжнародного співробітництва УІЕСР складається з чотирьох секторів: науково-правового забезпечення договірної діяльності; науково-правового забезпечення судово-претензійної діяльності; науково-правового забезпечення законопроектної роботи; міжнародного співробітництва.

У секторі науково-правового забезпечення договірної діяльності працюють Ольга МIRON, Євгенія Ковальчук; секторі науково-правового забезпечення судово-претензійної діяльності – Тетяна Гуртова; секторі науково-правового забезпечення законопроектної роботи – Світлана Ткачик. Тривалий період сектор очолювала Третякова Алла Анатоліївна.

У різні роки у відділі працювали: Оксана Коморна, Марина Карпич, Гліб і Надія Лебединські, Ольга Аксютенко, Катерина Васильєва, Ольга Іськова, Віталій Гончар, Сергій Садковський, Юлія Соболь, Сергій Бай, Юрій Радько, Сюзанна Григоренко, Ірина Константинова, Павло Шпак. Співробітники відділу брали участь

Гаєвець Марина Василівна

У 2002 році закінчила Національний університет ім. Тараса Шевченка, юридичний факультет.

З 2002 р. по 2010 рік працювала на посадах юристконсула, завідувача сектору, завідувача відділу правового забезпечення, помічника директора УІЕСР. В 2006 році захистила кандидатську дисертацію в Інституті законодавства Верховної Ради України «Організаційно-правові засади охорони прав на сорти рослин в Україні».

у розробленні Закону України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин» від 02.08.2006 № 360-V, внесенні змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (2002, 2006, 2010, 2012, 2014, 2015, 2018, 2019), підготовці низки підзаконних нормативно-правових актів у сфері охорони прав на сорти рослин.

Євген Бобонич

Міжнародне співробітництво

1993 року у складі Державної комісії України по випробуванню та охороні сортів рослин (Держкомісія) створено структурний підрозділ з питань міжнародного співробітництва. Основним його завданням була співпраця з Міжнародним союзом з охорони нових сортів рослин (UPOV).

У 1995 р. з метою приєднання до Конвенції UPOV (1978 р.) за участю співробітників підрозділу розроблено Закони України «Про охорону прав на сорти рослин» і «Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин». За основу перекладу російською мовою тексту Акта 1991 року Конвенції UPOV взято переклад, здійснений Україною. Членами робочої групи з узгодження цього тексту від нашої держави були Сергій Луночкін, Анатолій Горнісевич, Валерій Вернигора та Ірина Кожарська. За участю співробітників підрозділу розроблено текст Указу Президента України «Про представника України і його заступників у Раді Міжнародного союзу по охороні нових сортів рослин» від 12 жовтня 1995 р. № 952/95 та визначено деякі питання представництва України у Раді UPOV.

З часу утворення профільного підрозділу Держкомісії тут працювали Петро Цибулькін, Сергій Луночкін, Оксана Жмурко, Анатолій Андрющенко, Олександр Бобир, Валерій Вернигора, Тетяна Щиріна, Людмила Ордіховська, Світлана Колмикова, Віктор Шатковський, Сергій Нашкородов, Максим Мельниченко, Олександр Михайлов, Сергій Третяков та Ольга Оньша.

У 2002 р. в новоутвореному Українському інституті експертизи сортів рослин (УІЕСР) створено відділ науково-технічного забезпечення міжнародної інтеграції та видавничої діяльності, який відповідав за міжнародну діяльність Держсортслужби та УІЕСР.

Відділ тоді очолювала Оксана Жмурко, заступником став Євгеній Тисячний. Питаннями видавничої діяльності займалася Людмила Гоцуенко. Із 2007 р. відділ очолювала Наталія Якубенко.

У різні роки у відділі працювали Сергій Третяков, Юлія Ольховська, Вікторія Павлюк, Максим Федяй, Світлана Катаненко, Олена Демиденко, Олена Рущька, Оксана Іващенко, Надія Танасова, Володимир Величко, Жанна Сучкова, Майя Козловська, Світлана Лікар, Уляна Бабич, Олександр Половинчук, Світлана Скоблікова та Володимир Меженський.

У 2020 р. відділ реорганізовано в сектор міжнародного співробітництва у складі юридичного підрозділу, де наразі працюють Надія Линчак, Віктор Стефківський, очолює – Наталія Голіченко (Якубенко).

Упродовж 2003–2015 рр. у межах видавничої діяльності підрозділу започатковано друк бюлетеня «Охорона прав на сорти рослин» (2003) і журналу «Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин» (2005).

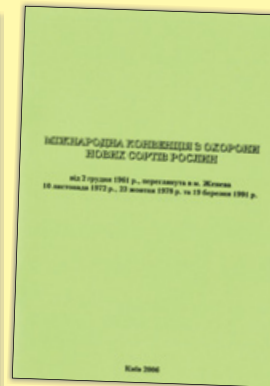
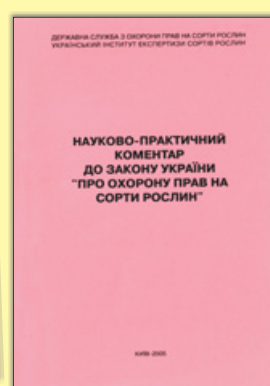
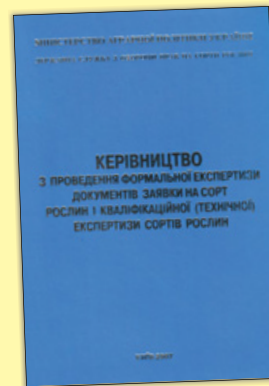
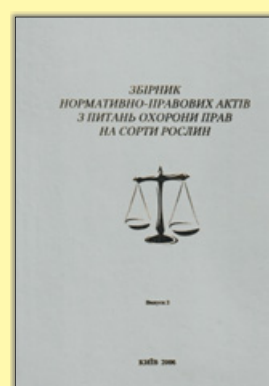
З метою співпраці та обміну досвідом у сфері охорони прав на сорти рослин за участю співробітників підрозділу укладено міжнародні договірні документи з Азербайджанською Республікою, Киргизською

Республікою, Китайською Народною Республікою, Королівством Нідерланди, Лівійською Арабською Джамагірією, Республікою Білорусь, Республікою Болгарія, Республікою Польща, Республікою Туркменістан, Республікою Узбекистан, Сирійською Арабською Республікою та меморандум з CPVO.

Головними завданнями та напрямками діяльності підрозділу є опрацювання офіційних документів міжнародних організацій щодо експертизи та охорони прав на сорти рослин (UPOV, CPVO, OECD), координування міжнародного науково-технічного співробітництва та роботи в межах міжнародних програм та угод у сфері охорони прав на сорти рослин; вивчення та розширення контактів з іншими державами; організаційне забезпечення двостороннього співробітництва; співпраця з міністерствами, відомствами, посольствами іноземних країн в Україні та іншими установами й організаціями з питань міжнародної діяльності.

Наталія Голіченко

1995 р. – приєднання до UPOV та Акта 1978 р. Конвенції UPOV.

2000 р. – організація проведення Технічної робочої групи UPOV з автоматизації та комп'ютерних програм (м. Київ).

2006 р. – приєднання до Акта 1991 р. Конвенції UPOV.

2013 р. – організація проведення Технічної робочої групи UPOV з польових культур (м. Київ).

2011 р. – приєднання до Схеми сортової сертифікації насіння зернових культур, кукурудзи та сорго.

2020 р. – приєднання до Схеми сортової сертифікації насіння хрестоцвітних та інших олійних або прядивних культур; цукрового та кормового буряка.

2005 р. – підписання Меморандуму про взаєморозуміння Держсортслужби та CPVO.

2017 р. – набуття чинності Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.

2020 р. – визнання країнами ЄС системи сертифікації насіння, яка діє в Україні.

2022 р. – країна-кандидат на членство в ЄС.

Лабораторія показників якості сортів рослин

У 2019 р. лабораторію визначення біохімічних та технологічних показників якості перейменовано в лабораторію показників якості сортів рослин. Вона стала окремим структурним підрозділом Українського інституту експертизи сортів рослин (УІЕСР).

Основними завданнями лабораторії є проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність сорту до поширення в Україні та відмінність, однорідність і стабільність – визначення біохімічних і технологічних показників якості сортів рослин сільськогосподарських культур (зернових, зернобобових, круп'яних, олійних, овочевих культур та продуктів їх переробки; посівних якостей насіння зернових, зернобобових, олій-

них, технічних, овочевих, баштаних, кормових культур, а також вмісту генетично модифікованих організмів у матеріалі рослинного походження).

Лабораторія забезпечена сучасним високоточним обладнанням. Протягом 2015–2021 рр. придбано такі прилади: ЯМР аналізатор MQC 5-12 Oxford Instruments; мінералізатор ДК-20 Digestion Unit; дистиляційний блок Kjeltec 8200 Foss; установка FiberQac Gerhard; аналізатор Alphatec FN Foss; Глютоматик-2200 Perten; Instalab IL700R; Infratec 1241; газовий хроматограф GC-2030AF Shimadzu.

Штат лабораторії: 10 наукових співробітників, з них 2 кандидати сільськогосподарських і 1 технічних наук.

Алла Іваницька

Іваницька Алла Петрівна

1999–2002 рр. завідувачка лабораторії експрес аналізів Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин. З 2002 р. працювала в лабораторії досліджень якості сортів рослин Центру сертифікаційних випробувань (ЦСВ), створеного на базі Українського інституту експертизи сортів рослин. З 2006-го по 2019 р. – в лабораторії визначення біохімічних і технологічних показників якості Центру сертифікаційних випробувань. Після ліквідації у 2019 р. ЦСВ Алла Петрівна очолила лабораторію показників якості сортів рослин.

За сумлінну багаторічну працю, зразкове виконання службових обов'язків та з нагоди Дня працівників сільськогосподарства Іваницькій А. П. оголошено подяку від Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Лабораторія молекулярно-генетичного аналізу

У 2019 р. лабораторію арбітражних досліджень і нових методів експертизи перейменовано в лабораторію молекулярно-генетичного аналізу. Завідувачкою призначено Присяжнюк Ларису Михайлівну.

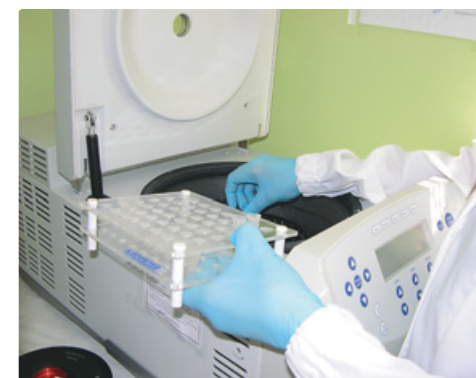
Основні напрями діяльності лабораторії: проведення лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин і садивного матеріалу; здійснення сортової ідентифікації за допомогою сучасних методів аналізу; проведення наукових досліджень з розробки й удосконалення методів ідентифікації сортового різноманіття та визначення показників якості сортів рослин; опрацювання методик лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин; плідне співробітництво із зацікавленими установами, закладами і підприємствами, товариствами й асоціаціями; надання методичної допомоги та консультацій сільськогосподарським підприємствам і фермерським господарствам у використанні

Основні напрями досліджень: оцінювання генетичного різноманіття рослин за допомогою ДНК маркерів; визначення ступеня гібридності кукурудзи та соняшнику відповідно до ISO/TR 17623 та ISO/TR 17622; аналіз нуклеїнових кислот із застосуванням капілярного фрагментного аналізатора; визначення сортової чистоти партій насіння та ступеня гібридності методом електрофорезу запасних білків.

Штат лабораторії 7 наукових співробітників: кандидати сільськогосподарських наук Ірина Діхтяр і Лариса Король, Анастасія Костенко, Юлія Шитікова, Оксана Піскова, Вікторія Гурська, Ігор Шляхтун.

Ірина Діхтяр

Лабораторія акредитована Національним агентством з акредитації України відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій», атестат про акредитацію № 20257 від 24 грудня 2021 р. (на заміну виданого від 15 липня 2020 р. у зв'язку з внесенням змін).

Секретарі та помічники директора

Секретарі та помічники директора Українського інституту експертизи сортів рослин (УІЕСР) беруть участь у вирішенні окремих питань управлінської діяльності та створенні умов, що забезпечують максимальну ефективність праці співробітників і керівного апарату.

Сьогодні помічник директора опрацьовує документи в базі Автоматизованої системи контролю обігу документів (АСКОД); забезпечує комунікацію з філіями УІЕСР зручними каналами зв'язку; створює «телефонний імідж» установи.

У різні роки секретарями працювали Тетяна Головчак, Лія Губкіна, Євгенія Заблоцька, Оксана Раченко, Олена Мельниченко, Оксана Головченко, Ганна Горшунова. Нині функції помічників директора УІЕСР виконують Ольга Стадніченко та Валерій Ситник.

Ольга Стадніченко

Відділ внутрішнього аудиту

Працівники відділу проводять внутрішній аудит та здійснюють фінансовий контроль, аналізуючи фінансово-господарську діяльність, цільове та ефективне використання бюджетних коштів і збереження державного майна, достовірність ведення бухгалтерського обліку в УІЕСР та його філіях.

У різні роки у відділі працювали Роман Рудь, Леся Лісовець, Анастасія Василюк, Віктор Михайлюк.

Тетяна Дроздова

Відділ бухгалтерського обліку та фінансового забезпечення

Основними завданнями Відділу є:

- ведення бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності Українського інституту експертизи сортів рослин (УІЕСР) та складання звітності;

- відображення у документах достовірної та у повному обсязі інформації про господарські операції і результати діяльності, необхідної для оперативного управління бюджетними призначеннями (асигнуваннями) та фінансовими й матеріальними (нематеріальними) ресурсами;

- запобігання виникненню негативних явищ у фінансово-господарській діяльності, виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів.

У різні роки відділ очолювали Ольга Кіняк, Максим Мельниченко, Надія Гопчак, Юлія Якімова, Анастасія Крутік. З 2017 р. відділ очолює Віктор Зизда.

Віктор Зизда

Відділ охорони праці та протипожежної безпеки

Керуючись Законом України «Про охорону праці», нормативно-правовими актами з охорони праці, роботодавець зобов'язаний створити на підприємстві чи в установі службу з охорони праці.

До 2016 р. в Українському інституті експертизи сортів рослин відповідальним за охорону праці був призначений інженер з охорони праці.

З 23 грудня 2016 р. наказом № 316-ОД «Проведення в дію штатного розпису» в штатний розпис УІЕСР було введено структурний підрозділ – відділ охорони праці та протипожежної безпеки.

Починаючи з 2017 р. в УІЕСР розроблено весь комплект нормативно-правової документації відповідно до чинного законодавства України.

В адміністративній будівлі УІЕСР змонтовано автоматичну систему пожежної сигналізації, забезпечено всі структурні підрозділи Інституту та філії УІЕСР засобами пожежогасіння, працівників філій – спеціальним робочим одягом, медикаментами.

В Інституті проводяться всі види інструктажів, медичний огляд працівників, атестація робочих місць з шкідливими умовами праці, практичні навчання з методів пожежогасіння, навчання з охорони праці.

Олександр Ступник

Відділ кадрів і діловодства

Внаслідок реорганізації Державного центру сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин в Український інститут експертизи сортів рослин у 2002 р. до відділу кадрів і діловодства призначено Романовську Вікторію Олександрівну – завідувачкою канцелярії та інспектором з кадрів, Сомінську Світлану Василівну – завідувачкою архіву (Наказ № 2-ОС від 05.09.2002 р. «Про призначення»).

Наказом № 125-ОС від 03.12.2003 р. на посаду завідувачки канцелярії прийнято Дем'яненко Лідію Василівну. Відповідно до Наказу № 46-ОД від 02.08.2004 р. завідувачем відділу став Українець Леонід Васильович.

На посаду завідувачки архіву призначено Гапинець Надію Миколаївну (Наказ № 71-ОС від 01.10.2009 р.).

З 2009 р. відділ очолювала Данюк Тамара Анатоліївна, а канцелярією завідувала Плиська Людмила Миколаївна.

Згідно з Наказом № 6-ОС від 03.02.2014 р. завідувачкою відділу стала Калько Оксана Олександрівна.

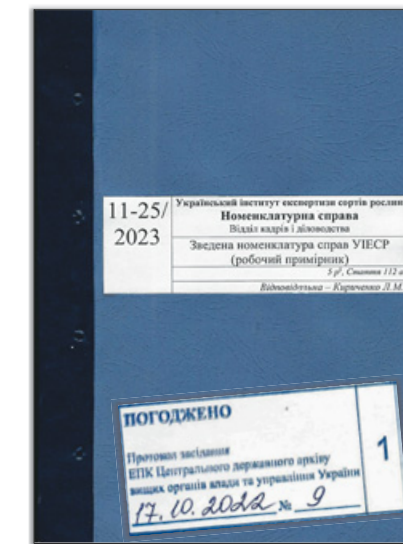
У 2015 р. відділом кадрів і діловодства керував Мороз Андрій Григорович, а впродовж 2018–2019 рр. – Коморна Оксана Михайлівна.

Протягом 2020–2021 рр. обов'язки заступника завідувача відділу виконувала Плиська Людмила Миколаївна.

З січня по травень 2022 року відділ очолювала Івко Алла В'ячеславівна.

З 2022 р. посаду завідувача відділу кадрів і діловодства обіймає Беспалько Микола Михайлович, а його заступницею була Шульга Інна Андріївна. З березня 2023 р. відділ очолює Ленда Руслан Миколайович.

Працівники відділу користуються програмними продуктами: АСКОД – автоматизована система контролю обігу документів, АФІНА – ведення кадрового обліку; розрахунок стажу – розрахунок загального трудового і наукового стажу; вебдодаток Калькулятор днів щорічної відпустки за відпрацьовані роки; вебдодаток Електронна трудова книжка.

Працівниками відділу здійснюється облік документів, які формуються в результаті діяльності структурних підрозділів УІЕСР і його філій, та їх архівування, опис і зберігання. У паспорті архіву за 2021 рік обліковано 2127 справ, з яких: постійного зберігання – 1649, з кадрових питань – 426, тривалого зберігання – 52. Оформлено зведену номенклатуру справ УІЕСР.

Руслан Ленда

Експлуатаційно-технічний відділ

Відділ очолює Колодзінський Анатолій Пилипович. У ньому працюють Різник Олексій Сергійович, Дишкант Світлана Миколаївна, Іваницький Анатолій В'ячеславович, Папушой Людмила Іванівна, Писаренко Любов Дмитрівна, Молокова Жанна Георгіївна, Бавикіна Зоя Федорівна, Левчук Олена Федорівна, Горогоцька Вікторія Михайлівна, Якімова Ірина Миколаївна, Рибак Павло Павлович, Горогоцький Станіслав Володимирович. Працівники відділу забезпечують виконання таких завдань:

- безперебійне функціонування водопостачання, тепlopостачання, каналізаційних та електричних мереж адміністративних будівлі (адмінбудинок);
- охорона адмінбудинку та прилеглої території;

- підтримання в належному санітарно-гігієнічному стані кабінетів, лабораторій та підсобних приміщень;

- дотримання пропускового режиму входу в адмінбудинок і виходу з нього;

- забезпечення працівників УІЕСР та філій, згідно з службовими записками, необхідними канцелярськими засобами, папером та іншими засобами для їх повсякденної роботи;

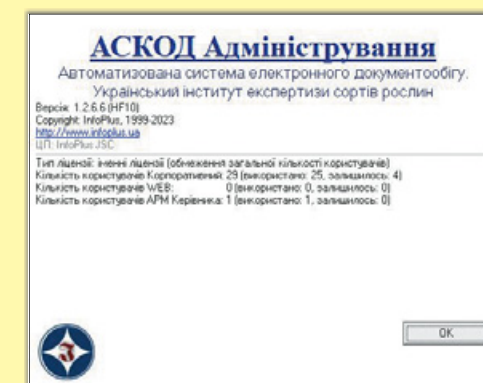
- підтримання в належному стані прилеглої до адмінбудинку території;

- забезпечення автотранспортом працівників УІЕСР для службових поїздок, відряджень;

- підтримання автотранспорту в технічно-справному стані;

- технічний супровід делегацій, експертних рад, колегій, виставок, конференцій, семінарів.

Анатолій Колодзінський

Розділ 3. Сортовипробувальна мережа УІЕСР: історія розвитку, сучасність та реалізація потенціалу в областях

КОМПЛЕКС польових і лабораторних досліджень з кваліфікованої експертизи сортів рослин у 2023 році виконують 20 філій УІЕСР, а саме: Вінницька, Волинська, Дніпро-

петровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Київська спеціалізована, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська,

Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська. Діяльність Луганської філії УІЕСР тимчасово припинена через окупацію.

Філії УІЕСР

ВІННИЦЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Польова, б. 1, с. Голубече, Тульчинський р-н, Вінницька обл., 24606

ВОЛИНЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

пров. Науковий, б. 1А, с. Звиняче, Горохівський р-н, Волинська обл., 45725

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Миронівська, б. 96, с. Семенівка, Кам'янський р-н, Дніпропетровська обл., 52315

ДОНЕЦЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Лісова, б. 1, с. Калинівка, Бахмутський р-н, Донецька обл., 84550

ЖИТОМИРЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Ольхова Роща, б. 1, с. Високе, Житомирський р-н, Житомирська обл., 12341

ЗАКАРПАТЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Дружби, б. 54, с. Великі Лучки, Мукачівський р-н, Закарпатська обл., 89625

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Шевченка, б. 144, с. Котиківка, Коломийський р-н, Івано-Франківська обл., 78106

КИЇВСЬКА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ФІЛІЯ

Гостомельський відділ польових досліджень: вул. Ярова, б. 152В, смт Гостомель, м. Ірпінь, Київська обл., 08290

Білоцерківський відділ польових досліджень: вул. Ставищанська, б. 108А, м. Біла Церква, Київська обл., 09111

КІРОВОГРАДСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Центральна, б. 192, с. Новоселиця, Голованівський р-н, Кіровоградська обл., 26423

ЛЬВІВСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Вітовського, б. 18, м. Львів, 79011

ОДЕСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Овідіопольська дорога, б. 3, м. Одеса, 65036

ПОЛТАВСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Комарова, б. 5, м. Карлівка, Полтавський р-н, Полтавська обл., 39500

РІВНЕНСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Шевченка, б. 27А, с. Верхівськ, Рівненський р-н, Рівненська обл., 35336

СУМСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

с. Лікарське, Сумський р-н, Сумська обл., 42326

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Грушевського, б. 2, с. Плотича, Тернопільський р-н, Тернопільська обл., 47704

ХАРКІВСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

просп. Героїв Харкова, б. 142/5, м. Харків, 61061

ХМЕЛЬНИЦЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Кам'янецька, б. 2, оф. 402, м. Хмельницький, 29013

ЧЕРКАСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

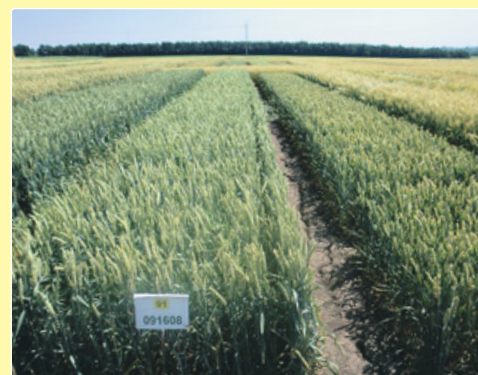
вул. Миру, б. 1, с. Дзензелівка, Маньківський р-н, Черкаська обл., 20141

ЧЕРНІВЕЦЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Садова, б. 1, с. Ошихліби, Кіцманський р-н, Чернівецька обл., 59322

ЧЕРНІГІВСЬКА ФІЛІЯ УІЕСР

вул. Старобілоуська, б. 25А, м. Чернігів, 14017

Вінницька філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Вінницька область розташована в помірному кліматичному поясі, для якого характерні тривале неспекотне літо з достатньою кількістю вологи й порівняно короткою м'якою зимою. Найхолодніший місяць на Вінниччині – січень, найтепліший – липень. Середні амплітуди коливань температури протягом року не перевищують 25 °С. Під впливом континентальних повітряних мас в окремі дні температура може знижуватися до –38 °С, влітку підвищуватися до +38 °С, найвищі температури спостерігаються у липні–серпні.

Середньорічні суми опадів на території області становлять 440–590 мм. Найбільша їх кількість припадає на травень–липень (130–170 мм), на холодну пору року – 25% опадів: 65–80 мм у грудні–лютому.

КЛІМАТ Вінницької області сприятливий для розвитку сільськогосподарських культур, а також для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин. Тут переважають

чорноземи опідзолені (98%) та чорноземи сильно-реградовані (2%). За механічним складом ґрунти поділені на важко-суглинкові, середньо-суглинисті та легко-суглинисті.

У середньому вміст гумусу становить 2,72%. За цим показником ґрунти можна охарактеризувати як середньородючі. За вмістом рухомого фосфору мають середню, підвищену, високу та дуже високу забезпеченість. Вміст обмінного калію підвищений, високий та дуже високий. За ступенем кислотності середньо-кислі, слабо кислі, з близькою до нейтральної та нейтральною кислотністю.

Вінниччина поєднує в собі родючі ґрунти, повноводні ріки, широкі лани, розмаїття лісів, потужний природний потенціал, м'який клімат, здебільшого рівнинний рельєф.

Сільськогосподарський лан області становить 1,7 млн гектарів. У різні часи його дбайливо обробляли й

чорноземах Вінницької області дають щедрі врожаї не тільки зернові культури та цукрові буряки, але і яблуні, груші, сливи, виноград, полуниця, найрізноманітніші овочі.

Державна мережа сортовипробування в області почала формуватися у другій половині 40-х років ХХ ст. У 1936 р. була створена Іллінецька сортодільниця з площею для сортовипробування 100 га, завідувачем якої став Резнік Олексій Іванович. У випробуванні на той час було 17 культур. Саме на її базі у 1995 р. започатковано Іллінецьку державну сортодільну станцію. Директором призначено Чернюка Валентина Петровича. Із січня 2003 р. вона підпорядковувалася Вінницькому обласному державному центру експертизи сортів рослин.

У 1937 р. створено Калинівську сортодільницю при Уладово-Люлинській дослідно-селекційній станції та Уладівську спеціалізовану по

доглядали. Але завжди були талановиті люди, хлібороби, садівники, овочівники, які дбали про те, щоб земля віддавала щедріше, а розмаїття її плодів було багатше. На родючих

Рябий Анатолій Степанович народився 26 липня 1946 року у селі Городівка Крижопільського району Вінницької області. Освіта вища. Диплом ученого агронома здобув, навчаючись упродовж 1970–1976 рр. в Одеському сільськогосподарському інституті.

Протягом 1983–1990 рр. завідував Крижопільською сортодільницею, а з 1990-го по 2003 р. очолював Крижопільську сортовипробувальну станцію.

З 2003 р. Рябий Анатолій Степанович очолює Вінницький обласний державний центр експертизи сортів рослин (нині – Вінницька філія Українського інституту експертизи сортів рослин).

За високі трудові досягнення, самовіддану працю, вагомий внесок у розвиток сільського господарства, щорічне забезпечення високих результативних показників начальник Вінницького ОДЦЕСР визнаний переможцем конкурсу «Людина року – 2004» у номінації діяч науки, має звання «Почесний сортовипробувач України». У 2007 р. Рябому Анатолію Степановичу присвоєно почесне звання «Заслужений працівник сільського господарства України». Він також неодноразово нагороджувався Почесними грамотами Міністерства аграрної політики України, Вінницької облдержадміністрації та Крижопільської райдержадміністрації.

Марцин Тетяна Пилипівна (1899–1974)

Народилася в селі Жабокричі Ольгопільського повіту Подільської губернії (нині Тульчинського району Вінницької області) в багатодітній родині. Закінчила два класи церковно-парафіяльної школи у своєму селі. Працювала в господарстві батьків. У 1928 році вступила в сільгоспартіль «Комунар», працювала в рільничій ланці. З часом невеликі артілі села об'єдналися в один великий колгосп. У 1934 році за власним проханням була призначена ланковою. За видатні успіхи у підвищенні урожайності зернових та технічних культур

ланкова Марцин Т. П. у 1948 р. була удостоєна звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна. Через рік нагороджена другим орденом Леніна, а потім медаллю «За трудову доблесть». Через 10 років нагороджена другою Золотою Зіркою Героя Соціалістичної Праці.

Новіцька Марія Іванівна (праворуч) з ланковою Яровою О. П. виготовляють виставочні снопи зернових культур

цукрових буряках. Її першим завідувачем був Кітт Михайло Федорович. Колектив сортодільниці налічував понад 20 співробітників.

З 1956 р. сортодільниця діяла як Калинівська комплексна на базі колгоспу у с. Жовтневе. Завідував нею Салгаєв Валентин Володимирович. У 1953 р., коли відзначали 30 років державного сортовипробування, на ВДНГ СРСР був виділений окремий стенд для експонатів сортів сільськогосподарських культур Калинівської сортодільниці як однієї із старіших. З 1961 р. сортодільниця знову працювала на базі Уладово-Люлинецької дослідно-селекційної станції із спеціалізацією зерново-бурякового напрямку.

Після реорганізації системи державного сортовипробування у 2001 р. ця станція функціонувала як Калинівський опорний пункт Іллінецької державної сортодільної станції. Район діяльності опорного пункту –

північно-східна зона Вінницької області, куди входили Іллінецький, Калинівський, Козятинський, Липовецький, Оратівський, Погребищанський та Хмільницький райони.

На опорному пункті було введено дев'ятипільну сівозміну, де кожний рік проходило випробування більш як 400 сортів різних сільськогосподарських культур.

На полях цього пункту одержували близько 250 т високоякісного елітного матеріалу, який передавали базовому господарству. Колектив Калинівського опорного пункту очолював почесний сортовипробувач України Садовнік Євгеній Дмитрович, учасник трьох виставок ВДНГ СРСР. Стаж його роботи в системі сортовипробування – 52 роки. Із січня 2003 р. Калинівський опорний пункт Іллінецької ДСДС підпорядковувався Вінницькому обласному державному центру експертизи сортів рослин.

У 1939 р. на землях колгоспу «Зоря комунізму» с. Бронниця Могилів-Подільського району Вінницької області була заснована Могилів-Подільська плодово-виноградна сорто-

дільниця. Завідувачем призначена Шеремет Ірина Анатоліївна. Під час Другої світової війни довоєнні посадки на сортодільниці були майже знищені.

На виконання наказу Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур УРСР, у 1945 р. створено плодово-виноградну сортодільницю для обслуговування кількох адміністративних районів: Могилів-Подільського, Ямпільського, Крижопільського, Піщанського, Чернівецького, Муровано-Куриловецького та півночі Молдови.

Із 2 серпня 1999 р., відповідно до наказу Держкомісії від 28 липня 1999 р. № 323-ОД, створено Могилів-Подільську державну сортовипробувальну станцію, а згідно з наказом від 19 листопада 2002 р. № 36-ОД, який видано на виконання наказу Держслужби з охорони прав на сорти рослин від 5 листопада 2002 року № 26-ОД, створено Могилівську державну сортодільну

станцію. Директором станції призначено Гончарука Вадима Борисовича.

Станція мала у користуванні 112,2 га землі: сільгоспугідь – 96,6 га, з них ріллі 44,94 га, під багаторічними

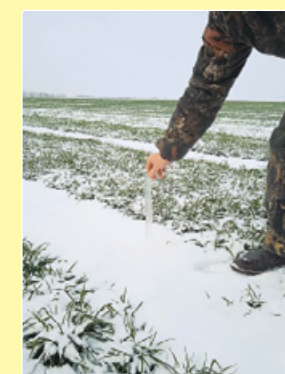
насадженнями – 51,66 га. На землях станції проводили сортовипробування 1315 сортів рослин: з 1946 р. 98 сортів слив та 58 сортів вишні; з 1947-го – 369 сортів яблуні, з 1952-го – 188 сортів винограду, з 1959-го – 173 сорти груші, з 1970-го – 93 сорти абрикосу, з 1946-го – 15 сортів горіха грецького, а з 1981-го вже 47 його сортів, з 1978-го – 23 сорти айви, з 1958-го – 67 сортів суниці, з 1951-го – 46 сортів персика, з 1995 р. – 8 сортів порічки. Із січня 2003 р. Могилів-Подільська сортодільна станція підпорядковувалась Вінницькому обласному державному центру експертизи сортів рослин.

17 жовтня 1939 р. було прийнято рішення про створення Великобушанського сортосаду на землях Немаківського району. У травні 1940 р. закладено сортодільні по 100 сортах плодівих культур (конкурсне сортовипробування): яблуня – 62 сорти, груша – 5, вишня – 16, слива – 16,

Перевірка польових дослідів на відповідність методичним та агротехнічним вимогам, 2011 р.

Головний бухгалтер
Вінницької філії
Коваль Ольга Петрівна

Вимірювання
сніжного покриву на озимих

Сівба озимих, 2022 р.

черешня – 1 сорт. Першою завідувачкою Великобушанського сортосаду була Мокляк Наталя Михайлівна. У 1959 р. сортопункт-сортосад був перейменований на Великобушанську сортодільницю, а в 1961 р. вона перейменована в Немирівську плодоягідну сортодільницю.

У 1987 р. Немирівську плодоягідну сортодільницю відокремили від колгоспу і перевели на самостійний баланс. У 1991 р. її перейменовано в Немирівську державну сортовипробувальну станцію. Із січня 2003 р. Немирівська ДСВС перейменована в Немирівську державну сортодослідну станцію. У тому ж місяці її переведено в підпорядкування Вінницькому обласному державному центру експертизи сортів рослин.

У 1937 р. на базі колгоспу «ІІІ – Вирішальний» (с. Голубече Крижопільського району Вінницької області) було створено Крижопільську сортодільницю, за якою закріпили 111,1 га

земельної площі. На випробуванні було 127 сортодослідів дванадцяти сільськогосподарських культур. Дільницю очолив Банас Василь Семенович. Бригадиром призначено Ярового Дениса Антоновича. Бригада налічувала три ланки по десять працівників. Першою ланковою стала Марцин Тетяна Пилипівна. Випробування сільськогосподарських культур проводилося із залученням кінської тяги, обробіток – вручну, збір урожаю – серпами та косами, а обмолот – молотаркою. Облікова площа ділянок становила 100 кв. метрів.

Під час Другої світової війни Крижопільська сортодільниця припинила роботу, а відновила її у 1944 р. під керівництвом Онищенка Андрія Федоровича. Основним напрямком було випробування зернових, зернобобових культур, цукрового буряка, сої. У 1965 р. ланкова Мотель Фросина за високий врожай цукрових буряків отримала звання Героя Соціалістичної Праці.

У 1952 р. на площі 111,1 га, яка залишалася незмінною з 1937 р., освоєні 10-пільна польова та 6-пільна овочева сівозмінні. Випробовували 18 сортів озимої пшениці, 22 – кукурудзи на зерно, 15 – сої, 11 сортів гороху – конкурсне сортовипробування, а також овочеві культури – огірки, помідори, капусту, цибулю, перець.

Наказом Інспектури Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур СРСР № 30/ 4 від 18 травня 1959 р. завідувачкою Крижопільської комплексної сортодільниці призначено заслуженого агронома Новіцьку Марію Іванівну.

Наприкінці 60-х років минулого століття на зміну серпам і косам прийшли косарки, жатки й комбайни, а

замість кінної тяги використовували трактори з висівними агрегатами, тобто, ручну працю замінили механізми. Облікова площа ділянок зменшилась до 25 кв. метрів.

У 1974 р. колгосп у с. Голубечому було перейменовано на колгосп імені двічі Героя Соціалістичної Праці Тетяни Марцин, якому й надалі підпорядковувалася Крижопільська комплексна сортодільниця.

Наступним наказом Інспектури Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур СРСР № 16 від 22 березня 1983 р. в.о. завідувача Крижопільської комплексної сортодільниці призначено Рябого Анатолія Степановича. Через два місяці наказом Голови Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур № 217-К від 12 травня 1983 р. та наказом Інспектури Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур № 33 від 16 травня

1983 р. Рябого А. С. затверджено завідувачем цієї комплексної сортодільниці.

На підставі наказу Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Держагропромі УРСР № 49-ОД від 7 липня 1990 р. на базі Крижопільської комплексної сортодільниці створено Крижопільську державну сортовипробувальну станцію. За кошти станції у 1990 р. розпочато, а в 1996-му завершено будівництво виробничо-господарських об'єктів: критого току, піднавісів, гаражів, овочесховища, лабораторно-виробничого корпусу, зерноочисного комплексу, а також придбано всю необхідну техніку для проведення сортовипробування та вирощування сільськогосподарських культур.

Завдячуючи грамотним спеціалістам, колективу механізаторів, водіїв і різноробочих, які вкладали свої знання, уміння та працю у сор-

товивчення і вирощування культур, щорічно тут отримували по 50–70 ц зернових, по 500–550 ц цукрових буряків з гектара.

У січні 2003 р., на підставі наказу Державної служби з охорони прав на сорти рослин № 64-ОД від 25 грудня 2002 р., Крижопільську державну сортовипробувальну станцію реорганізовано у Вінницький обласний державний центр експертизи сортів рослин із підпорядкуванням йому трьох державних сортодослідних станцій (Могилів-Подільська, Іллінецька та Немирівська).

Вінницький центр мав у своєму користуванні 248,57 га землі: сільгоспугідь – 240,03 га, з них рілля займала 239,31 га, сінокоси – 0,01, пасовища – 0,71, ліси і чагарники – 2,7, господарські двори – 2,02, на інші потреби відведено 3,82 га. Орну землю – 239,31 га поділено на дві сівозміни: польова – 206, 8 га і наукова – 32,51 гектара.

Відповідно до наказу Державної служби з охорони прав на сорти рослин № 368 від 14 липня 2005 р. Вінницький обласний державний центр експертизи сортів рослин було перейменовано у Вінницький обласний державний центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Вінницької області. Основними напрямками діяльності Вінницького ОДЦЕСР були організація та проведення державної експертизи сортів рослин, експертизи придатності сортів рослин до поширення в Україні, експертизи на відмінність, однорідність і стабільність, розмноження насіння кращих нових і перспективних сортів сільськогосподарських культур. Саме за цими напрямками в Центрі проводили щорічно близько 1,5 тис. сортодослідів.

Крім того, з метою швидкого впровадження в сільськогосподарське виробництво області кращих нових сортів, на полях Центру його працівники займалися післяреєстраційним вивченням насіння зернових, зернобобових, круп'яних культур, дефіцитних і перспективних сортів. Вирощене високопродуктивне насіння передавали господарствам Вінницької області в обсязі 5–7 тис. центнерів.

Щороку в сортодослідній мережі регіону проводили великий обсяг робіт з випробування сортів для потреб ведення обласного сортового районування, адже не всі сорти й гібриди, внесені до Державного реєстру сортів рослин і дозволені до використання, придатні для вирощування в умовах області.

Ведення сортового районування сприяє також організації в області

Випробування сортів сорго двокольорового, 2022 р.

Випробування сортів ячменю звичайного, 2020 р.

Перевірка польових дослідів на відповідність методичним та агротехнічним вимогам, 2022 р.

системи насінництва сільськогосподарських культур і, відповідно, задоволення потреб товаровиробників у насіннево матеріалі кращих нових сортів. За підсумками господарсько-фінансової та науково-дослідної діяльності Центр упродовж багатьох років посідав провідні позиції в системі Державної служби з охорони прав на сорти рослин. Маючи міцну матеріально-технічну базу Вінницький держекспертцентр займав одне з перших місць в Україні за кількістю та якістю вивчення сортодослідів. Випробування проводили по 25 видах сільськогосподарських культур.

У квітні 2012 р. на підставі наказів Міністерства аграрної політики та продовольства України № 210 від 19 квітня 2012 р. та Українського інституту експертизи сортів рослин № 553-ОД від 27 квітня 2012 р. шляхом поділу знову проведено реорганізацію. Вінницький обласний державний

центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Вінницької області реорганізовано у філію Українського інституту експертизи сортів рослин – Вінницький обласний державний центр експертизи сортів рослин, Крижопільську сортодослідну станцію Вінницької філії – у Державне підприємство «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу».

Вагома заслуга у результативній роботі Центру належала його спеціалістам з багаторічним досвідом і глибокими фаховими знаннями. Протягом багатьох років безпомилково прораховувала рух фінансів колективу Вінницького ОДЦЕСР заступник начальника центру з фінансового забезпечення Коваль Ольга Петрівна. У 2010 і 2011 рр. головний агроном Вовк Надія Прокопівна та заступник директора з фінансового забезпечення Коваль Ольга Петрівна були

нагороджені трудовою відзнакою «Знак пошани».

Багату подіями і фактами історію сортовипробувальної мережі Вінницької області викласти в ювілейному історичному нарисі, звичайно, неможливо.

Але важливо підкреслити, що за всіма фактами, подіями, результатами, успіхами, відкриттями стоять люди. Це працівники з великим трудовим стажем, достатнім багажем знань, досвідом, передовики сільгоспвиробництва: Шевчук Олег Якович, Ладнюк Анатолій Васильович, Дергалюк Василь Іванович, Рижак Іван Йосипович, Гончарук Борис Андрійович, Лавренів Василь Петрович, Рудзевич Микола Францович, Лепетан Семен Антонович, Денисюк Володимир Мойсейович, Носов Володимир Юхимович, Новіцька Марія Іванівна, Матвієнко Андрій Михайлович, Стародуб Петро Феодосійович, Цвігун Володимир Карпович та інші.

Також, безперечно, – агрономи-спеціалісти, які всі знання, щирість і тепло душі, максимум зусиль віддали і віддають справі вивчення сортів рослин: Павленко Олексій Васильович, Павленко Віталій Олексійович, Гончарук Борис Андрійович, Бурковський Ігор Йосипович, Бурковська Ніна Данилівна, Душкевич Антоніна Федорівна, Яковенко Лариса Денисівна, Садовнік Меланія Григорівна, Садовнік Людмила Дмитрівна, Слісаренко Віктор Володимирович, Маренюк Оксана Сергіївна, Самолюк Віталій Васильович, Франчук Ольга Миколаївна, Грушковський Броніслав Іванович, Вовк Надія Прокопівна, Коваль Сергій Іванович, Плахотнюк Тетяна Василівна,

Продан Віктор Іванович, Кравець Людмила Миколаївна, Бідюк Емілія Петрівна, Бідюк Віктор Іванович, Безносенко Григорій Васильович. З великою повагою і подякою у колек-

тиві згадують висококваліфікованих механізаторів: Лепетана Бориса Харитоновича, Ткачука Михайла Кириловича, Івчука Анатолія Івановича, Майданюка Василя Андрійовича,

Денисюка Михайла Івановича, Войтенка Петра Івановича, Чорного Василя Микитовича, Пліша Івана Яковича, Сатановського Петра Григоровича, Ногаля Віктора Петровича та інших.

Старанно і з великою любов'ю працювали і працюють жінки-робітниці: Лисунець Віра Мефодіївна, Деренківська Станіслава Мартинівна, Деренківська Марія Іванівна, Сомик Антоніна Яківна, Гандура Олександра Макарівна, Бунчак Люба Василівна, Кухарина Люба Митрофанівна, Цвігун Люба Тимофіївна, Олексієнко Люба Гаврилівна, Мацина Надія Миколаївна, Колбасенко Галина Іванівна.

У кожного з них – свій шлях і людська доля, які переплітаються у робітничих буднях, прагненнях і досягненнях, вони творять історію народження та вивчення нових сортів рослин.

*Анатолій Рябий
Лариса Король*

Адміністративна будівля
Немирівської державної
сортодослідної станції

Лабораторія
Вінницької філії

Волинська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Волинська область територіально розташована на північному заході України, де неповторно унікальне природне середовище, високоцінні водно-болотні та лісові ландшафти, надзвичайно вразливі до антропогенної діяльності. Більша частина області розташована в межах Поліської низовини, четверта частина – на Волинсько-Подільській височині в лісостеповій зоні, а поліська частина області найбільш зволожена, заболочена і залісена.

Ґрунти на Волині дуже різноманітні й різняться між собою залежно від географічного положення. У межах Волинської височини, вкритої лісоподібними суглинками, утворилися ґрунти, властиві для Лісостепу: чорноземи типові, чорноземи опідзолені та їх різновиди, сірі лісостепові опідзолені ґрунти. У Волинському Поліссі переважають азональні та гідроморфні ґрунти, що пояснюється її низинним рельєфом і поширенням піщаних та супіщаних відкладень (легкого механічного складу), які представлені дерново-підзолистими, дерновими, лучними і болотними ґрунтами й торфовищами.

ЗОГЛЯДУ на рівнинний характер поверхні Волинської області тут не простежується значних контрастів у розподілі по її території температури повітря. Клімат помірно континентальний, річні суми опадів на Волині становлять 550–600 мм. Найбільше випадає дощів влітку (80–90 мм за місяць), найменше у січні – 24–32 міліметрів.

На півдні Волинської області в с. Звиняче Горохівського району розташована Волинська філія Українського інституту експертизи сортів рослин, яка займається сортовипробуванням і має у своїй структурі Любешівський відділ польових досліджень в с. Деревок Любешівського району на північному сході регіону.

Філії виділено 296 га ріллі, з них 74 га в смт Любешів. Наукова сівозміна – 44 га. Колектив налічує 34 особи, з них 9 агрономів. Висококваліфікований і працелюбний колектив очолює Харчук Володимир Костянтинович. Нині у філії працюють два агрономи зі стажем роботи в сортовипробуванні понад 30 років: Мандзика Катерина Валентинівна і Микола Степанович та Тригоб'юк Іванна Василівна – зі стажем понад 50 років.

Філія займається кваліфікаційною експертизою сортів рослин зернових, зернобобових, олійних, картоплі та кукурудзи як вітчизняної, так і іноземної селекції. Проводить комплекс польових і лабораторних досліджень, оцінює основні господарсько-біологічні показники нових сортів, за результатами яких готуються експертні висновки для прийняття кінцевого рішення щодо реєстрації сорту.

Волинська філія має належну матеріально-технічну базу для якісного

та своєчасного проведення науково-технічної експертизи сортів рослин.

Систему державного сортовипробування на Волині було створено в 1937 р. з метою вивчення вітчизняних та іноземних сортів сільськогосподарських культур, відпрацювання агротехніки їх вирощування, а також оцінки якісних показників продукції.

Після закінчення воєнних дій у 1945 р. на Волині розпочато організацію державного сортовипробування.

Для виконання завдань, визначених керівними органами тодішніх СРСР та УРСР, місцевими керівними органами Волинської та Ровенської (на той час, сучасна Рівненська з 1991 р.) областей було видано постанову від 1 червня 1945 р. «Про організацію у Волинській і Ровенській областях державного сортовипробування». Створено Інспектуру зернових культур при Наркомземі СРСР по Ровенській

Харчук Володимир Костянтинович народився 1954 року. Вищу освіту здобув в Уманському сільськогосподарському інституті ім. О. М. Горького за спеціальністю «Агрономія».

У системі державного сортовипробування працює з 2012 р., коли його було призначено директором Волинського ОДЦЕСР – Волинської філії Українського інституту експертизи сортів рослин. За період очолювання філії він сформував міцну матеріально-технічну базу й інфраструктуру та забезпечив оформлення земельних ділянок на баланс УІЕСР. Володимир Костянтинович постійно підвищує свій професійний рівень, вивчає передовий і міжнародний досвід у сфері прав на сорти рослин і сортової сертифікації. Неодноразово приймав міжнародні місії та робочі групи країн-учасниць UPOV.

і Волинській областях, а з 1952 року, за наказом Держкомісії СРСР від 5 лютого 1952 р., Інспектуру було роз'єднано і створено Волинську інспектуру, яка самостійно працювала до жовтня 1954 року. У жовтні 1954 р. Інспектури знову були об'єднані і створено Інспектуру по Ровенській та Волинській областях, яка існувала до квітня 1966 року. Тривалий час Інспектуру очолював Носіч Євген Андрійович, а головним агрономом й інспектором по Волинській

У жовтні 1990 р. на базі Горохівської і Торчинської сортовипробувальних станцій створено єдину Волинську державну сортовипробувальну станцію (підстава – наказ Державної служби з охорони прав на сорти рослин № 64-ОД від 25.12.2002 р).

Волинська державна сортовипробувальна станція реорганізована у Волинський обласний центр експертизи сортів рослин, який очолив **Пасічник Володимир Мартинович**.

області працював Бондарь Олексій Петрович.

У квітні 1966 р. створено Волинську інспектуру, яка діяла до 2013 року. Першим начальником і організатором інспектури по Волинській області, який до виходу на пенсію працював у системі сортовипробування, був Бондарук Микола Федорович.

У листопаді 2002 р. відповідно до наказу Державної служби з охорони

прав на сорти рослин № 26-ОД від 5 числа державні сортовипробувальні станції реорганізовано в державні сортодослідні станції.

У липні 2005 р. Наказом Державної служби з охорони прав на сорти рослин змінено назву Волинського обласного державного центру експертизи сортів рослин Волинської області.

Через сім років Волинський обласний державний центр експертизи

сортів рослин Волинської області з державною інспекцією реорганізовано у філію Українського інституту експертизи сортів рослин, а державні сортодослідні станції перетворено в лабораторії.

За постановами відповідних районних органів у різні часи в області були створені державні сортодільниці: Горохівська, Ковельська, Любешівська, Торчинська, Луцька та Липинська.

Горохівська сортодільниця

У червні 1946 р. на базі садиби громадянина Іванюка с. Звиняче на площі 101 га організовано дослідне поле по державному сортовипробуванню зернових культур на самостійному балансі, а в жовтні 1948 року за рішенням Горохівської районної ради сортодільницю передано на базу колгоспу ім. Кірова.

Із 1964-го по 1983 р., аж до виходу на пенсію, завідувачем Горохівської сортодільниці був Філь Федір Павлович. Протягом 1983-го – по липень 1990 р. сортодільниця працювала на власному балансі. Згодом її було пе-

ретворено на Горохівську державну сортовипробувальну станцію, дирек-

тором якої призначено Добровольського Анатолія Володимировича.

Торчинська сортодільниця

Торчинська сортодільниця розпочала свою діяльність у 1949 р. Її було організовано на базі однієї з рільничих бригад колгоспу «Перемога» Торчинського району на площі 98 га. Першим завідувачем сортодільниці

був Климчук Григорій Євдокимович, який працював на цій посаді до 1958 року. Із 1958-го по 1979 р. сортодільницю очолював Вангородський Денис Гнатович. У 1984 р. сортодільницю переведено на самостійний баланс

з виділенням їй 232 га земельних угідь. Із червня 1990 р. сортодільницю реорганізовано в Торчинську державну сортовипробувальну станцію, яку очолив Ковальчук Євген Йосипович.

Любешівська державна сортодослідна станція

Була заснована у серпні 1947 р. відповідно до постанови виконавчого комітету Любешівської райради від 08.08.1947 р. Сортодільниця формувалась на базі колгоспу «17 Вересня» Любешівського району на площі 100 га на мінеральних ґрунтах, а в 1971 р. додатково на площі 38 га організовано вивчення сортів на осушених торфо-болотних ґрунтах.

Першим засновником сортовипробування на Волині і завідувачем Любешівської сортодільниці був місцевий житель с. Деревок заслужений агроном УРСР Климчук Григорій Євдокимович, який у 1949 р. заснував і Торчинську сортодільницю. У 1948 р. під час нападу на село озброєної банди, на сортодільниці було знищено

вогнем увесь урожай зернових, зерносклад, тік, молотарку та деяке інше знаряддя. Відразу ж розпочато відновлення її матеріальної бази. У подальшому завідувачами сортодільниці були: Орлов Василь Степанович (1949–1950); Павлов Юрій Тимофійович (1950–1955), заступник – Левашко Ганна Семенівна, пізніше – Супрун Михайло Макарович; Климчук Григорій Євдокимович (1957–1960); Філь Федір Павлович (1960–1964); Ємельянов Анатолій Іванович (1964–1966); П'ятигорик Пилип Іларіонович (1966–1983).

Довгий час, з 1956-го по 1985 р., агрономом сортодільниці й пізніше її завідувачкою до виходу на пенсію, працювала Ващук Надія Кирилівна.

З 1971-го по 2006 р. працювала агрономом сортодільниці Кравчик Ніна Степанівна. У 1984 р. завідувачем сортодільниці був Кудлюк Іван Федорович.

З 1986 року завідувач сортодільниці, а з листопада 1990 р. – директор Любешівської сортостанції і на цей час завідувачем Любешівського відділу польових досліджень Волинської філії УІЕСР є Мандзик Микола Степанович. У листопаді 1990 р. Любешівську сортодільницю було відокремлено від колгоспу і переведено на власну базу з перейменуванням її на Любешівську державну сортовипробувальну станцію. Директором станції призначено Мандзика Миколу Степановича, який до цього працював завідувачем сортодільниці. Відповідно до наказів Мінагрополітики від 14.02.2018 р. № 73 та від 08.01.2019 р. № 3 Любешівську державну сортодослідну станцію Волинської області реорганізовано шляхом приєднання до Українського інституту експертизи сортів рослин.

Луцька державна сортодослідна станція

Луцьку овочеву сортодільницю організовано в червні 1948 р. на базі колгоспу ім. Кірова, с. Княгининок, Луцький район. З 1949-го і по 1991 р. її очолював Бондарук Микола Федорович. Луцька овочева сортодільниця з 1 жовтня 1991 р. реорганізована в Луцьку державну сортовипробувальну станцію, яку очолив Кулібаба Іван Іванович. Для організації сортовипробування овочевих культур виділено 24 га землі, з них 18 га в 6-пільній овочевій сівозміні, а 5 га

зайнято під весняними плівковими теплицями.

За роки діяльності станції значно підвищилися культура землеробства, організація праці та урожайність сільськогосподарських культур. Працівники станції щорічно випробовували понад 100 сортів, серед них понад 10 видів овочевих культур, проводили реалізацію розсади до 200 тис. штук. У 2012 р., в процесі реформування, станцію очолив Хом'як Микола Володимирович. У 2018 р. станцію було ліквідовано.

Ковельська державна сортодослідна станція

Із липня 1946 р. на базі колгоспу «Дружба» Ковельського району працювала Ковельська сортодільниця, яка за договором для проведення сортовипробування мала 110 га землі. Першим завідувачем був Бихун Василь Васильович, а з 1952 р. і до виходу на пенсію в 1987 р. сортодільницю очолювала Бабій Євгенія Трифонівна, заслужений агроном УРСР.

З часом сортодільницю було переведено в с. Погиньки Ковельського району на базу новоствореної Ковельської державної сортовипробувальної станції, директором якої працював В'юн Григорій Дем'янович. На станції функціонувало чотири сортодільни-

ці: польова, лукопасовищна, кормова і ентофітодільниця. Працівники станції проводили сортовипробування озимих та ярих зернових культур, кормових культур, багаторічних трав, польового травосіяння, лукопасовищних трав та льону.

Із 1993 р. її директором працював Матвійчук Володимир Іванович. Кількість сортодослідів у 1994 р. становила 1374, навантаження на одного спеціаліста – 137 сортодослідів. За роки існування станції постійно покращувалася її матеріально-технічна база. Лише за 1993–1994 рр. побудовано кілька приміщень для зберігання та очищення зерна, лабораторно-адміністративний

корпус, відкрито нову школу та дитсадок. У 2011 р. керівником призначено Савлука Андрія Павловича, який працював до закриття станції у 2018 році.

Липинська державна сортодослідна станція

21 березня 1967 р., в с. Липини Луцького району Волинської області, на базі радгоспу «Волинський» створено Волинську плодово-ягідну сортодільницю, яка мала у своєму користуванні 45,5 га землі. Під сортодослідами було зайнято 24,74 га землі, резервні площі – 15,46 га. Завідувачем сортодільниці призначено Сироту Степана Семеновича. Із 1972 року завідувачем сортодільниці, а з грудня 1991-го по лютий 1998 р. директором станції працював Шевченко Федір Федорович.

31 грудня 1991 р., на підставі наказу Державної комісії по випробуванню сільськогосподарських культур, шляхом перетворення Волинської плодово-ягідної сортодільниці було

створено Липинську державну сортовипробувальну станцію. На підставі наказу Державної служби з охорони прав на сорти рослин з 01.01.2003 р. цю сортовипробувальну станцію реорганізовано в Липинську державну сортодослідну станцію, яка стала структурною одиницею Волинського обласного державного центру експертизи сортів рослин. Із лютого 1998-го по червень 2012 р. на посаді директора станції працював Павленко Григорій Іванович.

Липинська державна сортодослідна станція розміщена на півдні Волинської області в північно-східній частині Луцького району на відстані 5 км до м. Луцька. Землі цієї сортостанції об'єднані одним масивом у

північній межі Західного Лісостепу Волинської області. Тут переважають сірі опідзолені ґрунти, які займають 53,3% від усіх ґрунтів області, деревно-підзолисті – 26,0%. За механічним складом ґрунти супіщані та легко суглинкові. Станція мала у своєму користуванні 74,9 га землі: 64,7 га сільгоспугідь, з них ріллі 26,16 га, під багаторічними насадженнями – 34,94 гектара.

На Липинській держсортослідній станції проводили випробування нових і перспективних сортів плодівих та ягідних культур як вітчизняної, так і іноземної селекції в умовах Західного Лісостепу та Полісся. Вивчали сортові господарсько-цінні ознаки, а саме: урожайність, товарні та смакові якості плодів, ураження та пошкодження шкідниками і хворобами, строки достигання та лежкість плодів, зимостійкість плодівих дерев.

Основні культури в сортовипробуванні: яблуня, груша, абрикос, слива, вишня, черешня, алича, кизил, чорна смородина, порічки, фундук. За період роботи станції районано 45 сортів плодівих та ягідних культур.

Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2011 р. станцію реорганізовано шляхом приєднання до Державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу».

Володимир Харчук
Наталія Сиплива

У 2002 р. станцію очолила Оніжук Галина Андріївна. Станція налічувала 273 га ріллі, зернові культури вирощували на 170 га, злакові трави на 86 гектарах.

Дніпропетровська філія Українського інституту експертизи сортів рослин

Дніпропетровська філія розташована у степовій зоні ризикового землеробства, площа земельної ділянки – 127,15 га, ґрунти – чорноземи звичайні середні та малогумусні, клімат помірно континентальний з жарким літом і не надто холодною зимою.

У 1923 р., для подолання наслідків неврожаю 1921 року, виявлення посухостійких сортів і підвищення врожайності полів, Всеукраїнське товариство з насінництва, за рекомендаціями Володимира Івановича Вавилова, розпочало розбудовувати сортовипробувальну мережу.

Постанова Ради Народних Комісарів СРСР «О мерах по улучшению семян зерновых культур», затверджена червневим пленумом ЦК ВКП(б) (22 червня 1937 р.), на-

дихнула на вдосконалення сортовипробування. Згаданою Постановою сортовипробувальні пункти і ділянки державної сортовипробувальної мережі та Всесоюзного інституту рослинництва передано до вперше створеної Державної комісії по сортовипробуванню зернових культур при Наркомземі СРСР.

Також затверджено мережу державних сортовипробувальних ділянок у кількості 1055, в тому числі не менше 600 мали розпочати свою діяльність восени 1937-го, а решта – з весни 1938 року.

У період з 1937-го по 1940-й на Дніпропетровщині було організовано 14 сортоділянок: Криворізька, Павлоградська, Петропавлівська, Покровська, П'ятихатська, Синельниківська, Солонянська, Томаківська, Царичанська, Юр'ївська – 1937, Магдалинівська, Нікопольська – 1938, Криничанська – 1939, Щорська – 1940 рік. Сортоділянки охоплювали Північну, Південну Правобережну і Лівобережну ґрунтово-кліматичні зони.

У січні 2003 р. на базі Магдалинівської сортовипробувальної станції було створено Дніпропетровський

Директор Магдалинівської ДСДС
Зелений І. М.

обласний державний центр експертизи сортів рослин, якому підпорядковувалися Васильківська, Нікопольська та Криничанська сортовипробувальні станції.

На сьогодні основними напрямками науково-дослідної діяльності Дніпропетровської філії УІЕСР є проведення комплексу польових і

Колектив Дніпропетровської філії УІЕСР,
2021 р.

лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин; ділянковий (ґрунтовий) та лабораторний сортовий контроль насіння і садивного матеріалу; післяреєстраційне вивчення сортів рослин; проведення фітопатологічних досліджень за штучного зараження на вочок соняшника однорічного.

Колектив філії проводить експертизу на придатність до поширення (ПСП) таких культур: озимих пшениці, ячменю та ріпаку; соняшника однорічного; кукурудзи звичайної; сої культурної; ярих пшениці та ячменю; сорго двокольорового; проса посівного; багаторічних трав; люцерни посівної.

Усього близько 1564 умовних сортодослідів. А також на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС) соняшника, баштаних (кавуні і дині), сорго двокольорового, цукрового, суданського та соризу. Усього 2718 умовних сортодослідів.

Мушик Сергій Лук'янович 1961 року народження. Вищу освіту здобув у Дніпропетровському державному аграрному університеті за спеціальністю «Вчений агроном». З квітня 2011 р. очолював Криничанську сортодослідну станцію. З листопада 2020 р. по теперішній час він обіймає посаду директора Дніпропетровської філії УІЕСР.

За період роботи на посаді директора Дніпропетровської філії сформував колектив молодих професійних фахівців, які проводять комплекс польових і лабораторних досліджень сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність та придатність сортів для поширення.

З 2020 р. сформовано належну матеріально-технічну інфраструктуру, визначено робочі місця із сучасним інформаційно-технічним забезпеченням. Дніпропетровська філія УІЕСР постійно забезпечує професійний підхід до підвищення кваліфікації кадрів та отримання другої вищої освіти за напрямом «Агрономія».

Сучасна інфраструктура та кваліфіковані кадри Дніпропетровської філії УІЕСР дозволяють розширювати спектр ботанічних таксонів за різних типів експертизи.

Сергій Мушик
Ірина Діхтяр

Директор Дніпропетровського
ОДЦЕСР Демидов В. М.
(посередні)

Підвищення кваліфікації
керівників філії,
Капишук О. П., 2019 р.

Семінар
із сортової сертифікації
соняшника однорічного,
2012 р.

Криничанська державна сортодослідна станція

Сортостанція розпочала свою роботу в 30-х роках минулого століття. Була організована на виконання постанови Ради Народних Комісарів СРСР «О мерах по улучшению семян зерновых культур» і називалася Дніпропетровською. Після війни вона мала назву «П'ятихатська», оскільки належала до цього адміністративного району. Криничанська сортодільниця була заснована в 1939 р. на території першого поля сівозміни колишнього колгоспу «Зоря комунізму» (с. Семенівка) у північно-західній частині Криничанського району. 10 років (1992–2002) базовим господарством сортодільниці була обласна станція по багаторічних травах, що знаходилась у м. Верхівцеве.

Із березня 2002 р. завдяки наполегливості завідувачки Інспектури Державної комісії із сортовипробування сільськогосподарських культур по Дніпропетровській області Делієвої Клавдії Глібівни створено Криничанську держсортостанцію. Її діяльність була спрямована на виконання державної програми створення та охорони національних сортових ресурсів рослин України, а також удосконалення сортового складу сільськогосподарських культур області.

На той час директором сортостанції працював Пеший В. Г. Почався підбір кадрів. Перший склад спеціалістів: головний агроном Деценко Олександр Віталійович, головний бухгалтер Ткач Валентина Іванівна, лаборант Петренко

Збирання ранніх зернових, 2003 р.

Любов Андріївна. Завдяки проведеній організаційній роботі було сформовано кваліфікований колектив із 16

осіб. Після реорганізації у 2012 р. сортодослідну станцію перейменовано в Державне підприємство сертифікації та експертизи насіння та садивного матеріалу, а в 2020 р. – на Дніпропе-

тровську філію Українського інституту експертизи сортів рослин. З квітня 2011 р. Криничанську сортодослідну станцію очолював Мушик Сергій Лук'янович. З листопада 2020 р. по теперішній час він обіймає посаду директора Дніпропетровської філії УІЕСР.
Сергій Мушик

Випробування сортів/гібридів соняшника однорічного на придатність до поширення (ПСП)

Випробування сортів озимої пшениці, Криничанська ДСДС. У центрі – Федоренко Олексій Іванович, завідувач сортостанції до 1994 р.

Адміністративна будівля Криничанської ДСДС, 2003 р.

Господарський двір Криничанської ДСДС, 2020 р.

Васильківська державна сортодослідна станція

Васильківська державна сортодослідна станція одна з найстаріших в Україні. У 1924 р., поблизу Синельниківської (колишньої Катеринославської) дослідної станції, на покинутих монастирських землях було виділено 101,2 га землі та створено сортовипробувальний пункт «Надія». Відразу закладено перші досліди з випробування сортів зернових культур існуючих селекційних та місцевих сортів різних агроекологічних груп, визначення їх придатності для місцевих умов, а також ознайомлення селян і сільськогосподарських організацій з кращими сортами. Не менш важливим завданням було освоєння сівозміни, підвищення родючості колишніх пасовищ і перелогів, показ агрозаходів, завдяки

яким вказані сорти дають високі врожаї в засушливих умовах.

Створений пункт «Надія» працював під пильною увагою агрономічної громадськості та науковців Синельниківської дослідної станції. З першого року роботи його декілька разів відвідували вчені, зокрема академік ВАСГНІЛ Борис Павлович Соколов. Усіх цікавило одне питання: як поведуть себе сорти в степових засушливих умовах?

Незважаючи на певні труднощі організаційного характеру, відсутність ґрунтообробної техніки, окрім кінної тяги, щороку закладали досліди по озимій пшениці, ярому ячменю, вівсу, просу та інших культурах. У 1928 р. вперше було підведено підсумки

сортівипробування. У книзі «Сорт и его значение в сельском хозяйстве» В. Г. Богатиренка наведено детальні дані щодо врожайності пшениці за 1924/1925 рік згаданого сортовипробувального пункту «Надія».

За даними сортівипробування (1925–1929 рр.), по сорту м'якої ярої пшениці Лютесценс 62 отримано врожай 9,6 ц/га. Сорт твердої пшениці Мелянопус 37 у середньому за п'ять років випробування перевищив урожайність сорту Мелянопус 69 на 1,6 ц з гектара.

У 1937 р. пункт «Надія» перейменовано в Синельниківську державну сортовипробувальну дільницю. Основний тягар по організації її роботи ліг на плечі першого завідувача Гапича Семена Антоновича.

Сортодільниця випробовувала не лише нові селекційні сорти, а й поліпшені старі сорти та місцеві селянські. Зона її обслуговування налічувала Дніпропетровський, Покровський та Синельниківський райони.

У 1939 р. Держкомісія надрукувала результати випробування зернових культур, в яких вказано, що в конкурсному випробуванні на Синельниківській держсортодільниці врожай ярої пшениці сорту Лютесценс 62 становив 15,4 ц/га, сорт Мелянопус 69 дав 17,2, сорт вівса Советський – 21,1, а Харківський 586 – 22,3 ц з гектара. Завдяки підвищенню культури землеробства врожаї зросли майже вдвічі.

У зоні діяльності сортодільниці вперше було районовано сорт озимої пшениці Українка 0246 з неперевершеними хлібопекарськими якостями і Гостіанум 37, що випередила сорт Українка за зимостійкістю. З ярих культур районовано сорт ячменю Грушевський, вівса Советський,

ярої пшениці Лютесценс 62 та Мелянопус 69.

Напружений ритм роботи з сортовипробування перервала окупація України німецько-фашистськими загарбниками. З 1941-го по 1944 р. поля не засівали, культуру землеробства відкинута на багато років назад, сортовипробування припинено, документації не збереглося. Після закінчення воєнних дій багато сил і матеріальних ресурсів витрачено на відновлення сівозміни й підвищення родючості ґрунту. Відроджували станцію спеціалісти Барановський Микола Силович, Кремінський Василь Петрович, Матухно Марія Михайлівна, Гордєєв Петро Степанович, Захарчук Надія Миколаївна, Ермоленко Григорій Семенович. Трактористами на сортодільниці почали працювати: Самусь Прокофій Васильович, Бубинець Олександр Онурійович, Твердохліб Григорій Федотович.

Такі важливі заходи, як удосконалення з року в рік культури землеробства, раціональне використання мінеральних та органічних добрив, впровадження нових технологій, оснащення технікою та обладнанням сприяли підвищенню врожайності сільськогосподарських культур.

На заміну старих сортів пшениці прийшли нові, високопродуктивніші та стійкіші до засухи, більш зимостійкі, з високими хлібопекарськими якостями: Одеська 3 з 1948 р., Веселоподільська 499 (1957), Безоста 1 та Миронівська 264 (1960), Миронівська 808 (1964), Одеська 51, Дніпровська 521 (1972), Одеська напівкарликова (1980), Дніпровська 846, Южна зоря, Напівкарлик 49 (1982), Ольвія, Істок (1988).

У 70–80-х роках зміцнювалася матеріальна база сортодільниці: придбано малогабаритні комбайни Сампо 500 та Сампо 130, сівалки, два автомобілі, три колісних і гусеничних трактори, ґрунтообробну техніку, обприскувач Кертітокс. Для розширення конкурсного та виробничого сортівипробування в 1983 р. Синельниківській державній сортовипробувальній дільниці було виділено ще 121 га землі. Зміцнювалася економіка, велося будівництво житла і виробничих об'єктів, прокладено дорогу з асфальтовим покриттям, заасфальтовано майданчик для сільськогосподарської техніки, збудовано навіс на току.

Стрімкому злету трудових звершень сортодільниці завдячували її завідувачам – Яровому Івану Гавриловичу та Ілюценку Олександровичу. Злагоджений у роботі колектив налічував 27 осіб, невтомно трудилися сімейні династії Линник Віри Адамівни та Пилипенка Олексія Олексійовича.

Очищення насіння ячменю ярого сорту Донецький 14, Васильківська ДСДС

Збирання пшениці озимої, Васильківська ДСДС

Очищення насіння з ділянок розмноження зернових культур, Синельниківська СДС, 1998 р.

3 липня 1990 року сортодільницю перейменовано в Синельниківську сортовипробувальну станцію. На початку 90-х років досягла високих вершин у підвищенні врожайності зернових культур. Осима пшениця на усій площі дала 70,5 ц/га, висівали й нові сорти – Южна зоря та Спартанка. У конкурсному випробуванні озимої пшениці по чорному пару найбільший врожай – 98,0 ц/га отримали по сорту Скіф'янка. Ярого ячменю сорту Паллідум 107 зібрано 74,4 ц/га. Урожайність соняшника в конкурсному випробуванні зроста з 9,6 ц гібрида Жеребківський 8281 (1948 р.) до 45,3 ц/га Донського крупноплідного (1990 р.).

У 1994 р. ярий ячмінь на усій площі дав найвищий врожай – 50,4 ц/га (сорти Прерія та Паллідум 107). У ті роки на кожний гектар ріллі вносили мінеральних добрив по 176–194 кг за діючою речовиною та по 8,8–9,5 т органічних.

Із переходом нашої держави до ринкових відносин відбувся спад в економіці, що позначилося й на діяльності станції. Техніка була в експлуатації 20–30 років, значно зменшився обсяг внесення мінеральних та органічних добрив. Через нестачу фінансових ресурсів не завжди агротехнічні заходи проводили вчасно і в повному обсязі. Керівники станції змінювалися надто часто. Не було постійного колективу працівників, яких почали щороку звільняти після закінчення польових робіт. Урожайність знизилась до рівня кінця 60-х – початку 70-х років.

У 1998 р. сортодільницю очолив молодий, енергійний спеціаліст Лисенко Олександр Григорович, агроном за фахом, якому довелося формувати колектив із кваліфікованих працівників, ставлячи перед ними завдання дотримувати всіх технологічних процесів при виконанні Науково-технічної державної програ-

ми по випробуванню сортів рослин, отримати статус насінневого господарства з виробництва оригінального та елітного насіння. Урожайність зернових та інших культур поступово почала підвищуватись, економічний стан – зміцнюватись, з'явилась можливість оновлювати сільськогосподарські знаряддя та обладнання, комп'ютерну техніку.

У 2003 р. назву станції змінено із Синельниківської на Васильківську, а в наступному році до неї приєднано Павлоградський опорний пункт із земельною ділянкою 61,3 га, що знаходилася на відстані 110 км від бази станції на території Булахівської сільської ради. Загальна земельна площа станції становила 281,1 га, з них 260,4 га ріллі. Придбано новий трактор МТЗ-82, комбайн Єнісей-1200, культиватори й дискові борони.

За весь повоєнний період основним напрямом діяльності станції було випробування нових сортів вітчизняної та іноземної селекції зернових, бобових, круп'яних і технічних культур та визначення кращих із них для впровадження у виробництво. Проводили агротехнічні дослідження з випробування різних видів обробки ґрунту, строків і норм висіву насіння, а також щодо норм внесення мінеральних добрив, вибору попередників, способів сівби тощо. На станції постійно розмножували насіння нових перспективних і рекомендованих сортів рослин, яке реалізовували господарствам зони обслуговування. Працівники станції брали активну участь у виставкових та суспільно-громадських заходах з пропаганди нових сортів і агротехнічних прийомів.

На станції в різні роки проходили випробування 43 сільськогосподарські

культури, окрім основних досліджували й малопоширені: кунжут, могар, чумиза, арахіс, рицина, топінамбур, фацелія, зимуючий горох та ін. Однієї тільки озимої пшениці досліджено 1312 сортів, кукурудзи – 1261 гібрид, соняшника – 760, ячменю ярого – 449 сортів, а всього протягом 1944–2009 рр. досліджено 5302 сорти. Щорічно проходили експертизу 350–670 сортів по 12–14 культурах. Постійно вели метеорологічні спостереження за погодними умовами в період вегетації рослин та під час зимівлі. Сотні кращих сортів запропоновано для вирощування в господарствах Дніпропетровської області та внесено до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

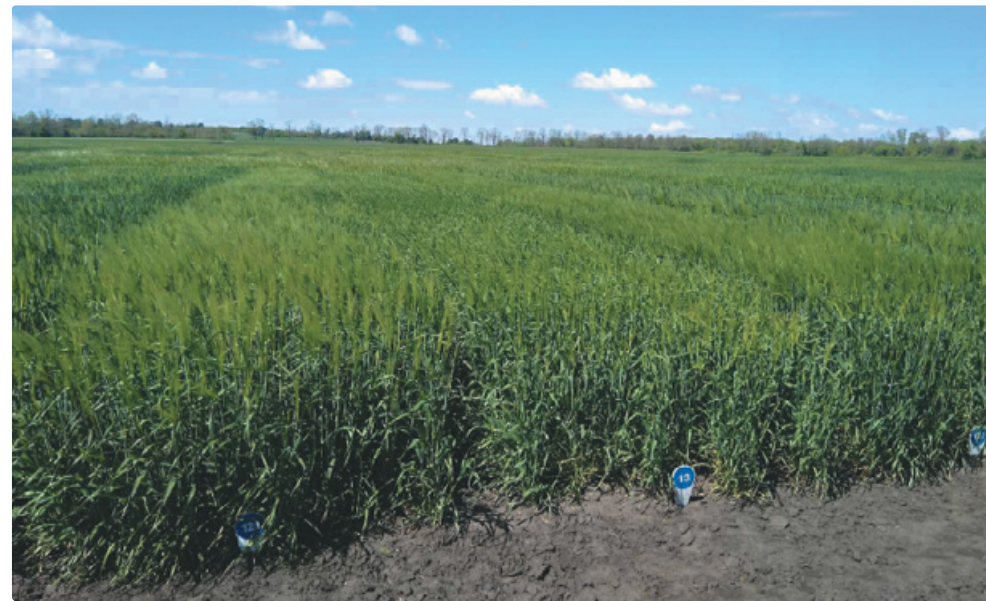
В останні роки станція веде дослідження, передбачені науково-технічною програмою з кваліфікаційної експертизи сортів для поширення в Україні. Лише по 5–7 ярих зернових

і круп'яних культурах закладаються дослідні в обсязі 90–180 сортів. Розмножується щорічно в середньому 370–425 т насіння супереліти, еліти та 1 репродукції кращих сортів.

У 2011 р. після реорганізації державної системи з охорони прав на сорти рослин Васильківська ДСДС припинила діяльність у сортовипробуванні.

Сергій Мушик

Директор Васильківської ДСДС Лисенко О. Г. на прийманні дослідів, 2001 р.

Підготовка ґрунту/поля до сівби соняшника

Сівба соняшника

Нікопольська державна сортодослідна станція

Нікопольська сортодослідна станція розташована на півдні степової зони України. Має вигідне географічне розташування: 5 км від м. Нікополь, 40 км – від м. Запоріжжя та 110 км – від м. Дніпро. Поля станції перетинає автомобільна дорога Нікополь–Дніпропетровськ, поряд проходить ще один автомобільний шлях Кривий Ріг–Запоріжжя, за 2 км від полів сортостанції пролягає залізнична колія.

Станцію створено восени 1958 року під назвою Нікопольська сортодільниця на базі відомого на той час колгоспу «Аврора» в Нікопольському районі Дніпропетровської області. Площа сортодільниці становила 20 га, а основне завдання полягало в сорто-

випробуванні нових сортів овочевих культур та картоплі.

Першим завідувачем Нікопольської сортодільниці був агроном, професіонал своєї справи Бондаренко Семен Денисович, який обіймав цю посаду понад 15 років.

У 1984 р. сортодільниця почала працювати на власній базі. В цей період її очолював Ніколаєнко Микола Сидорович. Завдяки його старанням з Держрезерву було виділено додатково 345 га землі, побудовано лабораторний корпус, гараж-профілакторій, складські приміщення. Крім овочевих культур на сортодільниці почали висівати й зернові, заклали також ділянки для розмноження нових перспективних сортів пшениці

Обласна комісія перевіряє дослідні з конкурсного випробування сортів картоплі, 2000 р.

озимої, ячменю ярого, гороху, проса, гречки.

У 1987 р. об'єднано три сортодільниці – Нікопольську, Софіївську та Апостолівську. Основним напрямом роботи Софіївської сортодільниці визначено сортовипробування нових сортів зернових та технічних культур на богарі. Апостолівська сортодільниця випробовувала зернові та кормові культури на зрошенні.

Після злиття трьох сортодільниць Нікопольська овочева сортодільниця отримала назву Нікопольська комплексна сортодільниця, основним завданням якої було сортовипробування овочевих культур, зернових і кормових на зрошенні, а також сортовипробування зернових і технічних культур на богарі. На її полях щороку висівали насіння для більш як 1000 сортодослідів. Крім сортовипробування розмножували нові сорти картоплі та зернових культур для прискороного впровадження їх у виробництво.

У 1990 р. Нікопольська сортодільниця була перейменована на Нікопольську державну сортовипробувальну станцію, директором якої став Базілев Сергій Петрович. Спеціалістів сортостанції за значні успіхи в роботі було нагороджено золотими та срібними медалями ВДНГ СРСР, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, неодноразово почесним знаком Держсортслужби «Почесний сортовипробувач».

З 2005 р. Нікопольська сортостанція виконувала дві Робочі програми, затверджені Державною службою з охорони прав на сорти рослин: кваліфікаційна експертиза придатності до поширення сортів озимої пшениці, озимого ячменю, кукурудзи та сорго на зерно й післяреєстраційне вивчення сортів ячменю озимого та жита озимого.

У 2010 р. Нікопольську сортостанцію очолив Путря Микола Миколайович. За його сприяння станція придбала дві сівалки та обпри-

скувач для обробітку культур проти бур'янів і шкідників. Вона мала в своєму розпорядженні три науково-дослідні сівозміни і одну виробничу сівозміну для вирощування нових сортів зернових культур. На сортостанції працювали 5 висококваліфікованих агрономів з великим досвідом роботи, тому було прийнято рішення розширити набір культур у сортовипробуванні. На її території розміщувалися достатньо великий господарський двір, три склади для зберігання зерна, критий тік на 500 т, погріб, овочесховище, двоповерхова будівля, в якій розташували адміністрацію та лабораторію.

Для закладки маленьких ділянок використовували два власних малогабаритних комбайни «Сампо 500» і «Сампо 130», трактор Т-25, три сівалки, лабораторні прилади.

У 2011 р. Нікопольська ДСДС припинила свою діяльність.

Сергій Мушик

Виставка зразків нових сортів рослин на обласній нараді, 1999 р.

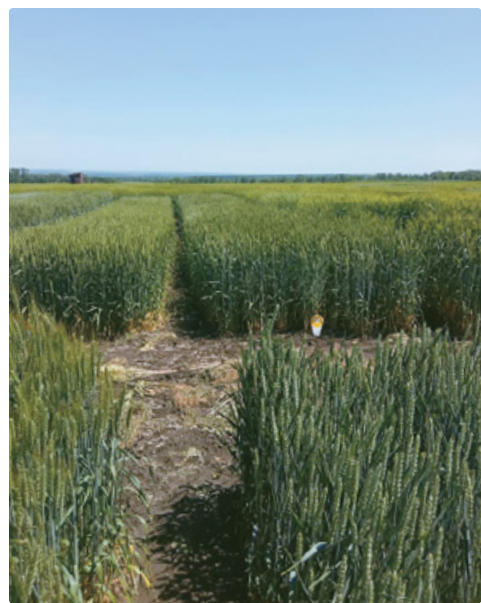
Перевірка дослідів, 2011 р.

Донецька філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Донецька філія Українського інституту експертизи сортів рослин розташована на території селища Калинівка Бахмутського району на відстані 15 км від районного центру – м. Бахмута.

Вона знаходиться у зоні переходу лісостепової зони у степову в північно-східній частині Донецької області. Згідно з агрокліматичною схемою області філія розташована в першому агрокліматичному районі, який характеризується як дуже теплий та недостатньо вологий. Величина гідротермічного коефіцієнта для цього району становить 0,9, кількість опадів протягом вегетаційного періоду в середньому досягає 101,3 мм. Тому в ґрунтах порівняно невеликі запаси продуктивної вологи, що зумовлює необхідність проведення зрошення. Ґрунти Донецької філії УІЕСР – це переважно чорнозем звичайний середньогумусний глибокий важкосуглинковий, рН водний 8,3, вміст азоту – 125 мг/кг; фосфору – 262; калію – 300 мг/кг. Середній бал ґрунтів 77.

У 2005 р. на базі Державної інспекції з охорони прав на сорти рослин по Донецькій області був заснований Донецький обласний державний центр експертизи сортів рослин, який наразі перейменовано в Донецьку філію УІЕСР. З 2008 р. начальником Центру був Кандауров Віктор Дмитрович, який до цього працював начальником Інспекції з охорони прав на сорти рослин Донецької області.

Понад 40 років у сортовипробуванні працював Ляшенко Віктор Павлович. Свій трудовий шлях починав з першого помічника Донецької сортодільниці в 1962 р., згодом понад десять років керував Інспектурою Держкомісії по випробуванню та охороні сортів рослин у Донецькій області.

Штат філії налічує 10 працівників, з них 3 агрономи зі стажем роботи у

сортівипробуванні рослин 10–20 років. Копиця Ірина Вікторівна та Пожидаєва Олена Миколаївна – фахівці агрономи I категорії, послідовниці керівника філії з 1970 року Плужникова Івана Григоровича (який вже пішов із життя). Саме він передав їм свої наукові напрацювання та любов до землі.

На сьогодні Донецька філія УІЕСР має всього 6,15 га. У 2021 р. проведено сортовипробування на придатність до поширення (ПСР) 197 сортів кукурудзи звичайної 1 року випробування.

Донецька філія УІЕСР є єдиним сортовипробувальним закладом у Донецькій області, який займається випробуванням сортів рослин у степовій зоні.

Спочатку були створені Лиманська, Олександрівська, Артемівська,

Горлівська, Макіївська, Красноармійська, Велика Янісольська, Мар'їнська, Тельманівська, Маріупольська, Волноваська, Великоновоселківська, Старобешівська, Приморська польові та Краматорська овочева зрошувана сортодільниці. Вони вели дослід з вивчення різних культур: озима пшениця, яра пшениця, жито, ячмінь, овес, просо, квасоля, горох, вика, нут, соняшник, кукурудза, сорго, люцерна.

Друга світова війна призупинила розвиток держсортмережі в СРСР, але навіть на окупованій території ентузіаст сортовипробування продовжували працювати на сортодільницях та дивом зберегли колекції довоєнних сортів, що дало змогу відразу після визволення окупованих територій відновити роботу із сортовипробування. Зокрема, на Красноармійській сортодільниці окруженець-агроном, прізвище якого залишилось невідомим, разом із жителями с. Гришине проводив пересів сортів і зберіг їх колекцію, закопавши мішечки в яму, а сам приєднався до військових частин, що звільнювали Донеччину. Завдяки цьому Красноармійська сортодільниця за деякий час відновила роботу.

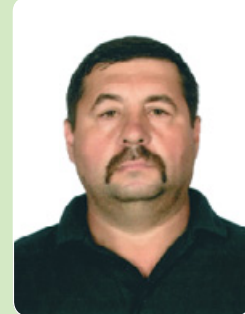
У повоєнні роки сортмережа колишнього СРСР дещо розширилася з відкриттям сортодільниць у нових сільськогосподарських регіонах та республіках, а також зі створенням спеціалізованих сортодільниць. В області почали діяти Шахтарська, Ясинуватська, Жданівська овочеві; Новоселівська, Ямська та Жданівська плодів сортодільниці; Донецька сортодільниця закритого ґрунту.

У 1965 р. вперше в регіоні створено польову сортодільницю площею 55 га на зрошенні – Артемівську зернокомову на базі держплемзаводу

ім. Калініна Артемівського району. Очолив сортодільницю Плужников Іван Григорович, який все своє життя присвятив справі хлібороба, вкладав частку душі в кожний новий сорт, що вивчався. Пропрацював беззмінним керівником сортодільниці 39 років – до 2004 року, після чого пішов на заслужений відпочинок. Сортодільниця постійно була серед кращих у системі сортовивчення. Із 1976 р. майже щороку посідала перше місце серед сортодільниць області, у 1983 р. – почесне третє місце у Всесоюзному змаганні. Плужников Іван Григорович був нагороджений бронзовою (1979 р.) і срібною (1987 р.) медалями ВДНГ. Разом із чоловіком все своє трудове життя на сортодільниці пропрацювала агрономом його дружина – Плужникова Надія Іванівна.

Із розвитком селекції та створенням більш універсальних і стійких до умов вирощування сортів почало згортатися їх дрібнозональне районування й зникла потреба в густій мережі сортодільниць. З 1960 року кількість їх стрімко зменшувалась, а ті, що залишались, об'єднали у комплексні та перевели на самостійну базу, що збільшувало можливість раціонального використання трудових і матеріальних ресурсів, а також впровадження механізації дослідних робіт. Донецька область була поділена на 4 агрокліматичні зони – Північна степова, Південна степова, Східна та Приазовська.

Після 1980 р. в СРСР почали створювати багатогалузеві державні сортовипробувальні станції, зокрема на Донеччині – Жданівську, Старобешівську, Амвросіївську, Ясинуватську та ін.

Бурлачук Олександр Іванович
1969 року народження. Освіта вища. Диплом ученого агронома здобув, навчаючись упродовж 1998–2003 рр. у Харківському національному аграрному університеті ім. В. В. Докучаєва.

У системі державного сортовипробування почав працювати з 2004 року як завідувач Артемівського відділення Костянтинівської державної сортодільної станції. З 2012 р. обіймав посаду заступника завідувача лабораторії Артемівського відділу Костянтинівської лабораторії, а з 2016-го – завідувача Костянтинівської лабораторії. Того ж року Олександра Івановича переведено на посаду завідувача відділу польових досліджень Костянтинівської державної сортодільної станції.

Донецьку філію УІЕСР він очолив у 2021 р. з 17-річним досвідом роботи в системі сортовипробувальної служби.

У 2022 р. за сумлінну працю, зразкове виконання службових обов'язків та з нагоди Дня працівників сільськогосподарства Бурлачуку Олександру Івановичу оголошено подяку Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Історичні віхи діяльності філії:

1965 р. – створення Артемівської сортовипробувальної дільниці у межах селища Калинівка.

1966 р. – закладено перші сортодосліди.

1968 р. – освоєння 8-пільної сівозміни.

2003 р. – приєднання Артемівської сортодільниці до Костянтинівської державної сортодільної станції.

2012 р. – приєднання до ДП «Центр сертифікації насіння та садивного матеріалу» – директор Бондаренко Микола Васильович, завідувач – Бурлачук Олександр Іванович.

2015 р. – Донецький ОДЦЕСР – філія УІЕСР (в який входили Костянтинівська станція, Артемівське відділення та Курахівська станція, що знаходились на базі ДП «Центр сертифікації насіння та садивного матеріалу»), очолив Гіда Сергій Іванович.

2017 р. – припинили діяльність Костянтинівська та Курахівська станції; Артемівське відділення починає роботу як Донецький ОДЦЕСР філія УІЕСР під керівництвом Гіди С. І.

2021 р. – перейменування Донецького ОДЦЕСР (філії УІЕСР) в Донецьку філію УІЕСР. Директором призначено Бурлачука О. І.

Підвищення кваліфікації керівників філії УІЕСР

Кандауров Віктор Дмитрович

Донецька обласна державна сортодослідна станція

Донецька обласна державна сортовипробувальна станція була відкрита 3 січня 1985 р. на базі Мар'їнської держсортодільниці з приєднанням земель колгоспу ім. Ілліча Мар'їнського району. Ініціювали її створення завідувач Мар'їнської держсортодільниці Склярєвський Микола Михайлович та начальник Донецької Інспектури, Герой Соціалістичної Праці Куликова Катерина Григорівна, яка в 1983–1984 рр. посприяла прийняттю Постанови Ради Міністрів України про відведення землі для створення станції на площі 530 га. Подальшою роботою з розгортання діяльності станції займалися начальник Інспектури Сербін Олег Андрійович та директор сортостанції Авраменко Анатолій

Іванович. За роки роботи Донецька держсортостанція стала комплексною науково-виробничою одиницею, яка вела сортовипробування зернових, олійних, кормових, овочевих і плодово-ягідних культур у незрошуваних та зрошуваних умовах. Після руйнації системи зрошення станція займалася сортовивченням зернових, технічних та плодово-ягідних культур. Донецьку станцію очолював директор Білий Микола Віталійович.

Її фахівці щороку випробовували близько 800 сортів по 40 культурах, закладали до 1300 сортодослідів. Із значним скороченням програми сортовипробування досліджували близько 400 сортів, які належать 15 видам сільськогосподарських культур. Штат станції

налічував спеціалістів сільського господарства, інженерних і бухгалтерських працівників, 6 механізаторів і водіїв, 10–15 постійних робітників.

Двадцять один рік на сортостанції пропрацювала Газіна Тетяна Іванівна, досконало обізнана із плодовими культурами, що проходять випробування. П'ятнадцять років присвятив сортослужбі тракторист Шнирко Віктор Петрович.

Крім основних сільськогосподарських культур на Донецькій сортостанції за роки її існування випробовували картоплю, кавуни, дині, гарбузи та нетрадиційні культури, такі як горець, китайбелія, сільфія, кропива, лядвенець.

З 2000 року на сортостанції почалось випробування овочевих культур: томату, перцю, огірків, капусти, столового буряка, кукурудзи звичайної та цукрової. Крім конкурсного випробування на сортостанції ставили досліди з сортової технології.

З 1977 року до складу станції на правах структурного підрозділу увійшла Красноармійська польова сортодільниця. Тридцять чотири роки в системі сортовипробування на сортодільниці пропрацював Гіда Сергій Іванович. Пізніше, у 2015–2021 рр. – він очолював Донецький ОДЦЕСР (філію) УІЕСР.

Донецька ДСДС мала Паспорти на право вирощування елітного та репродукційного насіння, займалася розмноженням нових перспективних і дефіцитних сортів озимої пшениці, ярого ячменю, зернового гороху, люцерни.

Костянтинівська державна сортодослідна станція

У 1993 р. в області було відкрито ще одну сортовипробувальну станцію – Костянтинівську, на базі малого підприємства Костянтинівського району «Сортове насіння». На день організації станція мала земельну площу 70 га. Тогочасний директор станції Бондаренко Микола Олександрович за сумісництвом був директором малого підприємства.

З 1998 року роботою станції керував директор Бондаренко Микола Васильович. Її площу землекористування збільшили до 197 га та взяли в оренду ще 50 га сільгоспугідь.

У серпні 2000 року станція почала працювати на власній базі в с. Калинове Костянтинівського району Донецької області.

У 2002 р. до неї було приєднано Артемівську зрошувальну сортодільницю. На той час площа землекористування Костянтинівської сортодослідної станції становила 464,74 га. Фахівці станції випробовували сорти зернових і технічних культур, кукурудзи на зрошенні, проводили розмноження перспективних і дефіцитних сортів зернових та олійних культур. Костянтинівська ДСДС, маючи Паспорти на вирощування елітного та репродукційного насіння, майже повністю задовольняла потреби товаровиробників Костянтинівського та прилеглих районів Донецької області в насінні високих репродукцій озимої пшениці, ярого ячменю. На той час на станції вирішувється питання щодо будівництва власного зернотоку, оновлюється насіннеочисна техніка, обладнуються побутові приміщення.

Практично із дня заснування Костянтинівської ДСДС механізатором

сумлінно працював Подя Анатолій Петрович, з 2007 року – Хомяков Микола Олександрович. Упродовж багатьох років на станції водієм автомобіля ЗІЛ 130 працював Новіцький Олександр Олександрович, з 2004 року – Зубченко Олександр Анатолійович. Прикладом відповідального ставлення до дорученої справи є працівники станції: Бурлачук Олександр Іванович, Лещенко Наталія Миколаївна, Пожидаєва Олена Миколаївна, Копиця Ірина Вікторівна, Колодистий Олександр Іванович. У 2021 р. Донецький ОДЦЕСР (філію) перейменовано на Донецьку філію УІЕСР, директором якої призначено Бурлачука Олександра Івановича.

*Олександр Бурлачук
Олександр Ступник*

Колектив Донецької філії УІЕСР, 2022 р.

Яблуневий сад на підщепі ММ106, 1995 р.

*Директор Донецької ДСДС
Білий Микола Віталійович
та завідувачка відділу
Газіна Тетяна Іванівна*

Збирання озимих зернових, 2020 р.

Сівба кукурудзи на ПСП, 2021 р.

Житомирська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Житомирщина належить до зони Полісся, це земля прадавніх древлян. Багатобарвне вбрання мальовничої поліської природи: золотим колоссям вкриваються поля, зеленою стіною підіймаються хмільники, синіє до обрію льон. Здавна землероби знали, що гарний сорт і якісне насіння дадуть добрий урожай, тому зважали на кліматичні умови цього регіону.

Житомирська область належить до вологої, досить теплої агрокліматичної зони. Клімат помірно континентальний з вологим літом і м'якою зимою. Середня температура січня $-5,7^{\circ}\text{C}$, липня $+18,9^{\circ}\text{C}$. Абсолютний мінімум -40°C , абсолютний максимум $+40^{\circ}\text{C}$. Період з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$ триває 158 днів. Сума активних температур $2390-2520^{\circ}\text{C}$. Опадів на півночі випадає 600 мм, на півдні – 570 мм на рік, найбільше – влітку. Висота снігового покриву 20–30 см.

У МИНУЛОМУ столітті тут започаткував свою діяльність Житомирський обласний державний центр експертизи сортів рослин (нині – Житомирська філія Українського інституту експертизи сортів рослин).

Сортовипробування сільськогосподарських культур на Житомирщині веде свій відлік з 1935 року. Наказом Державної комісії СРСР по випробуванню сільськогосподарських культур на Житомирщині утворено сортодільницю в чотирьох природних зонах 11 районів: Поліській північній, Поліській центральній, Лісостеповій, Поліській південній.

Житомирська дільниця розпочала свою роботу в 1937 р. у с. Піски Коростишівського району на базі колгоспу ім. Мануїльського. У 1962 р. переміщена в колгосп «Зоря» с. Піски

Житомирського району, із введенням восьмипільної сівозміни, з площею 80,50 га, зокрема ріллі – 79,14 га. Ґрунти сірі опідзолені неглевеві та сірі опідзолені глевеві, тобто, типові для Південної перехідної зони Полісся. Ліквідована сортодільниця наказом Держкомісії № 175-ОД від 4 травня 1998 року.

Житомирська овочева дільниця організована у 1938 р. в Коростишівському районі при сільськогосподарській артілі 40-річчя Жовтня у с. Станишівка, з площею 36,26 га, з них ріллі – 35,7 га із застосуванням семипільної сівозміни. З 1961 р. продовжує свою діяльність у колгоспі «Радянський шлях» п/в Станишівка Житомирського району, а з 1980 р. – у колгоспі «Зоря» с. Піски цього району з площею 28 га, на чорноземах опідзолених, типових неглибоких слабогумусних і темно-сірих опідзо-

лених та сірих опідзолених ґрунтах. Випробовувалися поширені овочеві культури. Дільниця припинила діяльність з виходом наказу Держкомісії № 175 від 4 травня 1998 року.

Житомирська ентофітопатологічна сортодільниця організована у 1948 р. в Коростишівському районі, переміщена у 1955 р. в Житомирський район у колгосп ім. Мануїльського, а в 1981 р. – в колгосп «Зоря» с. Піски Житомирського району, площа її 6,87 га з шестипільною сівозміною. Ґрунти сірі опідзолені супіщані на лесовидних породах. На сортодільниці досліджували і випробовували сорти, стійкі до хвороб, при штучному зараженні. Ліквідована наказом Держкомісії № 175-ОД від 4 травня 1998 року.

Житомирська плодово-ягідна сортодільниця створена у 1939 р., переміщена у 1969 р. на базу колгоспу «ХХІІ Партз'їзду» с. Лука. Загальна площа – 54 га. Ґрунти сірі опідзолені.

Випробовувалися плодів дерева яблуні, груші, сливи, алича, черешні, вишні та кущі смородини чорної і червоної, малини, суниці, кизилу. Припинила діяльність за наказом Держкомісії № 4-ОС від 6 серпня 2002 року.

Житомирська лукопасовищна осушена сортодільниця організована у 1977 р. на базі колгоспу «Будівник комунізму» в с. Глибочиця, переміщена з Ємільчинської торфоболотної сортодільниці с. Миколаївка, введена семипільна сівозміна на площі 33,3 га. Ґрунти дерново-слабопідзолисті глевеві, глинисто піщані на водно-льодовикових відкладах, лугові глейові осушені піщано-легкоуглинкові на лесовидних породах. Спеціалісти сортодільниці випробовували бобові та злакові багаторічні й однорічні трави. Ліквідована сортодільниця 1 липня 1995 р. наказом Держкомісії № 141-ОД від 13 червня 1995 року.

Янішевський Людвік Іпполітович, 1948 року народження.

Був незмінним керівником Житомирського Держекспертцентру із часу створення Черняхівської сортовипробувальної станції в 1990-му і до 2020 року. Освіта вища. У 1981 р. отримав диплом зооінженера Житомирського сільськогосподарського інституту, а в 1996-му – диплом ученого агронома Житомирської агро-екологічної академії.

Янішевський Л. І. за період перебування на посаді директора Житомирського ОДЦЕСР зумів досягти високої культури землеробства, впровадив наукову сівозміну для цілей конкурсного випробування сортів рослин. Так, у 1990 році випробовували лише 140 сортів, а в 2009–2011 роках кількість сортів у програмі польових досліджень збільшилася в 10 разів і склала 1500 сортів, які проходили кваліфікаційну експертизу на ВОС і ПСП. Людвік Іпполітович знав як поважний керівник, що міцно пов'язав виробництво із науковою роботою, дбав про удосконалення виробничих процесів, вивів на позаконкурентний рівень науково-дослідну справу в регіоні. Сформований ним колектив професійних фахівців працює і сьогодні. За сумлінну довготривалу працю Янішевський Л. І. був відзначений на загальнодержавному рівні високими нагородами, грамотами і подяками.

Лабораторія, 1990 р.

Ємільчинська дільниця, організована у 1937 р. на базі колгоспу ім. Леніна в с. Підлужи, займалася сортовипробуванням зернових, кормових культур, льону-довгунця. Її загальна площа становила 76,76 га, зокрема – 73,46 га з дев'ятипільною сівозміною, ґрунти дерново-слабопідзолисті, глейові супіщані. Ліквідована сортодільниця у 1986 році.

Ємільчинська зернова сортодільниця на осушених землях почала свою діяльність у 1961 р. в с. Миколаївка на базі колгоспу «Комуніст», земельна площа – 60,3 га,

ґрунти торфоболотні, осушені, восьмипільна сівозміна. У 1977 р. сортовипробування перенесли на Житомирську лукопасовищну сортодільницю.

Лугинська плодова сортодільниця, заснована у 1945 р. на базі радгоспу ім. Мічуріна в с. Бовсуні, мала земельну площу 30,52 га, ґрунти дерново-середньопідзолисті, глейові. Припинила діяльність у 1986 році.

Малинська сортодільниця для сортовипробування зернових, льону-довгунця була створена у 1937 р. на базі колгоспу «За комунізм» в с. Любовичі. Її земельна

площа – 75,94 га, зокрема ріллі – 75,66 га, з восьмипільною сівозміною. У 1969 р. сортовипробування почали проводити на дерново-середньопідзолистих, глевевих супіщаних ґрунтах із вмістом гумусу 0,99–1,02% у колгоспі «Шлях до комунізму» в с. Малинівка на площі 76,9 га, з них ріллі – 75,11 га. На виконання наказу Держкомісії № 367-ОД від 08.12.1997 р. Малинську сортодільницю ліквідовано.

Коровинецька дільниця організована у 1935 р. на території Бердичівського району для сортовипробування буряків.

Бердичівська дільниця сформована у 1937 р. для сортовипробування зернових культур. Обидві станції ліквідовані наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 807 від 30 грудня 2011 року.

Новоград-Волинська сортодільниця організована у 1937 р. на базі артілі «Політвідділ» в с. Сусли Новоград-Волинського району з площею 103,54 гектара. У 1940 р. сортодільницю перемістили в сільськогосподарську артілі «Перше Травня» в с. Високе Українське Черняхівського району і таким чином була створена **Черняхівська сортодільниця** для сортовипробування зернових і кормових культур, льону-довгунця, хмелю та випробування агротехнічних заходів. Випробування проводили на загальній площі 95,5 га, з них ріллі – 91,8 га, з дев'ятипільною сівміною на світло-сірих опідзолених супіщаних ґрунтах. У 1990 р. реформована в Черняхівську державну сортовипробувальну станцію з площею 224,8 га (наказом Держкомісії № 49-ОД від 07.07.1990 р. всі сортодільниці перетворені в сортовипробувальні станції). Із січня 2003 року (на підставі рішення Держсортслужби № 64-ОД від 25.12.2002 р.) Черняхівську сорто-

випробувальну станцію реорганізовано в Житомирській обласній державній центр експертизи сортів рослин із підпорядкованими Овруцькою, Олевською, Андрушівською сортодільними станціями (ДСС).

У часи становлення сортодільної справи на сортодільниці покладалися функції пунктів із вивчення нових сортів рослин регіону (на умовах їх конкурсного випробування у конкретних польових умовах) та впровадження результатів досліджень нових сортів у зоні Полісся. Водночас фахівці сортодільниці надавали методичні консультації вченим-аграріям, науковцям, працівникам колективних господарств та іншим з питань районування сортових ресурсів, організації дослідних робіт у галузі рослинництва; підвищення продуктивності рослин через реалізацію їх генетичного потенціалу.

Матеріально-технічна база в 1935–1965 рр. була представлена переважно

кінно-ручними сільськогосподарськими знаряддями, із незначним впровадженням механізації виконання технологічних процесів і робіт. З 1965 року процес механізації у рослинництві пошвидко з'являються перші самохідні трактори та механізми, удосконалюються ґрунтообробні агрегати, сівалки, збиральні машини.

З нарощуванням темпів виробництва та зростанням урожайності сільськогосподарських культур у 1980–1990 рр. постала потреба розвитку господарства, зокрема будівництва приймальних пунктів із точними ваговими механізмами, зерночисних пунктів і сушарок, складських приміщень.

До початку 90-х років ХХ ст. тематика досліджень сортодільниць формувалася з урахуванням вимог аграрної політики уряду та запитів практики сільськогосподарського виробництва. З цих міркувань агрономи й інші фахівці зосереджували увагу, передусім, на спостереженнях

з метою дослідження вузького кола поставлених завдань (переважно дослідження обмежувалися отриманням кількісних господарсько-цінних ознак), вирішення яких було спрямовано на відтворення та удосконалення сортозаміни і сортооновлення та підвищення ефективності агропромислового виробництва із впровадженням досягнень науково-технічного прогресу. У ці роки трудовий колектив сортодільниць об'єднував переважно ентузіастів дослідної справи. Вони завжди були у пошані в односельців, оскільки йшли на крок вперед в освіченості, цікавились новинками і намагались впроваджувати їх у землеробстві.

За досить тривалий час – від початку утворення перших сортодільниць і дотепер, була проведена низка реорганізацій, діяли плодові, овочеві, ягідні та комплексні сортодільниці, пункти випробування на зрошенні й богарі, тепличні та сортодільниці

захисту рослин штучного зараження. Сортодільниці й опорні пункти працювали в кожному із 23 районів Житомирської області, підпорядковуючись Інспектурі по сортовипробуванню із центром в м. Житомир, керівником якої до часу її реорганізації був Лазюта І. О.

Після здобуття Україною незалежності більшість колективних сільськогосподарських формувань були реорганізовані й отримали певну незалежність у прийнятті рішень. Така трансформація заохочувала до зростання обсягу поглиблення досліджень у сортовивченні рослин, що стало суттєвим поштовхом до розвитку матеріально-технічної бази сортодільниць, які за досить короткий час почали займатися морфологічними спостереженнями (ВОС-тест). Завдяки прискоренню темпів виконання продовольчих програм, інтеграції України в міжнародні організації та законодавчо закріпленому захисту

Громнадзький Олександр Миколайович народився 1966 року (село Високе Черняхівського району Житомирської області). Вищу освіту за спеціальністю «Агрономія» здобув у Житомирському державному агроєкологічному університеті (рік закінчення – 2007).

У системі державного сортовипробування почав працювати з 2003 року як агроном І категорії Житомирського Держекспертцентру. Впродовж 2005–2018 рр. обіймав посади заступника начальника Житомирського Держекспертцентру, головного агронома та заступника директора з наукової роботи Житомирського ОДЦЕСР.

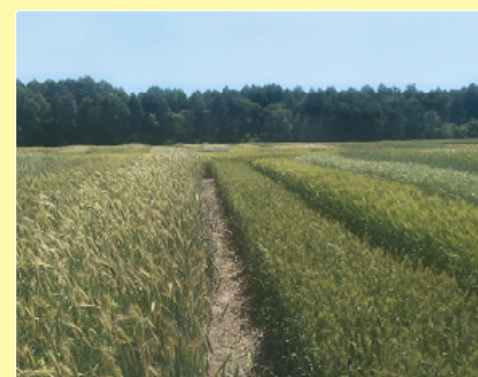
З 2020 р. Громнадзький Олександр Миколайович очолює Житомирську філію УІЕСР. На посаді директора він забезпечив оформлення земельної ділянки на баланс УІЕСР. Оновив матеріально-технічну базу та переглянув наукову сівміну філії, провів ротацию кадрів і сформував сучасні робочі місця для експертів.

прав інтелектуальної власності на сорти рослин було розширено повноваження сортодільних станцій та утворено регіональні центри експертизи сортів рослин (у т. ч. і в Житомирській області). Законодавчо визначено функції та повноваження експертних закладів у реалізації законів України «Про охорону прав на

Трудовий колектив Черняхівської СДС, 1997 р.

Польові дослідження з експертизи сортів рослин на ПСП

Учасники республіканської наради, Черняхів, с. Високе, 1999 р.

Зернозбиральний комбайн Сампо 500, 1991 р.

сорта рослин» і «Про насіння та садивний матеріал».

Наразі центром експертизи сортів рослин в області є Житомирська філія Українського інституту експертизи сортів рослин (адреса: вул. Ольхова Роща, 1, с. Високе Черняхівського району). Землекористування Житомирської філії УІЕСР 224,8 га земельної площі, з яких 208 га – рілля. Відповідно до науково обґрунтованого ведення дослідної справи організовано здвоєну сівозміну із чергуванням у ній озимих та ярих культур, льону, картоплі й багаторічних трав, що забезпечує раціональне ведення землеробства та бездефіцитне відтворення гумусу, вміст якого в дерново-підзолистих супіщаних ґрунтах лише в межах 1,4 відсотка.

За рахунок інтенсивних технологій, застосування сучасних засобів захисту культур, удобрення мікро- та макроелементами урожайність сільськогосподарських культур у Жито-

мирській філії в 2–2,5 рази перевищує середньообласні показники.

Вагомим результатом вдалося досягти у виробництві елітного насіння нових сортів пшениці та жита, якого щороку одержують до 300 тонн.

Із 2005 року роль Житомирської філії, як регіонального науково-технічного лідера в рослинництві області, відчутно зросла, налагоджено міцні зв'язки із навчальними закладами Житомирської, Київської, Миколаївської, Чернігівської областей та науково-дослідними господарствами України, зміцнюється матеріально-технічна база, започатковано принципово нові види досліджень рослин.

Важлива структурна ланка філії – насінневий контроль. Її спеціалісти ведуть ґрунтовий та лабораторний сортовий контроль жита, тритикале та вівса. Філія проводить експертизу на відмінність, однорідність та стабільність сортів зернових культур (жито, тритикале) та експертизу на придат-

ність до поширення сортів зернових культур, кормових трав. У лабораторії визначають урожай сухої речовини, кормову та насінневу продуктивність кормових культур, вологість, масу 1000 зерен, натуру зерна, вміст пророслих та морозобійних зерен.

Безумовно, важливою складовою у досягненні успіху в будь-якій справі, зокрема у сільському господарстві, є наявність достатньої матеріальної бази. Проте, коли мова йде і про наукову основу, то слід відзначити трудовий колектив, який її формує та забезпечує зважену роботу закладу. Агрономічний колектив об'єднував міцну ланку спеціалістів із великим досвідом роботи в сортодослідній справі. Це – Власюк Анатолій Валерійович, Маційчук Володимир Михайлович, Назарчук Віталій Петрович, Нікітчук Микола Олександрович, Маційчук Наталія Сергіївна та Заблоцька Тетяна Вікторівна. Бездоганну роботу сертифікованої лабораторії забезпечувала Дикунець Зинаїда Іванівна. В різні роки працювали: Осадчук Лідія Миколаївна, Рабошук Наталія Іванівна, Кудрицька Ангеліна Олександрівна та Комареус Олена Володимирівна, Комареус Ніна Адамівна, Комареус Володимир Миколайович і Ващук Михайло Олександрович, механізатори Білогородський Віктор Олександрович, Клименко Михайло Олександрович, Іргел Володимир Йосипович, Огороднік Олександр Вікторович, Ковпак Олександр Петрович, Рожко Микола Михайлович, Жидецький Олег Володимирович, Внук Надія Миколаївна, Корнійчук Галина Євстафіївна, Тарнавський Павло Антонович, Охримчук Олександр Валерійович, Баб'як Микола Миколайович, Кудрицький Олександр Валентинович.

У різні роки над удосконаленням сортодослідної справи в Житомирській області невтомно працювали Лук'янчук Валентина Григорівна, Судак Зофія Іванівна, Лазюта Іван Опанасович, Козодой Віктор Сидонович, Матвійчук Василь Іванович, Шостак Володимир Дмитрович, Гелер Олександр Володимирович.

Слід згадати працівників, які з першого дня створення закладу вкладали свою творчу працю в удосконалення технологічних процесів виробництва та експертизи сортів рослин, які вже на заслуженому відпочинку, зокрема, Ковпак Єву Іванівну, Іргела Петра Йосиповича, Мінялук Любов Вікторівну.

Нині Житомирську філію УІЕСР очолює Громнадзький Олександр Миколайович. Спеціалісти, що працюють на даний час: завідувач відділу польових досліджень – Гончаренко Олена Валеріївна, заступник завідувача – Яненко Таміла Сергіївна, провідні агрономи – Горлова Лариса Петрівна, Фадеева Ярослава Іванівна. Бухгалтерський відділ: головний бухгалтер – Погорельчук Оксана Вікторівна, провідні спеціалісти – Заглада Леонід Андрійович, відділ кадрів очолює Рабошук Наталія Іванівна. Складським господарством завідує Грабар Людмила Миколаївна. Механізатори – Крижанівський Валентин Михайлович, Рудичик Роман Вікторович, Чайка Володимир Леонідович.

У забезпеченні врегульованої роботи Житомирської філії беруть активну участь: Поплавський Віктор Анатолійович, Ващук Михайло Олександрович, Пироговський Сергій Олександрович, Ковальчук Сергій Леонтієвич, Баб'як Микола Миколайович, Дикунець Віктор Леонідович, Немчинова Ольга Олександрівна.

Житомирська філія динамічно розвивається, поповнюється матеріально-технічна база, зокрема, для досягнення максимально сприятливих умов для початкових етапів росту та розвитку рослин задіяна високоточна сівалка «Клен» із пневмоподачою насіння та дисковими сошниками. Повний набір агрегатів для догляду за рослинами дозволяє забезпечити високу якість технологічних процесів із захисту рослин, догляду за міждільняковими доріжками, коридорами та вирівнювальними посівами.

Удосконалено та науково обґрунтовано ведення сортодослідної справи, впроваджено п'ятипільну здвоєну сівозміну із чергуванням у ній просяних та культур суцільного посіву.

Житомирська філія є невід'ємною частиною освітнього процесу підвищення кваліфікації та організації передачі передового досвіду вирощування сільськогосподарських культур та впровадження нових сортів. Вона ста-

вить до вирішення такі важливі питання, як суцільна інформатизація своїх результатів досліджень та створення цифрової бази даних; застосування технологій вирощування із бездефіцитним балансом поживних речовин та гумусу у ґрунті; створення постійно діючих демонстраційної гербо-колекції сортів рослин та музею історії сортовипробування в Житомирській області; популяризація діяльності філії через засоби масової інформації, мережу Інтернет та багато іншого.

За останні кілька років на базі філії організовано проведення обласних та регіональних семінарів, Днів поля і нарад. Участь голів районних та обласної рад, адміністрації в цих заходах підтверджує значущість діяльності в Житомирському регіоні закладу експертизи сортів рослин – Житомирської філії Українського інституту експертизи сортів рослин.

*Олександр Громнадзький
Ганна Трофімова*

Техніка на збиранні зернових культур врожаю 2004 року

Лабораторія Житомирської філії УІЕСР

Випробування сортів жита посівного озимого

Андрушівська державна сортодослідна станція

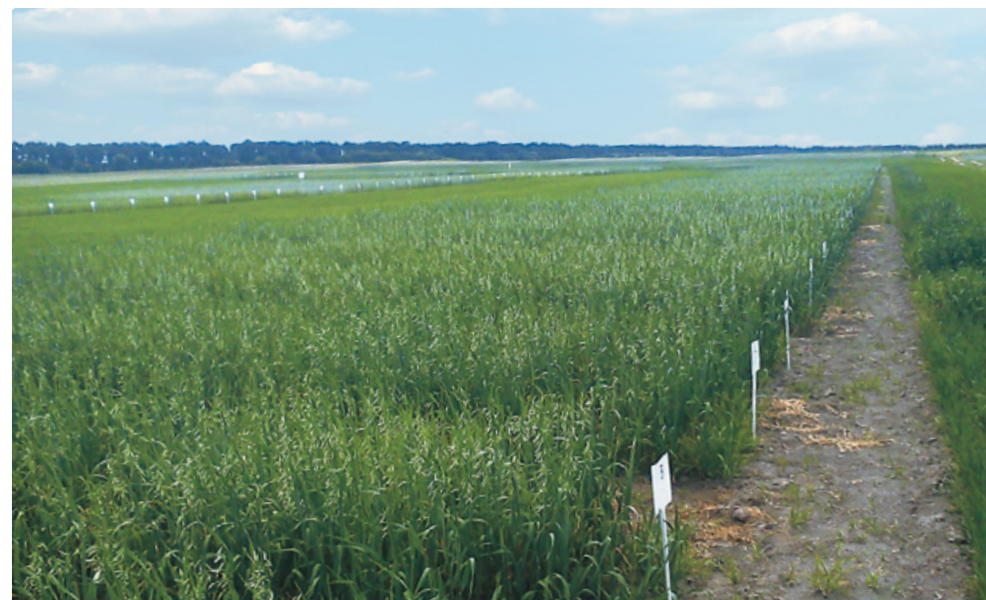
Андрушівська сортодільниця для сортовипробування зернових, цукрових буряків і кормових культур була сформована Держкомісією по сортовипробуванню сільськогосподарських культур Народного комісаріату землеробства СРСР у 1937 р. на території Попільнянського району на базі

сільськогосподарської артіль «Перемога» із земельною площею 69,92 га, зокрема ріллі – 69,92 га. Згодом сортовипробування перемістили в Андрушівський район на базі колгоспу «Перемога» в с. Зарубенці. Загальна площа сортодільниці становила 78,06 га, з них ріллі – 73,55 гектара.

З виходом наказу Держкомісії № 128-ОД від 11 грудня 1991 р. Андрушівську сортодільницю реорганізовано в Андрушівську державну сортовипробувальну станцію, за якою закріплено 142,7 га землі, з них ріллі – 128,54 гектара. Упродовж 1937–1938 рр. в Україні активізувався процес формування

Ротаційна таблиця Андрушівської держсортодільниці (1945–1950 рр.)

п/п	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1	Ярий ячмінь	Конюшина	Конюшина	Озиме жито	Овес	Чорний пар
2	Овес	Конюшина	Озиме жито	Овес	Чорний пар	Озима пшениця
3	Сочевиця	Озиме жито	Овес	Чорний пар	Озима пшениця	Буряк цукровий
4	Озиме жито	Овес	Чорний пар	Озима пшениця	Цукровий буряк	Ячмінь ярий
5	Гречка	Чорний пар	Озима пшениця	Буряк цукровий	Ячмінь ярий	Конюшина
6	Чорний пар	Озима пшениця	Буряк цукровий	Ячмінь ярий	Конюшина	Конюшина
7	Ячмінь ярий	Буряк цукровий	Ячмінь ярий	Конюшина	Конюшина	Озиме жито
8	Буряк цукровий	Ячмінь ярий	Конюшина	Конюшина	Озиме жито	Овес

Ротаційна таблиця Андрушівської держсортодільниці (2008–2011 рр.) ПСП-1

п/п	2008	2009	2010	2011	п/п	2008	2009	2010	2011
1	Озима пшениця	Ріпак ярий	Ячмінь ярий	Горох	1	Яра пшениця	Горох	Озима пшениця	Цукрові буряки
2	Ріпак ярий	Ячмінь ярий	Горох	Озима пшениця	2	Озима пшениця	Цукрові буряки	Ячмінь ярий	Горох
3	Ячмінь ярий	Горох	Озима пшениця	Ріпак ярий	3	Цукрові буряки	Ячмінь ярий	Горох	Озима пшениця
4	Горох	Озима пшениця	Ріпак	Ячмінь ярий	4	Вика яра	Озима пшениця	Цукрові буряки	Ячмінь ярий

держсортодільниць. Заснували, зокрема, Андрушівську держсортодільницю з площею 69,2 га на території Зарубинецької сільської ради Андрушівського району Житомирської області.

У ті далекі часи на полях держсортодільниці випробовували ярі пшеницю та ячмінь, овес, однорічні трави, озиме жито і пшеницю.

Роботи з догляду за посівами виконували вручну та із застосуванням кінної тяги. З 1945 року робота сортодільниці планувалася за нау-

ковими завданнями відповідно до вимог часу. На полях сортодільниці випробовували нові сорти сільськогосподарських культур, новітні технології, які в майбутньому знаходили виробниче застосування.

На Андрушівській держсортодільниці постійно проводили науково-практичні наради за участю керівників і спеціалістів господарств, а також науковців. Насамперед новаторствами Андрушівської держсортодільниці користувався колгосп «Перемога», який мав статус насінневого госпо-

дарства першої групи. Він отримував від сортодільниці нові сорти зернових і бобових культур, розмножував їх на своїх полях і реалізовував в інші господарства.

Андрушівська держсортодільниця припинила свою діяльність

Олександр Громнадзкий

Закладання польових дослідів

Облік урожаю дослідних ділянок

Обласний семінар на Андрушівській ДСДС, 1998 р.

Конкурсне сортовипробування пшениці озимої (Андрушівська ДСДС, 2011 р.).
Головний агроном Нода В. П., агрономи Галушко Р. Г., Герасимчук О. А.

Олевська державна сортодослідна станція

Олевська сортодільниця з вивчення та випробування широкого спектру зернових, картоплі та кормових культур була створена у 1967 р. на базі радгоспу «Кишинський» в с. Кишин, загальною площею 80 га, зокрема ріллі – 80 га, на осушених землях. У 1990 р. перетворена в Олевську державну сортовипробувальну станцію із земельною площею 103,9 га із запровадженням восьмипільної сівозміни, зокрема ріллі – 96,6 га, ґрунти дерново-слабопідзолисті глееві, дерново-підзолисті сильно глееві та торфо-болотні. Наказом Держсортслужби від 29 грудня 2002 року про реорганізацію на базі Олевської сортовипробувальної станції було створено Олевську державну сортодослідну станцію. Зоною її обслуговування були Ємільчинський, Лугинський, Олевський райони. На станції 5 спеціалістів проводили випробування 4 культур, 74 сортів, 142 умовних сортодослідів. Висока культура землеробства на станції сприяла постійному проведенню на її базі державних, обласних та районних семінарів, конференцій і шкіл передового досвіду. Директор станції Павленко Анатолій Гаврилович створив належну матеріально-технічну базу, яку використовують для виконання Програми експертизи та розмноження нових сортів. Ліквідована станція наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 807 від 30 грудня 2011 року.

Олександр Громнадзький

Овруцька державна сортодослідна станція

Овруцька сортодільниця протягом 1938–1960 рр. мала назву Овруцька сортодільниця по зернових культурах, у 1960–1981 рр. – Овруцька комплексна з випробуванням овочів у шестипільній сівозміні; з 1982 р. – Овруцька розширеного набору з випробуванням зернових, картоплі, льону-довгунця, кукурудзи на зелену масу, люпину на зерно і зелену масу.

На той час діяльність відбувалася на базі колгоспу ім. Леніна с. Велика Фосня з восьмипільною сівозміною.

Загальна площа обробітку досягала 100 га, з них ріллі – 99 га. Ґрунти дерново-середньопідзолисті супіщані, за механічним складом піщано-легко-

суглинисті, глеювато-піщані. Зона обслуговування – Овруцький та Народицький райони.

Сортодільниця ліквідована згідно з наказом Держкомісії № 95-ОД від 28.12.1990 року. На виконання

Приймання дослідів Овруцької ДСДС, 2009 р.

наказу Держкомісії № 364-ОД від 08.12.1997 р. створена Овруцька державна сортовипробувальна станція в с. Потаповичі із загальною площею 207,9 га, зокрема ріллі – 200,38 га. Запроваджена конкурсна подвоєна сівозміна, дві – польові.

Овруцька державна сортодослідна станція під керівництвом Хомича І. А. спеціалізувалася на випробуванні зернових, зернобобових культур та ріпаку.

Щороку сільськогосподарські виробники району отримували від станції високоякісне насіння нових сортів високих репродукцій зернових культур та ріпаку.

Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 807 від 30 грудня 2011 р. Овруцька державна сортодослідна станція була ліквідована.

Олександр Громнадзький

Ідентифікація сортів хмелю звичайного

Кваліфікаційна експертиза сортів рослин на придатність сорту до поширення

Закарпатська філія Українського інституту експертизи сортів рослин

Закарпатська філія УІЕСР розташована у с. Великі Лучки Мукачівського району Закарпатської області. Відстань від центру Великих Лучків до м. Мукачева 14 км. Відстань від обласного центру – м. Ужгорода до Закарпатської філії 37 км. Природна зона – Полісся.

Філія знаходиться у регіоні з помірно континентальним кліматом. Максимальна кількість опадів становить 1000 мм (у листопаді, грудні, березні), абсолютний мінімум – 550 мм (у червні, липні й серпні). Коефіцієнт зволоження 1–1,2%.

Філія розташована в зоні достатнього зволоження з річною кількістю опадів 837 мм. Відносна вологість повітря в середньому протягом вегетаційного періоду становить 55–70%. Пануючими вітрами взимку є південно-східні, а влітку – північно-західні.

ПОЛЬОВІ роботи на станції починаються в II–III декаді березня, а закінчуються наприкінці жовтня. М'яко-пластичний стан, стиглість

грунту настає на початку квітня, коли складаються найкращі умови для польових робіт. Орний шар ґрунту прогрівається до +5 °С наприкінці квітня,

до 10 °С у кінці першої декади травня, до 15 °С наприкінці травня. Взимку часто бувають відлиги до 5–10 °С тепла, вони зазвичай негативно впливають на озимі культури.

На території Закарпатської філії поширені дернові глибокі опідзолені глеюваті середньосуглинкові ґрунти. Ґрунтово-кліматичні умови Закарпаття значно відрізняються від інших зон України типами ґрунтів, в основному, буроземно-підзо-

листими, важкими за механічним складом, сумою активних температур та кількістю опадів. У зв'язку з цим особливе значення має вивчення сортів у специфічних умовах Закарпаття.

Формування Закарпатської сортовипробувальної мережі розпочалося у 1948 р. зі створення двох сортодільниць – Мукачівської та Берегівської. На полях цих дільниць проводили випробування 15 культур – 105 сортів і гібридів.

У 1949 р. було створено Ужгородську державну сортодільницю, у 1951-му – Іршавську та Воловецьку, а в 1953 р. – Виноградівську державну сортодільницю.

З 1991-го по 1994 р. в Закарпатській області на базі сортодільниць утворено такі державні сортовипробувальні та сортодільні станції, які проводили польові та лабораторні дослідження з кваліфікаційної експертизи сортів рослин:

1. Мукачівську сортовипробувальну в с. Великі Лучки Мукачівського району – сортовипробування зернових культур. Директор – Кенес Володимир Васильович;

2. Іршавську сортовипробувальну в с. Мала Ростока Іршавського району – сортовипробування зернових культур. Директор – Роман Іван Іванович;

3. Ужгородську сортодільницю в с. Глибоке Ужгородського району – сортовивчення кормових культур. Директор – Уліганець Георгій Васильович;

Стебляк Володимир Іванович народився 1972 року, вищу освіту здобув, навчаючись упродовж 2007–2010 рр. на агрономічному факультеті Національного університету біоресурсів і природокористування України (спеціальність «Агрономія»).

У сфері охорони прав на сорти рослин працює з 1996 р., коли був прийнятий на посаду інженера Мукачівської державної сортовипробувальної станції. 2001 року Володимира Івановича призначено заступником директора Ужгородської державної сортовипробувальної станції, а з 2002 р. – її директором. З 2003 р. він начальник Закарпатського Держекспертцентру (філії) УІЕСР.

Вирізка з газети «Новини Закарпаття» від 27 серпня 1998 року №129
Василь Івакович, начальник Інспектури Державної комісії з випробування та охорони сортів рослин у Закарпатській області

Нові сорти сільськогосподарських культур, рекомендовані для передгірної зони Закарпаття. Закарпатська обласна виставка районіваних сортів

Директор Іршавської ДСДС
Роман Іван Іванович,
2011 р.

4. Виноградівську сортодослідну в с. Нове Село Ужгородського району – сортовивчення овочевих культур. Директор – Копинець Петро.

У 90-х роках минулого століття сортодослідна Закарпаття займала 225 га землі. На ній випробовували понад 40 культур і близько 700 сортів і гібридів вітчизняної та іноземної селекції.

На сортодільницях та сортостанціях працювало багато фахівців. Серед них ветерани праці, трудовий стаж яких на дослідних полях області становив 20–45 років: Володимир Кривицький, Софія Іванівна Сірак, Регіна Михайлівна Головня, Світлана Роман, Володимир Михайлович Волошин, Василь Іванович Ковач, Володимир Іванович Стеблак, Калина

Михайлівна Денис, Наталія Петрівна Костак, Марія Іванівна Половко, Світлана Василівна Гальович.

У 2003 р. наказом Міністерства аграрної політики України було проведено реорганізацію Закарпатської інспектури та Ужгородської сортодослідної станції. На базі станції створено Закарпатський державний центр експертизи сортів рослин, начальником якого призначено Стеблака Володимира Івановича.

У центрі на високому рівні вели дослідні роботи з сортовивчення таких культур, як озимі пшениця, ячмінь, тритикале, гречка, просо, горох і овес, на Іршавській сортодослідній станції – кукурудзи на зерно, на Мукачівській – ярих зернових колоскових.

Поряд з основною роботою Закарпатського держекспертцентру – дослідження сортів і гібридів на придатність сорту до поширення в Україні, також займалися післяреєстрацій-

ним вивченням сортів озимої пшениці, які відрізняються не тільки винятковим генетичним потенціалом, але й високими продовольчими якостями зерна. Це сорти озимої пшениці з колекції Миронівського інституту пшениці ім. В. М. Ремесла: Золотокоса, Подолянка, Фаворитка. Добре себе зарекомендували сорти Зимоярка, Крижинка, Пошана, Миронівська 66 і 67, Одеська 267, які й до цього часу висівають в Україні.

Із сортів ячменю озимого кращими були Сіндерелла і Тутанхонм цього ж інституту, сорти Метелиця, Зимовий і Трудівник – Селекційно-генетичного інституту.

Велику увагу в післяреєстраційному вивченні сортів приділяють

додатковим характеристикам новозареєстрованих сортів, їх потенційним можливостям та стійкості до несприятливих факторів середовища, формуючи надійні сортові ресурси для кожної ґрунтово-кліматичної зони.

У 2012 р. шляхом реорганізації припинили свою діяльність Мукачівська та Іршавська сортодослідні станції, а Закарпатський держекспертцентр перетворено у філію Українського інституту експертизи сортів рослин.

У 2017 р. працівники філії заклали наступні культури: персик звичайний, абрикос, виноград справжній, ліщина звичайна (фундук), горіх грецький, черешня.

На підставі наказу Мінагрополітики на базі Мукачівської сортодослідної станції було зареєстровано філію Українського інституту експертизи сортів рослин – Закарпатський ОДЦЕСР та переоформлено на Ін-

ститут земельну ділянку в постійне користування. Це дало можливість відновити науково-дослідну роботу з проведення експертизи сортів на придатність до поширення в Україні та організувати її на належному рівні.

Український інститут експертизи сортів рослин під керівництвом директора Мельника Сергія Івановича забезпечив фінансування Закарпатської філії. Протягом 2019-го – 2021 р. було закуплено нову велико- та малогабаритну техніку, трактори, селекційну сівалку, оборотний плуг, повністю оновлено її лабораторію, придбано сучасну метеорологічну станцію, робочі місця спеціалістів облаштовані комп'ютерною та оргтехнікою.

У 2021 році на дослідних полях Закарпатської філії здійснювалася кваліфікаційна експертиза сортів рослин ярого та озимого типу розвитку на придатність сорту до поширення 13 ботанічних таксонів (загальна кіль-

кість – 639 сортів): кукурудза звичайна, пшениця м'яка озима, ячмінь звичайний озимий і ярий, жито посівне, тритикале озиме, овес.

У Закарпатській філії УІЕСР під керівництвом директора Володимира Івановича Стеблака плідно працюють спеціалісти: Стеблак Тетяна Юріївна, Балог Наталія Юріївна, Любка Олександр Степанович, Козар Олесь Петрівна, Вовчок Оксана Михайлівна, також великий обсяг роботи вчасно і якісно виконують працівники філії відділу експлуатаційно-технічного та господарського забезпечення: Стеблак Іван Іванович, Проць Василь Маріянович, Пуга Любов Юріївна, Скиба Тетяна Василівна, Кривошея Олена Юріївна, Балог Юрій Васильович, Гужвай Володимир Володимирович, Зозуля Василь Ласлович, Зозуля Олена Гаврилівна.

Володимир Стеблак
Галина Дутова

Колектив Мукачівської ДСДС

Директор Мукачівської ДСДС
Лендел Вікторія Володимирівна,
2011 р.

Селекційна сівалка

Оборотний плуг

Запорізький обласний державний центр експертизи сортів рослин (філія УІЕСР)

Запорізька область наймолодша в Східній Україні й утворена в 1939 році. Розташована в зоні Степу, підзона – Південний Степ. Знаходиться в зоні ризикованого землеробства. Кліматичні умови характеризуються високими температурними ресурсами й недостатньою кількістю опадів, значним проявом впливу водної та вітрової ерозії. На території області виділено три агрокліматичних райони. Перший район дуже теплий та помірно посушливий. До нього входять північні райони області: Запорізький, Вільнянський, Новомиколаївський, Орхівський, Гуляйпільський, де у рік випадає 490–510 мм вологи, Куйбишевський, Розівський, Пологівський райони, з річною кількістю опадів – 450–570 міліметрів. Другий район дуже теплий і посушливий. До нього входять Кам'яно-Дніпровський, Василівський, Токмацький, Чернігівський, Мелітопольський і Веселівський райони. Річна кількість опадів – від 450 до 480 міліметрів. Третій район дуже теплий і надто посушливий. Він об'єднує Якимівський, Бердянський, Приазовський та Приморський адміністративні райони. Річна кількість опадів – від 400 до 450 міліметрів.

БЛЬША частина території області розташована в степовій чорноземній зоні (чорноземи – звичайні малогумусні, південні, залишково-солонцюваті, зі вмістом гумусу 3–4%), і лише південно-західна частина (Якимівський р-н) знаходиться в зоні посушливого Степу з темно-каштановими та каштановими ґрунтами різного ступеня солонцюватості зі вмістом гумусу 1,5–3%.

При зачаткуванні та становленні системи сортовипробування в Запорізькій області та розміщенні пунктів випробування враховувалися всі особливості агрокліматичного районування. Економічна оцінка земель по більшості районів у середньому 24–35 балів.

У 1937 р., в скрутні для країни часи, зважаючи на потребу ведення сортодільної справи, створено перші сортодільниці на Запоріжжі: Якимівська, Розівська (Куйбишевська), Вільнянська (Червоноармійська), Бердянська (Осипенківська). 1938 року створено Кам'янсько-Дніпровську овочеву та агротехнічну сортодільницю, у 1940 р. – Верхньо-Хортицьку рисову, в 1946-му – Бердянську фітодільницю.

Пізніше запрацювали такі сортодільниці: Орхівська та Приморська виноградні, Запорізька – тутова, Мелітопольська – зернова, Запорізька – плодова, Веселівська – на зрошенні та Мелітопольська плодово-ягідна на базі Українського інституту зрошувального садівництва, де досліди плодкових і ягідних культур вже закладали на крапельному зрошенні. Сортодільниці були створені на базах колгоспів і радгоспів та підпорядковувались обласній інспектурі по сортовипробуванню.

На Запоріжжі діяли 15 сортодільниць, які забезпечували сортовипробування всіх сільськогосподарських культур, вирощуваних на його території. Перше районування сортів проводили за ґрунтово-кліматичними зонами в межах області. Обласна інспектура займалася організаційною, аналітичною, методичною та фінансовою діяльністю всіх підпорядкованих їй сортодільниць. Щороку за результатами сортовипробування на обласних нарадах ухвалювали рішення про районування по області або зняття з випробування сортів тих чи інших культур. З часом сортомережа Запорізької області зазнала відчутних змін. Станом на 1990 рік залишилось працювати сім сортодільниць. Наказом Державної комісії України сортодільниці були реорганізовані у сортовипробувальні станції на самостійному балансі. Потрібно було створювати нові колективи, організувати виробництво й бухгалтерський облік,

Москальков Петро Іванович (1927–2012 рр.) очолював обласну інспектуру Державної комісії по сортовипробуванню та охороні сортів рослин по Запорізькій області з 1988-го по 2002 р.

Петро Іванович формував державну політику у сфері сортовипробування, сприяв становленню державної сортомережі у Запорізькій області. За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у розвиток сортовивчення та сортовипробування в 1997 р. Указом президента України йому присвоєно почесне звання «Заслужений працівник сільського господарства України»

заробляти кошти і практично з нуля формувати матеріально-технічну базу. Результативність такої роботи залежала від директорів сортостанцій, спеціалістів і рівня їх підготовки. Найвні ж фахівці володіли знаннями і досвідом ведення дослідної роботи, але постала гостра потреба в господарниках. Вирішенням цих питань і займалася тоді ще обласна інспектура, яку очолював з 1988-го по 2002 р. Москальков Петро Іванович, головним агрономом працювала Лисенкова Олена Гаврилівна, а головним бухгалтером – Сергієнко Ольга Гаврилівна.

Нарада-семинар, присвячена вивченню досвіду Якимівської ДСДС з проведення кваліфікаційної експертизи сортів овочевих культур на ВОС, 2004 р.

Після тривалих переговорів і листування з районними виконавчими комітетами кожна станція додатково отримала по 100–150 га землі. За кілька років під керівництвом і за безпосередньої участі Інспектури були сформовані виробничі бази на Вільнянській, Якимівській, Веселівській, Бердянській сортостанціях, зведено лабораторні корпуси на Верхньо-Хортицькій, Розівській, Приморській та Бердянській сортостанціях, а згодом придбано складське приміщення для Розівської державної сортодослідної станції в обмін на лабораторний корпус Приморської сортодільниці, яку було розформовано. Успішно запрацювали сортостанції, коли їх очільниками стали: Бердянської – Рагулін С. А., Вільнянської – Постол І. А., Розівської – Сербез К. П., Веселівської – Чупілко С. А., Якимівської – Морозова В. С., Верхньо-Хортицької – Козиряцький В. І. Ці роки можна вважати роками найбільшого розвитку

сортодослідних станцій. Експертиза сортів мала високу достовірність, з розширенням земельних площ почали вирощувати насіння нових сортів, чим надавали значну допомогу сільськогосподарським підприємствам області.

У цей період визначилася спеціалізація сортостанцій: Вільнянської – зернові та олійні культури; Бердянської – зернові, олійні та кормові; Розівської – озимі зернові та кукурудза; Веселівської – зернові та кукурудза на зрошенні; Верхньо-Хортицької – овочеві на зрошенні; Якимівської – спочатку – зернові, потім ВОС-тести соняшнику та овочевих культур; Мелітопольської – плодові та ягідні культури на крапельному зрошенні. Сортостанції стали центром агрономічної культури землеробства в Запорізькій області.

Згодом обласна інспектура була реорганізована в обласний центр експертизи сортів рослин із державною інспекцією з охорони прав на сорти

рослин. З'явилися нові повноваження і функції – це реєстрація ліцензійних угод між господарством і власниками сортів, охорона прав селекціонерів на свої сорти, організація та проведення ґрунтового й сортового контролю, робота в атестаційній комісії по насінництву, контроль за сортовим складом сільськогосподарських культур.

Протягом 2006-го і до 2021 р. Запорізький держекспертцентр очолювала Лисенкова Олена Гаврилівна. Заступником директора працював Башлій О. М., головним бухгалтером – Стрижак Л. І., фахівці Листопад О. Г., Щека Н. О., водії Зервандов С. П., Рябчевський А. І. Тривалий час в обласній інспектурі працювали: начальниками – Нарежня П. М., Козін І. П., головними агрономами – Бован М. В., Волошина Е. М., Лисенкова О. Г., агрономом – Листопад Т. І.

За роки існування системи сортовипробування у Запорізькій області пройшли випробування 44 сільськогоспо-

дарські культури, понад 1,5 тис. сортів пшениці озимої м'якої, близько 2 тис. сортів і гібридів кукурудзи та соняшнику; зернобобові, кормові, круп'яні, овочеві, плодові, ягідні культури, виноград, тутовий шовкопряд. За результатами досліджень Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні, поповнився значною кількістю сортів сільськогосподарських культур.

Запорізьким обласним державним центром експертизи сортів рослин у співпраці з обласним управлінням сільськогосподарства, науковими установами, сільгоспвиробниками було організовано велику роботу з формування сортового складу сільськогосподарських культур, найбільш придатних для вирощування на Запоріжжі. Ефективність діяльності обласної сортовипробувальної мережі, довіру сільгоспвиробників та українських селекційних установ підтверджує той факт, що за статистичними даними близько 80% сортів основних сільськогосподар-

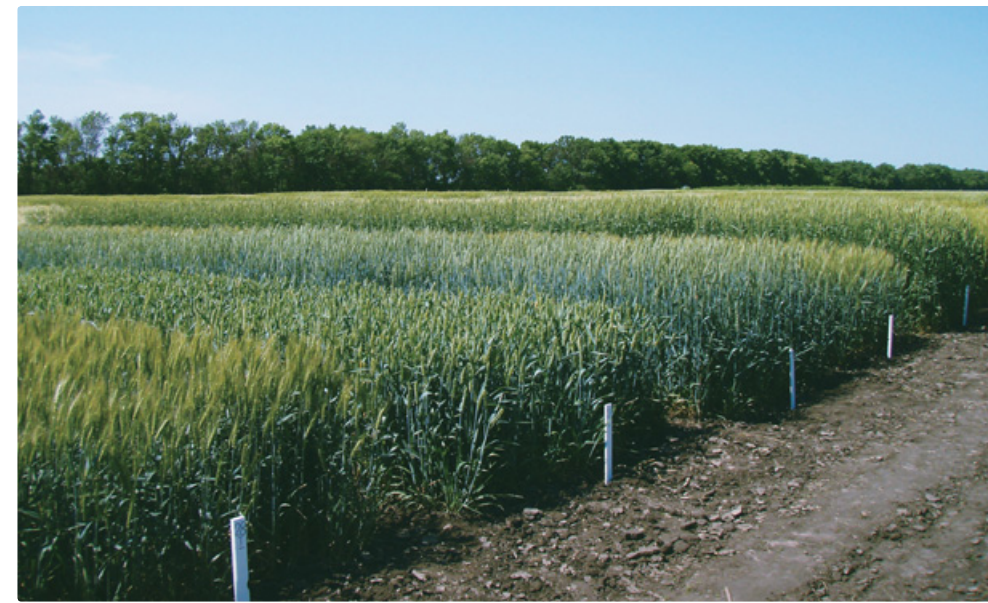
ських культур, які тут вирощували, відповідали тим, що були перевірені й рекомендовані. Це сприяло підвищенню валових зборів сільськогосподарських культур у Запорізькій області.

Додатковим ресурсом результативності такої роботи та її визнання в області й за її межами виявився той, що практично всі СДС мали паспорти на виробництво насінневого матеріалу і щорічно вирощували для сільгоспвиробників близько 1000 т насіння нових сортів пшениці озимої, ячменю, зернобобових.

У 2011 р. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30 грудня 2011 року № 807 все майно та земля були передані новоствореному Державному підприємству «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу», отже, сортостанції залишилися без власних земельних ділянок. ДП «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу» останнім

Лисенкова Олена Гаврилівна, 1956 року народження. Навчалася у Кримському сільськогосподарському інституті ім. М. І. Калініна на факультеті плодоовочівництва та виноградарства. Працювала бригадиром садової бригади колгоспу ім. М. І. Калініна, з 1983-го по 1986 р. – старшим агрономом Якимівської сортодільниці, з 1986-го по 2003 р. – агрономом-інспектором, а потім головним агрономом Інспектури Держкомісії по сортовипробуванню сільгоспкультур по Запорізькій області. Впродовж 2006–2020 рр. очолювала Запорізький обласний державний центр експертизи сортів рослин. Почесний сортовипробувач України.

часом не забезпечувало виконання комплексу робіт з експертизи сортів рослин, а сортостанції не мали матеріальних ресурсів для цього. У 2017 р. були закриті Вільнянський, Бердянський, Розівський, а в 2019-му – Веселівський сектор польових досліджень.

Після низки реформ у 2020 р. експертизу сортів рослин на придатність до поширення (ПСР) та на ВОС почав проводити Запорізький ОДЦЕСР на базі Якимівського сектору. Була збережена також колекція плодових, лікарських та ефіроолійних культур.

*Олена Лисенкова
Надія Лещук*

Кваліфікаційна експертиза зернових на ПСП

Розівська державна сортодослідна станція

Розівську державну сортодослідну станцію було створено у 1937 році для проведення державного сортовипробування сільськогосподарських культур в умовах степової зони (зона ризикованого землеробства). На станції запроваджено 10-пільну сівозміну на площі 100 гектарів.

Відразу після закінчення Другої світової війни станцію (на той час вона мала назву Куйбишевська) очолював колишній фронтвик, офіцер, кавалер ордена Червоної Зірки Зарайський Леонід Григорович. Після реорганізації району в 1948 р. дільниця змінила назву на Розівську Куйбишевського району. На той час вона перебувала на балансі колгоспу ім. Кірова. Сівбу проводили сівалками

з кінною тягою, догляд за посівами – вручну, збирання врожаю – лобогрійками і самоскидками на механічному приводі. З річного звіту за 1946 рік випливає, що випробовувалося 12 сортів пшениці озимої по попереднику – чорний пар, а урожайність становила 17,9–30,2, озимого жита – 3 сорти, ярої пшениці – 7 сортів, урожайність – 7,2–9,8, ярого ячменю (5 сортів) – 17,5–21,8 центнерів з гектара.

У 1951 р. сортодільницю нагороджено Дипломом 1 ступеня районної сільськогосподарської виставки за виконання тематичного плану дослідження сортів і отримання врожаю пшениці ярої по 25,9 ц/га, кукурудзи – 38,8, соняшнику – 23,0 ц/га. У 1952 р. дільницю відзначено Дипломом

1 ступеня районного виставкового комітету за успіхи, досягнуті при випробуванні та впровадженні у виробництво нових сортів сільськогосподарських культур. У 1957, 1967 роках як учасник Всесоюзної сільськогосподарської виставки вона нагороджена бронзовою медаллю. 1977 року за успішне виконання завдань двох років 10-ї п'ятирічки і 1 місце в соціалістичному змаганні одержала Грамоту інспектури Держкомісії. Результати сортодослідження неодноразово публікувалися в журналі «Селекція і насінництво».

Розівська сортодільниця обслуговувала чотири райони: Розівський, Куйбишевський, Пологівський і Гуляйпільський. Кожного року агрономи цих районів на полях дільниці проводили екскурсії, скликалися наради для обговорення сортовипробування в кожному районі.

Кращі й більш урожайні сорти випробовувалися на полях колгоспу ім. Кірова. Все збіжжя, отримане на

дільниці, надходило до колгоспної комори.

1976 року на посаду завідувача призначено вченого агронома – селекціонера Папсуєва Олександра Степановича, який до цього тривалий період обіймав посаду завідувача селекційного відділу Розівської дослідної станції Інституту кукурудзи. Високоєрудований, досвідчений керівник, крім основних обов'язків займався виведенням нового сорту соняшнику Крепиш, який порівняно зі стандартом Армавірський 3497 дозрівав на 12–15 днів раніше і перевищував за врожайністю на 4 ц/га.

Велася кропітка робота по виведенню нового сорту тритикале озимого Розівське, яке в подальшому одержало назву Папсуєвське і занесено до Державного реєстру в 2005 році. Папсуєв О. С. працював до 1 січня 1991 року.

1 квітня 1993 року, за наказом Інспектури Держслужби на базі Розівської сортодільниці утворено Розівську державну сортовипробувальну станцію з площею ріллі 180 гектарів. Директором станції призначено Чайку Олександра Вікторовича.

З 1 квітня 1997 року станцію очолювала заслужений працівник сільськогосподарства України Сербез

Катерина Пантеліївна, яка до цього понад 34 роки працювала головою передового господарства Куйбишевського району – колгоспу «Перемога».

Станція перебувала в складному становищі: заробітну плату не виплачували, невеликий машинно-тракторний парк та набір сільгоспінвентарю, невисокі врожаї. Але з приходом нового керівництва відбулися позитивні зміни в організації праці і відпочинку. Для ефективного виконання роботи та техніки площа поля з 10 га збільшилася до 25–30, станція закупила високоякісне елітне насіння.

Самовіддано працювала на станції агрономічна служба – це агрономи Гришина Л. В., Півненко В. В. та Підтик В. О. Кожного року зростало навантаження на 1 спеціаліста сортодослідниками; у 1990 р. налічувалося 90 сортодослідів, у 2004-му – 130, а в 2006-му – 152.

Розширювався перелік випробовуваних культур – гречка їстівна, овес посівний, тритикале яре та озиме, просо посівне, пшениця тверда та м'яка ярого типу розвитку, горох, нут, організовано проведення агротехнічних післяреєстраційних дослідів, дослідів на придатність сорту до поширення в Україні та демонстраційних посівів. З 1998-го по 2006 р. станція займалася вирощуванням цукрового буряку. За врожайністю соняшнику входила до переліку п'яти кращих станцій в сортовипробуваннях по Україні.

До 70-річчя створення Запорізької області видано книгу «Новітня історія України – імена, звершення, творчість, міста і села України», в якій серед кращих колективів згадується й Розівська ДСДС.

Завдяки родючим ґрунтам та високій культурі землеробства, постійно

Сербез Катерина Пантеліївна

Закінчила Красноградський сільськогосподарський технікум. Після навчання була направлена на посаду агронома в колгосп «Перемога» смт Розівка Запорізької області. На цій посаді пропрацювала 10 років, паралельно навчаючись у Херсонському сільськогосподарському інституті, який закінчила 1970 року з відзнакою за фахом «вчений-агроном».

Багато років працювала головою передового господарства Куйбишевського району колгоспу «Перемога». З 1997 року призначена директором Розівської державної сортодослідної станції.

За високі досягнення та професіоналізм у роботі Сербез К. П. здобула звання заслуженого працівника сільськогосподарства і стала почесним мешканцем Розівського району.

З 1980 р. по 1985 р. була депутатом Верховної Ради УРСР. Нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора, двома орденами «Знак пошани», іменним годинником «Заслужений сортодослідник», її ім'я занесено в Енциклопедію «Кращі люди України».

му впровадженню нових сортів, станція завжди мала високу врожайність як у сортодослідах, так і у виробничих посівах.

Олена Лисенкова

В умовах Степу переважають східні вітри, які надто виснажують землю. Директор Зарайський Л. Г. особисто вирішив для боротьби з суховіями висадити полегза-

Зарайський Л. Г. проводить екскурсію головних агрономів Куйбишевського та Гуляйпільського районів

хисні лісосмуги. Протягом 1949 і 1950 рр. вручну було посаджено дві лісосмуги. Догляд за маленькими деревцями завідувач проводив вручну разом з колегами.

Весною 1946 року обласна інспектура направила для закладення дослідів помічником завідувача Бідну Любов Семенівну. Згодом вона змінює прізвище на Зарайську, ставши дружиною Леоніда Григоровича. Подружжя пропрацювало разом на дільниці все своє свідоме життя. Загалом Леонід Григорович Зарайський пропрацював на сортодільниці 38 років.

Приймання дослідів

Зарайський Л. Г., Зарайська Л. С. та обліковець

Вільнянська державна сортодослідна станція

Станція була утворена в 1937 р. (на той час сортодільниця). Вона стала частиною великої системи, яка мала за мету державне сортовивчення нових сільськогосподарських культур в умовах зони ризикованого землеробства. Протягом багатьох років на полях станції пройшли випробування близько 20 000 сортів і гібридів більш як 30 сільгоспкультур.

Тисячі сортів і гібридів занесено до Державного реєстру сортів рослин, і не одна тисяча з них запропонована для районування в Запорізькій області. Вільнянська державна сортодослідна станція змінила у 1991 р. свій статус і вдвічі розширила земельну площу (до 250 га), крім сортовивчення, займалася розмноженням насінневого мате-

ріалу нових та перспективних сортів сільськогосподарських культур. Щороку на станції сортовивчення проходили 10–12 культур понад 500 сортів зернової, зернобобової та круп'яної груп. Серед них: пшениця озима: Лада одеська, Одеська 267, Дальницька, Дар Луганщини, Апогей, Селянка, Білосніжка, Антонівка; ячмінь озимий: Достойний, Трудівник, Зимовий; ячмінь ярий: Сталкер, Вакула, Геліос, Донецький 14, Адапт, Командор; горох: Комбайновий 1, Харків'янин, Царевич, Девіз, Глянс; соняшник: Еней, Ковчег, Оскіл, Запорізький 28, Знахідка, Ясон; просо: Веселоподолянське 16, Східне, Золотисте.

За останні роки станції вдалося придбати багато нового сільгоспін-

вентарю та зерноочисної техніки, реконструювати адміністративні приміщення, зерносховище.

Але найбільший скарб – люди: висококласні керівники, спеціалісти, механізатори, робітники. Заслужують на глибоку шану і повагу директори станції Михальченко А., Малага Н., Нестеренко Р., Єськов В., Іллющенко Є., Сліпченко В., Постолюк І.; агрономи – Литвин Д., Іванісова І., Артюх В., Іллющенко В., Суркова Т., Сутова О., Махінко Л.; бухгалтери – Антипова О., Охріменко Т.; інженери – Пантюх О., Литвиненко В., Миколенко М.; інші спеціалісти – Федорова А., Пантюх Н., Зелена Н., механізатори та робітничі станції – Білий С., Поляк О., Чумак О., Кулеба Г.,

комірник – Бик І. І.; механізатори та працівники – Чумак О., Яланський С., Столярів Є., Кулеба Г., Курченко О., Соломна О., Телюк Г., Білий С. Упродовж діяльності станції на її полях пройшли випробування понад 18 000 сортів і гібридів більш як 30 сільгоспкультур, багато з яких занесено до Державного

реєстру сортів рослин та запропоновано для вирощування в Запорізькій області, проводилося післяреєстраційне вивчення озимих культур. Колектив станції користувався заслуженою повагою сільгоспвиробників не тільки району та області, але й прилеглих східних і південних областей.

Верхньо-Хортицька державна сортодослідна станція

Була створена в 1940 р. як рисова, з 1953 року стала і овочевою. У 1992 р. її реорганізовано у Верхньо-Хортицьку сортовипробувальну станцію.

За роки діяльності на сортостанції випробовували рис, зернові й овочеві культури. Її колектив неодноразово

за високі досягнення нагороджували медалями, дипломами та грамотами ВДНГ СРСР.

Найбільш тривалий період станцію очолювали професіонали та віддані своїй справі сортовипробувачі: Біла Є. Ф., Козиряцький В. І., Мерзликіна Н. А. Навіть після реформу-

вання системи сортовипробування у 2012 р. завдяки Мерзликіній Н. А. та Іванік О. Г. вдалося зберегти та підтримувати до останнього часу у відмінному стані державну колекцію сортів ефіроолійних та лікарських культур.

Олена Лисенкова

Бердянська державна сортодослідна станція

Бердянську сортодослідну станцію найтриваліший час очолював Паленков К. П., потім – Рагулін С. А., агрономами працювали: Герасименко Л. В., Тельчарова В. П., Бонжукова О. В., бухгалтером Бонжукова М. С.

На станції проводили науково-технічну експертизу на придатність до поширення в Україні соняшнику, сорго зернового та силосного, соризу, суданської трави, сорго-суданських гібридів, ріпаку озимого й післяреєстраційне дослідження пшениці озимої та кукурудзи. До зони обслугову-

вання станції входили Бердянський, Приморський та Чернігівський райони. За роки незалежності на станції збудовано сучасний двоповерховий лабораторний корпус, складське приміщення, заасфальтовано виробничу базу площею 0,8 га та придбано всю необхідну сільськогосподарську техніку, автомобілі. Зі станцією плідно співпрацювали спеціалісти зони обслуговування, селекціонери Донецького ІАПВ, Селекційно-генетичного інституту, Інституту фізіології рослин і генетики НАН України.

Веселівська державна сортодослідна станція

Створена у 1985 році як сортовипробувальна дільниця на базі радгоспу «Ентузіаст», розташованого в пів-

нічно-західній частині Веселівського району Запорізької області. Ініціаторами створення сортодільниці були

керівники Веселівського району та інспектура по сортовипробуванню. Відстань до районного центру селища міського типу Веселе 10 км, до обласного центру м. Запоріжжя – 140 км. Найближча залізнична станція Ново-Веселе знаходиться на відстані 10 км. Для сортодільниці було виділено 130 га землі на зрошенні для проведення випробувань сільськогосподарських культур. Завідував сортодільницею Македонський М. С. На той час вона мала лише приміщення, яке радгосп передав для лабораторного корпусу.

1992 року сортовипробувальну дільницю перейменовано у Веселівську

державну сортовипробувальну станцію із самостійним балансом, а з 2003 року – у Веселівську державну сортодослідну станцію, підпорядковану Запорізькому обласному державному центру експертизи рослин. Першим директором станції був Терзів Петро Федорович. У подальшому станцію очолювали Македонський М. С., Жилич О. В., Мороз І. В., Голубовський О. О., Величко О. В., Чупілко С. А.

Сортодослідна станція мала в своєму розпорядженні 229,5 га землі. Основний вид діяльності – експертиза сортів на придатність до поширення та післяреєстраційне дослідження сортів, зокрема, зернових та кормових культур. На станції досліджували сорти пшениці озимої та ярої, ячменю ярого та озимого, кукурудзи, сої, кормового буряку, люцерни, еспарцету, козлятнику східного. Сорти та гібриди, що показали найкращі результати, пропонували до районування.

Сортодослідна станція мала виробничу базу, складські приміщення, збудовані в 1992 р., очисну техніку, двір з асфальтовим покриттям, майстерню та автопарк (вантажний

автомобіль ГАЗ-53, ВАЗ 2121-Нива, трактори МТЗ-82, Т-16 та іншу техніку). Колектив Веселівської державної сортодослідної станції налічував 14 працівників, які вчасно та якісно виконували поставлені перед ними завдання, готували відповіді на запити сільгоспвиробників та науково обґрунтовані рекомендації з питань, які турбують фермерів і спеціалістів сільськогосподарських підприємств Веселівського району. Тут проводили експертизу зернових та кукурудзи на зрошенні, потім багаторічних трав, соргових культур та соняшнику.

Агрономом працювала Величко О. В. Найбільшого розвитку Веселівська ДСДС досягла, коли директором була призначена Чупілко С. А., а головним агрономом – Бут І. П., які до останнього дня роботи станції утримували високий рівень експертизи сортів рослин.

Олена Лисенкова

День перевірки соцдоговору

Закладання польових дослідів на ПСП

Якимівська державна сортодослідна станція

Історія Якимівської державної сортодослідної станції починається з 1937 року, коли на землях колгоспу «Промінь» було створено Якимівську державну сортодільницю для державного сортовипробування сільськогосподарських культур в умовах степової зони (зони ризикованого землеробства). Сортодільниця підпорядковувалась обласній інспекції по сортовипробуванню.

Однією з перших завідувачів сортодільницею була Вітенко Ніна Кирилівна, яка пропрацювала на цій посаді понад 35 років. Закінчивши в 1950 р. Тимірязівську сільськогосподарську академію, як учений агроном, була направлена на роботу в Запорізьку область на Якимівську сортодільницю,

яка займалася конкурсним вивченням озимих, ярих та олійних культур, трав, льону і бавовника. Після Вітенко Н. К. сортодільницю очолювала Гілул Р. О.

У 1991 р. наказом Державної комісії України сортостанцію було реорганізовано в сортовипробувальну станцію як госпрозрахункову одиницю, підпорядковану Інспектурі Держкомісії України по випробуванню та охороні сортів рослин по Запорізькій області. Сортовипробувальній станції треба було все починати спочатку й виконувати державне замовлення за відсутності власних коштів, техніки й насіння. Вирішувати всі проблеми довелося досвідченому керівникові – директору Морозовій Валентині Степанівні.

На станції випробували ряд сільськогосподарських культур на придатність до поширення (занесення до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні), а також проводили післяреєстраційне дослідження сортів і гібридів сільськогосподарських культур, що вирощуються у регіоні. Займалися сортовивченням таких польових культур, як пшениця м'яка озима та пшениця м'яка яра, жито посівне озиме, тритикале озиме та яре, ячмінь звичайний озимий та ярий, овес посівний, кукурудза звичайна, горох посівний, гречка істівна, просо посівне, соняшник однорічний, соя культурна, сорго звичайне, сориз. 2003 року сортовипробувальна станція набула статусу Якимівської державної сортодослідної станції як окремого підрозділу Державної служби з охорони прав на сорти рослин. На той час основним напрямом роботи станції стала зовсім нова експертиза сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність (ВОС-тест) у співпраці з Міжнародним союзом з охорони прав на сорти рослин – UPOV. Його мета – забезпечення визнання досягнень селекціонерів, які створюють нові сорти рослин, шляхом надання їм виключного права власності на сорти. Серед підписантів Конвенції UPOV була й Україна.

Протягом 2003–2010 рр. експертизу на ВОС-тест пройшло понад 8 тис. сортів української та іноземної селекції (найбільше по соняшнику), закладено колекції сортів-еталонів,

проведено експертизу з оновлення офіційного зразка й досліди з ділянкового ґрунтового контролю.

Якимівська держсортостанція мала паспорт на вирощування і реалізацію елітного та репродукційного насіння нових і перспективних сортів зернових, зернобобових та олійних культур. В оригінаторів сортів закуповували насіння селекційних новинок, що добре зарекомендували себе за врожайністю та іншими господарсько-цінними ознаками і властивостями та характеризувалися високою якістю продукції.

На вимогу часу розвивали переробку овочевої продукції. Сортостанція мала великий виробничий потенціал – кваліфіковані кадри, новітні технології, техніку й достатні земельні площі

для отримання стабільних урожаїв зернових та овочевих культур.

За технологією крапельного зрошення проводили сортодосліди овочевих (капусти, цибулі, салату, моркви, буряка, редиски, томатів, баклажнів тощо) та баштанних культур. Такі овочеві культури, як помідори, перець, баклажани, з метою покращення якості експертизи, спеціалісти вирощували в сучасних газифікованих теплицях на крапельному зрошуванні з подальшим висаджуванням у ґрунт.

Якимівська сортодільниця проводила випробування озимих та ярих зернових, льону олійного, соргових культур, шавлії мускатної, а з 2003 року вже як державна сортодослідна станція займалася експертизою сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність овочевих культур, соняшнику, підтримання колекції плодкових культур колишньої Мелітопольської державної сортодослідної станції. Колектив цього структурного підрозділу неодноразово

Морозова Валентина Степанівна

Народилася 1938 року в с. Коларівка (нині – с. Болгарка) Приморського району Запорізької області. З 1959 р. – бригадир рільничої бригади, агроном відділку, бригадир радгоспу «Переможець» Якимівського району Запорізької області, робітниця Мелітопольського консервного заводу. Закінчила Херсонський сільськогосподарський інститут імені Цюрупі. З 1972 р. – начальник цеху рослинництва колгоспу імені Калініна Якимівського району Запорізької області. З 1978 р. – голова колгоспу імені XX з'їзду КПРС Якимівського району Запорізької області. Член Аграрної партії України.

У 1991 р. Валентина Степанівна очолила Якимівську сортовипробувальну станцію Держкомісії по сортовипробуванню та охороні сортів рослин. Основна діяльність станції була спрямована на виконання державної програми науково-дослідної роботи з випробування сортів рослин, вдосконалення методики сортовипробування та формування регіональних списків сортів сільськогосподарських культур для Запорізької області.

був відзначений грамотами Державної служби з охорони прав на сорти рослин і Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Олена Лисенкова

Польові дослідження державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин груп овочевих і плодкових

Дегустація овочів під час проведення семінару «Формування національних сортових рослинних ресурсів та їх правовий захист», смт Якимівка, 2004

Івано-Франківська філія Українського інституту експертизи сортів рослин

Івано-Франківська область розташована на заході України й займає північно-східну частину Українських Карпат, Прикарпатську та Придністровську зони. У Придністровській зоні поширені переважно чорноземи опідзолені та сірі опідзолені ґрунти. Чорноземи опідзолені характерні для лісостепової зони, куди входять Городенківський, Рогатинський, Снятинський та Тлумацький райони.

Чорноземи опідзолені містять в орному шарі достатню кількість гумусу (3,6–4,2%) та мають близьку до нейтральної або нейтральну реакцію ґрунтового розчину. Ступінь насичення увібраних основ – 80%. Сірі опідзолені ґрунти мають децю нижчу родючість. Вміст гумусу коливається від 2,5 до 3,5%. Ступінь насичення основами – 74,7 відсотка.

ПОГОДНІ умови Івано-Франківщини сприятливі для вирощування багатьох сільськогосподарських культур. Вегетаційний період у середньому триває від 205 до 215 діб,

протягом року випадає 470–680 мм атмосферної вологи, сума активних температур 2100–2300 °С. Значної шкоди сільському господарству завдає град, що супроводжується сильними зливами та грозами у травні–серпні. У весняно-літній період дощі випадають нерівномірно. Навіть добре зволожені райони деякими роками потерпають від нестачі вологи. Посушливі явища нечасті та тривають від 10 до 20 діб. З економічної точки зору якість землі, як головного засобу виробництва, визначається природною родючістю, оцінка якої для регіону Прикарпаття становить 30 балів. Тому Івано-Франківська область розташована у зоні ризикованого землеробства, але, незважаючи на такі ґрунтово-кліматичні умови, тут щороку збирають досить високі врожаї. Завдячуючи цьому область у переліку країн з виробництва сільськогосподарської продукції. Формування Державної сортодослідної мережі на Івано-Франків-

щині почалося у жовтні 1945 року зі створення Станіславської інспектури (пізніше – Івано-Франківської) по сортовипробуванню зернових, зернобобових, технічних і кормових культур.

Під час колективізації сільського господарства в 1946–1948 роках започатковано організацію сортодільниць. Так, у 1946 р., в першій Придністровській зоні було створено Городенківську комплексну сортодільницю площею 110 га, а в 1949–му – Тлумацьку комплексну сортодільницю площею 120 гектарів.

За архівними документами, на теренах Станіславської, а пізніше – Івано-Франківської області 1947 року було створено Калуську комплексну сортостанцію на власній базі площею 300 гектарів. У 1950 р. в Прикарпатській зоні почала діяти Лисецька сортодільниця. У Карпатській зоні того ж року відкрили Надвірнянську зернову сортодільницю площею 80 га, яку в 1955 р.

реорганізували в овочеву сортодільницю. 1951 року було відкрито Косівську комплексну сортодільницю площею 95 га. У 1956 р. в Карпатській зоні у Косівському районі заклали розсадники сортів плодово-ягідних культур. Через два роки відкрили Тисменицьку овочеву сортодільницю. Таким чином, до 1988 року в Івано-Франківській області працювало 8 сортодільниць.

Діяльність Городенківської сортодослідної станції розгортається в післявоєнні роки. 1946 року було створено державну сортодільницю в селі Ясенів-Пільний, яку в 1950 р. перевели на землі сільськогосподарської артілі ім. Леніна у селі Котиківка Городенківського району, де вона розміщена й до сьогодні.

Першим завідувачем сортодільниці протягом трьох років був Пуустовіт Григорій Євстахович. 1949 року його змінив на посаді Кукоба Сергій Єрофейович, якому допомагала дружина

Паньків Василь Іванович народився 1952 року в селі Чортовець Коломийського району Івано-Франківської області. Диплом ученого агронома здобув, навчаючись з 1972-го по 1978 р. на агрономічному факультеті Львівського сільськогосподарського інституту.

Протягом 1989–2002 рр. Василь Іванович очолював Тлумацьку сортодослідну станцію. З 2003 р. й донині працює директором Івано-Франківського обласного центру експертизи сортів рослин – філії УІЕСР. Як талановитий очільник він зумів відновити науково-технічну діяльність Івано-Франківської філії після реорганізації державної системи з охорони прав на сорти рослин. Вміле керівництво колективом дало змогу сформувати когорту провідних фахівців та належну матеріально-технічну базу для проведення науково-технічної експертизи сортів рослин.

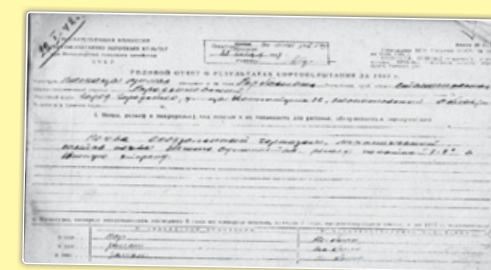
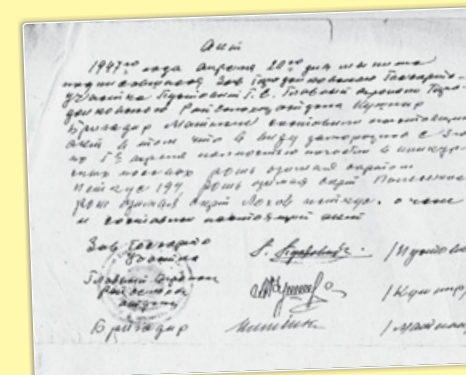
Паньків Василь Іванович постійно підвищує свій професійний рівень, вивчає іноземний та вітчизняний досвід у сфері охорони прав на сорти рослин і сортової сертифікації. Він творчо поєднує теорію і практику, впроваджує сучасні технології вирощування рослин, щорічно пропонує для Івано-Франківської області нові сорти зернових, ріпаку озимого і ярого типу розвитку, сої культурної та гороху посівного.

Сортодільниці (до 1988 року):

Городенківська
Калуська
Лисецька
Надвірнянська
Косівська
Тисменицька
Кутська
Тлумацька

Делегація спеціалістів області на полі пшениці озимої. Тлумацька сортовипробувальна станція

Збереглися перші сторінки історії започаткування сортодослідної станції – це «Акт від 20 квітня 1947 року» та «Річний звіт про результати сортовипробування за 1947 рік пшениці озимої». Тоді була сильна засуха, а перед збиранням урожаю, 18–20 липня 1947 р., випали зливні дощі, коли випробовували три сорти ярої пшениці: Мільтурум 162, Народний, Опулікум 037 й одержали урожай зерна відповідно 13,5; 21,5 і 18,5 центнерів з гектара.

Клавдія Олександрівна. Подружжя приїхало працювати із Харківської області й багато вкладо праці у становлення сортовипробування, удосконалення його методичного рівня, підвищення культури землеробства.

На Городенківській сортодільниці в 1946 р. було закладено перші сортодосліди озимих культур, випробування яких провели у наступному році й отримали обнадійливі результати. Випробовували дев'ять культур: озимі жито і пшеницю, ярий ячмінь, овес, яру пшеницю, просо, кукурудзу, горох, соняшник.

У перші роки до випробувань було долучено більшість місцевих сортів різних польових культур. Для прикладу, з-поміж 12 сортів ярої пше-

ниці, що випробовувалися в 1949 р., були такі: Народний 9423, Місцевий еритроспермум, Місцева Городенківська, Місцева лютеценс, Місцева безоста, Місцева тверда, Місцева гордейформа.

Досвід спеціалістів, які багато років свого трудового життя віддали праці на сортодільниці, забезпечував високі показники та якість сортовипробування. Кукоби Сергій Єрофейович та Клавдія Олександрівна, Боринська Ольга Василівна, Русковолошин Марія Дмитрівна – легенди Городенківської сортодільниці. На ній вони пропрацювали 30 років і більше. Тривалий час завідував сортодільницею Калько Петро Васильович. За рішенням Державної комісії

по сортовипробуванню протягом 1987–1988 років припинили діяльність Лисецька, Косівська та Надвірнянська сортодільниці, а у 2000 р. рішенням Держкомісії закрито Тисменицьку овочеву та Кутську плодово-ягідну сортодільниці.

У 1990–1991 роках Тлумацьку і Городенківську сортодільниці було реорганізовано в сортостанції, а 1996 р. сортостанцією стала й Калуська сортодільниця. Із січня 2003 року на базі Тлумацької сортостанції створено Івано-Франківський обласний державний центр експертизи сортів рослин, який очолив Паньків Василь Іванович.

Упродовж 2003–2011 років Івано-Франківський ОДЦЕСР був структурним підрозділом Державної служби з охорони прав на сорти рослин України. Головне завдання цього підрозділу полягало у виконанні державної програми із сортовипробування нових сортів і гібридів та проведенні ек-

пертною оцінці новостворених форм за критеріями відмінності, однорідності та стабільності, а також широкому вивченні господарсько-цінних показників нових сортів. Для виконання поставлених завдань проводили такі типи кваліфікаційної експертизи сортів рослин:

- експертиза на придатність сортів рослин до поширення в Україні (ПСП);
- експертиза сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність сортів (ВОС);
- післяреєстраційне вивчення сортів рослин.

За роки існування системи сортомережі області протестовано тисячі сортів і гібридів групи зернових, овочевих, технічних, кормових, картоплі, круп'яних та плодово-ягідних культур. Щороку в сортомережі випробують понад 1000 сортів і гібридів (від 800 до 2400 умовних сортодослідів) ботанічних таксонів: зернових – три-

тикале озимого і ярого типу розвитку, технічних – ріпака озимого і ярого, буряків цукрових, кормових – вики ярої, люпину білого, люпину жовтого, люпину вузьколистого, буряку кормового, багаторічних бобових трав (конюшини лучної, конюшини гібридної, конюшини білої, люцерни посівної, люцерни мінливої), багаторічних злакових трав (грястиці збірної, пажитниці багаторічної, пажитниці багатоквіткової, костриці лучної, костриці червоної, костриці тонколистий, костриці овечої, костриці східної, стоколосу безостого). Використання високоефективних, якісно цінних сортів рослин та їх постійні сортооновлення і сортозаміна забезпечують систематичне підвищення врожайності та якості продукції рослинництва.

Державна науково-технічна експертиза сортів рослин – кінцевий етап селекційного процесу, під час якого комплексно і всебічно оцінюють нові сорти. Частка сортів, занесених до Реєстру сортів рослин України та рекомендованих сортомережею області для поширення, досить висока: озима пшениця – 91,4%; озиме жито – 97,0; озимий ячмінь – 88,0; озимий ріпак – 89,0; яра пшениця – 98,0; ярий ячмінь – 92,0; цукровий буряк – 78,0; картопля – 83,0; кукурудза – 74,0 відсотки.

Вивчення потенціалу нових сортів на полях сортодослідних станцій стало основною науковою базою для ведення сортової політики на Івано-Франківщині. У переліку сортів пшениці м'якої озимого типу розвитку, рекомендованих для вирощування в області, пріоритетними стали: Поліська-90, Колос Миронівщини, Подолянка, Миронівська 808, Смуглянка, Золотоколоса, Столична; жита посівного озимого – Ірина,

Кукоба Сергій Єрофейович (перший праворуч) показує гектари пшениці озимої сорту Білоцерківська 198, 1953 р.

Головний агроном Городенківської державної сортодослідної станції Русковолошин Марія Дмитрівна

Директор Городенківської державної сортодослідної станції Мадрига П. Д. виступає перед учасниками обласного семінару, 2004 р.

Верасень; пшениці м'якої ярої – Раня-93, Елегія Миронівська, Зимоярка; ячменю ярого – Вакула, Звершення, Чарівний, Скарлет, Сонцедар; ріпаку озимого – Света, Дембо, Дангал, Чемпіон України, Нельсон, Джеспер, Ліраджет; цукрових буряків – Уладівський, од.35, Іванівський чс-33, Слов'янський чс-94, Іванівський чс-70, Казино, Крокодил, Ліворно, Двіна; кукурудзи – Премія 190 МВ (рс), Солонянський 298 МВ, Білозірський 295СВ (ср); картоплі – Серпанок, Агаве, Тирас, Вінета (рс), Світанок Київський, Санте, Беллароза (ср); Ольвія, Явір, Воля (сс) та Червона рута (сп).

Ріпак озимого типу розвитку в посівах області займає орієнтовно 6,5 тис. гектарів. Сорти добре пристосовані до умов вирощування в регіоні, але вимогливі до родючості ґрунту, строків сівби, потребують обов'язкового захисту від шкідників. Нині в області вирощують сорти Івано-Франківського інституту агропромисло-

роками виробництва області було рекомендовано гібриди Крокодил, Джорджина, Ворскла, Казино. Завдяки впровадженню нових сортів пшениці м'якої озимої інтенсивного типу постійно відбуваються сортозаміна та сортооновлення в області такими сортами, як Поліська 90, Колос Миронівщини, Струна Миронівщини, Зимоярка, рівень урожайності яких перевищує 85 ц/га за інтенсивними технологіями. Сорти ячменю звичайного (Вакула, Цезар, Звершення, Сонцедар) забезпечують рівень урожайності 58,2–64,0 центнерів з гектара.

Під час проведення комплексу польових і лабораторних досліджень з державної науково-технічної експертизи заявки на сорт рослин спеціалістами ОДЦЕСР забезпечувалися якість та об'єктивність результатів. Суб'єктам господарювання Івано-Франківської області вони постійно надають методичні рекомендації з вирощування сортів з науковим супроводом. Саме завдяки цьому вдалося налагодити тісні стосунки з виробництвом та задовольняти щораз вищі потреби споживачів. Потенціал урожайності запроваджених сортів використовують у середньому на 35–40%. Івано-Франківський ОДЦЕСР щороку забезпечував збір 200–250 т насіння зернових культур. Для швидкого впровадження сортів у виробництво Центр постійно проводив Дні поля, науково-практичні семінари, конференції, щоб кожний споживач насіння зміг у полі наочно оглянути сорти, ознайомитися із технологією їх вирощування.

Завдяки впровадженню нових високопродуктивних сортів і гібридів урожайність сільськогосподарських культур в області має позитивну ди-

наміку. Якщо на початку 1970-х років урожайність зернових становила 18,2 ц/га, то до кінця 2000 року підвищилася до 27,5 ц/га із впровадженням таких сортів: озимої пшениці – Поліська 70, ярого ячменю – Елегія, Нутанс 244. У Снятинському та Городенківському районах урожайність зростає до 42,8 та 50,2 центнерів з гектара.

З реорганізацією сортомережі України у 2011 р. Державну службу з охорони прав на сорти рослин було ліквідовано. У 2012 р. Івано-Франківський ОДЦЕСР (філія) включав Городенківську та Калуську сортодослідні станції. Городенківською СДС до 2012 року керував Мадрига Петро Дмитрович.

Українському інституту експертизи сортів рослин у 2018 р. передано в постійне користування земельну ділянку площею 160 га для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин, якою займаються спеціалісти його Івано-Франківської філії.

У 2020 р. Івано-Франківський обласний державний центр експертизи сортів рослин (Філія) перейменовано на Івано-Франківську філію Українського інституту експертизи сортів рослин. В цей час почався період відродження давніх традицій та застосування нових методів і типів експертизи сортів рослин. На полях Івано-Франківської філії проходять експертизу 23 ботанічні таксони, загальна кількість сортів досягає 1054, з них на придатність до поширення в Україні – 665 сортів, експертиза на відмінність, однорідність та стабільність – 389 сортів. Спеціалісти філії ведуть дослідження на високому методичному рівні, дотримуючись вимог розроблених технологій. У філії

постійно вдосконалюються системи внесення добрив, застосування хімічного захисту рослин та агротехніка сільськогосподарських культур.

За невеликий проміжок часу суттєво оновилися матеріально-технічна база філії: закуплено два нових трактори, зернову сівалку, різну ґрунтообробну техніку, лабораторне обладнання. Проведено перекриття ангару, капітальний ремонт адміністративного приміщення, збудовано нову огорожу, розпочато і тривають упорядкування, благоустрій та озеленення території філії. Керівництво дбає про залучення молодих спеціалістів, підвищення їх професійного рівня, покращення умов праці й відпочинку працівників. Головним завданням філії залишається проведення державної науково-технічної експертизи нових сортів рослин. Пріоритетні типи кваліфікаційної експертизи сортів рослин:

- експертиза на придатність сортів рослин до поширення в Україні (ПСР);
- експертиза сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС);
- дослідження ділянкового (ґрунтового) та лабораторного сортового контролю (Post control);

Івано-Франківська філія займається польовою експертизою сортів рослин на високому рівні, за участі спеціалістів УІЕСР проходять науково-практичні семінари з елементами морфотренінгу, Дні поля, обмін досвідом між фахівцями філії. Спеціалісти філії постійно підвищують свою кваліфікацію та професійний рівень.

Стрімкий розвиток науки забезпечує широкі можливості для селекціонерів у створенні нових сортів рослин. З-поміж великої кількості сортів, які проходять експертизу, дуже важливо виявити найкращі за урожайністю, якістю, збереженням спадкових ознак, стійкістю до ураження хворобами й пошкодження шкідниками, до несприятливих погодних умов, адже це – безпека країни, добробут її населення. Саме тому польові дослідження кваліфікаційної експертизи сортів рослин залишатимуться актуальними і в майбутньому. Формування національних сортових рослинних ресурсів Івано-Франківської філії спрямоване безпосередньо на задоволення потреб споживачів на ринку сортів і насіння.

**Василь Паньків
Валерій Ситник**

Збір урожаю плодів і ягід.
Кутська плодово-ягідна
сортівипробувальна дільниця

Приймання дослідів

На полі
кормових коренеплодів.
Тисменицька овочева
сортівипробувальна
дільниця

Київська спеціалізована філія Українського інституту експертизи сортів рослин

Київська спеціалізована філія УІЕСР розташовується в селищі міського типу Гостомель Києво-Святошинського району Київської області. Розміщення станції у зоні Полісся, де клімат помірно континентальний, а літо тепле й вологе, з достатньою кількістю опадів, сприяє результативному проведенню досліджень та випробуванню різних сортів овочевих культур і картоплі.

Основні ґрунти господарства – світло-сірі, які утворилися під покривом широколистяних лісів і трав'янистої рослинності. Вміст гумусу у таких ґрунтах коливається від 6 до 8%. Ґрунти кислі, кількість поживних речовин низька, вміст азоту невисокий, середньо забезпечені фосфором і калієм. Система сортовипробування в Київській області розпочала свою діяльність у 1937 році.

НА БАЗІ радгоспу «Бучанський» у 1947 р. було створено Києво-Святошинську овочеву сортовипробувальну станцію, що спеціалізувалася на конкурсному випробуванні овочевих культур.

У 1992 р. на базі Києво-Святошинської овочевої сортодільниці створено Києво-Святошинську державну сортовипробувальну станцію з підпорядкуванням Інспектурі Державної комісії з сортовипробування сільськогосподарських культур по Київській області. Матеріально-технічна база, сформована на сортостанції протягом 1992–1995 років, забезпечувала виконання в умовах закритого і відкритого ґрунту досліджень овочевих, квітково-декоративних, зернових культур і грибів.

Після вступу України до Міжнародного союзу з охорони нових

сортів рослин (UPOV) у 1995 році виникла виробнича необхідність переглянути спеціалізацію сортодільної станції відповідно до нових зобов'язань. Тому з 1999 року Київ-

ський обласний державний центр експертизи сортів рослин (с/мт Гостомель) було визначено базою для проведення польових досліджень з експертизи на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС-тест) сортів групи овочевих.

Доклади зусиль у розвиток філії головний агроном Гончар Олександр Миколайович та директори: Василюк Петро Миколайович, Вовк Володимир Васильович, Бурдак Аліна

Сіліфонов Тарас Володимирович 1983 року народження (місто Бар, Вінницька область). У 2019 р. закінчив Уманський національний університет садівництва за спеціальністю «Агрономія».

З 2015 року почав працювати у системі державного сортовипробування як старший науковий співробітник, а пізніше – начальник відділу науково-організаційної роботи Українського інституту експертизи сортів рослин. Протягом 2018–2020 рр. був заступником директора філії УІЕСР – Київсько-го обласного державного центру експертизи сортів рослин, а натеper очолює Київську спеціалізовану філію.

Анатоліївна, Литвак Ігор Петрович, Танчук В'ячеслав Володимирович.

У 2005 р. на базі Держекспертцентру створено Київський обласний державний центр експертизи сортів рослин. З 2007-го року – Київський обласний державний центр експертизи сортів рослин з Державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин по місту Києву та Київській області, яку очолював Василюк Петро Миколайович.

З 2007 року вдосконалювалась організаційна структура облдержсортмережі, що була представлена чотирма закладами експертизи та держсортінспекцією (один заклад експертизи –

Державні сортовипробувальні ділянки УРСР, Київська область (10 лютого 1939 р.)

1. Бородянська
2. Димерська
3. Білоцерківська
4. Жашківська
5. Звенигородська
6. Корсунська
7. Маньківська
8. Миронівська
9. Переяслівська
10. Ржищевська

11. Сквирська
12. Тальновська
13. Уманська
14. Фастівська
15. Черкаська
16. Шполянська

Сортовипробування квітково-декоративних та овочевих культур

Тепличне господарство (с/мт Гостомель) до і після російської збройної агресії, 2022 р.

Бородянська державна сортодослідна станція, безпосередньо підпорядковувався Держсортслужбі).

На базі Центру проводились польові дослідження з ґрунтового та лабораторного сортового контролю гібридів кукурудзи. У 2009 р. Київський ОДЦЕСР неодноразово відвідували з технічним візитом робочі групи – місії Міжнародної організації економічного співробітництва та розвитку (OECD). УІЕСР професійно забезпечив високий рівень проведення Post control, що сприяло приєднанню України до схем сортової сертифікації OECD: зернові; кукурудза і сорго.

У зв'язку з реорганізацією державної сортовипробувальної мережі в 2011 р. Київський обласний державний центр експертизи сортів рослин знаходився в структурі УІЕСР, основним завданням якого визначено виконання науково-дослідних програм, спрямованих на формування сортових рослинних ресурсів.

Структурний підрозділ – відділ насіннепостачання – територіально перенесено 2014 року з Бородянської сортодослідної станції (сmt Бородянка) до Київської філії УІЕСР (сmt Гостомель). Філія продовжувала забезпечувати постачання дослідних зразків для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин до пунктів досліджень; дотримання обліку дослідних зразків для цілей кваліфікаційної експертизи; проведення фасування, маркування, формування партій дослідних зразків за типами експертизи; відбір і передачу офіційних зразків насіння сорту на довготривале зберігання у сховище УІЕСР.

У серпні 2020 року Київський обласний державний центр експертизи сортів рослин (філія УІЕСР) ліквідовано, а на його базі створено Київську спеціалізовану філію Українського інституту експертизи сортів рослин з двома відділами польових досліджень – Гостомельським і Білоцерківським,

яку на сьогодні очолює Сіліфонов Тарас Володимирович.

Спеціалісти філії забезпечують проведення комплексу польових і лабораторних досліджень із кваліфікаційної експертизи сортів сільськогосподарських рослин, ділянковий (ґрунтовий) та лабораторний сортовий контроль насіння і садивного матеріалу, займаються післяреєстраційним вивченням сортів рослин та іншими прикладними дослідженнями на замовлення суб'єктів господарювання різних форм власності. Також працівники філії формують колекцію загальновідомих сортів і колекцію сортів-еталонів для проведення польових досліджень із кваліфікаційної експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність, у межах своїх повноважень несуть відповідальність за їх збереження, підтримання та оновлення.

Загальна площа землекористування Гостомельського відділу польових досліджень – 21 га, наукова сівозміна з площею 17,6 гектарів.

З 2020 року почалося оновлення матеріально-технічної бази Київської спеціалізованої філії УІЕСР, придбано сільськогосподарську техніку, нові автомобілі, науково-методичну базу поповнено новітнім обладнанням.

Після вторгнення російських окупантів в незалежну Україну та захоплення ними Гостомеля на території Київської спеціалізованої філії УІЕСР загарбники розмістили свою

Робоча місія OECD з приєднання України до Схем сортової сертифікації: кукурудза і сорго, 2009 р.

військову техніку й озброєння в будівлях і складських приміщеннях, звідки вели обстріли. Внаслідок таких дій сталася пожежа в адміністративному будинку, розміщене в ньому майно згоріло. Пошкоджено склади, знищено скляний бокс і теплиці, асфальтоване подвір'я, огорожу території.

Через потрапляння уламків снарядів частково пошкоджено дах ангару, що стало причиною псування майна, техніки та агрегатів, тари, товарно-матеріальних цінностей, які там зберігалися.

По всій території філії, на полі та в теплицях виявлено окопи й бліндажі, для монтування й облаштування даху яких окупанти використовували

сільськогосподарську техніку та майно філії, які зіпсовані й пошкоджені, або ж не придатні для використання.

Наразі Гостомельський відділ польових досліджень потребує відновлення.

Станом на 2022 рік у Білоцерківському відділі досліди проводять чотири дипломовані спеціалісти, один з них – доктор філософії. Очолює відділ досвідчений фахівець – Голоднюк

Павло Миколайович. За державною програмою здійснюється кваліфікаційна експертиза на придатність сорту до поширення, визначення відмінності, однорідності та стабільності, а також провадиться ґрунтовий та лабораторний сортовий контроль ярих зернових культур. У цілому організовано проведення 1494,5 умовних сортодослідів.

Тарас Сіліфонов, Віктор Зизда

Білоцерківська державна сортодослідна станція

Білоцерківську сортодільницю створено в 1937 році на базі колгоспу села Шкарівка Білоцерківського району Київської області.

1951 року розпочала свою діяльність Білоцерківська сортодільниця з випробування овочевих культур. На сортодільниці проводили випробування таких овочевих культур, як помідори, огірки, картопля, диня, кавуни.

У 1973 р. Білоцерківську сортодільницю перейменовано на Державну сортовипробувальну станцію по випробуванню овочевих культур.

1991 року сортодільницю реорганізовано в Білоцерківську сортодослідну станцію з овочевих культур.

Голоднюк Павло Миколайович, 1981 року народження. Освіта вища. У 2003 році закінчив Білоцерківський державний аграрний університет (спеціальність «Агрономія», кваліфікація вчений агроном).

Працює у сфері охорони прав на сорти рослин з 2012 року. Як заступник директора Київської спеціалізованої філії зарекомендував себе професійно-грамотним, принциповим і вмілим організатором науково-дослідної справи у сортовипробуванні. Постійно забезпечує об'єктивні та якісні результати науково-технічної експертизи сортів рослин, якісне та своєчасне виконання заходів з постачання дослідних зразків насіння і садивного матеріалу до пунктів досліджень філії УІЕСР. За його участі забезпечено покращення матеріально-технічної інфраструктури філії; робочі місця спеціалістів обладнані сучасною комп'ютерною та оргтехнікою; утворена лабораторія з визначення посівних якостей насіння та технологічних показників сортів-кандидатів.

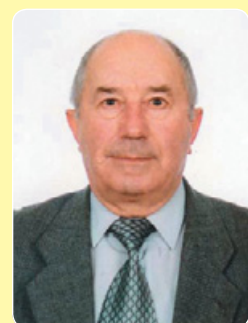
Білоцерківська державна сортовипробувальна станція одержала в 2003 році назву Центр сортознавства та сортовивчення. На нього поклалися такі завдання, як проведення комп-

лексу польових і лабораторних досліджень з науково-технічної експертизи на відповідність критеріям придатності до поширення сортів гороху посівного, пшениці озимої та ярої, ячменю звичайного, сої культурної, а також післяреєстраційне їх вивчення.

Очолив Центр заслужений працівник сільського господарства України Уліч Леонід Ісакович.

Надалі, у 2008 р., Центр сортознавства та сортовивчення перейменували на Білоцерківську державну сортодослідну станцію, яка продовжила займатися випробуванням сортів озимих та ярих культур. Черговою реорганізацією Білоцерківська сортодослідна станція зазнала в 2014 р. зі зміною назви на Білоцерківську лабораторію Київського обласного державного центру експертизи сортів рослин. Сьогодні Білоцерківський відділ польових досліджень працює у складі Київської спеціалізованої філії УІЕСР.

Тарас Сіліфонов

Уліч Леонід Ісакович

Уліч Леонід Ісакович народився 1937 року в селі Вороновиця Вінницької області в сім'ї селянина. У 1965 р. закінчив Львівський сільськогосподарський інститут, а 1991 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук, в 2007 р. отримав вчене звання старшого наукового співробітника. Понад 20 років працював у системі сортовипробування Кіровоградської області. Впродовж 2004–2008 рр. очолював Центр сортознавства та сортовивчення УІЕСР (м. Біла Церква).

Указом Президента України від 29 лютого 1996 р. Улічу Л. І. присвоєно почесне звання «Заслужений працівник сільського господарства України». Його нагороджено орденами «Знак Пошани» та «Трудового Червоного прапора», відзнакою Держсортслужби «Почесний сортовипробувач».

Леонід Ісакович – ветеран праці у сортовипробуванні, його знання та досвід донині використовує когорта сортовипробувачів України.

*Візуальна оцінка зернових культур.
Уліч Леонід Ісакович
та Лисікова Валентина Матвіївна,
2005 р.*

Лабораторія Київської спеціалізованої філії

Бородянська державна сортодослідна станція

В 1937 р. у Бородянці на базі колгоспу ім. Леніна була заснована Бородянська сортодільниця. З 1984 року завідувачкою сортодільниці стала Пашковська Юлія Володимирівна. Під її керівництвом в 1992 р. створена Бородянська сортовипробувальна станція, яка займалася вивченням зернових, картоплі, льону та однорічних трав. Після реорганізації під її керівництвом в лютому 2002 року на базі сортовипробувальної станції створено Київський філіал Українського інституту експертизи сортів рослин, а в грудні 2007 року на базі Київського філіалу УІЕСР створено Бородянську державну сортодослідну станцію.

Бородянська державна сортодослідна станція розташована в смт Бородянка

Бородянського району Київської області на відстані 55 км від Києва на півночі Київщини.

У землекористуванні сортодослідної станції перебувало понад 150,3 га землі, з них 143,7 га сільськогосподарських угідь, під сортодослідами зайнято 10,7 га. Створено дві польові наукові сівозміни по 8 полів майже квадратної форми. Основною ґрунтовою відмінністю науково-дослідної сівозміни були дерново-середньопідзолисті, дерново-слабопідзолисті та лугові ґрунти, характерні для зони Полісся. Завданнями Бородянської державної

сортодослідної станції визначено наукове забезпечення та створення умов для своєчасного й високоякісного проведення наукових досліджень за державною програмою з метою державної реєстрації та отримання майнових прав на сорт рослин. Тому в складі станції передбачалося мати науково-дослідну лабораторію для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин. Штат сортодослідної станції налічував 12 співробітників, серед них Вовк Володимир, Харченко Валентина, Києнко Зінаїда, Буцмак Олександр, Горицька Тетяна, Буцмак Людмила, Матюшенко Марія, Яворський Олександр, Войтович Тарас, Патока Олександр та інші, які володіли сучасними методами узагальнення отриманих результатів, підготовкою обґрунтованих висновків, рекомендацій щодо формування сортових рослинних ресурсів, удосконалення агротехнологій з урахуванням біологічних особливостей сортів. Щорічно

Пашковська Юлія (Юзефа) Володимирівна (1949–2019) в 1971 р. закінчила агрономічний факультет Житомирського сільськогосподарського інституту, після чого була направлена на роботу головним агрономом у колгосп «Україна» (с. Малий Шпаків, Рівненська обл.). У 1995 р. переїхала до Київської області, де працювала спочатку головним агрономом колгоспу «Комінтерн» в селі Нова Гребля, а з 1997 р. обіймала посаду головного агронома управління сільського господарства Бородянського району.

Упродовж 1984–2011 рр. Пашковська Ю. В. очолювала колектив Бородянської державної сортодослідної станції. Саме під її керівництвом станція стала школою передового досвіду з питань сортовипробування й удосконалення сільськогосподарського виробництва. Юлію Володимирівну як директорку поважали за об'єктивність, сумлінність, шанобливе ставлення до підлеглих, вміння організувати людей на трудові звершення заради спільної справи. За досягнення Бородянської держсортостанції та вагомі здобутки у професійній діяльності їй присвоєно звання «Заслужений працівник сільського господарства України», «Почесний сортовипробувач України», нагороджено Орденом Княгині Ольги, відзначено подяками та грамотами, вручено цінні подарунки від Міністерства аграрної політики України, обласної та районної адміністрацій.

Бородянська сортодослідна станція проводила 2,5–3,0 тис. умовних сортодослідів.

У складі Бородянської ДСС в лютому 2009 року створено структурний підрозділ, який забезпечував постачання дослідних зразків насіння та садивного матеріалу до пунктів дослідження, відповідальних за кваліфікаційну експертизу сортів рослин. На базі станції проводили всеукраїнські, обласні та районні науково-практичні конференції, семінари, наради, тренінги з питань сортової політики, добору сортів, охорони прав на сорти рослин, організували навчання керівників і спеціалістів агропідприємств.

За наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30.12.2011 р. № 807 станцію реорганізовано шляхом приєднання до Державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу».

Тарас Сіліфонов
Зінаїда Києнко

Нагороди
Пашковської Ю. В.

Березанська державна сортодослідна станція

У лютому 1995 року в селищі міського типу Березань, розташованому на річці Недра в східній частині Київської області за 82 км від Києва по трасі Київ–Харків, створена Березанська державна сортодослідна станція, керівником якої був Пархоменко Юрій Миколайович. Клімат на території розташування сортостанції помірно континентальний, м'який, з теплим тривалим літом і не надто холодною, часом нестійкою зимою, з невеликим сніговим покривом і частими відлигами. Ґрунти переважно чорноземні, родючі, з великим вмістом гумусу, у незначній кількості – супіски, суглинки та солонці, які при застосуванні агрономічних заходів дають досить великі урожаї. Березань оточують хвойні й листяні ліси,

березові гаї, надра багаті на поклади торфу, глини, придатної для виробництва цегли і порцеляни, дрібнозернисті піски, є запаси столової мінеральної води, з якої в давнину виготовляли пиво. Березанська державна сортодослідна станція проводила кваліфікаційну експертизу сортів рослин зернових, зернобобових, олійних, цукрового та кормового буряку, випробування нових і перспективних сортів плодівих та ягідних культур як вітчизняної, так і

іноземної селекції. Досліджувалися сортові господарсько-цінні ознаки, такі як урожайність, ураження та пошкодження шкідниками і хворобами, товарна та смакова якість плодів і ягід, строки досягання та зимостійкість фруктових кущів і дерев, з-поміж яких яблуні, груші, абрикоси, сливи, вишні, черешні, алича, чорна смородина, порічки. У 2005 році Березанська сортостанція знаходилася у структурі Київського обласного державного центру експертизи

сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин по м. Києву та Київській області. В 2011 р. Березанську сортодослідну станцію реорганізовано в Державне підприємство «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу». Березанська державна сортодослідна станція припинила свою діяльність у сфері експертизи сортів рослин.

Тарас Сіліфонов
Зінаїда Куєнко

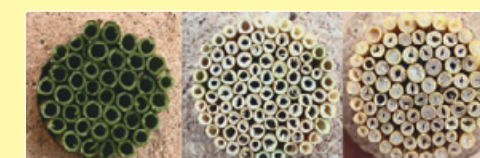
Броварська державна сортодослідна станція

2004 року в Київському обласному державному центрі експертизи сортів рослин утворено Броварський сортодослідний відділок площею 15,6 га,

який використовували для досліджень інтродукційно-карантинних об'єктів сортомережі. На дослідному полі Броварської ДСДС проводили

дослідження з експертизи на відмінність, однорідність та стабільність сортів ботанічних таксонів групи овочевих, а саме: капусти білоголової та червоноголової. Броварська ДСДС після реорганізації державної системи з охорони прав на сорти рослин припинила діяльність.

Тарас Сіліфонов
Зінаїда Куєнко

Соломина: виповнення

Кіровоградська філія Українського інституту експертизи сортів рослин

Кіровоградська філія Українського інституту експертизи сортів рослин розташована в с. Новоселиця Голованівського району Кіровоградської області.

З АРХІВНИМИ даними сортовипробування на полях започатковано у 1937 р. в с. Юзефівка (нині с. Йосипівка) Грушківського району на тоді Одеської області в колгоспі ім. Сталіна. Кіровоградську область створено 10 січня 1939 року.

1938-го року Українським науководослідним інститутом землеробства було обстежено і виявлено типові умови району за ґрунтовими та рельєфними характеристиками, і саме в цій місцевості (с. Йосипівка) створено Грушківську сортодільницю (від назви району). На той час кількість сортів сільськогосподарських культур була незначною, виробнича база – слабкою, більшість робіт виконували вручну.

Колектив філії, 2010 р.

У 1940 р. на Грушківській сортодільниці проводили конкурсне та виробниче випробування 13 сільськогосподарських культур, таких як: пшениця і жито озимі та ярі, люцерна на насіння, кукурудза на зерно і силос, соняшник, просо, овес, чина та могогар. У цілому 127 випробовуваних сортів.

Середня врожайність основної культури – пшениці озимі – становила 13,4 ц/га, найвища – 21,8 ц/га. У звітах про роботу сортодільниці за 1938–1940 рр. вказано врожайність пшениці озимі – 25 центнерів з гектара.

На сортодільницю були запрошені висококваліфіковані кадри. Звіт про її роботу за 1940 р. підписали старший агроном Бельдюгін та інспектор Артеменко. Щодо інших початківців сортовипробування в районі, на жаль, у звітах залишились лише підписи без зазначення прізвищ. У витягу з Акта проведення перевірки посівів, підписаного інспектором Одеської наслідкової інспектури Трелінім, від 10 травня 1940 р. зазначено, що завідувачем Грушківської сортодільниці був Ярмола Т. К., першим помічником – Вольф М. Б., головою Юзефівської сільради – Бурлака Ф. М., заступником голови правління колгоспу ім. Сталіна – С. Дячок. У передвоєнні роки сортодільниця виконувала ряд необхідних завдань, насамперед випробування нових вітчизняних сортів.

пшениці озимі – 25 центнерів з гектара.

У передвоєнні роки сортодільниця виконувала ряд необхідних завдань, насамперед випробування нових вітчизняних сортів.

Козак Сергій Васильович народився 1963 року. Вищу освіту здобув в Уманському сільськогосподарському інституті (спеціальність «Агрономія»; учений агроном). З 1992 р. почав працювати у системі державного сортовипробування: спочатку як агроном, а пізніше – завідувач польової сортодільниці Кіровоградської державної сортовипробувальної станції. З 2012 р. Козак Сергій Васильович є директором Кіровоградської філії Українського інституту експертизи сортів рослин.

Грушківська сортодільниця не припиняла роботи і в роки Другої світової війни, про що свідчать річні звіти про випробування сільськогосподарських культур. Колектив сортовипробувачів поповнювався з місцевих спеціалістів і селян, які вбачали велике майбутнє у розпочатій справі.

У звітах про проведення дослідів зазначається про випробування культур у шести повтореннях, недостатню кількість насіння, несприятливі погодні умови, що перешкоджало якісному виконанню завдань. Але це не завадило планувати збільшення обсягів випробувань як сортів, так і культур.

У 1942 р. завідувачем сортодільниці було призначено Вольфа М. Б. –

Директор Кіровоградської державної сортодослідної станції з 2004-го по 2012-й р. Зубрейчук М. С.

Сівба на дослідних ділянках, НДЦ «Південний»

Сівба гібридів кукурудзи звичайної, 2021 р.

німця за походженням. Старанно написані звіти, акуратність чорнильних записів і чіткість схематичних планів розміщення сортодослідів є доказом важливості сортовипробування. Під час війни с. Юзефівка було територіальною одиницею Миколаївської області. У перші повоєнні роки робота спрямовувалася в основному на покращення умов праці та розширення сортового складу випробовуваних культур.

У 1945 р. на сортодільниці випробовували 11 сільськогосподарських культур – пшениця і жито озимі, ярі пшениця та ячмінь, овес, просо, чина, сочевиця, соя, кукурудза. У конкурсному випробуванні досліджували 18 сортів пшениці озимої, 3 – у виробничому. Середня врожайність пшениці становила 25,9 ц/га. Набуло надзвичайної важливості підвищення врожайності основних зернових культур, вивчення умов проведення дослідів, опрацювання

і вдосконалення методики сортовипробування. Очолював роботу сортодільниці Славов А. Г., помічником завідувача був Гура Ю. А., агрономом працював Веровенко К. К., агро-

техніком – Соловей К. С., головою колгоспу – Дячок А. М. У 1946 р. змінився кадровий склад сортодільниці й тоді вперше було проведено агродослід пшениці ярої на норми висіву. Завідувач сортодільниці Білявський, його помічник Кучеренко П. А., бригадир Балан Я. Г., голова колгоспу Русавський Г. М. доклали надзвичайно багато зусиль для продовження і вдосконалення розпочатого сортовипробування. У цьому ж році організовано прискорене розмноження насіння сортів пшениці озимої за широкорядного висіву цієї культури. Насінням, розмнуженим на сортодільниці, в колгоспах Ульяновського району восени 1949 року було засіяно 4000 га. Сорти озимої пшениці випробовували протягом шести років, деякі – від 3 до 4 років. У висновках Кіровоградської облінспектури Ісарова Ю. та агронома Шумакова щодо перевірки дослідів високо оцінено роботу сортовипробувачів.

1950 року змінено назви сортодільниці, району й села: сортодільниця – Ульяновська, село – Йосипівка, район – Ульяновський. У 1951 р. Ульяновську сортодільницю очолив Кучеренко П. А. Протягом 1951–1952 рр. вивчали основні сільськогосподарські культури, введено в сортовивчення нову культуру – крамбе (абіссінська гірчиця), з різними нормами висіву та в різні строки для вивчення агротехніки цієї культури. Крамбе переробляли на олію в місцевій олійні. Кольором вона не відрізнялася від соняшникової, але за смаком виявилася гіркою, тому її рекомендували використовувати для технічних цілей.

У 1953 р. на полях держсортодільниці розмножували районований сорт озимої пшениці Одеська 16 на площі 63 га. Агрономи опублікували в районній газеті кілька статей про нову районовану пшеницю, урожайність якої досягала 29 центнерів з гектара.

Спеціалісти сортодільниці активно пропагували нові сорти на лекціях, які читали для керівників, агрономів, бригадирів польових бригад колгоспів Ульяновського району, проводили екскурсії на поля сортодільниці. На районній та обласній виставках сільськогосподарської продукції відвідувачам пропонували ознайомитись із районованими сортами пшениці озимої та інших культур. Завдяки цьому в колгоспах району почали висівати районовані сорти. 1953 року на Ульяновській сортодільниці випробовували цукровий буряк на малих і великих за площею ділянках. Найвища урожайність сорту була 314 ц/га. Найбільший вміст цукру показав сорт ВІО4 – 22,4%. Найурожайнішими за збором цукру були сорти РО21, ВІО4, М2 та Р632, РО21 – 67,4 ц з гектара. До 1954 р. зоною розташування сортодільниці вважалася 1-ша Лісо-стєпова, потім стала 2-га Перехідна, нині її віднесено до степової зони.

У 1956 р. на сортодільниці вивчали способи обробітку ґрунту із застосуванням методу Т. С. Мальцева, щоб підвищити врожайність сільськогосподарських культур, однак помітних результатів не досягнуто. На той час урожайність основної культури – пшениці озимої, становила 42,8 ц/га. Зі збільшенням поголів'я сільськогосподарських тварин у республіці постала потреба дослідження кормових культур. У 1954–1956 рр. вивчали такі культури, як люцерна та еспарцет весняного і літнього висіву, а також випробовували пшеницю озиму, ячмінь ярий, просо, кукурудзу, гречку, соняшник, вико-овес, сою, суданську траву, могар, гумиз. У 1966 р. назву колгоспу ім. Сталіна змінено на «Росія» Ульяновського району Кіровоградської області. До 1954 року Ульяновський район був у складі Одеської області, а у 1954 р. його територіально віднесено до Кіровоградської області. У звіті про діяльність Ульяновської сортодільниці за 1960 рік вказано про вивчення ефективності довготривалого вирощування кукурудзи на одному місці, вперше досліджено вплив гербіцидів у боротьбі з бур'янами.

Протягом десятиліть змінювався перелік випробовуваних сортів на сортодільниці. У випробування введено сорти картоплі, кавунів, динь.

У 1970 р. вивчали роль попередників під посів пшениці озимої (чорний пар, стерня, однорічні трави та кукурудза МВС), а також заклали агротехнічний дослід для перевірки ефективності застосування препарату ССС проти полягання пшениці озимої. З часом змінювалось керівництво дільницею, вдосконалювалась методика сортовипробування,

Перевірка стану дослідів на Долинській ДСДС, 2011 р.

Директор Долинської ДСДС з 1994-го по 2011-й р. Бобрусенко А. Г.

Колектив Кіровоградського ОДЦЕСР, третя зліва направо – Кузнєцова О. Я., 2005 р.

Експертиза сортів зернових на ПСП

випробування наявну в районі Ульянівську сортодільницю було передано до складу Кіровоградської державної сортовипробувальної станції як її виробничий підрозділ. Заступником директора призначено Бондарчука Бориса Федоровича, головним бухгалтером – Мачка Анатолія Платоновича, агрономом-бригадиром – Сільвейструка Олексія Дмитровича, бригадиром тракторної бригади – Потьомкіна Віктора Миколайовича, завідувачем гаража – Пишнюка Миколу Володимировича.

У 1988 р. на посаду головного агронома був зарахований Равлик Валерій Пилипович, агрономів: Балан Григорій Тимофійович, Черепенко Анатолій Петрович, Чернега Зінаїда Яківна та Шеремет Андрій Маркович, який очолив Ульянівську сортодільницю. У цей період вона почала займатися

Збирання озимих зернових на дослідних ділянках, НДЦ «Південний»

покращувалась матеріально-технічна база, підвищувалась урожайність випробовуваних сортів. Середня врожайність пшениці озимої по чорному пару досягла 50,6 ц з гектара. Найкращим агротехнічним строком висіву пшениці визнано 15–20 вересня.

За 1970–1980 рр. на сортодільниці сформувався колектив досвідчених спеціалістів, накопичувався надзвичайно багатий і цінний досвід, формувалися власні традиції сортовипробування.

На базі Новоселицького відділку радгоспу Ульянівського цукрового комбінату за постановою Ради Міністрів СРСР від 6 липня 1987 р. № 740 і наказом Держагропрому СРСР від 31 липня того ж року № 607 було створено Кіровоградську обласну державну сортовипробувальну станцію. Офіційною датою початку діяльності сортодослідного закладу вважається 1 листопада 1987 р., коли відповідно до

наказу № 1 його директора Уліча Л. І. було сформовано колектив у складі 160 працівників.

У лютому 1988 р. на підставі наказу Інспектури Держкомісії з сорто-

вальної станції створено Науково-дослідний центр «Південний», підпорядкований Державній службі з охорони прав на сорти рослин, директором якого призначено Уліча Александра Леонідовича, заступником – Уліча Леоніда Ісаковича.

У 2004 року наказом № 505 Держсортслужби припинено діяльність НДЦ «Південний» та створено Кіровоградську державну сортодослідну станцію, директором якої призначено Зубрейчука Миколу Степановича, його заступником – Газінську Тамару Василівну, головним бухгалтером – Бурлаку Тетяну Іванівну, головним економістом – Юсіпішену Аллу Петрівну, головним агрономом – Безкоровайного Олега Володимировича, головним інженером – Сивенка Олега Борисовича, завідувачем польової сортодільниці – Козака Сергія Васильовича, а плодово-ягідної ділянки – Магазинського Олександра Володимировича.

У 2012 р. наказом № 10-к по Кіровоградській державній сортодослідній станції Зубрейчука Миколу Степановича звільнено з посади директора і призначено виконувати його обов'язки Соколюка Леоніда Пантелійовича.

Після реорганізації на базі Кіровоградської державної сортодослідної станції створено підрозділ Кіровоградського обласного державного центру експертизи сортів рослин на підставі наказу Українського інституту експертизи сортів рослин № 600-ОД від 11 липня 2012 року «Про створення відокремлених підрозділів та затвердження положень філії Українського інституту експертизи сортів рослин», директором якого призначено Козака Сергія

Новою для себе справою – тваринництвом і птахівництвом. Очолювала тваринницьку ферму Головерда Ірина Василівна.

Розпочалося будівництво дитячого садка для дітей працівників станції та зведення житлових будинків для спеціалістів. Керував будівництвом Осовський Павло Олександрович.

У 1989 р. завідувачем плодово-ягідного відділення сортовипробувальної станції призначено Компанійця Юрія Володимировича. У 1990–1992 рр. під його керівництвом закладено сад та ягідники, де вирощували фундук, абрикоси, аличу, вишні, черешні, груші, яблуні, сливи, волосський горіх. У наступному році сортовипробування озимих культур було розпочато в с. Новоселиця і створено польову сортодільницю у складі Кіровоградської обласної державної сортовипробувальної станції. Керував станцією Равлик Валерій Пилипович, агрономами працювали Сольський І. А. та Кримський О. А.

У 1991 р. напрям сортовипробування очолив завідувач сортодільниці Соколюк Леонід Пантелійович, заступником директора з наукової роботи працював Балан Григорій Тимофійович.

У 1992 р. агрономічну службу поповнили Вдовиченко Валерій Іванович, Козак Сергій Васильович, Гордієнко Олександр Миколайович, у 1994 р. – Семко Софія Володимирівна, Газінська Тамара Василівна.

У 1996 року розпочали свою трудову діяльність на плодово-ягідному відділенні агрономи-садівники Магазинські Олександр Володимирович та Ірина Валеріївна.

У наступному році почали вести експертизу на відмінність, однорідність і стабільність сортів рослин (ВОС). У цьому процесі були задіяні всі агрономи польової сортодільниці.

У 1997 р. заступником директора з наукової роботи Кіровоградської ОДСВС призначено Газінську Тамару Василівну, завідувачем польової сортодільниці – Козака Сергія Васильовича, головним бухгалтером – Бурлак Тетяну Іванівну, головним агрономом – Безкоровайного Олега Володимировича, головним інженером – Сивенка Олега Борисовича.

У 2002 р. на базі Кіровоградської обласної державної сортовипробу-

Лабораторне приміщення Кіровоградської філії УІЕСР, 2021 р.

Навчальний семінар з проведення ґрунт-контролю для фахівців Кіровоградської ДСДС, 2009 р.

Перевірка дослідів з ВОС-тесту на Кіровоградській ДСВС

Загальний вигляд дослідних ділянок Кіровоградської філії УІЕСР, 2021 р.

Лабораторні дослідження насіння зернових, 2004 р.

Васильовича, його заступником – Кузнецову Оксану Яківну, головним бухгалтером – Свердликівську Мирославу Василівну.

Офіційною датою початку функціонування Кіровоградської філії Кіровоградського обласного державного центру експертизи сортів рослин вважається 3 вересня 2012 року. Завданням філії було виконання затвердженої Державною ветеринарною та фітосанітарною службою України науково-технічної програми експертизи сортів рослин, формування, утримання та дослідження колекцій загальновідомих сортів рослин і проведення кваліфікаційної експертизи придатності сортів рослин до поширення в Україні; здійснення методичного, екологічного, агротехнічного, виробничого, післяреєстраційного вивчення сортів рослин; вивчення стійкості сортів до хвороб і шкідників; вивчення технологічних властивостей сортів рослин та придатності

їх до переробки і збереження тощо. У структурі Кіровоградської філії налічувалося три лабораторії, в яких працювало 38 спеціалістів.

Кіровоградська лабораторія знаходилась у Кіровоградському районі (с. Первозванівка), заступником директора Кіровоградського обласного державного центру експертизи сортів рослин працювала Кузнецова Оксана Яківна, завідувачем лабораторії – Мокан Тетяна Іванівна, агрономами I категорії були Крижановська Лідія Петрівна, Гупаленко Ігор Віталійович, Мерещенко Микола Миколайович та технік I категорії Нічогін Василь Васильович. На полях Кіровоградської лабораторії випробовували сорти ярого ячменю, гречки, проса та озимих культур тритикале й жита. Долинської лабораторією (с. Долинське) завідував Нефьодов Ігор Олександрович, працювали агрономи I категорії – Позненко Тетяна Борисівна, Будюк Наталія Анатоліївна, Жук

Наталія Миколаївна і технік I категорії Біленко Олександр Григорович. Вони забезпечували виконання Державної програми науково-дослідної роботи з випробування сортів рослин соняшника (ПСР), сої (ВРС і ПСР), сорго-суданкових гібридів, ріпаку озимого та ярого. Олександрійська лабораторія знаходилась в м. Олександрія Кіровоградської області, очолював її Цапко Сергій Олександрович, працювали спеціалісти Шулдак Світлана Миколаївна, Грабенко Євген Васильович, Стоцький Сергій Никандрович та технік Мельник Володимир Іванович, які займалися вирощуванням зернових та зернобобових культур, а також багаторічних трав і цукрового буряка.

Кіровоградська філія ОДЦЕСР (Ульянівська лабораторія) розташована в селі Новоселиця Голованівського (Ульянівського до 2016 року) району Кіровоградської області. Її директором призначено Козака Сергія Васильовича, який творчо спрямовує діяльність 21 спеціаліста. Бухгалтерію очолювали Свердликівська Мирослава Василівна та Батиманська Наталія Василівна, інспектором з кадрів працювала Русавська Людмила Борисівна, дипломовані агрономи I категорії Газінська Тамара Василівна, Магазинська Ірина Валеріївна, Батрак Василь Володимирович, Семко Софія Володимирівна, Свердликівський Станіслав Олександрович, Бурег Роман Сергійович, Заболотний Спартак Миколайович, Безкоровайна Людмила Михайлівна, Батрак Оксана Миколаївна, Чорний Віталій Іванович, Волков Ігор Борисович, Гринчик Олександр Петрович, Ткаченко Ігор та технік I категорії Орловський Валентин Олександрович, Пантелеєва

Ніла Сергіївна, Козак Надія Володимирівна, Воловіковська Галина Анатоліївна.

У жовтні 2012 р. на підставі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України № 807 від 30.12.2011 р. «Про реорганізацію державних сортодослідних станцій» Кіровоградська державна сортодослідна станція була реорганізована в Кіровоградську філію ДП «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу». На виконання наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України № 210 від 19 квітня 2012 р. «Про реорганізацію державних центрів експертизи сортів рослин з державними інспекціями з охорони прав на сорти рослин» наказом Українського інституту експертизи сортів рослин № 600-ОД від 11 липня 2012 р. «Про створення відокремлених підрозділів та затвердження положень філій Українського інституту експертизи сортів рослин»

було створено відокремлений підрозділ Українського інституту експертизи сортів рослин філію Кіровоградський обласний державний центр експертизи сортів рослин, який очолює працівник з великим досвідом у сортовипробуванні Козак Сергій Васильович.

Розпочала свою діяльність філія у вересні 2012 року та продовжила виконання робіт по проведенню польових і лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин відповідно до вимог Законів України «Про охорону прав на сорти рослин» та «Про наукову та науково-технічну експертизу» тощо. Незважаючи на певні складнощі, поставлені завдання необхідно було виконувати за відсутності потрібної техніки та важкого матеріального становища філії.

Протягом 2012–2015 рр. колектив філії на чолі з керівником докладали максимум зусиль, щоб виконувати

всі поставлені завдання на належному рівні. З 2015 року розпочинається новий відлік у діяльності філії. Розгортається активна робота по забезпеченню філій Інституту всім необхідним для належного виконання визначених функцій великого колективу працівників, а саме: закуповуються оргтехніка, автомобілі, трактори, сільськогосподарська техніка тощо. У квітні 2019 року в результаті тривалих перемовин Кіровоградська філія отримує у власність земельну ділянку на праві постійного користування.

У березні 2020 року, згідно з наказом Українського інституту експертизи сортів рослин № 96 к/ТР «Про перейменування та реорганізацію філій», філію Кіровоградський обласний державний центр експертизи сортів рослин було перейменовано у Кіровоградську філію Українського інституту експертизи сортів рослин.

*Сергій Козак
Світлана Гринів*

Колектив художньої самодіяльності НДЦ «Південний»

Підвищення кваліфікації працівників філії, 2019 р.

Луганська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Восени 1931 року на землях Луганського сільськогосподарського інституту вперше було висіяно кілька різних сортів овочевих культур. Із цього часу почався відлік сортовипробування у Луганській (до 5 березня 1958-го та з 5 січня 1970-го і до 4 травня 1990 р. – Ворошиловградській) області. У 1931 р. було утворено Ворошиловградську сортоділянку (сортодільницю) з випробування сортів овочевих культур. 1937 року на полях Старобільського району, на захід від с. Лозовівка, почала діяти Старобільська сортодільниця на колишніх землях колгоспу «Імені 40 років Жовтня» та утворено Слов'яносербську державну сортовипробувальну дільницю в с. Хороше Слов'яносербського району.

Із 1942-го по 1945 р. сортовипробування було припинено через окупацію території області німецько-фашистськими загарбниками. Після визволення Луганщини роботу Ворошиловградської сортодільниці було

поновлено, її колектив у короткий термін забезпечив високу якість сортовипробування.

1946 року, на землях колгоспу ім. Леніна Луганської області на базі Комунарського (раніше Ворошиловського) опорного пункту засновано Перевальську державну сортовипробувальну дільницю. Перевальська сортовипробувальна дільниця в подальшому була перейменована в Перевальську сортовипробувальну станцію, яка працювала на базі птахогоспу «Центральний».

Від початку повоєнного відродження сортовипробування на Луганщині вивчали такі культури, як озима пшениця, ярі (пшениця, ячмінь, овес), кукурудза на зерно та силос, баштанні й овочеві, соняшник, соя, просо, багаторічні та однорічні трави, плодово-ягідні, тобто, практично всі культури, які можливо виростити в богарних умовах степової зони.

У 1992 р. на базі Слов'яносербської сортодільниці було утворено Слов'яно-

сербську сортовипробувальну станцію. Із 1 квітня 1995 р. започатковано діяльність Луганської державної сортодослідної овочевої станції, Старобільської державної сортовипробувальної станції зернового напрямку, Перевальської державної сортодослідної станції плодово-ягідного спрямування.

З виходом Постанови Кабінету Міністрів України, Наказів Міністерства аграрної політики України та Державної служби з охорони прав на сорти рослин від 5 лютого 2002 р. № 26 «Про реорганізацію системи державного сортовипробування» всі сортовипробувальні станції були реорганізовані й перейменовані в державні сортодослідні станції.

За наказом Державної служби з охорони прав на сорти рослин від 25 грудня 2002 р. № 64 організовано Луганський обласний державний центр експертизи сортів рослин з правом юридичної особи, якому підпорядковувалися Старобільська,

Слов'яносербська та Перевальська державні сортодослідні станції.

З виходом наказу Державної служби з охорони прав на сорти рослин від 3 квітня 2006 р. № 150 суб'єкти господарювання – державні сортодослідні станції Луганського центру експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Луганської області припинили свою діяльність.

На базі ліквідованих станцій утворено низку юридичних осіб – Старобільську (директор Чалап Іван Петрович), Слов'яносербську (директорка Бутко Лідія Яківна) та Перевальську (директорка Холодова Галина Олексіївна) державні сортодослідні станції з підпорядкуванням Луганському обласному державному центру експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Луганської області.

Для подальшого упорядкування ведення сортовивчення в країні

Чалап Іван Петрович народився 1957 року в селі Омельково Старобільського району Луганської області. Закінчив Старобільський радгосп-технікум за спеціальністю «Агрономія». З 1995 р. працював агрономом І категорії Старобільської ДСС, а з 1999-го – її директором. Упродовж 2013–2014 рр. – завідувач лабораторії Луганського ОДЦЕСР. Виконував обов'язки директора Луганського ОДЦЕСР з 2014 р. і до призупинення його діяльності через тимчасову окупацію.

за Указом Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» та на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2011 р. № 346 «Про ліквідацію урядових органів», наказів Мінагрополітики від 15 квітня 2011 р. № 56 «Про заходи щодо ліквідації Державної служби з охорони прав на сорти рослин» і Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30 грудня 2011 р. № 807 «Про реорганізацію державних сортодослідних станцій» проведено реорганізацію державних сортодослідних станцій, підпорядкованих Державній службі з охорони прав на сорти рослин, шляхом

Колектив Слов'яносербської сортовипробувальної станції, 1965 р.

Завідувач Слов'яносербської сортовипробувальної станції Шиманський Едуард Іванович і агрономи Дондова Раїса Зосимівна та Ардельянова Валентина Онисимівна, 1965 р.

Завантаження зерна на току Старобільської сортовипробувальної станції

Збирання врожаю на дослідних ділянках пшениці озимої

приєднання до Державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння та садивного матеріалу». Однак останній відмовився приймати на свій баланс сортодослідні станції.

Згідно з наказом Українського інституту експертизи сортів рослин № 600-ОД від 11 липня 2012 р. «Про створення відокремлених підрозділів та затвердження положень філій Українського інституту експертизи сортів рослин» було утворено Луганську філію Українського інституту експертизи сортів рослин.

У серпні 2013 р. усі колишні працівники Слов'яносербської, Старобільської та Перевальської державних сортодослідних станцій стали співробітниками Луганської філії Українського інституту експертизи сортів рослин.

Влітку 2014 року під час обстрілів були знищені будівлі та майно Луганського ОДЦЕСР, розташованого поблизу Луганського національного

аграрного університету діяльність на території обласного центру стала неможливою.

На виконання наказу Українського інституту експертизи сортів рослин № 208-ОД від 10 жовтня 2014 р., у зв'язку із загостренням бойових дій Луганська філія змінила місцезнаходження, її юридичною адресою стало: 92753, Луганська обл., Старобільський р-н, с. Лозовівка, вул. Радянська, буд. 99.

За наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 73 від 14 лютого 2018 р. «Про деякі питання реорганізації державних сортодослідних станцій» проведено реорганізацію Старобільської державної сортодослідної станції шляхом приєднання до Українського інституту експертизи сортів рослин.

У різні роки керували сортовипробуванням у Луганській області професор Сафронов М. Є, Супрун О. О., Рябінка Г. А., Шевченко О. І., кандидат сільськогосподарських наук Тарасов О. В.

З 2003 року Луганський обласний державний центр експертизи сортів рослин очолює Хромяк Василь Михайлович.

Після закінчення Другої світової війни у різні роки керували Старобільською державною сортодослідною станцією Помаз, Подавайленко, Калінін. З 1955-го по 1986 р. її очолював Берестовський Леонід Карлович. З 1986-го по 1998 р. – Кудря Іван Савельович. З 1999 року – Чалап Іван Петрович. Вклали неабиякі знання та виявили високий професіоналізм для піднесення значення сортодослідження агрономи: Бандура Іван Павлович – 36 років самовідданої праці, Гончаренко Григорій Олександрович – 26,

Гончаренко Любов Костянтинівна – 42, Махотя Любов Григорівна – 20, головний бухгалтер Сергієнко Ганна Геннадіївна – 25, Міщенко Світлана Валентинівна – 27, Нікітенко Олена Миколаївна – 13 років. На зміну досвідченим фахівцям прийшло молоде поповнення: Трощій А. П., Кирпа В. О., Журилов Є. В, Солодуха О. А., Улановська Н. М., Сарана О. В.

Завідувачем Слов'яносербської державної сортодослідної станції 37 років працював Шиманський Едуард Іванович, з 1987-го по 1995 р. сортодільницею, а надалі сортостанцією керувала досвідчений агроном Константинова Т. Г. З 1996 року сортодослідну станцію очолювала Бутко Лілія Яківна, понад 20 років тут пра-

цював агрономом кандидат сільськогосподарських наук Тарасов О. В., який надалі очолює Інспектуру з сортовипробування у Луганській області.

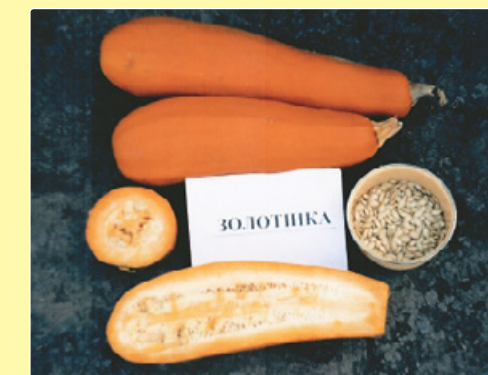
Більше 40 років трудилася агрономом Донцова Раїса Зосимівна, якій присвоєно почесне звання «Сортовипробувач України», понад 30 років завідувала дільницею Лугова В. К., на станції сумлінно працювали теж понад 30 років агроном Ардельянова Валентина Ониси-

мівна, водій Ардельянов О. Г., більше 20 років механізатор – Бутко В. Г.

Перевальську державну сортодослідну станцію на відповідних історичних етапах очолювали: Куцев В. М. – завідував сортодільницею понад 30 років (до 1995 р.), з 1995 року директором її став Козьяков М. М., з 2001-го року очолила станцію Холодова Галина Олексіївна, понад 40 років віддала їй багато своїх знань і умінь агроном Куцева Н. Т., з 1995 року бездоганно працювали бухгалтер Шевченко Н. О., механізатори Козоріз М. Е., Лаптін І. В., Левченко Т. М.

У 2012 р. на базі Старобільської сортодослідної станції було утворено Луганський ОДЦЕСР (філія УІЕСР). Інші сортодослідні станції у складі УІЕСР припинили свою господарсько-організаційну діяльність. З кінця 2021 року Луганська філія перебуває на тимчасово окупованій території.

Іван Чалап
Олександр Руденко

Львівська філія

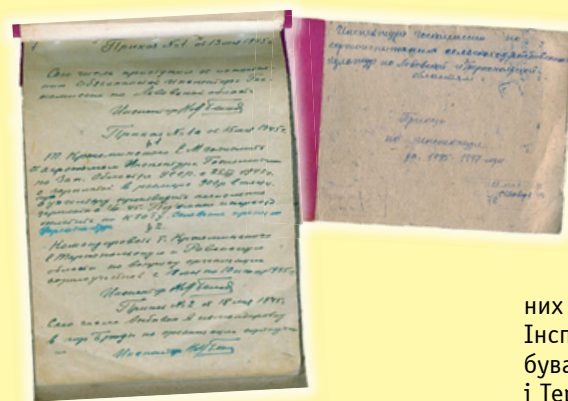
Українського інституту експертизи сортів рослин

Львівська область – одна з трьох областей історично-культурного регіону України – Галичини. Це одна з найрозвинутіших областей країни в економічному, туристичному, культурному та науковому напрямках. Її площа становить 21,8 тис. км² (3,6% площі України). На Львівщині проживає 2,75 млн осіб населення (5,3% від населення України). Площа сільськогосподарських угідь тут становить 1240 тис. гектарів, у тому числі 770 тис. гектарів ріллі. В області працює близько 1200 сільськогосподарських підприємств, з них понад 800 фермерських господарств, які разом із господарствами населення щорічно виробляють сільськогосподарської продукції на майже 10 млрд гривень (близько 4% від валового виробництва сільськогосподарської продукції країни). Для Львівщини, як для жодної іншої області України, характерна добре простежувана зональність ґрунтово-кліматичних умов.

ВОБЛАСТІ виділяються: Поліська ґрунтово-екологічна зона (27% території області), в якій розміщена

Мала Поліська ґрунтово-екологічна область із поділом на сім ґрунтово-екологічних районів. Ґрунтово-екологічна зона Лісостепу (37% території області) поділяється на дві ґрунтово-екологічні області (Волинська височина та Розточчя) і сім ґрунтово-екологічних районів. Українські Карпати (36% території області) з поділом на три ґрунтово-екологічні області (Передкарпаття, Сколівські Бескиди і Вододільно-Верховинські Карпати) та вісім ґрунтово-екологічних районів. Ці особливості важливо враховувати при організації ведення сільськогосподарського виробництва у конкретних ґрунтово-екологічних зонах Львівської області, зокрема при формуванні сортового складу вирощуваних культур.

Перші згадки про сортовивчення у Східній Європі сягають 30-х років XIX ст., коли в Інституті рільництва

Початок організованого сортовипробування на теренах Західної України веде відлік з 1945 року. Відразу, в перші дні після завершення війни, у травні 1945 року у Львові була утворена Інспектура Державної комісії по сортовипробуванню зернових культур при Народному комісаріаті землеробства СРСР по західних областях України. Із грудня 1946 року – Інспектура Держкомісії по сортовипробуванню зернових культур по Львівській і Тернопільській областях. Саме зі Львова

здійснювалася організація сортомережі в областях Західної України.

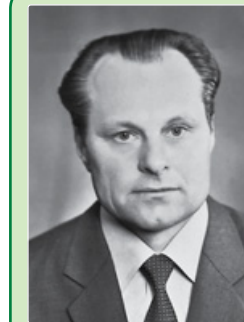
Якщо звернутися до таких інформаційних джерел, як «Книга приказов по Инспектуре Госкомиссии по сортоиспытанию сельскохозяйственных культур по Львовской и Тернопольской областям за 1945–1947 годы», то можна помітити цікаву деталь. Через елементарну відсутність у післявоєнний час паперу ці накази писалися керівником Інспектури на зворотному боці ще німецьких прихідних касових ордерів чорнильною ручкою від руки.

Колектив Львівської філії УІЕСР, 2022

(Польща) заклали дослідне поле, яке вважалося другим полем такого типу в тодішній Європі (перше закладене в Англії у 1834 р.). Перші результати випробування сортів кукурудзи отримані 1880 року в Інституті рільництва і лісівництва в Пулавах (270 км від Львова). У 1856 р., в Дублянах поблизу Львова було відкрито Рільничу школу, яка своєю діяльністю заклала надійні підвалини під майбутню побудову сільськогосподарської науки та освіти на Західній Україні. У 1880 р. Рільнична школа в Дублянах отримала статус державного вищого навчального закладу, де вже тоді діяли дослідні поля, контрольно-насіннева, метеорологічна і землеробська станції, поповнювалася новими сортами і породами дерев ботанічний сад.

Про сортовивчення на теренах нинішньої Львівщини в той час свідчать і книга «Взірцевий господар», видана

Ложовський Матвій Іванович (1938–2020 рр.) здобув вищу агрономічну освіту у Львівському сільськогосподарському інституті. В 1969 р. прийнятий на посаду агронома Олеської сортодільниці (з 1993 р. – Білокамінська сортостанція), а з 1973-го і до виходу на заслужений відпочинок у 2005 р. працював її директором. За його керівництва Білокамінська сортостанція була серед кращих закладів експертизи сортів рослин колишнього СРСР. Матвій Іванович знаний у Держсортмережі України та серед працівників аграрної галузі Львівської області

керівник і спеціаліст, надзвичайно відповідальний, грамотний і пунктуальний. Колеги з теплотою згадують про його велику любов до землі і сортодослідної справи. За значні досягнення у сортовипробуванні Ложовському Матвію Івановичу присвоєно почесне звання «Сортовипробувач України» та вручено численні нагороди.

1909 року професором вже Рільничої академії в Дублянах Казимиром Мачинським за сприяння товариства «Просвіта» у Львові. У книзі, зокре-

ма, подаються поради щодо доцільності вирощування в регіоні сортів окремих сільськогосподарських культур.

У наказі № 1 від 13 травня 1945 року: «Сего числа приступаю к исполнению обязанностей инспектора Госкомиссии по Львовской области. Инспектор М. М. Бельдюгин».

У перших наказах по Інспектурі відображено історію створення сортомережі в західному регіоні України, від них віє духом того часу: «Командировать т. Кржеминского в Тернопольскую и Ровенскую области по вопросу организации сортоучастков с 18 мая по 10 июля 1945 года». «Вменить в обязанность

т. Ильницкому провести подготовительную работу по организации и отбору Госсортоучастков в Дрогобычской и Луцкой областях».

Кадри для організації сортомережі в Західній Україні тоді прибували за направленням з Держкомісії переважно зі східних регіонів України та Росії. Проте, зважаючи на реальні події в західному регіоні України в повоєнний час, не всі вони з різних причин почали працювати. Але контроль за процесом організації сортомережі був суворим.

Протягом 1945 року тривала робота по створенню сортодільниць у Львівській, Тернопільській, Дрогобицькій, Станіславській, Чернівецькій, Рівненській і Луцькій областях.

При виборі місця планування сортодільниць скористалися рекомендаціями М. І. Вавилова, зробленими ним за результатами обстеження у 1940 р. ґрунтово-кліматичних

зон регіону. Йшла підготовка до закладання у 1946 р. дослідів на цих сортодільницях. Проводили ґрунтове обстеження території сортодільниць, організовували матеріальне забезпечення їх діяльності, зокрема і трофейною технікою. Першими почали функціонувати Радехівська, Львівська і Перемишлянська сортодільниці у Львівській та Велико-Глубочецька і Борщевська сортодільниці у Тернопільській областях. У 1946 р. на полях цих сортодільниць вже висіяли насіння сільськогосподарських культур і заклали досліді.

1959 року через ліквідацію Дрогобицької області, де функціонувала Інспектура по Дрогобицькій та Закарпатській областях, обслуговування розміщених там сортодільниць передано Інспектурі по Львівській області.

У 1985–2002 рр. відбулися відсутні організаційні зміни в сортомережі Львівщини. Припинено діяльність

У періоди становлення сортомережі області налічувала різну кількість сортодільниць. Зокрема, у 60–80-х роках минулого століття на території Львівщини діяло 13 сортодільниць різної спеціалізації: комплексні – Перемишлянська, Старосамбірська, Стрийська, Олеська, Рудківська, Яворівська, Радехівська, спеціалізовані – Львівська торфо-болотна, Новояричівська овочева (відкритий ґрунт), Городоцька овочева (відкритий і закритий ґрунт), Львівська плодово-ягідна, Турківська гірська, Винниківська

ентомофітодільниця, які були розміщені у всіх ґрунтово-кліматичних зонах області. На той час сортодільниці Львівської області вже були достатньо зміцнені матеріально і кадрово й виконували великий обсяг робіт по сортовипробуванню.

Новояричівська овочева сортодільниця. Завідувачка сортодільниці Лебедева Є. Г. стоїть у центрі з працівниками польової ланки. 50-ті рр. XX ст.

багатьох сортодільниць, утворено Білокамінську, Перемишлянську, Стрийську і Старосамбірську сортостанції.

2003 року на базі Інспектури по Львівській області та Перемишлянської сортостанції створено Львівський обласний державний центр експертизи сортів рослин, а з 2005 року в його структурі почала діяти Державна інспекція з охорони прав на сорти рослин Львівської області.

2006 року у складі Львівського центру на правах структурних підрозділів функціонували Дослідно-виробнича база центру в м. Перемишляни, Стрийський і Білокамінський відділи центру та Старосамбірська сортостанція.

Після реорганізації сортомережі в 2012 р. Львівський обласний державний центр експертизи сортів рослин функціонує як філія Українського інституту експертизи сортів рослин. У всі часи понад 75-річної

історії сортомережі Львівської області була відома своїми фахівцями – висококваліфікованими керівниками і спеціалістами, відданими улюбленій справі, відповідальними і грамотними сортовипробувачами. Сила колективу – у стабільності та фаховості кадрів, що давало можливість молодим спеціалістам переймати досвід у ветеранів-сортослідників і постійно підвищувати свій професійний рівень.

З 1945-го по 1953 р. начальником Інспектури працював Бельдюгін Микола Михайлович. У 1953–1956 рр. Інспектуру по чергово очолювали Карпенко Іван Іванович та Гордієнко Леонід Данилович. Протягом 26 років (1956–1982) сортомережею області беззмінно керував Харамбура Богдан Йосипович – знаний сортовипробувач, професійний організатор, патріот сортослідної справи. У 1982–1994 рр. начальником Інспектури по Львівській

області працював Рудоман Микола Іванович.

Про стабільність кадрів свідчить той факт, що за 75 років функціонування сортомережі Львівщини Кузько Василь Григорович, нинішній директор Львівської філії, тільки шостий за ліком її керівник.

Кузько Василь Григорович з 1994 року й донині очолює сортослідну мережу Львівщини.

Свою роботу в сортовипробуванні розпочав у 1984 р., майже відразу після закінчення Львівського сільськогосподарського інституту. Починав трудову діяльність агрономом сортодільниці, вчився фаховості й відповідальності за доручену справу в досвідчених сортовипробувачів. Через два роки був призначений завідувачем сортодільниці, а у 1987 р. переведений на посаду головного агронома інспектури Держкомісії по Львівській області. Робота на різних посадах у сортомережі, де поряд з ним працювали досвідчені спеціалісти й непересічні особистості, допомогла йому всебічно опанувати справу. Василь Григорович Кузько пишається цим, завдячує своїм колегам – знайомим сортослідникам, з діяльністю яких пов'язані знакові сторінки в історії сортомережі України і Львівської області зокрема.

Новояричівська овочева сортодільниця. Облік врожаю сортів у досліді. 50-ті рр. XX ст.

Досліді овочевих культур. 50-ті рр. XX ст.

Ще у 1943 р. почала працювати в системі державного сортовипробування Мальцева Зінаїда Дмитрівна. Трудилася вона на сортодільниці у тодішній Молотовській області. У 1956 р. була направлена на роботу у Львівську область, організувала діяльність Винниківської ентомофітодільниці і практично беззмінно очолювала її протягом 33-х років до виходу на пенсію. 1947 року розпочав роботу в держсортимержі на посаді бухгалтера сортодільниці в Естонії Соловйов Геннадій Васильович. У 1954 р. був призначений на посаду головного бухгалтера Інспектури в тодішню Станіславську область, а в 1977-му переведений на посаду головного бухгалтера Інспектури по Львівській області, де пропрацював до виходу в 1989 р. на пенсію. Геннадій Васильович – відома в сортимержі колишнього Радянського Союзу людина. Свого часу він розробив і впровадив систему бухгалтерського

обліку в сортимержі СРСР. За завданнями Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур часто виїздив на перевірки, ревізії, семінари по всій країні. Усі, кому довелося працювати з Г. В. Соловйовим, знають його як надзвичайно чуйну, добру, талановиту людину.

По два-три десятиліття гідно пропрацювали в сортодільній мережі області Лебедева Євгенія Георгіївна, Олійник Марія Андріївна, Солоха Володимир Васильович, Петричко Іван Миколайович, Печенкова Галина Іванівна, Черкіз Віра Василівна, Немченко Михайло Миколайович, Матійчак Ганна Петрівна, Денисова Роза Яківна, Михальчишин Марія Онуфріївна, Тесак Раїса Василівна, Красноха Федір Іванович, Кузів Надія Григорівна, Бабійчук Марія Василівна, Ганачівська Марія Дмитрівна, Паснак Степан Степанович. Віддано працювали на сортодільницях добре відомі у

Львівській області та за її межами академік, доктор сільськогосподарських наук Влох Володимир Григорович, автор багатьох сортів картоплі та топінамбуру, і колишній начальник обласного управління сільського господарства та продовольства Сегін Петро Михайлович.

Чимало досвідчених і відданих справі сортовипробування спеціалістів працює в сортимержі Львівщини і сьогодні. Наприклад, династія Коцюрубів: Ярослав Михайлович з 1976 року очолював Старосамбірську сортостанцію, дружина – Віра Іванівна і син Ігор Ярославович працювали в агрономічній службі Львівського держекспертцентру. Продовжують сумлінно трудитися в держсортимержі Винницький Василь Миколайович – кандидат сільськогосподарських наук, досвідчений сортодільник і добрий організатор, та Притула Лідія Ярославівна – висококваліфікована сортодільниця, чуйна і відповідальна

людина. Великий досвід і професійне ставлення до своїх обов'язків відзначають спеціалістів-сортодільників Стебницького Володимира Васильовича та Булку Галину Олексіївну.

Добре налагоджена організаційна структура сортимержі Львівської області, продумане розміщення польових дослідів у пунктах досліджень сортів у різних її зонах, наявність висококваліфікованих і відповідальних за свою справу спеціалістів, великий обсяг аналітичної інформації по результатах сортовипробування дали змогу сортовипробувачам брати активну участь у формуванні національних і регіональних сортових та насінневих рослинних ресурсів.

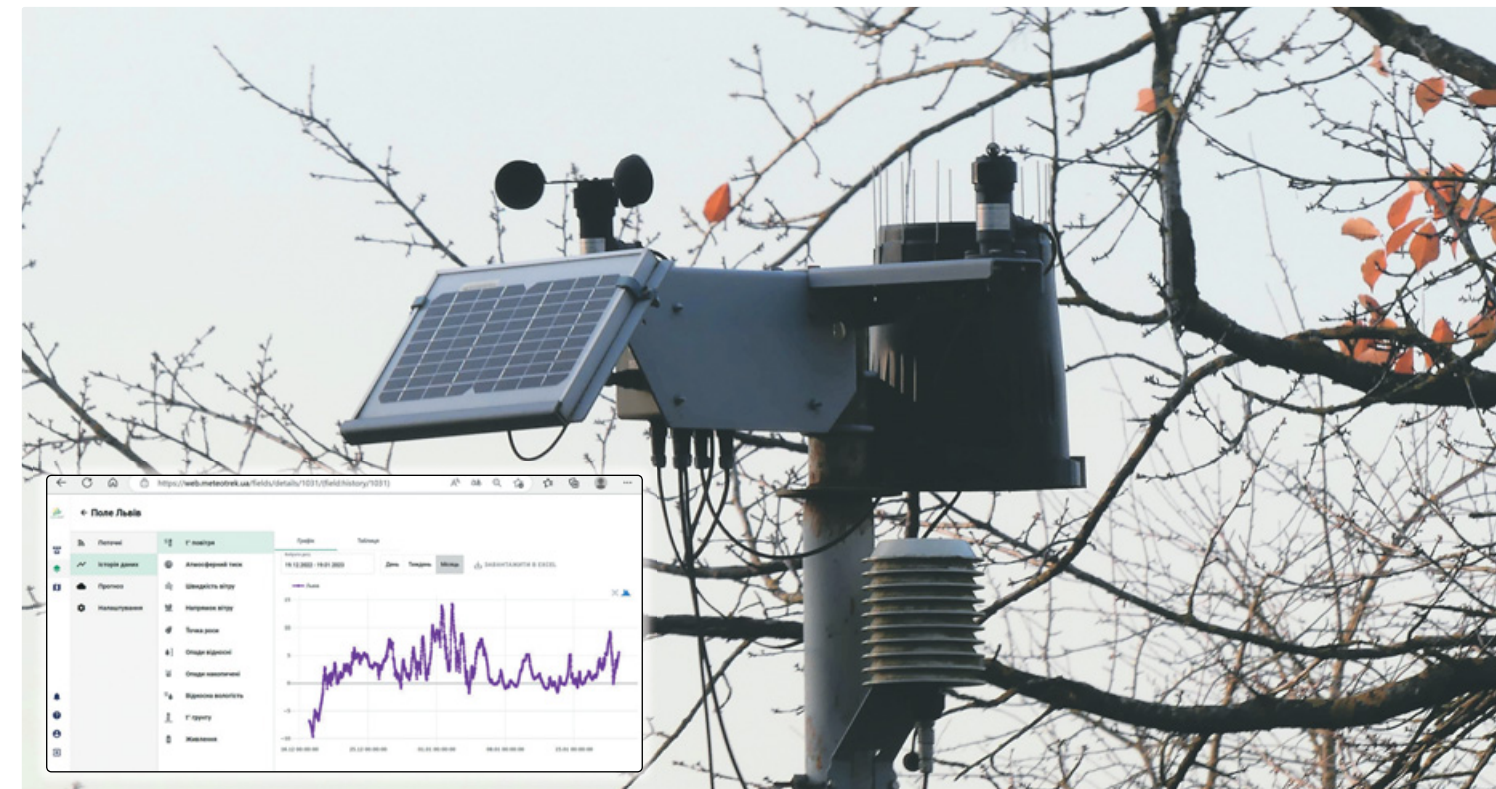

Комбайнер Желестівський І., помічник комбайнера Дмитрик В., за кермом директор Коцюруба Я. М., Старосамбірська державна сортодільна станція

В області постійно діяла комісія з формування сортових рослинних ресурсів, яка щорічно розглядала результати сортовипробування, а кращі сорти за пропозиціями сортовипробувачів включала в «Перелік рекомендованих для вирощування у Львівській області сортів сільськогосподарських культур». Цей Перелік, а також результати сортовипробування щорічно доводили до відома селекційних закладів, районних управлінь агропромислового розвитку, насінницьких формувань, сільськогосподарських товаровиробників. Результати сортовипробування оприлюднювалися при проведенні Днів поля на сортостанціях та сортодільницях, численних семінарах, екскурсіях на дослідні поля, на виставках, у виступах по

Електронна цифрова метеостанція METEOTREK

радіо та на телебаченні, в засобах масової інформації.

Районування сорту по області було підставою для включення його в Державне районування сортів України і Радянського Союзу та організації насінництва цього сорту. Сортовипробувачі не тільки рекомендували окремі сорти до районування, а й розмножували на полях сортостанцій та сортодільниць насіння кращих нових сортів і передавали його в господарства регіону. Саме за рекомендаціями сортодослідників на полях господарств області почали вирощувати кращі високопродуктивні сорти ярого ячменю – Роланд, Пеяс, Пріма Білорусії, озимої пшениці – Іллічівка, Киянка, Миронівська 61, Мирлебен, Циганка, вівса – Буг і Скаун, картоплі – Невська, Луговська, Темп, Водограй, Краса, Тайфун та багато інших сортів, які сільгоспвиробники висівали і вирощували в області на великих площах по 15–20 років. За рахунок використання для посіву кращих нових сортів валове виробництво зернових культур у Львівській області може збільшитися на 81,0 тис. т, буряків цукрових – на 117,1 тис. т, картоплі – на 188,5 тис. т,

а додатковий дохід від реалізації цієї продукції може вимірюватися сотнями мільйонів гривень. За свою історію сортомережа області пройшла славний шлях, позначений результативною діяльністю в агропромисловому комплексі нашої держави.

Підрахувано, що за 75 років сортомережу області проведено науково-технічну експертизу понад 22 тисяч сортів і гібридів 110 сільськогосподарських культур. Розмножено і впроваджено у сільськогосподарське виробництво понад 30 тис. т насінневого і садивного матеріалу кращих нових сортів. Нині сортомережа Львівщини функціонує на правах філії у складі Українського інституту експертизи сортів рослин. За філією закріплено земельно ділянку і господарські будівлі в Золочівському районі області, а для виконання Державної програми різних типів кваліфікаційної експертизи сортів рослин задіяно близько 50 працівників.

Щорічно проводяться польові досліді на ПСП і ВОС по 26–30 ботаничних таксонах, в яких вивчаються 1200–1300 сортів і гібридів. За результатами цих дослідів готуються експертні висновки про занесення сорту в Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні, або про відмову в реєстрації сорту.

В останні роки за допомогою УІЕСР вдалося значно зміцнити матеріально-технічне забезпечення філії, придбано необхідне для проведення польових і лабораторних досліджень обладнання, частково поновлено сільськогосподарську техніку, проведено капітальний ремонт приміщення лабораторії і покращено умови праці персоналу. У непростий час реорганізації і реформ керівництво УІЕСР вдалося забезпечити структурні й організаційні зміни, спрямовані на поліпшення роботи держсортимережі. Це надає працівникам мережі впевненості у важливості їх роботи для країни, подальшому розвитку та вдосконаленні сортодослідної мережі. Перспективи розвитку сортомережі Львівщини нині вбачаються у збільшенні кількості пунктів досліджень сортів у регіоні, залученні до роботи в мережі грамотних і відповідальних молодих працівників, збільшенні обсягів сортодосліджень за рахунок розширення переліку типів кваліфікаційної експертизи сортів, у тому числі запровадження до- і післяреєстраційного сортовивчення. Не викликає сумніву, що багата і славна історія державної сортодослідної мережі Львівської області матиме гідне продовження.

Василь Кузько
Лариса Присяжнюк

Популяризація здобутків Львівської філії

Миколаївський обласний державний центр експертизи сортів рослин (філія УІЕСР)

Історія сортовипробування в Миколаївській області бере свій початок з 1931 року. Саме тоді почала працювати заснована на базі колгоспу «Прогрес» Новобузька сортодільниця, яка займалася випробуванням зернових, олійних культур і конопель. Станом на 1 травня 1964 р. на Миколаївщині діяло 10 сортодільниць, одна з яких – Первомайська, працювала на самостійному балансі; у 1968 р. – 12, а з 1975-го налічувалося 17 сортодільниць. Сортомережа області функціонувала і в роки Другої світової війни, про що свідчать архівні документи. Унаслідок реформувань і об'єднань сільськогосподарських угідь декількох господарств змінювалися назви й базові господарства, але їхні земельні угіддя, на яких вели діяльність сортодільниці, залишалися постійними понад півстоліття.

З 1973-го по 1989 р. очільником Інспектури Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Миколаївській об-

ласті був Чайкін Костянтин Іванович. Указом Президії Верховної Ради СРСР його нагороджено медаллю «За трудову доблесть» та орденом «Знак Пошани», а також знаком «Ударник десятої п'ятирічки» – постановою Миколаївського облвиконкому. Головний комітет ВДНГ СРСР нагородив Костянтина Івановича срібною, бронзовою та золотою медалями за досягнуті успіхи в розвитку народного господарства.

Протягом 1989–2004 рр. посаду начальника Інспектури Держкомісії по випробуванню та охороні сортів рослин по Миколаївській області обіймав Лопатін Віктор Степанович. За його керівництва у 1999 р. було засновано Миколаївську державну сортовипробувальну станцію, на базі якої утворили Миколаївський обласний державний центр експертизи сортів рослин.

За високий професіоналізм і цілеспрямовану працю пошанували таких агрономів: Гридіну Клавдію

Бузаджі Петро Панасович, 1954 року народження, випускник Одеського сільськогосподарського інституту, вечний агроном, спеціальність «Плодоовочівництво та виноградарство». У 2006 р. нагороджений трудовою відзнакою «Знак пошани». Держслужбовець шостого рангу зі стажем 25 років державної служби. Роботу в державній системі сортовипробування розпочав в 2009 році на посаді начальника Миколаївського обласного державного центру експертизи сортів рослин з інспекцією з охорони прав на сорти рослин.

В 2012 році Бузаджі П. П. було призначено директором філії Українського інституту експертизи сортів рослин Миколаївський обласний державний центр експертизи сортів рослин. Сортодослідні станції всі роки під керівництвом Петра Панасовича забезпечували високу культуру землеробства, дотримання технологічних і методичних вимог та якість і достовірність результатів кваліфікаційної експертизи сортів рослин у зоні Степу.

Миколаївну, яка віддала сортодослідженню 16 років життя (1973–1985, 1989–1993); Гоцуєнко Людмилу Михайлівну – з 1985-го по 1999 р. працювала старшим агрономом та головним агрономом Інспектури області, після підвищення була переведена до Держкомісії по випробуванню та охороні нових сортів рослин (м. Київ) на посаду заступника завідувача відділу міжнародного співробітництва; Смірнова Едуарда Петровича – агронома колишньої Миколаївської сортодільниці з 1986-го по 1993 р.; Белик Лідію Олександрівну – пройшла трудовий шлях від агронома-помічника (1965–1988) до агронома I категорії (1981–1991).

Самовіддано працювали: Поліщук Меланія Никифорівна (головний агроном Інспектури), Меркур'єва Таїсія Єгорівна (секретар), Онищенко Георгій Микитович, який працював водієм Держекспертцентру 37 років, та багато інших. У Миколаївській

області з 2002-го по 2013 р. діяли чотири заклади експертизи державної системи охорони прав на сорти рослин:

– Миколаївський держекспертцентр – державне випробування сортів зернових, зернобобових та технічних культур;

– Новоодеська ДСДС – державне випробування сортів кукурудзи та соняшнику;

– Жовтнева ДСДС – державне випробування сортів овочевих, плодovих культур і винограду;

– Первомайська ДСДС – державне випробування зернових, зернобобових, технічних і кормових культур, а також проведення ґрунтового та лабораторного сортового контролю озимих зернових та сорго зернового.

Заклади експертизи державної системи охорони прав на сорти рослин Миколаївської області виконували шість основних фахових завдань:

1) випробування на придатність до поширення сорту в Україні з метою подальшого занесення його до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні;

2) випробування сортів на охороноздатність, порядок якого регулюється Законом України «Про охоро-

Державні сортовипробувальні ділянки УРСР, Миколаївська область (10 лютого 1939 р.)

1. Баштанська
2. Миколаївська
3. Ново-Бугська
4. Ново-Одеська
5. Снігирівська
6. Тилигуло-Березанська
7. Фріц-Геккертовська
8. Каховська
9. Скадовська
10. Херсонська
11. Чаплинська

Перший завідувач Варварівської сортодільниці Всеволод Микитович Цуркан (зліва) та комбайнер Попудренко Євгеній

Список державних сортовипробувальних ділянок Інспектури Державної комісії із сортовипробування по Миколаївській області (станом на 01.11.1985 р.).

- 1) Братська
- 2) Первомайська
- 3) Вознесенська (радгосп «Знам'я комунізму», колгосп «Прогрес», колгосп ім. Леніна)
- 4) Новобугська
- 5) Новоодеська
- 6) Снігирівська
- 7) Миколаївська
- 8) Октябрська (радгосп «Южний», плодово-розсадниковий радгосп)

ну прав на сорти рослин» та спеціальними методиками проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність (ВОС-тест);

3) формування еталонної колекції загальновідомих сортів, які використовуватимуться для експертизи нових сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність;

4) оновлення офіційного зразка;

5) з 2009 року на Первомайській сортодослідній станції проводили ґрунтовий і лабораторний сортовий контроль озимих зернових культур та сорго зернового;

6) проведення досліджень з післяреєстраційного вивчення сортів.

Миколаївський обласний державний центр експертизи сортів рослин утворено 25 грудня 2002 р. на базі Інспектури Держкомісії по Миколаївській області та Миколаївської державної сортодослідної станції (колишньої Варварівської сортоділь-

ниці, заснованої ще у 1960 р. на базі радгоспу «Іскра»).

Центр розташований в Миколаївському районі, село Весняне, в південній частині Миколаївської області – зоні Південного Сухого Степу.

На території Держекспертцентру переважають чорноземи південні залишково-слабосолонцюваті вилугуні важкосуглинкові на лесах. Клімат помірно континентальний з м'якою малосніжною зимою і спекотним посушливим літом.

Протягом 1983–2002 рр. Миколаївську сортодослідну станцію очолював молодий і енергійний старший агроном Смикодуб Олександр Тимофійович, якого у 2003 р. наказом Державної служби з охорони прав на сорти рослин призначено заступником начальника Миколаївського обласного держекспертцентру.

За часів керування Олександра Тимофійовича було збудовано зерновий

склад, критий тік, встановлено зерноочисний комплекс, оновлено машинно-тракторний парк, огорожено територію станції; вдалося збільшити кількість випробуваних сільськогосподарських культур і сортів, а також залучити молодих кваліфікованих агрономів та працівників. За вагомі досягнення та особистий внесок у формування національних сортових ресурсів Смикодуб О. Т. присвоєно звання «Почесний сортовипробувач України» та нагороджено трудовою відзнакою Міністерства аграрної політики України «Знак Пошани».

Від 2009 року на посаді начальника Миколаївського обласного держекспертцентру працював висококваліфікований фахівець у галузі сільськогосподарства Бузаджі Петро Панасович.

У підпорядкуванні сортовипробувальної мережі Миколаївщини було 1040,64 га землі, зокрема – 925,83 га

ріллі, з них у Держекспертцентрі – 203,4 га (в оренді – 50,5 га).

На полях сортодослідних станцій області щороку закладали для випробування понад 1000 сортів вітчизняної та іноземної селекції, згідно з науко-

во-дослідною програмою проводили сортовипробування до 50 сільськогосподарських культур. Для успішного виконання своїх завдань господарство мало належну матеріально-технічну базу. Для очищення насіння та доведення його до високих посівних кондицій працював комплекс зерноочишувальних ліній, було збудовано два зерносховища і критий тік.

Завдяки дотриманню агротехніки вирощування сільськогосподарських культур, системи внесення добрив та системи захисту від шкідників і хвороб спеціалісти сортодослідних станцій прикладали неабияких зусиль, щоб максимально реалізувати потенційні здатності нових сортів.

Так, вдалося досягти середньої урожайності озимої пшениці у дослідках 60,4 ц/га, а у виробничих посівах – 33,5 ц/га; зокрема, у 2010 р. найбільший врожай зібрано по сорту пшениці м'якої (озимої) Єдність – 73,3 ц/га. За

рівнем урожайності зернових культур у цьому ж році Миколаївський Держекспертцентр посів 5 місце серед 88 закладів експертизи України (середня врожайність зернових культур – 34,4 ц/га за середньої врожайності по сортомережі 24,0 ц/га).

Таких результатів досягнуто завдяки самовідданій праці начальника Держекспертцентру Бузаджі Петра Панасовича, заступника начальника з виробництва Смикодуба Олександра Тимофійовича, агронома Половинко Ольги Володимирівни, інженера-механіка Волошина Максима Сергійовича, завідувачки складом Мосійчук Алли Іванівни, водія Каратая Володимира Миколайовича та багатьох інших.

У 2012 р. Миколаївський обласний державний центр експертизи сортів рослин припинив свою діяльність.

*Петро Бузаджі
Ірина Коховська*

*Начальник Держекспертцентру
Бузаджі Петро Панасович
та заступник начальника
з виробництва
Смикодуб Олександр Тимофійович*

Приймання польових дослідів

*Кваліфікаційна експертиза сортів
тритикале ярого на ПІСП*

*Збирання пшениці м'якої
на дослідних ділянках*

Новоодеська державна сортодослідна станція

Державне сортовипробування сільськогосподарських культур у Новоодеському районі розпочалося у 1938 р., коли на базі колгоспу ім. Шевченка було створено сортовипробувальну дільницю, що займалася сортовипробуванням, відбором і районуванням найкращих сортів і гібридів зернових, зернобобових, баштанних, олійних, кормових культур. Першою завідувачкою було призначено агронома Щербак Поліну Павлівну. Під її керівництвом заклали базові принципи роботи сортодільниці такі працівники: агроном Пирог М. Л., бригадир Іпатенко П. Г., обліковець Зізда М. І.; робітники та робітничі: Зізда О. К., Бондар С. Г., Гамалій В. О., Пальчевська М. Н.,

Кокул М. Ю. Для обробітки ділянок сортовипробування з місцевого колгоспу було виділено по парі волів і коней. Висівали насіння кінною сівалкою.

У роки Другої світової війни сортодільниця припинила свою діяльність. Окупанти завдали великої шкоди господарському комплексу, відновлення роботи розпочалося у 1944 році. Перша післявоєнна сівалба виявилася надто тяжкою: землю обробляли лопатами, мотиками, у плуги впрягали корів. Вирощений урожай викошували вручну або ж збирали косарками.

У цей складний час сортодільницю очолив агроном Щербак Іван Євлампійович. З його ім'ям і невтом-

ною працю пов'язано майже 50 років подальшої діяльності й розвитку сортодільниці, яка досягла високих показників у впровадженні науково обґрунтованої безполіцевої системи обробітки ґрунту. За заслуги в розвитку сільського господарства Президія Верховної Ради УРСР у 1967 р. присвоїла Івану Євлампійовичу почесне звання «Заслужений агроном Української РСР». Він – автор двох книг і чисельних наукових публікацій, член Державної комісії із сортовипробування, член редколегії журналу «Хлібороб України». Поруч з Іваном Євлампійовичем працювала його соратниця – дружина Поліна Павлівна.

Новоодеська сортодільниця результативно працювала в посушливі 1946 і 1947 роки. Було вивчено й рекомендовано господарствам степового краю півдня України безполіцеву систему обробітки ґрунту, обґрунтовано її значення у боротьбі з вітровою і водною ерозіями, в нагромадженні та збереженні у верхньому шарі ґрунту вологи, поліпшенні структури й підвищенні родючості ґрунту.

Перші досліді на сортодільниці проведено у 1954 р. й отримано позитивні результати для подальшого підвищення врожаїв провідних у регіоні сільськогосподарських культур.

Для широкого вивчення у виробничих умовах безплужного обробітки ґрунту в умовах Південного Степу України та відбору перспективних сортів зернових культур сортодільницю

у 1961 р. було виділено в окреме господарство. У той період в СРСР із 1500 сортодільниць лише 25 мали статус самостійних господарств.

У 60-80-ті роки на сортодільниці результативно працювали: агрономи Стуканова Л. І. та Гуржій О. І.; старша робітниця Тимошенко К. О.; механізатори Бондар С. Г. і Ткаченко І. О.; охоронники Кукол П. Й., Зізда Д. С. та Тимошенко Л. К.; водії Пустовоїтенко П. П. і Голуб І. М.; робітники Махуля М. П., Семенов В. О. і Лях Т., завідувачка складом Турчанінова Л. І.

Результати діяльності колективу сортодільниці висвітлено в книгах Щербака І. Є. «Ґрунтозахисна система в південних районах» (1974 р.), «Ґрунтозахисна технологія вирощування зернових культур в південних районах» (1979 р.), «Ґрунтозахисне землеробство у степовій зоні України» (1985 р.), наукових журналах і багатьох статтях у засобах масової інформації.

Науковці сортодільниці нагромадили цінний досвід протиерозійної підготовки ґрунту під висівання озимих і ярих культур, що сприяло підвищенню врожайності. Поступово всі господарства району на своїх полях запровадили ґрунтозахисну технологію обробітки ґрунту.

У 1980-х роках сортодільниця отримала статус державної сортовипробувальної станції. У ті часи найбільшим був внесок у розвиток сортодільниці кваліфікованих працівників: агрономи Стуканова Л. І., Гуржій О. І. і Бондар К. О., інженери Турянська М. Д. та Бондар В. Д., механізатори Семенов В. О., Ткаченко І. О., Бондар В. С. і Бондар С. Г., робітники Драгомарецька Р. Ф., Шпак А. П., Притуляк В. А. та ін.

Із 1994 року колектив сортовипробувальної станції очолював Щербак Микола Іванович, який продовжив роботу свого батька.

Варто згадати й агрономів, які тоді працювали на станції: Мазур Надія Іванівна у 2005 р. отримала трудову відзнаку «Знак Пошани» від Міністерства аграрної політики України; Бондарець Наталя Олександрівна у 2011 р. нагороджена відзнакою «Почесний сортовипробувач» від Державної служби з охорони прав на сорти рослин за вагомий внесок у розвиток сортовипробування та охорони прав на сорти рослин. Велику увагу агрономи приділяли успішному вирішенню завдань з виявлення, розмноження і районування кращих сортів

зернових, зернобобових та олійних культур.

Також на станції працювали механізатори Демченко Сергій Дмитрович і Кобиліук Тарас Петрович, інженер-механік Семенов Валерій Борисович, робітничі Табакар Людмила Мефодіївна та Яворська Євгенія Іванівна. На базі Новоодеської сортовипробувальної станції тривалий час проводив досліді Одеський сільськогосподарський інститут, а його студенти проходили там виробничу практику і стажування.

У 2003 р. вона отримала статус державної сортодослідної станції. Того ж року директором сортодослідної станції призначено агронома Євграфова Віктора Анатолійовича. На станції проводили сортовипробування таких провідних сільськогосподарських культур, як кукурудза на зерно, соняшник, сорго, озима пшениця, озимий ячмінь.

Петро Бузаджі

Ветерани сортовипробування Миколаївщини

Ветерани сортовипробування Миколаївщини

Структура врожаю кукурудзи звичайної, 2003 р.

Жовтнева державна сортодослідна станція

Жовтневу плодово-ягідну держ-сортодільницю (з 1.07.1990 р. – Жовтневу державну сортовипробувальну станцію, а нині – Жовтневу державну сортодослідну станцію) створено у 1962 р. на базі радгоспу «Октябрьський» в селі Галициново Жовтневого району Миколаївської області.

Для ведення виробничої діяльності було виділено площу розміром 42 гектари. Земельний масив сортосаду знаходився у південному агрокліматичному районі Миколаївської області, який характеризується помірно жарким, дуже посушливим кліматом, де взимку температура може знижуватися до –20–25 °С, а влітку досягати +40 °С. Кількість опадів у середньому становить 410 мм, вони

випадають нерівномірно, найбільша їх кількість у зимово-весняні та осінні періоди.

Метою діяльності станції визначено випробування зерняткових плодкових культур – яблунь, груш на різних підщепах, а також ягідних – смородини, суниці. У ті часи було закладено: яблуні – 40 сортодослідів на вегетативних підщепах ММ2, ММ3, ММ4, ММ9; груші – 43 сортодосліди, суниці та смородини – відповідно по 13 сортодослідів. Із кожним роком прискорювалися темпи випробування нових перспективних сортів плодкових, ягідних культур і винограду.

Першим керівником сортодільниці у 1962 р. став Білий Михайло

Аврамович. З ним працювали агрономи Глибко Микола Андрійович та Самусев В'ячеслав Андрійович. За часів керівництва Білого М. А. розпочато закладання саду на карликових і напівкарликових підщепах, а у 1973 р. отримано перший промисловий урожай.

Вагомий внесок у становленні наукової діяльності та створенні матеріально-технічної бази сортодослідної станції належить її директорам – Сербіній Антоніні Никифорівні (1962–1976; 1976–1986), Савченку Петру Васильовичу (1986–1994) та Лінчуку Валерію Валентиновичу (1994–1996). За роки їхньої діяльності земельна площа сортодільниці збільшилася до 307,9 га, а з березня 1987 року сортодільниця мала вже власну інфраструктуру. Також на станції працювали: керівники – Клименко Світлана Василівна, Мелютін Вадим Іванович, Григоренко Ярослав Вікторович; робітники – Потапова Ганна Степанівна, Голота Олена Степанівна, Голота Микола Ярославович.

З 1 червня 1990 року на підставі наказу Державної комісії по випробуванню сільськогосподарських культур Жовтневу державну сортовипробувальну станцію було перетворено на Жовтневу державну сортодослідну станцію.

Землі Інгулецької сортодослідної станції перейшли в розпорядження Жовтневої сортодослідної станції. Сільгоспугіддя займали 366,23 га, з

них рілля – 323,23, багаторічні насадження – 38,83, пасовища – 4,17, ліси і чагарники – 16,89, заріблені ставки – 2,64, інші угіддя – 18,43 гектарів.

Зі збільшенням земельної площі станції почали інтенсивно закладати сортодосліди кісточкових і горіхоплідних: черешні – 66, персика – 73, абрикоси – 28, аличі – 18, сливи – 6, вишні – 16, ліщини – 12, грецького горіху – 5, кизилу – 2 сортодосліди.

Жовтнева державна сортовипробувальна станція з 2002 р. після утворення Державної служби з охорони прав на сорти рослин спеціалізувалася на дослідженнях колекцій сортів винограду – 65 сортодослідів (із них два сортодосліди ПСП і 63 сортодосліди ДКС); зеленних овочевих культур – 111 сортодослідів (із них ДКС – 39, ВОС – 5 та УООЗСР – 67).

За період діяльності станції побудовано адміністративний двопо-

верховий будинок, склад–зерносковище з підвальним приміщенням, критий ангар для сільськогосподарської техніки, критий тік і два накопичувачі води, склад для зберігання

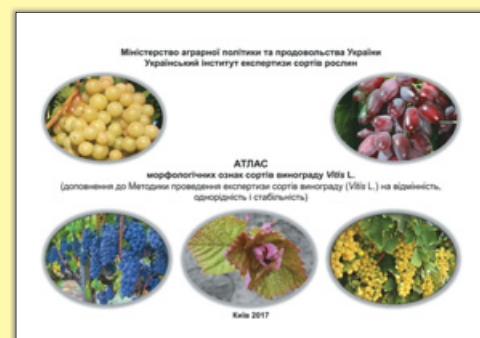
мінеральних добрив. Також сортодослідна станція придбала садовий обприскувач ОС-600, польовий обприскувач ОП-600, розкидач мінеральних добрив МВД-500.

У 2012 р. Жовтнева державна сортовипробувальна станція припинила свою діяльність у складі Миколаївського обласного державного центру експертизи сортів рослин (філії УІЕСР).

Петро Бузаджі

Експертиза винограду на ВОС-тест

Дегустація ягід, 1997 р.

Експертиза салату посівного на ВОС

Первомайська державна сортодослідна станція

На виконання Постанови Ради Міністрів УРСР, прийнятої у 1936 р., в республіці створено розгалужену мережу сортовипробування ділянок із вивчення сортів зернових, технічних, кормових, овочевих та плодово-ягідних культур, а також тутового шовкопряда. У Первомайському районі Миколаївської області створено три сортодільниці – Первомайську зернову на базі колгоспу «1 Травня», Первомайську овочеву на базі колгоспу «Партизанська іскра» та Первомайську шовковичну на самостійній основі.

На Первомайську зернову сортодільницю, створену в 1937 р., покладалося завдання щодо випробування зернових та кормових культур, з технічних – соняшника однорічного.

У 1955 р. після завершення будівництва Первомайського цукрового заводу і з початком його роботи план випробувань доповнили культурою цукровий буряк. У період окупації діяльність сортодільниці не було припинено, втім набір сортів відчутно зменшився. Завідував сортодільницею Савчук І. О. З 1945-го по 1973 р. начальником сортодільниці був Коротун Іван Прокопович. За часів його роботи сортодільниці у 1964 р. було виділено 250 га, зокрема 213 га ріллі.

Протягом 1973–1999 рр. очолював роботу сортодільниці Запорожець Анатолій Іванович. У цей період (1985 р.) її було перейменовано на Первомайську сортовипробувальну станцію. Протягом свого існування вона неодноразово ставала учасником ВДНГ СРСР та була нагороджена медалями. Первомайську сортодослідну станцію, що розташо-

Проведення ділянкового (грунтового) та лабораторного сортового контролю

вана на півночі Миколаївської області, на відстані 180 км від обласного центру, створено у 1992 р. після реорганізації сортодільниці, заснованої 1937 року.

З 1999-го по 2016 р. директором сортостанції працював Шевченко Валентин Вікторович. За вміле керівництво та вагомі здобутки у професійній діяльності йому присвоєно звання «Почесний сортовипробувач України», нагороджено грамотами Міністерства аграрної політики та продовольства України. Щорічно на Первомайській ДСДС проводили 1,5–2,0 тис. умовних сортодослідів, що дало змогу сформувати надійні сортові ресурси, добирати сорти з високим генетичним потенціалом, належними адаптивними властивостями й іншими господарсько-цінними ознаками, здатними формувати високу врожайність, забезпечувати населення продовольчою продукцією, тваринництвом – кормами, а переробну промисловість – сировиною. Протягом 2010–2011 рр. випробувано

150 сортів м'якої пшениці (озимої), 50 сортів ячменю ярого, 15 сортів пшениці м'якої (ярої) та 10 сортів пшениці твердої (ярої), 60 сортів сої культурної. У користуванні станція мала 229,87 га землі, з них – 221,25 га сільськогосподарських угідь. За підсумками господарсько-фінансової та науково-дослідної діяльності Первомайську ДСДС визнано однією з кращих у системі Державної служби з охорони прав на сорти рослин. На її базі проводилися всеукраїнські, обласні та районні науково-практичні конференції, семінари, наради, тренінги з питань сортової політики, добору сортів, охорони прав на сорти рослин, велася робота зі зміцнення матеріально-технічної бази й оновлення парку сільськогосподарської техніки. Зокрема, останніми роками побудовано складські приміщення для зберігання сільськогосподарської продукції, газифіковано територію виробничої бази станції тощо.

Петро Бузджі

*Здобутки
Первомайської
сортодільниці
в 50-ті роки*

*Експертиза
сої культурної
на ПСП*

*Учасники об'їзду сортостанції
оглядають конкурсне випробування
яблуні на низькорослих підцепах*

Одеська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Територія Одеської області дуже витягнута з півдня на північ. Клімат у різних її частинах неоднаковий, чим далі на південь, тим тепліше й менше опадів, простежується і неоднорідність ґрунтів. За ґрунтово-кліматичними умовами область поділяється на п'ять зон: перша зона – Лісостеп (Балтська сортовипробувальна станція); друга зона – Центральний Степ (Березівська сортовипробувальна станція); третя зона – Південний Степ (Біляївська сортовипробувальна станція); четверта зона – Чорноморсько-Дністровський степ; п'ята зона – Придунайський каштановий степ (Кілійська та Ізмаїльська сортовипробувальні станції).

В Одеській області діяла низка сортодільниць і станцій, які за скороченням припинили працювати: Любашівська, Одеська, Котовська плодова, Овідіопольська овочева, Болградська плодовоградна, Бородинська станція універсального типу (овочі, зернові, кормові, виноград).

До 2003 р. Держсортмережа Одеської області об'єднувала п'ять сортовипробувальних станцій і дві сортодільниці, які працювали на базі колгоспів. Заснована першою в сортомережі у 1932 р. Березівська держсортдільниця № 887 при орденоносній машинно-тракторній станції ім. Т. Г. Шевченка, на власному балансі. Пізніше, в 1937 р., утворено Балтську (Південну), потім Саратовську і Кілійську (1948), Ізмаїльську (1945), Біляївську (1949) сортодільниці. На той час територіально регіон об'єднував Ізмаїльську та Одеську області.

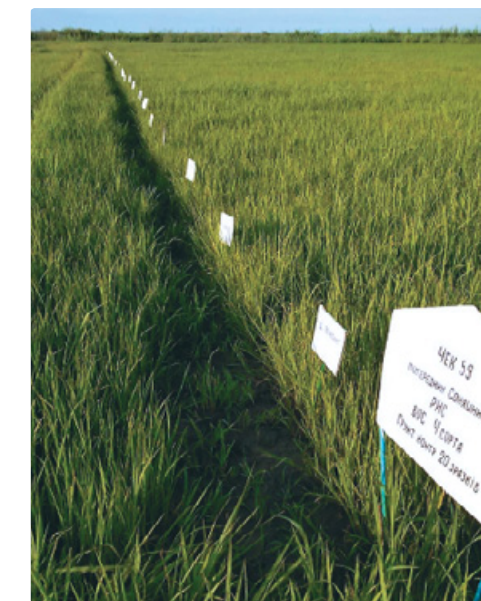
У перші довоєнні та післявоєнні роки ця державна сортомережа випробувала лише сорти провідних сільськогосподарських культур, зокрема: зернових, зернобобових, технічних і деяких кормових. Пізніше в державне випробування почали над-

ходити сорти і гібриди всіх вирощуваних рослин, включаючи овочеві та плодово-ягідні.

Біляївська сортодільна станція розташовувалась у с. Великий Дальник Біляївського району Одеської області. Очолював сортостанцію Левінгард Василь Ілліч. На її території у 1988 р. були побудовані склади імпортного насіння, в яких проводили фумігацію, зберігання та розсилали насіння по всіх сортодільних станціях СРСР.

У 2003 р. станцію було приєднано до Одеського обласного державного центру експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин.

Контроль за виконанням програми польових досліджень проводила Інспектура Державної комісії по випробуванню та охороні сортів рослин по Одеській області (далі – Інспектура), яку в 1947–1983 рр. очолював Ісаров Юрій Терентійович, 1983–1994 – Бондаренко Василь Антонович, 1995–

1996 – Затолочний Володимир Семенович, Білецький Анатолій Іванович (1996–2009) і Цапенко Василь Михайлович (2009–2012) очолювали Одеський ОДЦЕСР, підпорядкований Державній службі з охорони прав на сорти рослин. Агрономами-інспекторами працювали: Караєва Наталя Романівна, Самборський Петро Петрович, Гончарук Валентина Володимирівна – у подальшому головний агроном Держекспертцентру, пізніше – начальник Інспекції з охорони прав на сорти рослин в Одеській області, нині заступник директора з наукової роботи. Беркуца Іван Ілліч довгий час був головним бухгалтером. З 1994 р. фінансову частину очолила Карапіра Тетяна Іванівна.

Усі сорти різних сільськогосподарських культур, пропонувані Інспектурою до районування, успішно впроваджувалися у виробництво. Прикладом був високопластичний сорт озимої м'якої пшениці Одеська 51, за створення якого автор, селекціонер – академік Долгушин Донат Олександрович, був удостоєний Державної премії УРСР у галузі науки і техніки.

Вперше районований у 1969 р. в Одеській області, швидко поширився

в інших регіонах країни і за площею висівання протягом 20 років займав серед озимих пшениць перше місце в Україні.

При Інспектурі Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Одеській області працювала Одеська хіміко-технологічна лабораторія (завідувачка – Задніпряна Лідія Антонівна), яка надавала оцінку випробувальним сортам. Щорічно лабораторія проводила 2500–2800 хімічних і 300–350 технічних аналізів, консервування плодівих та овочевих культур в обсязі 250–300 сортів, мікрівиноробство в кількості 40–50 сортів. На виконання наказів Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19 квітня 2012 року № 210 «Про реорганізацію державних центрів експертизи сортів рослин з державними інспекціями з

Цапенко Василь Михайлович народився 1951 року, вищу освіту здобув у Одеському сільськогосподарському інституті за спеціальністю «Агрономія». Кандидат сільськогосподарських наук. З 2009 р. очолював Одеський обласний державний центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин (Одеська філія УІЕСР). Автор 22 наукових праць.

Відбір зразків ґрунту для аналізу

Коткування посіву

Відбір монолітів озимих зернових культур

Ветеран сортовипробування, головний агроном Одеського ОДЦЕСР Гончарук Валентина Володимирівна

охорони прав на сорти рослин» та від 30 грудня 2011 року № 807 «Про реорганізацію державних сортодослідних станцій» змінено структуру Одеського обласного державного центру експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин.

Реорганізовані Південна, Березівська, Ізмаїльська, Кілійська, Рисосіюча державні сортодослідні станції

приєднані до Державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу».

20 серпня 2012 року створено Одеську філію Українського інституту експертизи сортів рослин. Вона розташована в с. Новоселівка Роздільнянського району. 29 жовтня 2020 року за нею зареєстровано право власності на земельну ділянку площею 110,33 га. У червні 2022 р. до філії приєднано

землі Кілійської сортодослідної станції площею 50,8 га орної землі для проведення сортовипробування.

З 2021 року провадиться експертиза сортів рослин на ПСП і по теперішній час по озимих, ярих, технічних і кормових культурах. Очолює Одеську філію УІЕСР кандидат сільськогосподарських наук Цапенко Василь Михайлович.

Василь Цапенко
Тетяна Хоменко

Південна державна сортодослідна станція

Балтська державна сортовипробувальна дільниця була створена в 1937 р. при колгоспі ім. Сталіна Балтського району в с. Мирони на території Молдавської АРСР. Вона займалася сортовипробуванням зернових культур і обслуговувала Балтський та Піщанський адміністративні райони. Після закінчення Другої світової війни Балтський район підпорядкували Одеській області УРСР. Відповідно Балтська державна сортовипробу-

вальна дільниця вже знаходилася на території України.

У 1988 р. цю сортовипробувальну дільницю було реорганізовано в Балтську державну сортовипробувальну станцію на базі колгоспу ім. Гагаріна, с. Мирони. Їй було виділено 2460 га ріллі. Знаходилась на північ від м. Одеси на відстані 230 км, на захід від м. Балта – 4 км і за 10 км від залізничної станції під назвою Балта.

Сортовипробувальна станція обслуговувала райони північної та північно-західної частини Одеської області. Її керівники: Паньчина Петро Кондратович (1937–1946), Лівіцький Григорій Федорович (1946–1960), Станкевич Микола Миколайович (1961–1978), Розуменко Федір Максимович (1978–1989), Затолочний В. С. (1989–1995), Драганюк А. М. (1995–2003), Бужилов О. Ф. (2003–2011), Вакарчук О. С. (2011–2012), завідувачка

Південної СДС Біла С. М. (з 05.09.2012 р.); завідувач Південної лабораторії Нечай Сергій Михайлович (з 01.04.2013 р.).

Спеціалісти: агрономи 1-ї категорії – Щербина В. В., Бужилов О. Ф.; агрономи 2-ї категорії – Драганюк А. М., Лютий А. І., Вознюк Л. П., Кокоць С. Т.; головний бухгалтер – Вознюк В. Я.; касир – Лиса Г. Т.

Колектив станції займався випробуванням сортів групи зерно-

вих, кормових, технічних, овочевих культур.

З 1989-го по 1995 р. – директор Затолочний В. С., спеціалісти: завідувач сортодільницею – Драганюк А. М., агрономи 1-ї категорії – Щербина В. В., Бужилов О. Ф., агрономи 2-ї категорії – Вакарчук О. С., Лютий А. І., Вознюк Л. П., Безуглий М. Я., головний бухгалтер – Вознюк В. Я., касир – Лиса Г. Т. Колектив займався сортовипробуванням сортів тих же 20 культур: зернові озимі та ярі – 10, технічні – 3, кормові – 3, овочеві – 5.

У 1996 р. Балтську державну сортовипробувальну станцію реорганізовано шляхом створення на її базі двох державних підприємств: Південну державну сортовипробувальну станцію на площі 220 га з наданням їй права юридичної особи та Державне сільськогосподарське підприємство «Балтське» на площі 2240 га на підставі наказу Міністерства сільського господарства і продовольства України № 28 від 01.02.1996 р.

З 1995-го по 2003 р. – директор станції Драганюк А. М. (1995 – 2003), спеціалісти: головний агроном – Бужилов О. Ф., агроном 1-ї категорії – Безуглий М. Я., агрономи 2-ї категорії – Лютий А. І., Вакарчук О. С., Вознюк Л. П.; головний бухгалтер – Вознюк В. Я., касир – Юраш Л. Є. Колектив станції займався сортовипробуванням зернових озимих та ярих (10), технічних (3), овочевих (4) культур.

На підставі наказу від 25.12.2002 № 64-ОД Державної служби з охорони прав на сорти рослин Південну державну сортовипробувальну станцію шляхом реорганізації підпорядковано Одеському держекспертцентру та змінено її назву на Південну державну сортодослідну станцію. Вона

розташована на північний захід від с. Мирони на одному із водорозділів на плосковершинній поверхні з пологіми схилами.

Північна частина дільниці із слабким похилом на північний схід, а південна – на південний схід і південний захід. Клімат на території станції помірно континентальний. Кліматичні умови сприяють вирощуванню районуваних сільськогосподарських культур і проведенню їх випробування. Ґрунти переважно чорноземні типові та чорноземи сильно реградовані слабо змиті важкосуглинковані і легкоглинисті.

Керівний склад станції – директори: Затолочний В. С. (1989–1995), Бужилов О. Ф. (2003–2011). Спеціалісти: головний агроном – Вакарчук О. С., агроном 1-ї категорії – Драганюк А. М., агроном 2-ї категорії – Вознюк Л. П., головний бухгалтер – Біла С. М., касир – Марцева В. М. Колектив займався післяреєстраційним сортовивченням таких сільськогосподарських культур: озима пшениця, жито посівне, тритикале, ячмінь звичайний озимий; сортовипробуванням на придатність сорту до поширення: кукурудза на зерно, пшениця яра, ріпак ярий та озимий.

У 2011–2012 рр. виконував обов'язки директора Вакарчук О. С.

У вересні 2012 р. Південну державну сортодослідну станцію реорганізовано в Південну сортодослідну станцію Одеської філії Державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу», без права юридичної особи на підставі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України № 807 від 30.12.2011).

Василь Цапенко

Директор Південної ДСДС
Бужилов О. Ф., 2011 р.

Підготовка ґрунту,
1939 р.

Збирання
врожаю
на дослідних
ділянках
Південної
ДСДС

Кілійська сортодослідна станція

Кілійська сортодільниця заснована у 1948 р. у м. Кілія на базі колишнього колгоспу ім. Молотова. Тривалий час сортодільницею завідував Бобока Микола Лукич (до 1981 р.), потім її очолила Печак Софія Мартинівна, а у 1984 р. завідувачем призначений Байбіков Галі Харисович, який працює на цій посаді й дотепер.

У 1992 р. створено Кілійську державну сортодослідну станцію як структурну одиницю Одеського обласного державного центру експертизи сортів рослин. Сортостанція розміщена на півдні Одеської області в зоні ризикованого землеробства Південного Степу України.

У складі ґрунтів переважають чорноземи південні, перехідні в темно-

каштанові, слабо гумусні, важко суглинкові на льосі. Механічний склад важко суглинковий з переходом у суглинки.

Кілійська сортодослідна станція займалася випробуванням нових і перспективних сортів зернових, зернобобових, технічних, кормових культур. За роки роботи станції її працівники проводили різноманітні дослідження більшості польових культур, насамперед конкурсне сортодослідження таких культур, як соняшник, соя, нут, сорго зернове та цукрове. Окрім того, станція займалася розмноженням і впровадженням у виробництво нових перспективних сортів репродукційного насіння озимих пшениці та ячменю. Вивчали сор-

тові господарсько-цінні ознаки: урожайність, ураження та пошкодження шкідниками і хворобами, стійкість до погодних умов, строки достигання сільськогосподарських культур.

Василь Цапенко

Гуцу Агафія Андріївна серед учасників наради щодо випробування пшениці озимої, Кілійська СДС, 2003 р.

Конкурсне випробування пшениці озимої, 2004 р.

Рисосіюча державна сортодослідна станція

Рисосіючу державну сортодослідну станцію створено наказом Міністерства аграрної політики України № 657 від 18.10.2010 р. на базі майна Окремого підрозділу Кілійської державної сортодослідної станції рисосійного господарства «Кілійське».

Відповідно цей підрозділ, підпорядкований Мінагрополітики, свого часу було створено наказом цього Міністерства за № 254 від 5 травня 2005 р. на базі колишньої Дослідної станції рису Української академії аграрних наук.

Зрошувана ділянка господарства знаходиться на західній околиці м. Кілія, розташована на лівобережній заплаві річки Дунай у Кілійсько-Маяк-

ських плавнях, має загальну площу 1300 га.

Раніше плавні постійно заливало водами Дунаю, тому цю територію не використовували в сільськогосподарському виробництві.

Після будівництва у 50-х рр. дамби від м. Кілія до каналу «Кофа» територію було захищено від затоплення і стало можливим використовувати її для вирощування рису. Площа зрошуваної ділянки Рисдержстанції ретельно спланована і поділена на карти (рисові чеки), всього – 28 шт. Площі карт – від 2,15 до 8,59 гектара. Водний режим господарства залежить від послідовності всіх фенологічних фаз розвитку рису.

Поливні норми для кожної фенологічної фази збалансовані: об'єм води, що надходить на площу, дорівнює об'єму води, яку витрачають з площі у кожному поливному періоді.

Черговість поливу залежить від черговості висіву рису. Технологія рисосіяння передбачає затоплення рисових зрошувальних чеків після висіву культури (1–10 травня). Перший період затоплення триває 3–4 дні, після чого вода з чеків скидається в колекторну мережу.

Після вегетації рослин рису роблять друге і третє затоплення, дотримуючись агрономічних правил рисосіяння та графіків затоплення чеків.

На дослідних полях у рисових чеках проводили кваліфікаційну експертизу на ВОС, ДКС і Post control сортів рису посівного. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 807 від 30 грудня 2011 р. Рисдержсортостанцію реорганізовано в Риссортостанцію Одеського філіалу Державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу».

Директором окремого підрозділу Кілійської державної станції Рисосіюче господарство «Кілійське» наказом № 254 від 05.05.2005 було призначено Дрібнохода Сергія Петровича, який очолював його до 2012 року.

Василь Цапенко

Кутила Людмила Павлівна інформує про післяреєстраційне вивчення сортів пшениці озимої, Кілійська СДС, 2003 р.

Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту

Березівська державна сортодослідна станція

Роботу Березівської держсортодільниці № 887 було організовано в с. Шевченкове на власній виробничій базі (1932 р.). Шевченківська МТС, при якій створено сортодільницю, була першою і найстарішою в СРСР. Діяльність сортодільниці поширювалась на всю Одеську область з двома адміністративними районами – Березівським і Васелинівським.

Хронологічний перелік директорів Березівської СДС Одеської філії

1	Назаренко Кирило Спиридонович	1932–1955
2	Горбатюк Петро Володимирович	1955–1971
3	Ільницький Костянтин Львович	1971–1986
4	Курник Василь Федорович	1986–1977
5	Бурдейний Олег Анатолійович	1997–2004
6	Павліченко Сергій Олександрович	2004–2012
7	Ніколенко Тетяна Олександрівна	2012–2013
<i>Завідувачі фітодільниці</i>		
1	Ільницький Лев Вакулович	1938–1972
2	Клішин Анатолій Іванович	1972–1975
3	Гриценко Валентина Панасівна	1975–2012

З весни 1938 р. при сортодільниці було організовано фітопатологічну дільницю обласного значення, яка проводила випробування сортів зернових культур на фоні штучного зараження різними хворобами.

На базі Березівської держсортодільниці займалися фітопатологічною оцінкою стійкості сортів до хвороб зернових культур та оцінкою ентостійкості сортів. На фітодільниці проводили оцінку стійкості сортів до хвороб зернових культур: озимої пшениці – до твердої сажки, бурої та стеблової іржі; озимого ячменю – до летючої, чорної, кам'яної сажки; ярої пшениці та ярого тритикале – до твердої сажки, а також реакції вівса на природні умови.

На Березівську станцію Державною службою з охорони прав на сорти рослин було покладено виконання Програм польових досліджень кваліфікаційної експертизи сортів рослин озимих культур – пшениці

озимої м'якої та твердої, озимого ячменю, проведення фітодослідів озимого типу; Програми польових досліджень кваліфікаційної експертизи сортів рослин ярого типу – соняшнику, гречки, проса, фітодосліди ярого типу, тип експертизи – придатність сорту до поширення.

Березівська сортостанція була розміщена на відстані 90 км на північ від м. Одеси в центральній частині Березівського району області. Від районного центру – м. Березівка, відстань до сортостанції 15 км і 8 км до залізничної станції Раухівка, з якими її з'єднують шосейні дороги. Від автотраси Київ–Одеса – 60 км. Загальна площа землі – 406,96 га, ріллі – 361,46 гектара.

Василь Цапенко

Ізмаїльська державна сортодослідна станція

Ізмаїльську державну сортодослідну станцію, як Суворівську державну сортодільницю, було організовано в 1945 р. на власній базі у с. Утконосівка (попередня назва – Ердєк-Бурно) Суворівського району Ізмаїльської області. Розташовувалась на відстані 20 км на північний схід від м. Ізмаїл. Найближча залізнична станція – Ташбунар (до якої 3 км).

Земельна площа сортостанції територіально розміщена на плато озера Катлабух, на ґрунтах проміжного типу між каштановими й південними чорноземами. Рельєф дільниці відносно рівний, з південно-західним ухилом. Мікрорельєф дещо нерівний, що пов'язано з використанням цих земель одноосібно селянами.

До району обслуговування Суворівської сортодільниці входили Ренійський, Ізмаїльський, Болградський (південна частина), Суворівський та Кілійський адміністративні райони.

Зважаючи на те, що у районах обслуговування овочівництво було розвинене, з початком зрошення почали вводити овоче-баштанні культури, картоплю й кореневі коренеплоди.

У 1956 р. Суворівська держсортодільниця перейшла на базу колгоспу «Шлях до комунізму» площею 120 га, з них – 100 га ріллі, а з часом перейшла 1 січня 1975 р. на власну базу.

З проведенням у 1953 р. територіально-адміністративної реорганізації Ізмаїльську область було скасовано, а Ізмаїл перетворено в районний центр.

У 1959 р. Суворівську держсортодільницю перейменовано на Ізмаїльську.

За час роботи сортодільниці, а згодом – станції, проводили конкурсні й виробничі випробування та післяреєстраційне вивчення понад 70 культур: зернових озимих та ярих на зерно, зелений корм та силос, зернобобових, олійних та технічних, картоплі й овоче-баштанних, багаторічних злакових і бобових трав на зелений корм, сіно та насіння, однорічних трав теж на зелений корм, сіно та насіння, кореневі коренеплоди. Останні роки проводили випробування кукурудзи на ПСП.

У 1987 р. сортодільниці додатково виділено 237 га і створено Ізмаїльську державну сортовипробувальну станцію загальною площею 357 га, з них – 317,3 га ріллі. На час створення станції 269 га зрошували.

У зв'язку з реорганізацією системи у 2002 р. станцію перейменовано на Ізмаїльську державну сортодослідну станцію, а в 2012 р. вона стала Ізмаїльською лабораторією. Керівники станції: Лисак (1945–1947); Славів Олександр Георгійович (1947–1955); Белявський Василь Григорович (1955–1958); Дзюба Олександр Петрович (1958–1960); Славів Олександр Георгійович (1960–1961); Масляной Микола Андрійович (1962–1982); Кіру Олександр Іванович (1982–2002); Нивня Іван Михайлович (2002–2006); Станчу Андрій Іванович (2006–2012); Кіру Іван Іванович (з 2012 р. до припинення діяльності у сфері охорони прав на сорти рослин).

Василь Цапенко

Директор Березівської ДСДС
Павліченко Сергій Олександрович

Завідувач сортодільниці
Назаренко Кирило Спиридонович
і практикантка
проводять фенологічні
спостереження соняшнику

Директор Ізмаїльської ДСДС
Станчу Андрій Іванович

Сівба пшениці озимої
на Ізмаїльській ДСДС, 2003 р.

Полтавська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Історія випробування сортів рослин на Полтавщині розпочинається з Полтавського дослідного поля, де понад 100 років тому вперше закладено, а в 1886 р. одержано результати випробування сортів пшениці м'якої озимого та ярого типу розвитку та жита озимого. У ті часи в Полтавській губернії основний хліб давала не озима, а яра пшениця. У селянських і поміщицьких господарствах висівали 32% ярої пшениці, 32% озимого жита і лише 9% озимої пшениці. Переважали сорти місцевої селекції.

Державне сортовипробування на Полтавщині веде відлік від 1923 року, коли в Наркомземі УРСР у м. Харкові було утворено Спільку з насінництва. З урахуванням ґрунтово-кліматичних умов у Полтавській області було створено 13 сортодільниць, а саме Кременчуцьку овочеву на зрошенні, Пирятинську, Карлівську зернову, Хорольську зернову, Миргородську зернову, Семенівську зернову, Диканську зернову, Козельщинську зернову, Глобинську зернову, Полтавську овочеву, Машівську, Решетилівську плодово-ягідну, Лохвицьку.

ПОЛТАВСЬКА Інспектура Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур організована на підставі постанови Ради Народних Комісарів СРСР від 29 червня 1937 р. «О мерах по улучшению семян зерновых культур». До складу Інспектури входило 16 зернових сортовипробувальних дільниць, які працювали в чотирьох ґрунтово-кліматичних зонах області.

За період до 1953 року було організовано Інспектуру зернових, олійних культур і трав із підпорядкуванням Державній комісії при Міністерстві сільського господарства і заготівель СРСР, якій було підпорядковано 20 державних сортовипробувальних дільниць.

Станом на 1 січня 1955 р. залишилось 14, з них 8 – зернових: Пирятинська, Лохвицька, Миргородська, Диканська, Хорольська, Новосанжарська, Семенівська, Козельщинська; 3 овочевих: Полтавська, Кременчуцька і Семенівська; 2 бурякових: Пісківська і Шевченківська та 1 – по тутовому шовкопряду – Миргородська. З 1965 року до складу інспектури ввійшли 2 плодово-ягідні сортодільниці – Решетилівська і Лохвицька. У 1955 р. на основі постанови Ради Міністрів СРСР від 11 серпня 1955 р. № 1440 «О структуре и штатах Министерства сельского хозяйства СРСР» вищезгадану Інспектуру перейменовано в Інспектуру Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Полтавській області у віданні Державної комісії при Міністерстві сільського господарства СРСР. Усі сортодільниці працювали на виробничій базі колгоспів і радгоспів, на території яких були розташовані. Поступово частину сор-

тодільниць реорганізували: 1978 р. – Пісківську, 1985-й – Пирятинську, 1987-й – Хорольську і Лохвицьку плодово-ягідні, 1990-й – Лохвицьку зернову, 1993-й – Диканську і Козельщин-

ську, а Миргородську, що займалася тутовим шовкопрядом, передано в 1993 р. Харківській області. У 1996 р. реорганізовано Полтавську овочеву, в 1998-му – Полтавську ентомологічну та фітопатологічну дільницю. За рахунок Семенівської і Кременчуцької сортодільниць була створена Глобинська держсортостанція (1990 р). У 1990 р. на засіданні обласної Ради по сортовому районуванню прийнято рішення про зміну ґрунтово-кліматичних зон області. Замість 4-х зон виділили 2 зони. Лісостепова – в складі районів: Пирятинський, Чорнухинський, Лохвицький, Гадяцький, Гребінківський, Оржицький, Лубенський, Хорольський, Миргородський, Великобагачанський, Шишацький, Зіньківський, Диканський, Котелевський, Чутівський. Перехідна південна – в складі районів: Семенівський, Глобинський, Кременчуцький, Козельщинський, Решетилівський, Полтавський, Новосанжарський, Кобеляцький, Машівський, Карлівський.

Мединець Василь Дмитрович (1924–2014) фахівець у галузях сортовипробування та екології рослин. Доктор сільськогосподарських наук. У 1998 р. було створено Республіканську наукову лабораторію сортової екології зимуючих рослин. Очолив її доктор сільськогосподарських наук Мединець Василь Дмитрович, який все своє життя присвятив сортодослідженню. У 1962 р. він очолив Полтавську інспектуру з сортовипробування і до останніх років був її керівником. Мединцем В. Д. вперше було відкрито природне явище впливу часу

відновлення весняної вегетації рослин, що зимують, на їхню подальшу життєдіяльність, витривалість і продуктивність. Це явище в агрономічній науці називається «екологічний ефект ЧВВВ». Василь Дмитрович був у когорті вчених, які вперше сформулювали поняття про інтенсивні сорти та їх ознаки. Запропонував технологію диференційного догляду озимих культур, яку застосовують в Україні з 1983 р. Під керівництвом В. Д. Мединця в Полтавській області було створено 5 сортодослідних станцій на власному балансі та наукову лабораторію сортової екології.

Різноманіття
Полтавського
дендрарію

У 1976 році на території Машівської сортодільниці закладено єдиний по Держсортмережі дендрарій, який налічував 485 видів декоративних культур, був і залишається заповідною зоною.

У 50-х роках минулого століття досліджено зміну у співвідношенні між масами вегетативних і генеративних органів сортових зернових культур та виявлено певні закономірності. Зокрема, встановлено, що вихід зерна від урожаю наземної сухої маси є надійним показником інтенсивності сорту.

За період з 1960-го до 1998 р. спеціалісти інспектури Держкомісії по Полтавській області провели низку ініціативних польових і лабораторних досліджень, поповнили методику проведення сортовипробувань новими способами, методами, технологіями, більшість яких схвалено Держкомісією України по сортовипробуванню сільськогосподарських культур. Пленум Держкомісії 1962 р. прийняв пропозицію Полтавської інспектури про включення до методики вимоги визначення виходу зерна у зернових культур.

Однією з найважливіших є методика випробувань сортів озимої пшениці при інтенсивній технології вироб-

ництва зерна. У 1986 р. було запропоновано дві методичні розробки відділу методики Держкомісії (Роговський) і Полтавської інспектури (Мединець). Схвалено Полтавський варіант, який був складовою частиною «Методики Держсортвипробування» 1989 року. Полтавською інспектурою опрацьовано експрес-метод оцінки сортів озимих культур для оцінки зимостійкості, особливо в роки з м'якими зимами. Метод прийнято Пленумом Держкомісії (1972 р.) і опубліковано в Методиці під назвою «Полтавський».

При аналізі даних сортовипробування сортів на Полтавській обласній дослідній станції з 1996 року (з 1977 р. старшим лаборантом працював Мірошніченко Іван Васильович) та його продовження на Диканській сортодільниці (директор Ярош Людмила Яківна) встановлено, що кожен новий сорт на зміну вже вирощуваному в процесі сортозміни відзначався тим, що в нього підвищувався поріг

депресії виходу зерна при високому нагромадженні біомаси зерна.

Цим висновком скористалися селекціонери, що й натеper є основним напрямком селекції сортів озимої пшениці та інших зернових культур і вимогою з боку сортовипробувачів до селекціонерів. Також полтавцями розроблено метод оцінки посухостійкості сортів зернових культур, який до методики не увійшов, але опублікований у «Методичному бюлетені Держкомісії № 5 1959 р.».

У 1963 р. виконано методичну розробку з оцінки скоростиглості гібридів кукурудзи, як доповнення до відомої кореляції між скоростиглістю та числом листків на рослині. Уведено нову ознаку скоростиглості сортів – число обгорток на качані кукурудзи. Отже, для оцінки належності гібрида до групи стиглості доведено доцільність поєднувати ці два показники.

Історія запровадження сівозмін на Полтавщині свідчить, що впродовж ХХ ст. урожайність озимої пшениці по практично незмінному попередникові – чорному пару, підвищилася з 17 до 56 ц/га, що в основному забезпечили селекційні сорти. Полтавська інспектура протягом тривалого часу працювала над вивченням сортової агротехніки низки культур. Дослідники спостерігали за реакцією сортів озимої пшениці, ячменю, вівса, проса, гречки на попередники, строки сівби і норми висіву, а сортів кукурудзи, соняшнику, цукрових буряків – на густоту насадження.

Ветерани сортовипробування на Полтавщині, які віддали цій справі багато років трудового життя: Тихонов Олексій Михайлович (1930–1985), Хоменко Ілля Михайлович (1944–1969), Чернявський Григорій Михайлович (1932–1961), Шевченко Олександр

Якович (1944–1991), Стадник Іван Миколайович (1937–1976), Бурлига Лаврентій Семенович (1944–1970), Кошевенко Тамара Миколаївна (1938–1973), Федоренко Іван Петрович (1947–1963), Шеренговий Петро Захарович (1953–1984), Кивенко Уляна Дмитрівна (1953–1973), Максименко Іван Якович (1952–1991), Зінов'єв Сергій Іванович (1953–1974), Ярош Людмила Яківна (1954–1993), Булах Микола Андрійович (1964–1993).

У 2002 році з утворенням Державної служби з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин створено Полтавський ОДЦЕСР на базі Інспектури з сортовипробування в Полтавській області. А в 2011 році Полтавський ОДЦЕСР стає філією УІЕСР, яка здійснює науково-технічну експертизу сортів рослин на ВОС/ПСР і Post control.

Полтавщина шанує за високі досягнення в роботі Мірошніченка Івана Васильовича – директора Полтавської

сортодослідної станції; завідувачів Машівської сортодільниці – Кондратенка Михайла Івановича та Голуба Анатолія Гавриловича (кандидат с.-г. наук), Карлівської – Дзеркалія Зіновія Арсентійовича, Решетилівської – Осінського Григорія Івановича і Каневську Любов Петрівну.

Полтавський обласний державний центр експертизи сортів рослин створений у 2003 р. на базі реорганізованих обласної інспектури Держкомісії та Машівської державної сортовипробувальної станції і підпорядкований Державній службі з охорони прав на сорти рослин. Станом на 2019 р. система сортовипробування Полтавщини налічувала 5 дільниць: Машівську, Миргородську, Решетилівську, Градизьку, Карлівську. На даний час працюють 3 відділи Полтавської філії УІЕСР – Градизький, Карлівський, Решетилівський. З 2021 р. Позняк Сергій Миколайович є директором Полтавської філії УІЕСР і докладає багато зусиль для піднесення

Лутченко Микола Костянтинівич (1956–2020)

Народився в селі Степанівка Полтавського району Полтавської області. Освіта вища. Диплом вченого агронома здобув, навчаючись впродовж 1980–1985 рр. на агрономічному факультеті Полтавського сільськогосподарського інституту.

У системі державного сортовипробування Микола Костянтинівич почав працювати з 2005 р. на посаді начальника інспекції з охорони прав на сорти рослин у Полтавському ОДЦЕСР.

Протягом 2009–2020 рр. очолював Обласний державний центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією в Полтавській області – Полтавська філія УІЕСР. Як директор він сформував інфраструктуру сортодослідних станцій Полтавської філії для проведення науково-технічної експертизи сортів рослин та забезпечив оформлення земельних ділянок на баланс УІЕСР (Полтавська ДСДС, Решетилівська ДСДС, Карлівська ДСДС).

на новий рівень сортодослідної справи на Полтавщині, спрямовує всі знання і досвід на юридичний супровід упорядкування документації земельних ділянок Полтавської філії, що перебувають на балансі УІЕСР.

*Сергій Позняк
Світлана Михайлик*

Дудник Григорій Миколайович (1948–2023) розпочав трудову діяльність в системі Державного сортовипробування з 1989 р. спочатку агрономом Машівської СДС, а з 1992 року – її директором.

У 2003 р. на базі реорганізованої обласної інспектури та Машівської сортовипробувальної станції був створений Полтавський обласний державний центр експертизи сортів рослин, якому підпорядковувались Миргородська, Карлівська, Решетилівська сортодослідні станції.

*Директор
Полтавської філії УІЕСР
Позняк Сергій Миколайович*

Полтавська державна сортодослідна станція

За роки діяльності Полтавської сортодослідної станції на її полях пройшли випробування та були внесені до Державного реєстру сортів рослин України сорти і гібриди багатьох сільськогосподарських культур.

За результатами кропіткої дослідної роботи спеціалістів станції з відбору за ознаками врожайності, стійкості до зимових морозів, вилягання посівів, стійкості до хвороб та інших несприятливих умов до Державного реєстру внесено такі сорти: пшениці озимої – Скіфянка, Донецька 48, Лада одеська, Тіра, Одеська 267, Коломак-5; ячменю звичайного ярого – Рось, Палідум 107, Звершення, гороху посівного – Орловчанин, Харківський 320, Полтавець-2 селекції Полтавської аграрної академії (селекціонер –

д. б. н., проф. Чекалін Микола Михайлович) та багато інших культур і сортів. Урожайність пшениці озимої за період досліджень підвищилася із 25 ц/га сорту Лісостепка 75 (1923–1945 рр.) до 102,5 ц/га сорту Смоглянка (2005 р.).

На станції проводили також випробування лікарських культур: кропиви звичайної, ромашки лікарської, нагідок. У 2001 р. на станції засіяли 22 га ромашкою та 5 га – нагідками. Для забезпечення виробництва та збирання цих культур на дослідній станції ВІЛАР (Всесоюзного інституту лікарських рослин, с. Березоточе Лубенського р-ну) було виготовлено два ромашкозбиральних комбайни СРМ-2М та сортувальну установку для суцвіть ромашки й нагідок лікарських. Упро-

довж двох років на Полтавській сортодослідній станції виробляли до 3 т цих культур у сухій масі. Це був надзвичайно складний за технологічним процесом проект, і саме він поклав початок промислому виробництву в Україні лікарських рослин.

Після кількох реорганізацій 2003 р. дослідна сортодільниця набула статусу Полтавської державної сортодослідної станції як окремого структурного підрозділу Державної служби з охорони прав на сорти рослин, а в 2010 р. її приєднано до Полтавського обласного державного центру експертизи сортів рослин як самостійну господарську одиницю. За роки діяльності на полях сортодослідної станції проведено експертизу тисячі сортів і гібридів близько 20 сільськогосподарських культур. Десятки кращих сортів було запропоновано для вирощування в Полтавській області та внесено до Державного реєстру сортів рослин.

З невеликих дослідних ділянок на полях станції в сільськогосподарське виробництво отримали путівку такі сорти: пшениці озимої – Коломак 5, Одеська 267, Селянка, Васирина, Диканька, Господиня; ячменю звичайного ярого – Вакула, Водограй, Здобуток, Еней; гібриди кукурудзи – Харківський 295 МВ, Чигиринський 267 СВ, Вимпел МВ, Оржиця 237 МВ.

Після набуття Україною членства в міжнародних організаціях з охорони прав на сорти рослин станція почала проводити дослідження на відмінність, однорідність і стабільність

Сортувальна установка для лікарських рослин, Градизьк

(ВОС), а також експертизу сортів рослин на ґрунтовий контроль.

Спеціалізація Полтавської державної сортодослідної станції (нині Градизький відділ) у цих видах досліджень –

експертиза кукурудзи на зерно. У 2021 р. на її полях було досліджено 1877 гібридів кукурудзи, зокрема, на ВОС 1416 гібридів і 461 гібрид кукурудзи на ґрунтовий контроль.

Мірошниченко Іван Васильович, директор Полтавської сортодослідної станції

Головною цінністю цієї сортодослідної станції є її колектив. Запорукою успішної роботи закладу є досвідчені спеціалісти та фахівці: ветеран сортовипробування Кравченко Віра Петрівна (працює з 1991 р.), Калініченко Віталій Миколайович, Проценко Оксана Вікторівна, Безверха Катерина Борисівна, Батура Лідія Іванівна, Бондарчук Сергій Сергійович, Компанієць Юлія Сергіївна, Орловська Наталія Володимирівна, опановує обрану професію молодий спеціаліст Покотило Аліна Валеріївна. Колектив цінує значний внесок у роботу колишніх працівників – Зобенька Сергія Григоровича, Бондар Ольги В'ячеславівни, Мірошниченко Лариси Дмитрівни.

Сергій Позняк

Кваліфікаційна експертиза сортів пшениці м'якої на ПСП

Карлівська державна сортодослідна станція

Карлівська державна сортодослідна станція розпочала дослідження і впровадження нових сортів рослин в 1990 р. на базі ліквідованої Шевченківської сортодільниці, організованої в далекому 1923 році. Станція знаходиться у другій перехідній південній ґрунтово-кліматичній зоні в районі Карлівка.

У травні 1990 р. рішенням Карлівського виконкому районної ради із земель Федорівської сільської ради було виділено 35,3 га для дослідних цілей, а радгосп «Октябрьський» передав дитячий садок і 0,24 га під господарський двір для Карлівської державної сортовипробувальної станції, яка з цього часу почала працювати як самостійна науково-господарська дільниця.

У перші роки створення і до 2005 р. станція спеціалізувалася виключно на випробуванні нових сортів і гібридів цукрових та кормових буряків, яких за цей період і дотепер вивчено більше тисячі, а з 2005 р. до буряків додали картоплю, у 2011-му – кукурудзу.

У 2010 р. площа земельних угідь, закріплених державним актом, збільшилась на 52 гектари. За роки роботи на самостійному балансі постійно оновлювалась та розширювалась матеріально-технічна база станції.

За власні кошти і з допомогою Держсортслужби 19 жовтня 2000 р. станція придбала просторіший двір (склади райспоживспілки) площею 0,82 га і постійно упорядковує її територію – викорчувано дерева, ви-

рівняно й засипано щебенем територію, побудовано навіс для техніки та склад для зерна, відремонтовано адміністративне приміщення, проведено воду, газ і каналізацію. Територія огорожена й уночі освітлюється. У майстерні обладнано оглядову яму і стелажі для запчастин, обладнано приміщення для споживання їжі, лазню і роздягальню для механізаторів.

За роки вивчення нових сортів станція була в переліку кращих у роботі з гібридами цукрових буряків. Тут регулярно проводяться Дні поля для фірм-селекціонерів, а також семінари для виробників. За результатами роботи спеціалісти станції щорічно друкують у місцевій і обласній пресі статті з рекомендаціями щодо впровадження нових сортів. Станція стабільно одержує високі врожаї цукрових буряків, технічних і зернових культур завдяки новітнім технологіям, використуванним у процесі виробництва.

Колектив станції налічує 17 осіб і відзначається професіоналізмом та відповідальним ставленням до виконуваних обов'язків. Стаж роботи майже всіх працівників понад 20 років, тобто люди, як професіонали своєї справи, люблять її. Кожен працює сумлінно і старанно.

Неодноразово відмічений подяками та відзнаками за добросовісну працю завідувач Пащенко Анатолій Миколайович, який очолював станцію понад 20 років. З 1992 р. і дотепер працюють Мандибула Григорій Іванович (водій) та Мандибула Людмила Володимирів-

на (бухгалтер). Великий обсяг роботи виконує провідний агроном Лісняк Світлана Петрівна, вивчає нові культури – картоплю і кукурудзу.

Високий професіоналізм проявляють і молоді спеціалісти: Каленічен-

ко Галина Петрівна, Матвеев Юрій Петрович, Євкодимова Світлана Русланівна, займаючись експертизою сортів рослин таких культур, як сорго, просо, люпин, ячмінь ярий та озимий, горох і соняшник.

На станції обробляється 87,3 га землі, щорічно з них дослідні ділянки площею 10–12 га, решту займають вирівнювальні товарні посіви. Використовуються дві 6-пільні сівозміни на двох земельних ділянках площею 35,3 і 52,0313 гектарів. У вивчення залучаються до 50 гібридів буряків, 35 сортів картоплі, 400 гібридів кукурудзи, 200 гібридів соняшника звичайного та високоолеїнового, сорго і люпин на зерно та зелену масу, просо, ячмінь ярий та горох. Проводиться експертиза на стійкість гібридів кукурудзи до збудника пухирчастої сажки. Планується організувати кваліфікаційну експертизу на придатність до поширення ячменю озимого, закладати демонстраційні дослідні ділянки із сортів, вже занесених у Реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні: зернових (озима та яра пшениця, тритикале), технічних (соняшник, цукровий буряк), провадити розмноження нових перспективних сортів. На вирівнювальних посівах вирощуються в сівозміні пшениця озима, соя, гречка.

Працівники станції займаються очищенням насіння, лабораторним аналізом його посівних якостей, протруюванням, обміном насіння пшениці та сої високих репродукцій, нових високоврожайних на сьогодні сортів.

Станція розвивається, отримана у 2020 р. нова техніка (сівалка Multicorn-560, просяпний культиватор КНП «Харвест-560», сівалка Клен-1,5), а також лабораторне обладнання: сушильна шафа, лічильник маси 1000 насінин, вологомір, мікроскоп, ваги, що набагато полегшують вивчення сортів сільськогосподарських культур.

Сергій Позняк

Директор Карлівської ДСДС Пащенко Анатолій Миколайович. Очолював станцію понад 20 років

Решетилівська державна сортодослідна станція

В основі діяльності станції – створення колекцій ягідних і плодкових культур, експертиза овочевих, баштанних культур на ВОС. Сортостанція заснована в 1946 р., коли їй було виділено 82 га землі.

Після закінчення у 1953 році Уманського сільськогосподарського інституту був направлений на Решетилівську плодово-ягідну сортодільницю Шеренговий Петро Захарович, який організував її роботу. За його керівництва вона стала званою серед садівників усієї країни.

Шеренговий П. З. створив понад 80 сортів різних садових культур: смородини (чорної і золотистої), порічки, агрусу, ожина, малини, су-

ниці, абрикоса, аличі, персика, сливи, черешні, вишні, груші, яблуні. Завдяки здобуткам сортодільниці розширився асортимент плодкових і ягідних культур Полтавщини.

Крім основної роботи на дільниці займалися селекційною діяльністю, були створені такі сорти чорної смородини, як Решетилівська рання і Жовтнева, перший у колишньому СРСР імунний до борошнистої роси сорт чорної смородини Полтава 800.

За часів керування дільницею багатьох очільників розширювалася її діяльність, оновлювалася матеріально-технічна база, зростає і фахово змінювався трудовий колектив, площу землекористу-

вання було збільшено до 127 гектарів.

2005 року розпочалася робота зі створення колекції загальновідомих сортів рослин.

Протягом 2010–2017 рр. Решетилівську ДСС очолював Грив Микола Миколайович.

На сьогодні вона налічує 20 видів ботанічних таксонів, а саме: смородина чорна, суниця садова, дерен справжній (кизил), актинідія, агрус звичайний, ожина, порічка червона та біла, малина, калина звичайна, айва, аронія чорноплідна, вишня звичайна, груша звичайна, півонія, хризантема, монарда трубчаста, лаванда

вужколиста, слива домашня, хризантема шовковицелиста, лілійник гібридний.

З 2016 року ведуться польові дослідження кваліфікаційної експертизи на відмінність, однорідність та стабільність таких ботанічних таксонів: помідор їстівний, баклажан, цибуля городня, капуста білоголова, капуста цвітна, капуста червоноголова, перець однорічний (солодкий), перець однорічний (гіркий), салат посівний головчастий, салат посівний листковий, салат посівний ромен, редька посівна (чорна), редька посівна (редиска), шпинат городній, огірок посівний, гарбуз великоплідний,

гарбуз звичайний, гарбуз мускатний, диня звичайна, кабачок, патисон, кавун звичайний.

Наразі пункти польових досліджень Полтавської філії УІЕСР забезпечені основними засобами для ведення науково-дослідної та господарської роботи.

Протягом 2019–2021 рр. оновлено парк сільськогосподарської техніки, збудовано теплицю, уведено в експлуатацію свердловину, що дало змогу проводити вчасно та якісно кваліфікаційну експертизу сортів рослин і комплекс основних польових робіт.

Сергій Позняк

Миргородська державна сортодослідна станція

Була організована у 1937 р. на базі Миргородської державної сортовипробувальної дільниці. У квітні 1991 р. на базі ліквідованої сортодільниці було створено Миргородську державну сортодослідну станцію. Сортостанція проводила випробування сортів зернових, зернобобових і круп'яних культур та післяреєстраційне їх вивчення. За роки випробування було проведено оцінку на придатність до використання близько 10 тис. сортів вітчизняної та іноземної селекції. Майже 1000 сортів, що випробувались на сортостанції, були впроваджені у виробництво. Серед них: Василина, Левада, Єрмак, Подолька, Смуглянка, Коломак-3, Коломак-5, Українка полтавська.

Адміністративний будинок Миргородської ДСС, с. Петрівці Миргородського району

Рівненська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Рівненська філія УІЕСР знаходиться у Рівненському районі Рівненської області на відстані 15 км від обласного центру. Рівненський район, з площею 1,2 тис. км², розташований у південній частині області. Він охоплює центральну частину північного схилу Волинської височини, простираючись від долин річок Стир та Іква на захід, до річки Горині – на схід. Найбільший природний район Волинської височини у межах Рівненщини має слабо-хвилясту поверхню з чергуванням широких балок і вирівняних місцевостей. Крайня північна частина району лежить у межах Поліської низовини. Район розміщується в Західно-Українській лісостеповій фізико-географічній провінції (більша частина) та Волинському Поліссі. Територію району перетинає річка Горинь з притоками Стубла й Устя.

КЛІМАТ району проведення досліджень з сортовипробування помірно континентальний із вологим теплим літом і м'якою зимою з частими відлигами. Середня температура

січня коливається від -4,8 до -5,6 °С, липня 18,1–18,6 °С. Період з температурою понад +10° становить близько 160 днів. Сума активних температур 2350–2950 °С. Навесні перехід середніх добових температур повітря через 0 °С спостерігається на початку першої – у середині другої декади березня, раніше на півдні й пізніше на півночі області.

Середня місячна температура березня близько 0 °С. Із квітня збільшується маса сонячного тепла, й поверхня ґрунту інтенсивно прогрівається. Середня температура квітня становить 6,5–7 °С. У травні продовжується інтенсивне підвищення температур, а середня температура в цьому місяці на 6–7 °С перевищує квітневу. Переважає погода літнього типу, хоча ранками можливі приморозки.

Температура повітря з незначним запізненням підвищується за річним ходом припливу сонячної радіації.

Тому найвищі температури бувають не в червні, а в липні. Середня температура червня – +17 °С, липня – +18,5 °С. У серпні вона вже приблизно на один градус нижча, ніж у липні.

З вересня починається інтенсивний спад температури. У вересні він становить 3,5–4 °С, а в жовтні – 5–6 °С. Перші від'ємні середні добові температури повітря спостерігаються у другій декаді жовтня. При середній місячній температурі близько 7–7,5 °С вдень у жовтні повітря прогрівається пересічно до 9–10 °С, а вночі охолоджується до мінусових значень (-2–4 °С). Середні добові амплітуди температури повітря у вересні близько 10 °С, у листопаді – 2–5 °С і в грудні – 3–5 °С.

Далі температура повітря продовжує знижуватись. У грудні кількість днів з температурою нижче 0 °С досягає 20–23, у січні – 25–26, у лютому – 20–23. Найхолодніший місяць – січень, коли днів з від'ємною температурою найбільше, а середня температура становить 4,4–5,6 °С з позначкою мінус. Найхолодніший період зими починається приблизно 12–15 грудня і триває 60 днів.

Середня багаторічна температура в межах області не надто коливається. Вона нижча на сході і північному сході області (6,6–6,8 °С) та трохи вища на південному заході і заході (7–7,5 °С).

Із температурним режимом зими тісно пов'язані строки і тривалість промерзання ґрунту. Стійке його промерзання в середньому може тривати 30–100 днів до глибини близько 60 см, найбільша глибина – від 100 до 110 см. Цей показник дуже мінливий по території області, що зумовлено багатьма факторами, зокрема висо-

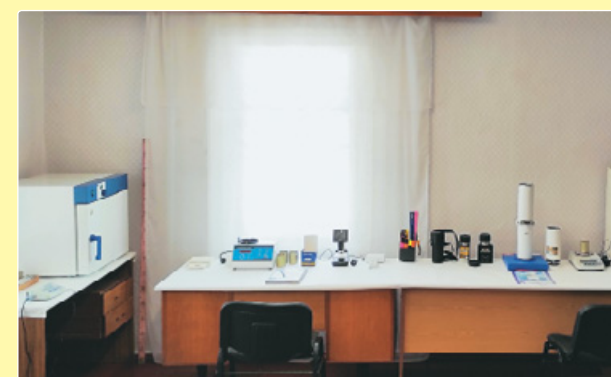
Ткачук Святослав Олександрович народився 1974 року в селі Пустомити Гоцанського району Рівненської області. Впродовж 1991–1996 рр. навчався в Національному аграрному університеті (спеціальність «Агрономія»; учений агроном). У 1996 р. Святослав Олександрович почав навчання в аспірантурі Інституту землеробства УААН, де за результатами захисту дисертаційної роботи отримав науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальності загальне землеробство. Вчене звання доцента отримав у 2012 році. Загальний стаж роботи 26 років, у сфері охорони прав на сорти рослин – понад 20 років.

З 2012 р. і дотепер очолює Рівненську філію Українського інституту експертизи сортів рослин. Умілий організатор, професійно освічений керівник Святослав Олександрович використовує в роботі ефективні методи організації науково-дослідної та господарської діяльності філії, впроваджує сучасні технології виробництва та інформаційні технології для опрацювання результатів досліджень. За його дієвої участі у філії сформовано професійний кадровий колектив, який забезпечує високу якість досліджень з науково-технічної експертизи сортів рослин. Ткачук С. О. проявляє високий професіоналізм, наполегливість і цілеспрямованість, що забезпечує якісне та своєчасне виконання науково-технічної експертизи сортів рослин на придатність до поширення та експертизи на відмінність, однорідність і стабільність сортів рослин. Має звання «Почесний сортовипробувач України».

У 2022 р. за сумлінну працю, зразкове виконання службових обов'язків та з нагоди Дня працівників сільського господарства Ткачуку Святославу Олександровичу оголошено Подяку Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Колектив Рівненської філії УІЕСР

Лабораторне приміщення

Вручення сертифіката про підвищення кваліфікації керівників філій, які проводять польові дослідження з науково-технічної експертизи сортів рослин, 2019 р.

тою снігового покриву й вологістю ґрунту. Болота, які живляться підземними водами, промерзають неглибоко, а в м'які зими не замерзають.

Середня багаторічна кількість опадів досягає 600–700 мм. Помічена певна строкатість у розподілі як місячних, так і річних сум опадів по території області. Більше опадів випадає на південному заході регіону. Простежується усталена тенденція до збільшення опадів на всій південній, тобто більш підвищеній частині Рівненщини. За теплу частину року (квітень – жовтень) випадає у середньому 425–475 мм опадів, більше на

Рослини кукурудзи звичайної гібриду Ювілейний 60МВ, 1995 р.

заході й менше на півночі та північному сході.

Запаси продуктивної вологи на початок сівби озимих культур, який припадає на 5–10 вересня, в шарі ґрунту 0–20 см досягають 25–30 мм і лише в окремі роки – 12–15 мм. На початку і в середині третьої декади вересня, коли сходять озимина, запаси продуктивної вологи в цьому шарі ґрунту практично такі самі, як і в період сівби. Навесні у фазу виходу рослин у трубку (третьа декада квітня – початок травня) запаси вологи достатні, вони становлять 20–40 міліметрів.

У травні та червні запаси вологи зменшуються, але здебільшого достатні для вирощування сільськогосподарських культур. Продуктивні запаси вологи в метровому шарі ґрунту в квітні досягають 100–230 мм. Імовірність дуже малих запасів вологи (до 40 мм) практично відсутня. У період колосіння озимих зернових

запаси вологи також задовільні. У цей час вони здебільшого перевищують 120 мм. Такого запасу досить для забезпечення високого врожаю. Величина випаровування з земної поверхні області становить у середньому 525–550 мм за рік, менше на південному сході й більше на заході та півночі області.

Загальна агрохімічна оцінка ґрунтів Рівненської філії УІЕСР в балах бонітету – 63, вихід зернових одиниць становить 24,2 ц з гектара.

Ґрунтовий покрив області дуже різноманітний. Найпоширеніші опідзолени (ясно-сірі, сірі лісові, темно-сірі та чорноземи опідзолени; у лісостеповій частині (27,1% загальної площі області) та дерново-підзолисті (піщані, глинисто-піщані, оглеєні; в основному на Поліссі їх 20,4%) ґрунти. Чорноземи вкривають вододільні простори у лісостеповій частині (5,3%). Дернові ґрунти на елювії щільних карбонатних порід

Основні с/г культури	Динаміка сортовипробування по роках, шт.; ц/га					
	1967	1977	1987	1997	2003	2011
Кількість культур, шт.	10	9	5	11	10	9
Кількість сортів, шт.	147	134	240	355	426	443
Пшениця озима	32,0	36,2	48,7	37,5	47,2	48,0
Жито озиме	28,6	52,8	40,0	47,2	63,3	48,3
Ячмінь ярий	41,8	43,9	50,5	39,7	42,3	49,6
Овес	12,8	33,6	–	33,4	42,2	41,3
Горох	10,6	21,7	–	19,6	20,4	20,5
Цукровий буряк	33,3	44,1	–	32,3	37,3	–
Ріпак озимий	11,8	18,4	–	–	–	27,8
Картопля рання	–	–	38,8	–	–	–

поширені в південно-західній частині області. Знижені ділянки вододілів, терас, заплави річок і днища балок займають лучні, лучно-чорноземні, дернові (12%), болотні (7,8%), торфяно-болотні (13,3%) ґрунти, еродованих близько 146 тис. гектарів.

Створення у 1939 р. Шпанівської державної спеціалізованої сортодільниці по випробуванню цукрових буряків – перша згадка про започатку-

вання ведення сортовипробування на території Рівненської області в період з 1923-го по 2023 р. У 1945 р. вона почала підпорядковуватися Всесоюзному науково-дослідницькому інституту Головного управління цукрової промисловості Наркомату харчової промисловості і Держкомісії по сортовипробуванню цукрових буряків при цьому наркоматі.

У 1949 р. сортодільниця увійшла до складу Держкомісії по сортови-

пробуванню технічних культур із підпорядкуванням Вінницькій інспектурі.

Рівненська державна сортовипробувальна дільниця зернових культур № 1168 була створена на базі колгоспу ім. Кірова, с. Верхівськ Рівненського району Рівненської області у 1945 р. з підпорядкуванням Львівській інспектурі по західних областях Української РСР.

Протягом 50–60-х рр., під час формування єдиної системи державного сортовипробування сільськогосподарських культур всі сортодільниці на території Рівненської області перейшли в підпорядкування Інспектури Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських

Господарський двір Костопільської сортовипробувальної станції, 1995 р.

культур Міністерства сільськогосподарства СРСР по Рівненській та Волинській областях.

Весною 1947 року вперше висіяно для конкурсного сортовипробування два сорти ярого ячменю, які забезпечили урожайність 16,6 і 20,3 ц/га відповідно, і п'ять сортів вівса з урожайністю 42,7–44,1 ц/га. Усього було проведено сім сортодослідів. Подальший розвиток сортодільниці відображено в таблиці (с. 199).

Протягом 1981–1990 рр. сортодільниця посідала перші місця за підсумками змагань серед сортодільниць Рівненської області. Їй кількаразово вручали перехідний прапор за підсумками соціалістичного змагання.

Керівників сортодільниці неодноразово відзначали трудовими відзнаками, а кращих робітників бригади сортодільниці Антонюк Ольгу, Зелінського Григорія та деяких інших працівників – цінними подарунками та грошовими преміями від радгоспу «Маяк» (створеного на базі колгоспу ім. Кірова).

У квітні 1993 р. на базі Рівненської сортодільниці створено Верхівську державну сортовипробувальну станцію на самостійному балансі. На той час на території господарського двору були контора і старий невеликий зерносклад, трактор Т 25-А і деякий сільськогосподарський інвентар.

Очолював станцію протягом 1993–2003 рр. заслужений сортовипробувач України Безсмертний Микола Федорович.

На початку січня 2003 р., у зв'язку з реорганізацією державної системи сортовипробування, на базі Верхівської сортодільної станції та Інспектури Державної комісії України

по сортовипробуванню у Рівненській області було створено Рівненський обласний державний центр експертизи сортів рослин.

Із проведенням державної реєстрації та згідно з наказом № 381 від 14 липня 2005 р. було змінено назву Рівненського обласного державного центру експертизи сортів на Рівненський обласний державний центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Рівненської області. Рівненський держекспертцентр займався випробуванням близько 12 видів сільськогосподарських культур, основними з яких були озима та яра пшениця, озимий та ярий ячмінь, горох, кукурудза, гречка, просо та інші культури.

Загальна площа його сільськогосподарських угідь становить 100,34 га, з них 98 га ріллі. До складу Рівненського держекспертцентру входили Костопільська сортодільна

станція та Корецька сортодільна станція.

Завдяки самовідданій праці трудового колективу Рівненського держекспертцентру почалося оновлення

Перевірка польових дослідів на відповідність методичним та агротехнічним вимогам

матеріально-технічної бази, придбано 6 одиниць техніки та 9 одиниць причіпного інвентарю. Протягом 2005–2012 рр. Рівненський держекспертцентр у загальному рейтингу

серед 96 закладів експертизи України перебував у першій 20-ці. Його працівники виконують державні програми з випробування нових сортів виключно за затвердженими методиками.

Очолив Рівненський держекспертцентр кандидат сільськогосподарських наук, почесний сортовипробувач України Ткачук Святослав Олександрович (2003–2012).

Згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 210 від 19 квітня 2012 р. на базі Рівненського держекспертцентру було створено Філію УІЕСР – Рівненський обласний державний центр експертизи сортів рослин, яка в подальшому була перейменована на Рівненську філію Українського інституту експертизи сортів рослин.

Кращі працівники системи державного сортовипробування Рівненської області (понад 20 років у

ній): Носіч Євгеній Андрійович – начальник інспектури; Вознюк Тамара Андріївна – агроном Верхівської ДСДС; Ільчук Василь Семенович – директор Костопільської ДСДС від створення до 2012 року, Ткачук Віталій Олександрович – агроном Костопільської ДСДС; Завадський Василь Ульянович – директор Корецької ДСДС; Гнатюк Марія Миколаївна – агроном Корецької ДСДС; Кисіль Микола Іванович – завідувач Дубенської сортодільниці по хмелю; Волчук Оксана Володимирівна – головний бухгалтер; Шевчук Михайло Дмитрович – водій.

У грудні 2016 р. Рівненська філія переформила земельну ділянку у власність Українського інституту експертизи сортів рослин, на якій завжди проводили кваліфікаційну експертизу.

Протягом свого існування на базі сортодільних станцій та центрів постійно організовувалися заходи з вивчення, популяризації та впровадження у виробництво нових сортів, щорічно – семінари та Дні поля, заклали демонстраційні полігони.

Результатом проведених досліджень з вивчення агротехнічних особливостей росту і розвитку нових сортів у конкретних ґрунтово-кліматичних умовах стало щорічне видання рекомендацій щодо сортового складу основних сільськогосподарських культур, вирощуваних у Рівненській області.

На сьогодні на полях Рівненської філії УІЕСР проводиться експертиза близько 1000 нових сортів польових культур та до 50 сортів овочевих культур.

Святослав Ткачук
Оксана Попова

Підвищення кваліфікації керівників філій. Третій зліва направо Ткачук С. О.

Перевірка дослідів

Сумська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Сумська філія Українського інституту експертизи сортів рослин розташована на північному сході зони Лісостепу в Сумському районі, селах Лікарське та Сад, на відстані 28 і 5 кілометрів відповідно від обласного центру – міста Суми.

ЗА БАГАТОРІЧНИМИ даними Сумської метеорологічної станції, клімат району помірно континентальний, зима не дуже холодна з відлигами, літо тепле, достатньо дощове.

Середня річна температура повітря +6 °С, але в окремі роки може значно відхилятися від середніх значень.

Сума опадів за рік – у середньому 510 мм, більше половини з них (362 мм) випадає протягом вегетаційного періоду, що сприяє розвитку

сільськогосподарських культур. Середня відносна вологість повітря у весняно-літній період не нижче 49% або ж відхиляється до 67 відсотків.

Рельєф сортоділянок – слабо хвилясте водороздільне плато з чітко вираженим мікрорельєфом, у вигляді невеликих замкнених знижень – блюдця і височин-пагорбів. Зважаючи на рівнинний характер рельєфу на сортоділянках, дія водної ерозії не проявляється. Ґрунтові води залягають на глибині 15–20 метрів.

Виділені такі ґрунтові відміни: чорнозем типовий малогумусний та чорнозем сильнореградований середньосуглинковий і важкосуглинковий.

Важлива особливість ґрунту – наявність карбонатного горизонту (скупчення переважно карбонатів кальцію), розташованого на різній глибині ґрунтового профілю. Вміст гумусу у ґрунті за Тюрнімом у відсотках 3,55–5,40. Глибина гумусного горизонту – 80 см, рН 5,7.

У 1929 р. розпочато випробування плодово-ягідних культур на Воздвиженській сортодільниці Сумської області. 29 червня 1937 р. на виконання Постанови Ради Народних Комісарів СРСР «Про заходи по покращенню насіння зернових культур» № 1018 було створено мережу сортодільниць в області, до якої увійшли: Охтирська овочева сортодільниця (с. Грунь Охтирського р-ну); Краснопілська комплексна сортодільниця (с. Рясне Краснопілського р-ну); Сумська зернова сортодільниця (с. Лікарське Сум-

ського р-ну); Сумська овочева сортодільниця (с. Ганнівка Сумського р-ну); Іванівська сортодільниця технічних культур (с. Сонячне Охтирського р-ну); Буринська зернова сортодільниця (с. Михайлівка Буринського р-ну); Глухівська овочева сортодільниця (м. Глухів); Глухівська зернова сортодільниця (с. Береза Глухівського р-ну); Ямпільська комплексна сортодільниця (с. Орлівка Ямпільського р-ну); Воздвиженська плодоягідна сортодільниця (с. Воздвиженське Ямпільського р-ну); Роменська зернова сортодільниця (с. Бобрик Роменського р-ну); Роменська овочева сортодільниця (с. Плавнище Роменського р-ну); Талалаївська зернова сортодільниця (с. Талалаївка Роменського р-ну); Синівська сортодільниця технічних культур (с. Синівка Синівського р-ну); Лебединська зернова сортодільниця (с. Василівка Лебединського р-ну); Тростянецька комплексна сортодільниця (с. Люджа Тростянецького р-ну); Білопільська

Сахошко Микола Миколайович народився 1967 року, вищу освіту здобув у Сумському філіалі Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва (спеціальність «Агрономія»; учений агроном).

Свій трудовий шлях Микола Миколайович розпочав агрономом-насінезнавцем колгоспу. Потім працював на такій посаді в Управлінні сільського господарства Сумського району, керівником господарства, головним агрономом обласного управління сільського господарства. Із травня 2005 року очолював Сумський обласний державний центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин. Агрономічний стаж його на сьогодні перевищує 30 років.

У 2015 р. отримав науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук за спеціальністю «Селекція і насінництво». Науковий доробок Сахошка М. М. становить 37 друкованих праць.

овочева сортодільниця (м. Білопілья); Путивльська овочева сортодільниця (м. Путивль); Тимірязівська овочева сортодільниця (с. Тимірязівка Сумського р-ну). Сумська плодово-ягідна дільниця (с. Сад Сумського р-ну), створена в 1972 році.

Сортодільниці працювали на базі колгоспів, орендуючи в них землю

Адміністративна будівля і дослідні поля Ямпільської ДСДС

Колекція сортів рослин жимолості синьої, Сумська філія УІЕСР, 2021 р.

та техніку. Робітники сортодільниць були колгоспниками. Керували сортодільницями управляючий, помічник управляючого та агроном, які підпорядковувались Інспектурі Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Міністерстві сільського господарства СРСР по Сумській та Харківській області.

У воєнні роки сортодільниці не працювали. Відродження їхньої діяльності в області розпочалося з виходом Наказу по Українській інспектурі Держсортмережі від 10 листопада 1943 року № 1, який зобов'язував відновити мережу сортодільниць в області. У 1943 р. Державну комісію по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при МСГ СРСР по Сумській області очолив Левін Дмитро Андрійович.

У Сумській області сортодільниці після війни відновлювали свою роботу почергово: першою була Сумська зернова сортодільниця, а згодом – Краснопільська. Навесні 1944 року почали

діяти всі сортодільниці області й заклали дослідні ярих культур. На території області проводили випробування зернових, овочевих, технічних та плодово-ягідних культур. Звітність про

проведення дослідів складали від руки у трьох примірниках: один направляли до Інспектури СРСР в Москві, другий – до Укрінспектури в м. Києві, третій залишався на сортодільниці.

У 1956 р. було розформовано Тимрязівську овочеву сортодільницю. У цьому ж році керівником Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур при Міністерстві сільського господарства СРСР по Сумській області призначено Кас'янову Лідію Андріївну, яка очолювала її до 1975 року. Надалі на цій посаді працював Іванов Олександр Іванович.

До 1975 року, після певної реорганізації, в Сумській області з 18 сортодільниць залишилось лише 12. За кожною сортодільницею, які були розташовані у базових господарствах, було закріплено земельні площі. За Краснопільською комплексною сортодільницею – 83 га; Сумською зерною – 10; овочевою – 25,2; плодово-ягідною – 32; Буринською зерною – 100;

Глухівською овочевою – 30; зерною – 100; Ямпільською комплексною – 100; Воздвиженською плодоягідною – 17,5; Роменською зерною – 100; овочевою – 12; Лебединською кормовою – 67. Загальна площа становила близько 683,7 гектара. У 1997 р. Державну інспектуру держсортвипробування очолив Скачок Юрій Іванович. В той час відбулася ще одна хвиля реорганізацій і в Сумській області залишилось тільки три сортодослідні станції: Ямпільська, Глухівська та Роменська. З 1999-го по 2005 р. Сумським держекспертцентром керував Михайлик Василь Володимирович. Із травня 2005 року Сумський обласний державний центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин області очолив Сахошко Микола Миколайович. Сумський держекспертцентр юридично зареєстрований в Сумському районі, має 102 га ріллі та 32 га плодово-ягідних насаджень. Із 2012 року і по теперішній час в області працює Сум-

ська філія Українського інституту експертизи сортів рослин, яка проводить дослідження на придатність до поширення сортів пшениці м'якої озимої, жита посівного озимого, тритикале, ячменю ярого та пшениці м'якої ярої, соняшника однорічного, кукурудзи звичайної, гречки посівної, гороху посівного, сої культурної та дослідження колекції сортів (ДКС) плодово-ягідних і малопоширених культур.

Напрями діяльності Сумської філії передбачають забезпечення реалізації вимог Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», інших законодавчих і нормативно-правових актів. Крім того, наказів Українського інституту експертизи сортів рослин та інших розпорядчих документів, що стосуються: проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності; здійснення післяреєстраційного вивчення сортів рослин, ґрунтово-кліматичного районування сортів рослин; забезпечення державного випробування сортів рослин з метою визначення придатності для поширення їх в Україні. Відповідно до покладених на неї завдань філія веде діяльність за такими напрямками: формування національних і регіональних сортових рослинних ресурсів; участь у проведенні науково-технічної, технологічної та інноваційної політики, впровадженні досягнень науки і передового досвіду в галузях промислового виробництва, охорони прав на сорти рослин та поширення їх в Україні; контроль за надходженням дослідних зразків сортів рослин відповідно до Державної науково-дослідної програми експертизи сортів рослин, затвердженої Українським інститутом експертизи сортів рослин; створення

та формування спільно з Українським інститутом експертизи сортів рослин колекції загальновідомих сортів, які використовуються для проведення польових досліджень і кваліфікаційної експертизи сортів рослин.

У Сумській області діяльність філії всебічно підтримують місцеве керівництво, обласна адміністрація та в її структурі Департамент агропромислового розвитку. За результатами проведених досліджень кожного року формується перелік рекомендаційних сортів для вирощування в умовах Сумської області. Як результат, за останні десять років валовий збір зерна збільшився від 1 до 3 млн тонн. Популяризація кращих досягнень вітчизняної та іноземної селекції в області відбувається на традиційних заходах – це День поля та щорічному проведенні навчання агрономів регіону, яке організовує Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації.

У подальшому Сумська філія буде займатися виключно експертизою нових сортів і підтримкою колекції плодово-ягідних культур, яка на сьогодні налічує понад 1000 сортів. Тому головне завдання філії – пошук найкращих сортів за господарсько-біологічними показниками, щоб надавати потрібні рекомендації сільгосптоваровиробникам області для впровадження їх у виробництво. Усвідомлюючи важливу роль сортових ресурсів для дослідницької галузі, спеціалісти філії тісно співпрацюють в областях з місцевою владою, науковими установами й іншими закладами, насінницькими формуваннями, фермерами, підприємствами та організаціями.

*Микола Сахошко
Наталія Костенко*

Лабораторне приміщення Сумської філії УІЕСР

Дегустація ягід, 2021 р.

Тернопільська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Тернопільська філія Українського інституту експертизи сортів рослин розташована в селі Плотича Білецької об'єднаної територіальної громади Тернопільського району на відстані 8 кілометрів від обласного центру – міста Тернопіль.

Місцевість належить до лісостепової зони, підзона Холодне Поділля, для якої характерні типові ґрунти чорноземи глибокі малогумусні, карбонатні на лесоподібній породі. Мікрорельєф – слабохвильовий, найвища точка поверхні знаходиться в південно-східному напрямку – 370 метрів над рівнем моря. Ґрунти господарства мають середньозважений вміст гумусу – 3,84%; рухомого фосфору – 140 мг/кг ґрунту; обмінного калію – 112 мг/кг ґрунту; лужногідролізованого азоту – 133 мг/кг ґрунту. Середній бал ґрунтів – 55. Середньозважений показник рН 7,0. Клімат Тернопільської області помірно континентальний. За даними багаторічних метеоспостережень, середньорічна температура по області становить +6–7 °С. Проте в деякі роки температура помітно відхиляється. Максимальна температура повітря влітку досягає +33 °С, а мінімальна в найхолодніші зими –34 °С.

У СЕРЕДНЬОМУ по області за рік випадає 573 мм атмосферної вологи. Найбільше – у теплу пору року, коли переважають північно-західні та західні вітри, а найменше – взимку. Влітку мінімальна вологість повітря коливається від 21 до 30 відсотків. Клімат області сприятливий для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин.

Діяльність Тернопільської філії УІЕСР бере початок від післявоєнного 1946 року. Поряд з активною відбудовою зруйнованих війною будівель, комунікацій, доріг почалося відродження й сільського господарства.

Велико-Глибочецька сортодільниця (колишня назва Тернопільської філії) розташовувалась у селі Плотича

тодішнього Велико-Глибочецького району на базі місцевого колгоспу. Спеціалісти-насіннезнавці працювали у відлілих під час війни сільських хатах, покритих соломною. Закінчення війни надихало працівників сортодільниці активно зайнятися сортовипробуванням.

Через певний проміжок часу, крім Велико-Глибочецької у Тернопільській області ним займалися ще вісім сортодільниць зернового та овочевого напрямку: Козівська, Скалатська, Вишнівецька, Борщівська, Велико-Бірківська, Чортківська, Тернопільська та Скала-Подільська.

Найвідомішими керівниками цих сортодільниць, які завдяки високим результатам праці здобули авторитет серед спеціалістів галузі та сільських працівників, були: Василь Мельник, Євген Боїло, Василь Коцюрба (Велико-Глибочецької), Марія Парашієнко (Козівської), Лідія Собченко (Скалатської), Ігор Максим-

чук (Вишнівецької), Антон Малик (Борщівської), Олександра Литвинюк (Велико-Бірківської), Йосип Гасенко (Чортківської), Борис Ратушний (Тернопільської), Михайло Трофіменко (Скала-Подільської сортодільниці).

На базі Велико-Глибочецької сортодільниці у 1993 р. створено Тернопільську державну сортовипробувальну станцію, яку 2003 року було реорганізовано в Тернопільський обласний державний центр експертизи сортів рослин. Держекспертцентр розташовувався у селі Плотича Тернопільського району.

У 2001 р. було створено Тербовлянську державну сортовипробувальну станцію (м. Тербовля), Борщівську державну сортовипробувальну станцію (м. Борщів), Шумську державну сортовипробувальну станцію, яка розташовувалася у селі Мізюринці тодішнього Шумського району. Перелічені станції стали структурними підрозділами Тернопільського обласного держекспертцентру.

Загальна площа його посівних земель становила на той час 600 га, зокрема, площа орендованих земель – 180 га. Вирощений насіннєвий матеріал реалізовували сільськогосподарським підприємствам усіх форм власності. Зокрема, у 2003 р. валовий дохід Тернопільського держекспертцентру досягнув 462 тис. гривень. Дохід з гектара ріллі становив 3,7 тис. гривень, рівень рентабельності – 35%. Тоді це були досить високі показники, що дало змогу, зокрема, суттєво збільшити середньомісячну заробітну плату працівникам.

Як згадує одна з найдосвідченіших працівниць Тернопільського обласного державного центру експертизи сортів рослин Шалак Віра із багаторічним стажем роботи: «Нині існують сотні, а, може, й кілька десятків сотень сортів зернових,

пертизи сортів рослин Шалак Віра із багаторічним стажем роботи: «Нині існують сотні, а, може, й кілька десятків сотень сортів зернових,

Дудник Іван Андрійович 1951 року народження, випускник колишньої Української сільськогосподарської академії (спеціальність «Агрономія»; учений агроном). Людина із цікавою трудовою біографією: агрономічний стаж Івана Андрійовича – понад 30 років. Сільськогосподарську діяльність він розпочав головним агрономом колективного господарства, працював агрономом-насіннезнавцем обласного управління сільського господарства, очолював колективне господарство у селі Великий Глибочок. Певний час обіймав посади головного агронома тресту радгоспів, заступника генерального директора агрокомбінату, першого заступника начальника обласного управління сільського господарства.

З 2000 року працює в системі сортовипробувальної служби. Протягом 2000–2003 рр. очолював Інспектуру Державної комісії з охорони прав на сорти рослин. Із 2003 р. керує Тернопільською філією УІЕСР.

За вагомий внесок у розвиток державного сортовипробування Дудника Івана Андрійовича нагороджено відзнакою «Знак Пошани» Міністерства аграрної політики України.

Скалатська сортодільниця, 1952 р.

Збір кукурудзи на зелену масу, 1958 р.

Борщівська сортодільниця, 1952 р.

Колектив Тернопільської сортомережі, 1976 р.

Дмитро Семенович – талановитий керівник та організатор, що досконало знав свою справу і пропонував безліч ідей. Пам'ять про нього і його діяльність зберігається й досі та найкраще характеризується словами: «Працювати у галузі сортовипробування – це все одно, що підіймати на ноги дітей. Цієї благородної роботи можна навчитися. Проте віддавати душу, бути вірним можуть одиниці...».

Наступним начальником Тернопільської інспектури став Чорненький Павло Максимович.

2012 року Тернопільський держекспертцентр було перетворено у філію Українського інституту експертизи сортів рослин. Установа втратила статус юридичної особи, а разом з тим – можливість вирощувати й реалізовувати сільськогосподарську продукцію, стала державною організацією, на яку покладалося виконання основного завдання – проведення науково-дослідної роботи над новими сортами рослин.

овочевих та інших культур. Раніше сортів було значно менше, і ми мали змогу приділяти їм більше часу та уваги. Зокрема, три роки випробували сорт. Якщо були високі показники (урожайність, смакові якості, транспортабельність тощо), давали кваліфіковані рекомендації щодо впровадження його у виробництво. За результатами досліджень робили зональне районування сортів. Сорт, який себе показав найкраще за низкою параметрів, вводили до Державного реєстру сортів. Зокрема, ще у 70-х роках минулого століття таким став відомий сорт озимої пшениці Миронівська 808. Ним серйозно зацікавились не лише вітчизняні, а й чеські виробники».

Важливим заходом стало проведення семінарів, на яких спеціалісти-аграрії навчалися та переймали кращий досвід. У роботі семінарів брали участь і працівники Тернопільської сортовипробувальної станції.

Початок 60-х і включно до 90-х років минулого століття – один із найпродуктивніших періодів роботи Тернопільської обласної інспектури. Саме в той час установу очолював Гришук

Нині у Тернопільській філії працює вісім спеціалістів, серед яких п'ять – висококваліфіковані агрономи зі стажем роботи у галузі сортовипробування рослин 10–35 років. Серед них Шалак Віра Ярославівна, Герман Орислава Василівна, Шимків Василь Дмитрович, Мокрицький Володимир Євгенович. Очолює колектив філії з 2003 року Дудник Іван Андрійович.

За роки діяльності тут пройшли випробування понад 35 тис. сортів і гібридів сорока ботанічних таксонів.

Формування національних сортових ресурсів відбувається за результатами науково-технічної експертизи сортів рослин на придатність до поширення та експертизи з визначення відмінності, однорідності і стабільності.

Кваліфікаційну експертизу сортів на придатність до поширення у Тернопільській філії проводять за такими показниками: придатність продуктів

рослинництва до прийнятих технологій виробництва, врожайність, стійкість до ураження хворобами та шкідниками; зимостійкість; тривалість вегетаційного періоду; стійкість

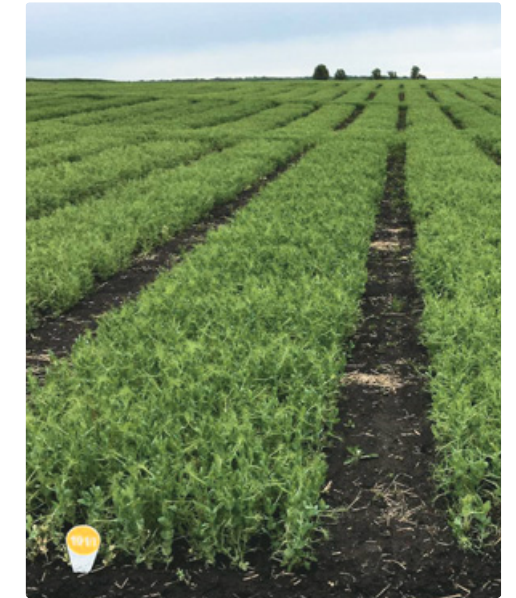
до несприятливих метеорологічних умов; якісні показники тощо.

У Тернопільській філії провадять у середньому за рік експертизу сортів, які належать до 15–20 ботанічних

Адмінбудівля та колектив Велико-Глибочецької сортодільниці, 1976 р.

таксонів, що становить 950–1100 сортодослідів.

Роботу щодо формування сортових ресурсів у Тернопільській області ведуть протягом багатьох років, тому вона набула певної системності. Розпочинають її з розробки «Програми формування сортових рослинних ресурсів» на відповідний рік, яка містить основні критерії підбору сортів, придатних до вирощування в різних ґрунтово-кліматичних зонах області, передбачає заходи щодо популяризації результатів проведених досліджень.

Питання діяльності закладу експертизи сортів рослин знаходять всебічне розуміння та підтримку з боку керівництва області, районних державних адміністрацій. За результатами сортовивчення в Тернопільській області щорічно формують перелік рекомендованих для вирощування у регіоні сортів основних сільськогосподарських культур. Перелік складають за пропозиціями сортодослід-

ників із широким обговоренням за участю науковців, спеціалістів управління агропромислового розвитку, насінневої інспекції, насінницьких формувань у районах та області. Рішення

про включення сортів у перелік рекомендованих для вирощування у регіоні сортів основних сільськогосподарських культур ухвалює спеціально створена комісія із забезпечення

сільськогосподарського виробництва сортовими ресурсами. Рекомендації направляють в райони й доводять до товаровиробників. Як результат таких дій, валовий збір зернових культур

у Тернопільській області останніми роками зріс від 1,5 до 2,6 млн тонн.

Популяризації кращих досягнень вітчизняної та іноземної селекції слугує традиційний захід – День поля. Також

сортодослідники беруть участь у семінарах, конференціях, нарадах, виставках, готують виступи у пресі, на радіо та телебаченні, займаються консультаційною та дорадницькою діяльністю.

Для визначення кращих сортів і гібридів та внесення їх у Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні, й перелік рекомендованих для вирощування в Тернопільській області сортодослідники виконують значний обсяг робіт, готують аналітичну інформацію, розробляють технологічні карти вирощування сортів з урахуванням оптимальних строків та норм висіву.

Головним завданням Тернопільської філії залишається виділення найкращих сортів за господарсько-біологічними показниками. Важливе значення матиме робота з удосконалення їхньої сортової агротехніки для агрокліматичних умов Поділля.

*Іван Дудник
Людмила Худолій*

Випробування сортів пшениці озимої

Відрощування монолітів озимих зернових культур

Харківська філія Українського інституту експертизи сортів рослин

Харківська філія Українського інституту експертизи сортів рослин розташована в селі Золочівське (засноване в 1665 р.) Валківської територіальної громади Богодухівського району. Відстань до адміністративного центру громади м. Валки – 15 км, до обласного центру м. Харкова – 42 км, до найближчої залізничної станції Огульці – 4 км, до автомагістралі державного значення Київ–Харків – 1 км. Харківська область знаходиться на північному сході України й посідає четверте місце в нашій країні за площею.

ТЕРИТОРІЯ області майже навпіл поділена на лісостепову і степову зони, що й визначає її природні умови. До однієї з трьох підзон лісостепової зони, а саме Північно-Західний Лісостеп, і належить місце розташування філії. Ця підзона займає 16% від усєї ріллі області.

Середньорічна сума опадів становить 573,8 мм, середньорічна температура +9,2 °С, перехід температури через +5 °С (відновлення вегетації навесні) – 2 квітня, припинення вегетації восени – 27 жовтня. Перехід температури через 0 °С навесні – 10 березня, восени – 21 листопада. Перехід через +10 °С навесні – 18 квітня та 5 жовтня восени.

Найбільш поширені ґрунти в підзоні – це сірі лісові, темно-сірі опідзолені та чорноземи важкосуглинкові (46–55% глини). Висота над рівнем моря – 172 м. Рельєф – хвиляста рів-

нина, розмежована балками. Ґрунти земельної ділянки філії темно-сірі опідзолені (займають 6,6% в області), за вмістом рухомих сполук, мг/кг ґрунту: фосфору – 116,8, калію – 138,9, азоту, що легко гідролізується, – 79,1. Вміст гумусу в ґрунті – 2,8%, показник рН 5,0. Агрономічна оцінка – 62 бали, еколого-агрономічна – 56 балів.

Шлях становлення системи сортовипробування в області розпочався у 1925 р., коли в районі функціонування сучасного Валківського відділу Харківської філії УІЕСР були закладені перші дослідні польових культур на сортодослідній ділянці дослідного поля «Мерефа».

З 1937 року в області налічувалося 13 сортодільниць. У 1938 р. випробувалися всім озимих і ярих сільськогосподарських культур, а з 1940-го вже 23 (пшениця м'яка озима, жито посівне, пшениця м'яка яра, ячмінь звичайний ярий, овес посівний, про-

со посівне, гречка їстівна, сочевиця, чина, нут, квасоля, горох, лялеманція, вика, соя, кукурудза, соняшник, гірчиця, перила, могоар, суданська трава, конюшина, люцерна).

Одним із перших керівників мережі на той час був Шалаєв М. С. (1937–1941 рр.).

До становлення сортовипробування області активно долучалися видатні вчені в галузі рослинництва. Так, у збиранні врожаю на Олексіївській сортодільниці допомагав у статусі помічника завідувача доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри генетики, селекції та насінництва Харківського сільськогосподарського інституту Делоне Лев Миколайович (відповідно до Наказу № 15 від 15.07.1941 р.).

Мединець Василь Дмитрович, доктор сільськогосподарських наук, автор науково-практичних рекомендацій

Колектив Валківської ДСС, 2011 р.

«Екологічний ефект часу відновлення вегетації озимих», працював на посадах помічника завідувача Куп'янської,

Болотов Володимир Юрійович народився 1976 року в місті Харкові. Закінчив Харківський державний університет сільськогосподарства за спеціальністю «Обладнання переробних і харчових виробництв».

З 2012 р. він очолює Харківську філію УІЕСР та як директор забезпечує проведення комплексу польових і лабораторних досліджень із кваліфікаційної експертизи сортів рослин, здійснення ділянкового сортового контролю насіння і садивного матеріалу та післяреєстраційне вивчення сортів рослин.

Рішення про організацію державної мережі сортовипробувальних ділянок, надруковане в газеті «Правда» 27 червня 1937 року

Завідувач Валківської сортодільниці Поливаний В. О. оглядає дослідні з конкурсного випробування кукурудзи звичайної, 1960 р.

Головний агроном Вовчанської ДСВС Скаченко С. П. на ділянках конкурсного випробування пшениці озимої, 1996 р.

Близнюківської та Савинської сортодільниць.

Весна Борис Олександрович – кандидат сільськогосподарських наук, один із авторів низки довідників з насінництва, Закону України «Про насіння», Державного стандарту «Насіння сільськогосподарських культур. Сортові та посівні якості», з 1969-го по 1974 р. очолював Інспектуру Державної комісії з сортівипробування сільськогосподарських культур в Харківській області.

Грідін Микола Миколайович – кандидат сільськогосподарських наук, співавтор сортів пшениці Харус, Василина, Астет, працював агрономом Валківської сортодільниці.

Із початком війни в жовтні 1941 року Інспектуру з сортівипробування

було евакуйовано. Після звільнення Харківщини в 1943 р. вже у листопаді вона відновила роботу.

У післявоєнний період кількість сортодільниць і місця їх розташування в районах області зазнавали частих змін, ліквідувалися існуючі і створювалися нові, змінювалась їхня спеціалізація. Остаточно, на момент набуття Україною незалежності, в області налічувалося вісім сортівипробувальних закладів.

Валківська та Вовчанська сортівипробувальні станції одними з перших в Україні з 1981 року працювали на самостійному балансі, з 1990 року реформовані в сортостанції, Куп'янська і Барвінківська (сортостанції з 1991 р.). Новоутворені сортівипробувальні станції випробовували майже всі польові сільськогосподарські культури, що вирощували на той час в області (озими: пшениця м'яка, жито посівне, тритикале, ячмінь звичайний, ярі: пшениця м'яка, ячмінь звичайний, тритикале, овес посівний, просо посівне, гречка їстівна, горох посівний, вика, чина, сочевиця, нут, соя, сорго звичайне двокольорове, кукурудза звичайна, соняшник однорічний, суданська трава, багаторічні злакові та бобові трави, цукровий та кормовий буряк). Місце їх розташування охоплювало всі ґрунтово-кліматичні зони області.

Діяли також Первомайська (сортостанція з 1991 р.) із випробовування плодів (яблуна, груша, вишня, абрикос) та ягідних (малина, обліпиха, смородина, агрус, калина); Чугуївська на зрошенні (сортостанція з 1991 р.) з випробовування овочевих (томатів, перцю, огірків, гарбузів, моркви, столового буряка, цибулі,

озимого часнику, капусти та картоплі); вузькоспеціалізовані сортодільниці: Харківська закритого ґрунту (випробовування томатів, перцю, огірків) та Балаклійська (випробовування лісових культур, верби, тополі).

За плідну роботу заклади експертизи та спеціалісти, які в них працювали, неодноразово нагороджувались Почесними грамотами республіканського, обласного, районного рівня. У 1947 р. ланкова Куп'янської сортодільниці Григорова В. П. за вагомі результати у вирощуванні озимої пшениці була удостоєна звання Героя Соціалістичної Праці.

Майже за століття історії становлення сортівипробування в області

змінилося багато керівників і спеціалістів, які самовіддано працювали на цій ниві: начальники Інспектури Державної комісії з сортівипробування сільськогосподарських культур в Харківській області – Коваль Олександр Сергійович (1944–1969), Садовничий Віктор Федорович (1984–2010), завідувачі сортодільниць, директори сортостанцій: Куп'янської – Скорик Іван Михайлович (1952–1977), Валківської – Поливаний Володимир Олександрович (1944–1976), Вовчанської – Колмаков Ілля Григорович (1971–2002), Скаченко Сергій Петрович (1986–2014), Чугуївської – Чудик Василь Борисович (1967–2000), Барвінківської – Самарський

Анатолій Миколайович (1985–2004), а також багато висококваліфікованих агрономів, які у будь-яку пору року й за будь-якої погоди сіяли, доглядали, збирали досліди, тобто виконували всю основну роботу з сортівипробування. Це спеціалісти Валківської сортостанції – Полтавська Лідія Павлівна (1987–2012), Барвінківської – Ткаченко Олександр Миколайович (1987–2014), Вовчанської – Лялюк Ольга Олександрівна (1979–2018), Овчаренко Любов Володимирівна (1984–2014), Дерев'янка Олександр Петрович (1996–2018), Куп'янської – Місько Зоя Олексіївна (1975–2005), Чугуївської – Моргунова Лариса Михайлівна (1976–1996), і багато інших, які працювали сумлінно і професійно.

Нині продовжують їх справу заступник директора Харківської філії УІЕСР Ісаєнко Олександр Олексійович – 31 рік на різних посадах в системі сортівипробування області, завідувачка відділу польових досліджень філії Ковратенко Валентина Анатоліївна – 27, провідний фахівець Науменко Наталія Миколаївна – 17, заступник завідувача відділу польових досліджень Неохотник Ірина Василівна – 10, головний бухгалтер Науменко Інна Юріївна – 11 років. Протягом 10 років (2012–2022) очолює філію Болотов Володимир Юрійович.

Основне завдання Харківської філії залишається незмінним – отримання якісних експериментальних даних, за результатами аналізу яких після закінчення дворічного циклу дослідження сортів щодо їх придатності до поширення в Україні фахівці УІЕСР зможуть надати до профільного відомства науково обґрунтовані

пропозиції щодо прийняття рішення за заявкою про визнання прав на сорт рослин.

Під час таких досліджень спеціалісти філії провадять експериментальну оцінку морфологічних, біологічних та господарсько-цінних ознак сортів рослин, виявляють придатність їх до поширення в певних екологічних умовах.

Також вони займаються визначенням сортів рослин, вирощування яких за екстремальних екологічних факторів (суворі зими, посухи, перезволоження тощо) призводить до значного зниження врожайності та загибелі посівів, визначають сорти, схильні до ураження особливо небезпечними організмами і хворобами.

Науково-дослідну роботу ведуть за затвердженою Програмою польових

Підготовка поля до сівби озимих культур, 2022 р.

Обласний семінар на дослідних полях Вовчанської ДСДС, виступає Ісаєнко О. О., 2002 р.

Сортівипробування соняшника однорічного на Вовчанській ДСДС, 1995 р.

Учасники перевірки стану дослідів на Первомайській ДСДС, 1997 р.

Конкурсне випробування гороху посівного на Барвінківській ДСДС, 1998 р. 4-й зліва направо селекціонер Черкиїн П. М.

вих досліджень кваліфікаційної експертизи сортів рослин озимого та ярого типів розвитку на придатність до поширення. Над виконанням цієї Програми працює колектив філії, що налічує 20 осіб.

За роки діяльності в закладах експертизи було випробувано десятки тисяч нових сортів. Одержані результати досліджень, крім основного їх призначення – оцінки придатності до включення до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, стали підставою для формування регіональних сортових ресурсів у вигляді «Списку сортів рослин, які занесені в Реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні та рекомендуються до вирощування в господарствах Харківської області». Такий Список формується щороку з урахуванням сортів, занесених до Державного реєстру і по яких отримано позитивні результати під час кваліфікаційної експертизи в зонах Степу, Лісостепу та в дослідженнях філії щодо рівня їх урожайності, цінних господарсько-біологічних ознак і властивостей, а також адаптивності до умов Харківщини. Нині він налічує 5 озимих, 51 яру польову культуру та 543 сорти і гібриди. Більшість сортів, що вирощуються в області, отримали путівку на поля саме від сортовипробувачів.

Відсоток сортів ярих і озимих зернових, які включені до Списку і висіваються в області, коливається від 50 до 100%, досить високий він і по інших культурах. Натепер його розміщують на сайті Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації, отже, він доступний для всіх сіль-

Максимальна урожайність сортів у кваліфікаційній експертизі на придатність до поширення в закладах експертизи Харківської області

Назва культури	Назва сорту	Урожайність, ц/га	Рік отримання
Озима пшениця	Смуглянка	108,2	2004
	ЛГ Квадрант	111,4	2022
Озиме жито	КВС Мотиватор	110,0	2019
Озиме тритикале	Ратне	96,6	2006
Озимий ячмінь	Пегас	93,0	2022
	Якубус	91,0	2022
Озима тверда пшениця	Кришталевий	62,0	2022
Яра тверда пшениця	Династія	43,5	2014
Яра м'яка пшениця	Панянка	58,0	2015
	КВС Сансет	53,5	2019
Яре тритикале	Борівітер Харківський	57,0	2015
Ярий ячмінь	Саломі	73,0	2015
	Щедрик	67,6	2015
Овес	Зубр	56,4	2018
Горох	Оплот	45,2	2008
Гречка	Мальва	30,5	2015
Просо	Козацьке	40,6	2008
Соя	ЕС Гладіатор	37,3	2017
	Стайн 07Ж22	37,9	2019
Кукурудза	Кредит МВ	133,0	2008
	ДН Хотин	123,0	2014
Соняшник	П63ГГ142	49,0	2019
	ЕС Ортус	50,0	2019

ськогосподарських товаровиробників Харківщини.

На навчаннях агрономів, які організовано в області, спеціалісти філії оприлюднюють підготовлені допові-

ді, в яких розглядаються основні вимоги Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» щодо ведення насінництва та прав використання сортів, ознайомлюють слухачів із ре-

зультатами випробувань, на підставі яких формується Список рекомендованих сортів.

Після численних реорганізацій (1991–2021 рр.) кількість і місце розташування закладів експертизи зазнали змін. Із 2012 року в області єдиним закладом експертизи стала філія УІЕСР. У 2020 р. було остаточно передано їй у користування земельну ділянку Шарівського старостату.

Наявність власного Земельного акта, постійна допомога УІЕСР в оновленні матеріально-технічної бази (сучасні трактори, сівалки, ґрунтообробна техніка, лабораторне обладнання) – все це дозволило розпочати нову сторінку історії сортовипробування в області. У 2021 р. на власній землі випробовували 17 культур, 270 сортів, у 2022-му – 17 культур і 246 сортів.

У сучасних умовах спеціалісти філії докладають максимум зусиль для дотримання агротехніки закладання і ведення дослідів, підтримки родючості ґрунтів, щоб максимально розкрити потенціал нових сортів, про що свідчать результати випробувань попередніх та останніх років (таблиця).

Вперше в історії сортовипробування області у філії було масово (понад 32 сорти) подолано рубіж урожайності 100 ц/га пшениці озимої, досягнуто 90 ц/га в досліді ячменю озимого.

У планах збільшити площу належної Харківській філії земельної ділянки та покращити матеріально-технічну базу, що дозволить розширити перелік випробовуваних культур і сортів.

**Володимир Болотов
Марина Таганцова**

Виставка експонатів Чугуївської ДСВС, присвячена 75-літтю сортовипробування в Україні, 1998 р.

Сортовипробування картоплі на Вовчанській ДСВС, 1995 р.

Директор Куп'янської ДСВС Велік І. Й. на ділянках конкурсного випробування соняшнику однорічного, 1996 р.

Конкурсне випробування пшениці озимої на Куп'янській ДСВС, 1996 р.

Херсонський обласний державний центр експертизи сортів рослин (філія УІЕСР)

Херсонська область розташована у південній частині України на Причорноморській низині. На північному заході межує із Миколаївською, на півночі – із Дніпропетровською, на сході – із Запорізькою областями країни, на півдні – з Автономною Республікою Крим. Херсонський державний центр експертизи сортів рослин розташований в зоні Сухого Степу півдня України. Ґрунтовий покрив – темно-каштанові залишково-солонцюваті ґрунти середньо- і важкосуглинкового механічного складу. Ґрунти містять невелику кількість гумусу в шарі 0–20 см – від 1,87 до 2,02%, у глибшому шарі 20–40 см – від 1,13 до 1,20%. Темно-каштанові ґрунти утворились в умовах посушливого клімату (з відчутною нестачею вологи в періоди, необхідні для росту рослин) на слабодернованій рівнині, вкритій степовою рослинністю на карбонатному лесі.

ТЕРИТОРІЯ, на якій розміщено Херсонський державний центр експертизи сортів рослин, знахо-

диться в найбільш посушливій зоні України і входить до складу другого (південного) агрокліматичного району Херсонщини, розташованого у континентальній області кліматичної зони помірних широт. Цьому району характерна коротка весна, досить довге, посушливе та спекотне літо, м'яка зима з частими відлигами. Тут суми температур вище 10 °С становлять 3300–3400 °С, кількість опадів за цей період 200–220 мм, а протягом року 330–380 мм. Гідротермічний коефіцієнт дорівнює 0,6. Весняні заморозки припиняються у середньому в другій декаді квітня, але в окремі роки можливі у третій декаді травня. Осінні заморозки починаються зазвичай у третій декаді жовтня, найбільш ранні – у третій декаді вересня. Суховії – явище щорічне. Середньорічна температура повітря складає +9,8 °С. Найхолодніший мі-

сяць – січень із середньомісячною температурою –3,4 °С, найтепліший місяць – липень із середньомісячною температурою +22,9° за Цельсієм.

Протягом тривалої весни (1–1,5 міс.) температура повітря швидко зростає. Початок весни (у середньому перша декада березня) пов'язаний з датою стійкого переходу середньодобової температури повітря через 0 °С. Наприкінці другої декади квітня середньодобова температура повітря переходить через позначку +10° за Цельсієм.

Центральна садиба Херсонського обласного державного центру експертизи сортів рослин розташована на території Дніпровського району міста Херсона в південно-західній частині області (сmt Зеленівка). Відстань від Держекспертцентру до обласного центру – 6 км, до Херсонського елеватора – 15 км. Конфігурація території землекористування утворює трапецію, східна частина якої розташована вздовж шосе Зеленівка – Херсон.

Перша згадка про сортовипробування на Херсонщині датується 1932 роком. На базі радгоспу «Овощной» Дніпропетровського району м. Херсона створено спеціалізовану державну сортовипробувальну ділянку з випробування сортів овочевих культур і картоплі для зони розвиненого овочівництва. Протягом 60 років на цій ділянці всебічно вивчали сотні сортів, які було рекомендовано до районування. У цей час створюється за державні кошти близько 10 дослідних станцій (Московська, Шатилівська, Полтавська, Херсонська та ін.) і розгалужена мережа дослідних і показових полів (за рахунок місцевих

сільськогосподарських товариств). Практично для всіх установ напрямом діяльності були селекція і порівняльне випробування місцевих та іноземних сортів.

У Херсонській області було утворено сім сортовипробувальних ділянок: Високопільська, Генічеська, Каховська, Нижньосірогозька, Новотроїцька, Херсонська та Цюрупинська. На сортоділянках проводили агротехнічні дослідження, займалися розмноженням насіння, популяризацією кращих районуваних сортів і нових агроприймів у сортовипробуванні сільськогосподарських культур, відбором високоурожайних сортів сільськогосподарських, плодкових, баштанних культур та винограду для вирощування їх у господарствах області.

Пойда
Анатолій
Пантелейович,
директор
Новотроїцької
сортодослідної
станції, 2006 р.

Закладання польових дослідів
на Новотроїцькій
сортодослідній станції

У 1937 р. в усіх областях України були організовані сортоділянки: в Полтавській – 16, Донецькій (Сталінській) – 7, Запорізькій – 5, Житомирській – 9, по одній в Дніпропетровській, Луганській, Київській, Херсонській, Одеській і Чернігівській. За архівними записами Херсонську сортоділянку створено в 1937 р. Вона реорганізувалася у 1937–1941, 1947–1953 роках. Із виходом постанови Ради Народних Комісарів СРСР від 29 червня 1937 року, при Народному Комісаріаті Землеробства Української РСР у 1938 р. було створено Державну комісію по сортовипробуванню картоплі, овоче-баштанних культур та кормових коренеплодів.

У Херсонській області було організовано діяльність Інспектури Державної комісії з сортовипробування сільськогосподарських культур, а в районах – роботу державних сортовипробувальних ділянок. На території Херсонщини почали діяти

Херсонська та Великоолександрівська сортоділянки, підпорядковувалися Міжобласному інспектору по сортовипробуванню картоплі, овоче-баштанних культур та кормових коренеплодів по Миколаївській і Кіровоградській областях (інспектор – Лащевський Георгій Ксенофонтович).

У 1944 р. Міжобласна інспектура розміщувалася у м. Херсоні, а в січні 1947 року її переведено в м. Одесу. У травні 1956 року Міжобласну інспектуру по сортовипробуванню картоплі, овоче-баштанних культур та кормових коренеплодів Одеської, Миколаївської, Кіровоградської та Херсонської області було ліквідовано, її сортовипробувальні ділянки перейшли у підпорядкування інспекторів Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур, які були закріплені за кожною областю.

На базі Інспектури Державної комісії в Херсонській області щорічно

скликали засідання обласної комісії по районуванню сільськогосподарських культур, випробовували понад 600 сортів і 50 гібридів.

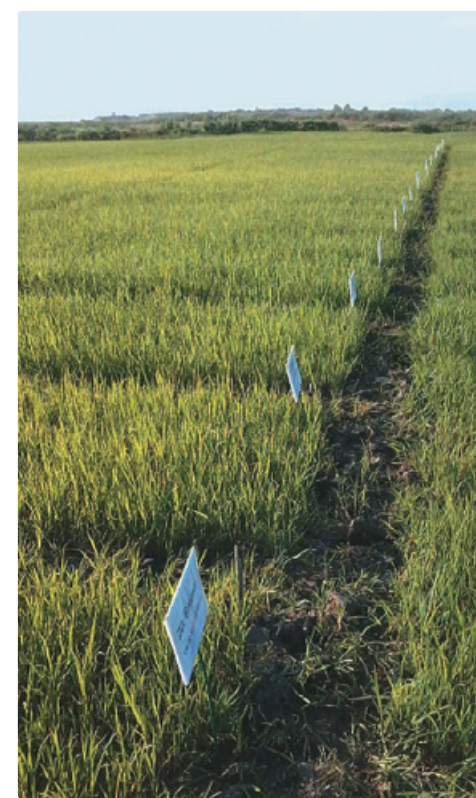
Протягом 1960–1980 рр. Інспектуру Державної комісії в Херсонській області очолювали заслужені агрономи Української РСР Шкоденко Яків Єпіфанович та Охременко Віра Максимівна.

Вагомий трудовий внесок у сортовипробування і досвід належить завідувачам сортоділянок: Високопільської – Сулимовському Сергію Григорійовичу, Нижньосірогозької – Демідкову Анатолію Миколайовичу, Генічеської плодової – Левченку Володимиру Антоновичу, Скадовської рисової – Лавриненку Євгенію Максимовичу, Херсонської овочевої – Петренку Всеволоду Миколайовичу, Новотроїцької – Пойді Анатолію Пантелейовичу.

1993 року було створено Херсонську державну сортовипробувальну станцію на базі Херсонської овочевої держсортоділянки. З часом, на основі Новотроїцької та Каховської держсортоділянок було організовано сортовипробувальні станції з підпорядкуванням Інспектурі Державної комісії з сортовипробування сільськогосподарських культур у Херсонській області, яка діяла до 1994 року.

З реорганізацією у згаданому році її функції передано Херсонській державній сортовипробувальній станції, яка почала виконувати обов'язки колишньої Інспектури Державної комісії з сортовипробування сільськогосподарських культур у Херсонській області.

1998 року роботу Інспектури Державної комісії України по випробуванню та охороні сортів рослин у Херсонській області було поновлено.

У 2002 р., в процесі удосконалення організаційної структури сортомережі України, на базі інспектур Державної комісії по областях організовано обласні державні центри експертизи сортів рослин (ОДЦЕСР). Від 2002 року тривалий час очолював Херсонський обласний державний центр експертизи сортів рослин (філія УІЕСР) хлібороб і сортовипробувач Резніченко Анатолій Іванович.

2011 року Міністерство аграрної політики та продовольства України провело реорганізацію державної системи охорони прав на сорти рослин. У 2012 р. Херсонський ОДЦЕСР набув статусу філії Українського інституту експертизи сортів рослин. У 2014 р. філія призупинила діяльність.

*Олександр Мельничук
Ольга Стадніченко*

*Експертиза сортів рису на ВОС,
Скадовська ДСДС*

Резніченко Анатолій Іванович
(1959–2019 рр.)

Випускник агрономічного факультету Херсонського сільськогосподарського інституту (нині – Херсонський державний аграрно-економічний університет). Кваліфікація – вчений агроном.

Після закінчення навчання працював агрономом-хіміком.

Упродовж 2012–2019 рр. Анатолій Іванович очолював філію Українського інституту експертизи сортів рослин Херсонського обласного державного центру експертизи сортів рослин, де проявив себе як мудрий керівник, що дбав про професійну майстерність, добробут і духовне процвітання довіреного йому колективу.

Він мав мужність брати на себе відповідальність за прийняття важливих рішень у нелегкі часи реформування сортовипробувальної мережі, інтереси якої відстоював у складних економічних та політичних умовах.

Вміло організовував науково-дослідну справу у сортовипробуванні, господарську та соціально-побутову діяльність Філії.

Херсонщина пам'ятає Анатолія Резніченка як професійного фахівця, досвід і мудрі вчинки якого є прикладом для багатьох поколінь сортовипробувачів.

Польові дослід з кваліфікаційної експертизи сортів сорго та кукурудзи

Приймання польових дослідів, 2014 р.

Хмельницька філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Хмельницька область розташована в центрі Правобережної України, у найбільш високій її частині – на так званому Волино-Подільському плато. Висота над рівнем моря по області становить 220–396 м. Територія області простягається із півночі на південь на 220 км, а із заходу на схід – на 120 км. Вона межує з такими областями: на півночі із Рівненською, на північному сході із Житомирською, на сході із Вінницькою, на півдні із Чернівецькою і на заході із Тернопільською.

Більша частина території Хмельниччини розташована в зоні Лісостепу, за рельєфом розподіляється на Волинське і Подільське плато й лише невелика її частина – північна – потрапляє в зону Полісся.

НАЙБІЛЬШУ частину ґрунтового покриву області утворюють чорноземи глибокі малогумусні (37%), чорноземи опідзолені (20%) і темносірі ґрунти (14%). У меншій кількості поширені дерново-підзолисті та

торфово-глеюваті (у поймах річок). Ґрунти Хмельницької філії типові для області. Агрохімічна оцінка ґрунтів – 49 балів, їхній клас – 6, група по рельєфу – 4.

Клімат області помірно континентальний. Середня температура повітря найтеплішого місяця – липня становить +18–19 °С, а найхолоднішого – січня – 5–6 °С морозу. Максимальна температура влітку досягає +36–38 °С, а мінімальна у найбільш холодні зими –31–35 °С морозу. Середня річна температура +6,8–7,3 °С. Протягом 209–212 днів триває період, коли температура повітря перевищує +5 °С, а вище +10 °С налічується 159–169 днів. Останні приморозки навесні припадають на 24–30 квітня, ймовірні приморозки трапляються 16–20 травня.

Середня річна кількість опадів коливається від 530 до 670 мм. Найбільша їх кількість випадає в червні та липні й досягає 70–100 мм, а найменша – в лютому 15–25 міліметрів.

Державне випробування сортів у Хмельницькій області започатковано в 1937 р. з виходом Постанови Ради Народних Комісарів від 29 червня 1937 року «Про міри по покращенню насіння зернових культур».

На той час у Кам'янець-Подільській області було створено Інспектуру Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур з підзвітними їй дев'ятьма сортодільницями. Із 1944 року кількість їх збільшилася до 17, але внаслідок злиття та оптимізації залишилось 10. За агрокліматичним поділом області на чотири зони сортодільниці були розміщені наступним чином: *Перша* – Поліська зона: Славутська сортодільниця; *Друга* – Північна лісостепова зона: Ізяславська, Волочиська, Летичівська сортодільниці; *Третя* – Південно-західна лісостепова зона: Городоцька, Чемеровецька сортодільниці; *Четверта* – Південно-східна лісостепова зона: Новоушицька сортодільниця.

Протягом 1987–2000 рр. шість сортодільниць було ліквідовано: Волочиську (1987), Чемеровецьку (1987), Хмельницьку овочеву (1992), Кам'янець-Подільську овочеву (1997), Городоцьку (1994), Ізяславську (2000).

Продовжували працювати чотири сортовипробувальні станції: Славутська, Летичівська, Новоушицька, Кам'янець-Подільська (плодово-ягідна).

У 2004 р. Кам'янець-Подільську станцію було перетворено в опорний пункт Летичівської державної сортовипробувальної станції.

Землі та майно сортовипробувальних станцій, а саме: Славутської, Летичівської і Кам'янець-Подільської, передано у 2012 р. Державному підприємству «Центр сертифікації насіння та садивного матеріалу», але кваліфікаційну експертизу на придатність до поширення сортів рослин у Славутській і Новоушицькій лабораторіях проводили до 2017 року.

Ляльчук Петро Петрович – спеціаліст-агроном, юрист, інженер-механік. Народився 1966 року в селі Курганівка Шепетівського району Хмельницької області. Вищу освіту здобув у Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті за спеціальністю «Інженер-механік».

У сфері державного сортовипробування почав працювати з 2012 р. як завідувач лабораторії Хмельницького ОДЦЕСР. У 2016 р. його прийнято на посаду заступника директора – завідувача відділу польових досліджень Хмельницького ОДЦЕСР. Протягом трьох останніх років очолює Хмельницьку філію УІЕСР.

2017 р. було ліквідовано Славутську лабораторію, а кваліфікаційною експертизою на придатність до поширення сортів рослин займався лише Хмельницький обласний центр експертизи сортів рослин у с. Требухівці Летичівського району на земельній ділянці площею 1,4 га, що належала Державному підприємству «Центр сертифікації насіння та садивного матеріалу».

Із перших днів створення і до 1987 р. сортодільниці працювали на базі сільськогосподарських підприємств. Далі вони поступово переходили на самостійний баланс із власною землею

Подільське намісництво в Російській імперії було створене у 1793 р., а в 1796-му перетворене в Подільську губернію. Як область вона була виділена 22 вересня 1937 р. із Вінницької. До 26 квітня 1954 року мала назву Кам'янець-Подільської області.

Журнал метеорологічних звітів
Меджибізької держсортдільниці
1945–1955-го рр.

Дослідні поля Новоушицького
відділу Хмельницького ОДЦЕСР,
2012 р.

Колектив Новоушицького відділу
Хмельницького ОДЦЕСР, 2012 р.

та основними засобами, що сприяло поліпшенню ведення науково-дослідної роботи з виявлення кращих сортів для господарств області, адже районування проводили по кожній області окремо.

Сортодільниці, а потім сортостанції Хмельниччини завжди вважалися школами передової агротехніки, сортознавства і насінництва. Тут регулярно – 1–2 рази в сезон – організували семінари, в яких брали участь спеціалісти і керівники господарств. Вони мали змогу ознайомитися з кращими сівозмінами, системами удобрення і захисту рослин, обробітку ґрунту і, звичайно, перевагами нових сортів. Така організація діяльності значною мірою допомогла тому, що Хмельниччина за урожайністю сільськогосподарських культур завжди посідала провідні позиції в Україні.

Якісна й показова робота сприяла високому авторитету служби дер-

жавного випробування, передусім завдячуючи спеціалістам і керівникам сортодільниць та державних сортостанцій. Це, насамперед, завідувач Ізяславської сортодільниці Пишняк Федір Семенович (1946–1990), агроном Зайцев Михайло Васильович (1954–1987), завідувачі Новоушицької сортодільниці – Бурковський Броніслав Петрович (1953–1992) і Мельниченко Ніна Іванівна (1984–2003), агроном Стасишин Іван Федорович (1959–1993), Городоцької – Ярославський Антон Петрович (1972–1984), завідувач Славутської сортодільниці – Бондар Григорій Романович (1956–1979), агроном Дехтярук Юрій Олександрович (1948–1980), директори Славутської держсортостанції Тимчук Микола Євгенович (1979–2011), Кам'янець-Подільської плодово-ягідної – Мосендз Петро Володимирович (1986–2004), завідувач Чемеровецької сортодільниці – Бойко Олександр Давидович (1958–1987), агроном Поліщук Сергій Петрович (1952–1987), завідувачки Хмельницької овочевої сортодільниці – Яворська Зінаїда Валентинівна (1956–1968), Полярush Лариса Олександрівна (1968–1989), Ковальчук Валентина Йосипівна, завідувачі Кам'янець-Подільської овочевої сортодільниці – Хохель Микола Миколайович (1956–1973), Лискун Євгеній Андрійович (1973–1998), завідувач Летичівської сортодільниці Неботеев Володимир Петрович (1966–1992), агрономи Борук Леонід Олексійович (1954–1983), Оніщенко Парасковія Семенівна (1970–1986).

Продуктивній і злагодженій роботі сприяли Інспектура Державної комісії з сортовипробування сільгоспкультур у Хмельницькій області, обласний центр експертизи сортів рослин,

де в різні роки працювали головними агрономами Микиртчанц Олександра Суренівна (1954–1980), Тулінцева Валентина Григорівна (1980–2010), головним бухгалтером Смольницький Анатолій Феліксович (1959–1994). Нижче наведено керівні кадри цих установ:

Інспектори – з 1945 року: Столицький Микола Тимофійович (1945–1946); Белов Іван Семенович (1947–1954); Оніщенко Микола Васильович (1955–1956); Мірошнеченко Федір Данилович (1957–1972).

Начальник Інспектури з 1971 року: Богач Леонід Петрович (1972–2002).

Начальники Центру: Грабчак Анатолій Серафимович (2003–2010); Харчук Сергій Іванович (2010–2012).

Директори Хмельницького обласного державного центру експертизи сортів рослин та Хмельницької філії Українського інституту експертизи сортів рослин: Прус Леонід Іванович (2012–2014, 2015–2017); Тимчук Віталій

Збирання пшениці озимої, 2020 р.

Перевірка стану зернових фахівцями УІЕСР із спеціалістами Хмельницької філії, 2021 р.

Ветерани сортовипробування у Хмельницькій області

Богач Леонід Петрович, начальник Інспектури, 1972–2002 рр.

Бурковський Броніслав Петрович, завідувач Новоушицької сортодільниці, 1953–1992 рр.

Пишняк Федір Семенович, завідувач Ізяславської сортодільниці, 1946–1990 рр.

Мірошнеченко Федір Данилович, інспектор, 1957–1972 рр.

Стасишин Іван Федорович, агроном Новоушицької сортодільниці, 1959–1993 рр.

Зайцев Михайло Васильович, агроном Ізяславської сортодільниці, 1954–1987 рр.

Смольницький Анатолій Феліксович, головний бухгалтер Інспектури, 1959–1994 рр.

Тимчук Микола Євгенович, директор Славутської ДСДС, 1979–2011 рр.

Лискун Євген Андрійович, завідувач Кам'янець-Подільської овочевої сортодільниці, 1973–1998 рр.

Микиртчанц Олександра Суренівна, головний агроном Інспектури, 1954–1980 рр.

Ярославський Антон Петрович, завідувач Городоцької сортодільниці, 1972–1984 рр.

Мосендз Петро Володимирович, директор Кам'янець-Подільської плодово-ягідної ДСДС, 1986–2004 рр.

Тулінцева Валентина Григорівна, головний агроном, 1980–2010 рр.

Бойко Олександр Давидович, завідувач Чемеровецької сортодільниці, 1958–1987 рр.

Неботеев Володимир Петрович, завідувач Летичівської сортодільниці, 1966–1992 рр.

**Борук
Леонід
Олексійович,**
агроном
Летичівської
сортодільниці,
1954–1983 рр.

**Поляруш
Лариса
Олександрівна,**
завідувачка
Хмельницької
овочевої
сортодільниці,
1968–1989 рр.

**Яворська
Зінаїда
Валентинівна,**
завідувачка
Хмельницької,
овочевої
сортодільниці,
1956–1968 рр.

**Онiщенко
Парасковiя
Семенiвна,**
агроном
Летичiвської
сортодiльниці,
1970–1986 рр.

Збирання врожаю з дослідних ділянок на Хмельницькій філії УІЕСР

Миколайович (2014–2015). З 2017 року Хмельницьку філію очолює Ляльчук Петро Петрович.

Національні сортові ресурси формуються на основі експертизи сортів на полях обласних державних центрів. Тепер із введенням Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, виробник може обрати той чи інший сорт. Але дані Обласного центру експертизи по сортах культур, що ним випробовуються, дуже важливі. У 2017 р., враховуючи відсутність власної землі, складів,

виробничо-технічної бази, адміністративних приміщень, потрібної селекційної та ґрунтообробної техніки, постало питання про розформування Хмельницької філії. Однак, завдячуючи активній позиції, енергійним та активним діям її колективу, придбано два складських приміщення та млин у с. Требухівці Летичівського (Хмельницького) району Хмельницької області. Для зміцнення своєї матеріально-технічної бази філія побудувала дорогу, два функціональні водогони, повітряні та внутрішні лінії електро-

передач, метеостанцію, вагову, сховище для картоплі, адміністративне приміщення, лабораторію, котельню, пост охорони, подбала про огорожу території.

Приміщення складів і млина переобладнано під зерносховища й майстерні для ремонту техніки. Із Миколаївської та Житомирської філій перевезено й відремонтовано сільськогосподарську та селекційну техніку. Придбано нові трактори, плуг, причіпне знаряддя, сільськогосподарські машини й лабораторне обладнання.

Наприкінці 2018 року Український інститут експертизи сортів рослин одержав у постійне користування земельну ділянку площею 40 га для дослідних і навчальних цілей та 0,2821 га для будівель і споруд на території Меджибізької територіальної громади с. Требухівці Хмельницького (Летичівського) району Хмельницької області, на землях яких розшире-

но виконання державної програми з кваліфікаційної експертизи на придатність до поширення сортів рослин.

У 2021 р. за Інститутом зареєстрована в постійне користування земельна ділянка площею 12,8 га для дослідництва і навчальних цілей на території Улашанівської територіальної громади с. Іванівка Шепетівського (Славутського) району Хмельницької області, де створено Славутський відділ польових досліджень, який виконує завдання державної кваліфікаційної експертизи.

Перевірка стану зернових.
Зліва направо Ляльчук П. П., Прус Л. О.

У червні 2022 року Інститут одержав у постійне користування земельну ділянку площею 227,3 га для дослідних і навчальних цілей на території Улашанівської територіальної громади с. Іванівка Шепетівського (Славутського) району Хмельницької області. Повернуто в користування адміністративне приміщення, штат філії укомплектовано необхідними спеціалістами. Колишній начальник інспектури з сортовипробування Богач Леонід Петрович й до цього часу щедро ділиться своїм багатим життєвим досвідом: у поважному віці він працює заступником завідувача відділу польових досліджень.

На сьогодні Хмельницька філія має у постійному користуванні 280,3821 га земель. Повернуті майнові комплекси, будівлі та споруди реєструються за УІЕСР, передані приміщення ремонтуються, для працівників облаштовуються робочі місця та забезпечуються належні умови праці, провадиться винос межових знаків у природу, здійснюється експертно-грошова оцінка земель, агрохімічне обстеження та паспортизація земельних ділянок. Керівництво філії дбає про оновлення техніки. Закуповуються сучасні трактори та сільськогосподарські машини. Зростають обсяги проведення кваліфікаційної експертизи.

Спеціалісти філії постійно підвищують свій професійний рівень у Національному університеті біоресурсів і природокористування України, набувають досвіду роботи в Центрі сортовипробування сільськогосподарських культур, містечко Слупія Велька (Республіка Польща).

**Петро Ляльчук
Євгеній Стариченко**

Випробування сортів груші звичайної на Кам'янець-Подільській плодово-ягідній ДСДС, 2003 р.

Перевірка стану дослідів у Хмельницькій філії УІЕСР, 2020 р.

Богач Леонід Петрович (другий зліва), 2018 р.

Черкаська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Черкаська філія Українського інституту експертизи сортів рослин розташована у селі Дзензелівка Маньківської об'єднаної територіальної громади Уманського району Черкаської області. З півночі й південного заходу село оточене лісами та балками. Вода з ярів впадає в річку Маньківку, а далі – в Гірський Тікич.

Клімат помірно континентальний, з теплим дощовим літом і м'якою та сніжною, але із частими відлигами зимою. Середньорічна температура повітря становить +7,3 °С. Абсолютний мінімум температури повітря досягає –34 °С, абсолютний максимум +42 °С. Річна сума опадів у середньому коливається від 420 до 650 мм, іноді – від 300 до 800 міліметрів.

Ґрунти – чорноземи опідзолені, сильнореградовані, важкосуглинкові. Бал ґрунтів філії – 80, вміст гумусу – 3,02%, кислотність – рН 5,2, середньозважений вміст фосфору – від 151 до 200 мг/кг, середньозважений вміст калію – від 121 до 180 мг/кг. Товщина гумусованого профілю становить 50–80 см. Ґрунти схильні до запливання та утворення кірки, тому потрібно вносити органічні добрива і ванувати.

ІНСПЕКТУРА Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Черкаській області була утворена в 1966 році. Першим її керівником був Маштапа Лаврентій Йосипович, який до того працював завідувачем Золотоніської комплексної державної сортодільниці. Інспектуру Черкаської області він очолював до жовтня 1978 року.

З 1978-го по 2002 р. керував Інспектурою Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Черкаській області Швиденко Володимир Леонтійович.

До 1999 року Інспектурі Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по

Черкаській області були підпорядковані дев'ять державних сортодільниць області, які успішно проводили сортовипробування зернових, зернобобових, технічних, кормових, овочевих та плодово-ягідних культур: Золотоніська, Черкаська, Маньківська комплексні сортодільниці; Шполянська агротехнічна сортодільниця; Черкаська овочева сортодільниця; Корсунь-Шевченківська та Золотоніська луко-пасовищні сортодільниці; Корсунь-Шевченківська та Уманська плодово-ягідні сортодільниці.

Земля сортодільниць була орендована в місцевих колективних господарств, які надавали допомогу з обробітку ґрунту, внесення добрив, догляду за посівами, збирання врожаю. Майже всі роботи на полях сортодільниць виконували вручну, тому колгоспи виділяли бригади робітників чисельністю 10–15 осіб.

Сівбу на дослідних ділянках проводили сівалками в агрегаті з трактором Т-25, а збирання та обмолот – комбайном СК-5 «Нива» зі спеціальними пристосуваннями. Нові будинки лабораторій сортодільниць почали зводити у 1965 р., де й дотепер розташовані адміністративні приміщення та лабораторії пунктів досліджень Черкаської філії. Тоді ж розпочали й будівництво житла для спеціалістів.

У 2002 р. Інспектуру Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Черкаській області реорганізовано шляхом об'єднання із Золотоніською державною сортовипробувальною станцією в Черкаський обласний державний центр експертизи сортів рослин, а з 2005 року – в Черкаський обласний

державний центр експертизи сортів рослин з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Черкаської області.

Керував Черкаським Держекспертцентром у 2002–2005 роках Проценко Іван Іванович. У 2006–2008 роках Черкаський Держекспертцентр очолював Швиденко Володимир Леонтійович. З 2009 року керувала Черкаським обласним державним центром експертизи сортів рослин з Державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин Черкаської області Шкрюбка Ольга Андріївна, яка раніше працювала агрономом на Золотоніській державній сортодільниці з 1983-го по 1999 р., агрономом Золотоніської державної сортовипробувальної станції з 2000-го по 2001 р.; заступником начальника по виробництву Черкаського Держекспертцентру з 2002-го по 2004-й р.; начальником інспекції з охорони прав на сорти рослин – заступником начальника Держекспертцентру з 2005-го по 2009 рік.

З 2000 року в Черкаській області залишилося чотири державні сортодільні станції, створені відповідно на базі Золотоніської, Черкаської, Маньківської державних сортодільниць та новоутвореної Холодноярської державної сортодільної станції: 1) Маньківська держсортостанція розміщена в Центральній лісостеповій зоні; 2) Холодноярська – в Південно-Західній і Південній лісостеповій зоні, що нагадує типовий Степ; 3) Черкаська – у Правобережному Придніпровському Лісостепу, умови якого характерні для Полісся; 4) умови Золотоніської держсортостанції подібні до Лівобережного Придніпровського Лісостепу.

Левченко Володимир Віталійович, 1970 року народження, випускник славетного Уманського сільськогосподарського інституту (нині – Уманський національний університет садівництва), вчений агроном, спеціальність «Агрономія». Трудову діяльність очільник Черкаської філії розпочав на посаді агронома по захисту рослин у місцевому колективному господарстві, згодом на посаді головного агронома агрофірми «Україна», агронома I категорії Маньківської ДСДС, заступника начальника Черкаського ОДЦЕСР – загалом 28 років. У сфері охорони прав на сорти рослин 16 років, на посаді директора з 2012 року.

Професійно грамотний, принциповий, наполегливий керівник і вмільний організатор науково-дослідної справи у сортовипробуванні, постійно підвищує свій професійний рівень, бере активну участь у громадському житті філії. У 2022 р. одержав подяку Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Список державних сортодільниць Інспектури Державної комісії із сортовипробування по Черкаській області (станом на 01.11.1985 р.):

- 1) Корсунь-Шевченківська (колгосп ім. Щорса, колгосп «Маяк»)
- 2) Черкаська (колгосп «Заповіт Леніна», радгосп ім. Леніна)
- 3) Маньківська (колгосп «Зоря комунізму»)
- 4) Шполянська
- 5) Золотоніська (колгосп «Червоний прапор», Коробівський птахоплемрадгосп)

Закладання польових дослідів, 2023 р.

Формування дослідних ділянок, 2012 р.

Колектив Черкаської філії УІЕСР

За роки діяльності Черкаського Держекспертцентру проводилося конкурсне випробування сортів зернових, зернобобових, технічних, кормових, овочевих культур на державних сортодослідних станціях однієї області. Сотні сортів різних сільськогосподарських культур були запропоновані до районування в Черкаській області та внесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

Дослідною справою з сортовипробування займалися висококваліфіковані спеціалісти, зокрема головні агрономи: Маньківської ДСДС – Левченко Віталій Панасович, Золо-

тоніської ДСДС – Шкрюбка Сергій Григорович, Холодноярської ДСДС – Левченко Іван Степанович, агроном Черкаської ДСДС Бондаренко Тетяна Іванівна та інші фахівці, серед яких головні бухгалтери Маньківської ДСДС – Дудник Олександр Васильович, Золотоніської ДСДС – Дробот Ольга Василівна, Черкаської ДСДС – Атамась Ніна Миколаївна, Холодноярської ДСДС – Козакова Євдокія Іванівна.

Багаторічну плідну працю на ниві сортовипробування вели: головний агроном Інспектури Давиденко Марія Петрівна, головний бухгалтер Інспектури Федько Анна Федорівна, заступник начальника – головний бухгалтер Черкаського Держекспертцентру

Максименко Галина Андріївна. Вдало влилися в колектив Черкаського Держекспертцентру агрономи Клименко Людмила Олексіївна, Левченко Олег Віталійович, Левченко Володимир Віталійович, бухгалтер Лисун Інна Андріївна, старший інспектор Савченко Олена Петрівна.

У 2012 р. сортодослідні станції були реорганізовані, а Черкаський ОДЦЕСР (філія УІЕСР) переведено з м. Черкаси до Маньківської державної сортодослідної станції.

У Черкаській філії Українського інституту експертизи сортів рослин сьогодні працює 15 спеціалістів, серед них сім висококваліфікованих агрономів-експертів зі стажем роботи 5–15 років, а саме: Бабка Петро

Іванович, Михайленко Микола Дмитрович, Король Володимир Васильович, Сивачук Зоя Олександрівна, Дігтяренко Тарас Олексійович, Прокопенко Роман Васильович, Побережець Віктор Олександрович. На посаді головного бухгалтера філії працює Дудник Олександр Васильович, загальний трудовий стаж якого у сільському господарстві 42 роки. Він щедро ділиться своїм досвідом з молодими спеціалістами, середній вік яких становить 32 роки.

Протягом багатьох років агрономи Черкаської філії ведуть польові дослідження, вивчаючи понад 130 сортів пшениці м'якої озимої. Чисельними дослідженнями та виробничою практикою переконливо доведено доцільність вирощування в господарствах усіх форм власності кількох сортів пшениці озимої. Фахівці філії творчо займаються питаннями добору сортів пшениці м'якої озимої типу розвитку, розміщення їх після різних попередників і строків сівби. Це дає змогу зменшити ризики негативного впливу кліматичних факторів на одержання кінцевого результату.

Із 2019 року завдяки зусиллям УІЕСР, після переоформлення землі в його постійне користування, значно збільшились обсяги надходження коштів до спеціального фонду Державного бюджету України, що дало можливість поступово оновити технічні засоби, придбати сільськогосподарську техніку (трактори, зернові

Комплекс польових і лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин забезпечуються сучасною технікою, лабораторним обладнанням та інформаційними технологіями з уніфікованими програмними продуктами.

Лабораторія Черкаської філії проводить біохімічні дослідження сортів кандидатів.

сівалки, плуги, дискові борони); агрохімічні засоби; лабораторне обладнання. Значно покращилося забезпечення підпорядкованих йому філій пально-мастильними матеріалами, добривами, засобами захисту рослин, насінням для вирівнювальних посівів.

Вже понад 10 років кваліфікаційну експертизу сортів ріпаку озимо-

го типу розвитку на придатність до поширення в Україні експерти оцінюють за такими показниками: придатність до прийнятих у виробництві технологій, урожайність, стійкість до ураження хворобами та шкідниками, зимостійкість, тривалість вегетаційного періоду, стійкість до несприятливих метеорологічних умов, якісні характеристики тощо.

Палітра сортовипробування національних та іноземних сортів і гібридів налічує 130–180 фізичних сортодослідів.

Найефективніший метод інтенсифікації сільськогосподарського виробництва натеper – впровадження

нових сортів. За допомогою новинок селекції і без додаткових витрат можна отримати 25–30% приросту валової продукції рослинництва.

У філії щорічно провадиться експертиза приблизно 300 сортів і гібридів соняшнику однорічного.

На дослідних полях Черкаської філії щороку організують проведення міжнародних, республіканських, обласних, районних науково-практичних конференцій із сортодослідження та технологій вирощування.

Від перших спроб випробування сортів рослин, коли у складі Всеукраїнського товариства насінництва було організовано українську сортомережу, до утворення Українського інституту експертизи сортів рослин минуло майже століття.

Нинішня державна науково-технічна експертиза сортів рослин відповідає сучасним міжнародним вимогам UPOV, OECD і CPVO Європейського Союзу.

Черкаську філію, інфраструктура якої розташована на базі Маньківської державної сортодослідної станції, протягом 2009–2015 рр. неодноразово відвідували іноземні делегації з робочими місіями, технічними візитами в межах співпраці з Організацією економічного співробітництва та розвитку

(OECD) та Міжнародним союзом з охорони нових сортів рослин (UPOV). У рамках технічного візиту робочої групи «Польові культури» UPOV в 2013 р. Черкаська філія приймала представників 58 країн світу.

Технічний візит робочої групи Європейського Союзу з аудиту еквівалентності зернових і кукурудзи в 2015 р. забезпечив торгівлю насінням з країнами СOT.

У 2016 р. майновий комплекс Маньківської державної сортодослідної станції передано Українському інституту експертизи сортів рослин, на балансі якого знаходиться 140,09 га земельної ділянки для цілей проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин та сортової сертифікації.

На сьогодні Черкаська філія у переліку провідних установ сортодослідної мережі України.

Дирекція та агрономи-експерти наполегливо й результативно працюють над дослідженням сортів нових ботанічних таксонів, про які ще 15–20 років ніхто з виробників не вів мову.

Володимир Левченко
Надія Лещук

Методичне оформлення дослідів

UPOV

The International Union for the Protection of New Varieties of Plants

(Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин);

Organisation for Economic Co-operation and Development

(Організація економічного співробітництва та розвитку)

Community Plant Variety Office

(Бюро Спільноти з прав на сорти рослин)

Маньківська державна сортодослідна станція

Маньківська державна сортодослідна станція Міністерства аграрної політики та продовольства України була створена на базі Маньківської державної сортовипробувальної ділянки (пізніше – сортодільниці) УРСР у 1937 році, яка займалася випробовуванням нових сортів зернових і технічних культур.

Спочатку вона діяла як підрозділ місцевого господарства (колгоспу ім. Сталіна Жашківського району Київської області), але зі своєю невели-

кою кількістю технічних засобів. Цьому передувало початок колгоспного періоду діяльності голови колгоспу Макаренка Прокопа Васильовича. Тривав він з 1929-го по 26 вересня 1937 р. (того ж року Макаренко був репресований). За його даними, в селі налічувалося 600 дворів. За ці вісім років у селі було зроблено стільки, що це здається неймовірним. І до всіх змін, що сталися в колгоспі, причетний Прокіп Васильович, ідеолог, організатор, керівник усіх звершень.

Плідна робота сортодільниці та становлення сортодослідної станції розпочалися в 60-х роках минулого століття. На базі сортодослідної станції створено елітне насіннєве господарство, яке увійшло до Всеукраїнського реєстру виробників елітного та оригінального насіння зернових культур. Інтенсивний розвиток матеріально-технічної бази сортодільниці розпочався з 2000 року при створенні станції як юридичної, самостійної одиниці із закріпленою Державним актом ділянкою землі.

У 2002 р., після реорганізації Державної інспектури в Черкаській області, Маньківська державна сортовипробувальна станція безпосередньо підпорядковувалася Черкаському обласному державному центру експертизи сортів рослин.

Основними завданнями Маньківської держсортостанції були:

- проведення польових досліджень для визначення придатності сорту до поширення в Україні (ПСП) пшениці м'якої та твердої, ячменю, вівса, проса посівного, гречки їстівної, гороху посівного, буряка кормового та цукрового;
- визначення відмінності, однорідності та стабільності (ВОС) пшениці м'якої та твердої, ячменю, сої культурної, гречки їстівної, гороху посівного, квасолі звичайної, нуту;
- проведення ділянкового та лабораторного сортового контролю (Post control) гречки їстівної, пшениці твердої та м'якої, ячменю, жита;

- забезпечення імунологічної оцінки сортів пшениці м'якої та твердої, жита, ячменю, тритикале, вівса посівного.

Колектив Маньківської сортодослідної станції налічує 24 особи, з них 11 – реєстрованого персоналу та 13 членів колективу нереєстрованого персоналу, 13 осіб адмінперсоналу. На станції працюють 11 спеціалістів: 6 агрономів; 5 механізаторів; 2 водії. Крім того, на період виконання сезонних польових робіт залучають 9 сезонних працівників.

Поступальному становленню сортодільниці та сортодослідної станції слід завдячити вмілому керівництву і професійності сортознавця Левченка Віталія Панасовича, який з 1961 року працював агрономом, а з 1969-го по 2003 р. – директором Маньківської державної сортовипробувальної станції. Протягом 2004–2015 рр. був головним агрономом – заступником директора сортодослідної станції.

Левченко Віталій Панасович
(1933–2015)

Розквіт сортодільниці і становлення сортодослідної справи багато в чому відбулося завдяки вмілому керівництву та професійності Віталія Панасовича, який з 1961 року працював агрономом, з 1969 року завідував сортодільницею.

З 2000 по 2003 роки директор Маньківської державної сортовипробувальної станції. З 2004 по 2015 роки головний агроном – заступник директора Маньківської державної сортовипробувальної станції. Його багатий досвід покладено в основу методики державного сортовипробування сільськогосподарських культур. Нагороджений орденом Знак Пошани (нагорода Радянського Союзу), орденом Знак Пошани України, удостоєний звання «Заслужений сортовипробувач України» та в 2013 році звання «Заслужений працівник сільськогосподарства України».

ДОВІДКА–ХАРАКТЕРИСТИКА: «Видано гр. с. Дзензелівки, Маньківського району тов. Макаренку Прокопу Васильовичу про те, що він є членом колгоспу ім. Сталіна з 1929 року.

Нині під його керівництвом заведено молодого садка 158 га з власного розплідника колгоспу, пасіку на 230 рамкових вуликів, вирощується 450 га насінників городніх культур, працює сушарка на два апарати «Бесарабка» та виноробка з виробництвом до 3000 відер на рік. Але ще більш активна його роль в питаннях

організаційно-господарського зміцнення колгоспу і створення заможного культурного життя.

За його ініціативи і завдяки його натхненній праці посаджений 162 га плодний колгоспний сад із кращого Мічуринського і Українського асортименту, організований плодний розплідник на

Макаренко Прокіп Васильович
(1899–1976)

площі 50 га. Він особисто організував городнє насінництво на площі 450 га, пасіку з 300 вуликів, виноробство і вогневу сушку плодів та ягід, оранжерейне і ґрунтове колгоспне квітництво, брав активну участь в організації дослідного рибиництва.

У 1929 р. дослідник–садівник і активний кооператор Прокіп Васильович Макаренко переносить свій індивідуальний садочок на землю колгоспу і стає одним із передових організаторів артілі й артільного саду.

Прокіп Васильович організовує садову бригаду, створює курси садівників, закладає свій колгоспний розплідник, вирощує дички.

З 1929 по 1934 рік подружжя Макаренків та їхні бригади виростили чотириста тисяч штук зразкового посадкового матеріалу і створили 160-гектарний колгоспний сад.

Він складається з яблунь, груш, слив, черешень, вишень і винограду кращого мічуринського, кримського і західноєвропейського асортименту.

В центрі села на місці запущених куркульських садів з кленами, ясенями, дубами, горобиною, пірамідальними тополями, черешнями, яблунями і грушами влаштований парк культури і відпочинку.

Літня естрада, павільйон для музикантів (свій духовий оркестр із 16 музикантів), гойдалки, спортивний майданчик, клумби, альтанки – справжній парк міського типу. Поруч невелика оранжерейка...»

Про науково-виробничий потенціал сортостанції свідчить висока вимогливість та професійне ставлення до виконання Робочої програми науково-технічної експертизи сортів рослин, за якою проводили польові дослідження понад 2 тис. сортів сільськогосподарських рослин: озимий тип розвитку – пшениця м'яка, тверда, дворучка; жито посівне; ячмінь звичайний; ярий тип розвитку – пшениця м'яка, тверда і дворучка; ячмінь звичайний; овес посівний; горох посівний; просо посівне; гречка їстівна; буряк цукровий; буряк кормовий.

У 2011 р. сортодослідні станції в Черкаській області було реорганізовано. У 2012 р. Маньківська ДСДС припинила діяльність у держав-

ній системі охорони прав на сорти рослин. За нез'ясованих обставин, неправомірно передано цілісний майновий комплекс Маньківської сортодослідної станції новоствореному Державному підприємству «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу», де, як виявилось, не проводили сертифікацію та експертизу.

Юридичну адресу Черкаського ОДЦЕСР (філії Українського інституту експертизи сортів рослин) за погодженням Міністерства аграрної політики та продовольства України було перенесено в село Дзензелівка Маньківського району Черкаської області.

Левченко Олег Віталійович 1967 року народження. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (нині – Уманський національний університет садівництва), спеціальність «Агрономія» (1990 р.).

Працював головним агрономом, сільським головою.

З квітня 2004 року до 2012 р. перебував на посаді директора Маньківської державної сортодослідної станції. Зараз працює на посаді провідного агронома Черкаської філії Українського інституту експертизи сортів рослин. Він проявляє високий професіоналізм, наполегливість і цілеспрямованість, що забезпечує якісне та своєчасне виконання науково-технічної експертизи сортів рослин на придатність до поширення; експертизи на відмінність, однорідність та стабільність сортів рослин та ділянкового (грунтового) сортового контролю насіння сортів ботанічних таксонів, які включено до Схем сортової сертифікації Міжнародної організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСД).

Олег Левченко

Оцінка рослин пшениці м'якої озимого типу розвитку на ділянках фітопатологічних досліджень

Старшина роду Левченків – **Левченко Панас Григорович** (1.12.1904–6.11.1974) – у 1946 році очолив колгосп «Зоря комунізму» в селі Дзензелівка. Завдяки його організаторським здібностям швидко відновлювалося зруйноване Другою світовою війною господарство і вже в 1947 році колгосп одержав рекордні врожаї пшениці по 32,4 ц/га на площі 45,63 гектара. За виняткові заслуги перед державою 26.02.1948 р. Левченку П. Г. присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці, у 1950 році Панас Григорович нагороджений другим Орде-

ном Леніна. Під його керівництвом було досягнуто найбільших успіхів за радянської системи господарювання. Його син – Левченко Віталій Панасович (01.12.1933 – 05.02.2015) вчений-агроном рільник. Все трудове життя працював на державній сортівипробувальній станції, багаторічний її директор, був талановитим організатором сортодослідної справи, досвідченим вихователем наукових кадрів. Родинну справу продовжили сини Віталія Панасовича, Олег та Володимир Левченки. Днем родини Левченків є 1 грудня. Саме цього дня

народився засновник роду, Левченко Панас Григорович, цього дня народився Віталій Панасович, цього ж дня народився його перший син. Все життя Віталій Панасович залишався безсумнівним авторитетом для своїх дітей, онуків, учнів і колег.

Загальний стаж династії Левченків у справі становлення та розвитку сортовипробування складає близько 100 років.

Художня самодіяльність Маньківської ДСДС, 2013 р.

Черкаська державна сортодослідна станція

Черкаську державну сортодільницю створено у 1937 р. в селі Ломовате Черкаського району Київської області на базі місцевого колгоспу «Заповіт Леніна». Було створено дві сортодільниці: Черкаську зернову та Черкаську овочеву.

З дня створення сортодільниці майже всі роботи на полі виконувалися вручну, насіння рослин для дослідів висівали кінними сівалками, а жали – серпами й обмолочували снопи на молотарках. На сортодільниці працювала бригада чисельністю 50 осіб. Про важливість роботи сортодільниці свідчить те, що члени бригади отримували на зароблений трудовень 2 кг зерна за рахунок одержання додаткової оплати від держави, на той час як колгоспники отримували 1 кг зерна на зароблений трудовень.

У 60-ті роки минулого століття в сортовипробуванні почали широко застосовувати механізацію, у 1965 р. на території сортодільниці збудовано нову лабораторію.

Перший завідувач сортодільниці – Сміщук Анастасій Миколайович, очолював її з 1937-го по 1941 р. Під час Другої світової війни вона не працювала.

З 1945 року завідував сортодільницею Василенко Іван Іванович, який працював на ній агрономом з часу її створення. У 1952 р. він перейшов на посаду начальника Інспектури Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Київській області.

На сортодільниці з 1947 року працювала агрономом Сіренко Катерина Євгенівна, а завідувала сортодільницею протягом 35 років (1952–1987). У 1966 р. їй присвоєно почесне звання «Заслужений агроном України».

З 1987 року завідувачами сортодільниці були: Серєда Олексій Григорович (1987–1988), Мироненко Іван Вікторович (1989–1991), Атамась Раїса Олексіївна (1991–1995), Куцовський Олександр Миколайович (1996–1999).

У 2000 р. на базі Черкаської державної сортодільниці було створено Черкаську державну сортовипробувальну станцію, яку у 2003 р. реорганізовано в Черкаську державну сортодослідну станцію (ДСДС).

Директором Черкаської державної сортодослідної станції у 2000 р. призначено Зганяйка Володимира Григоровича, який перебував на цій посаді до 2010 року.

Після нього сортодослідну станцію очолював Братко Микола Іванович, який з 2000 року працював головним агрономом станції.

Багаторічною добросовісною працею на ниві сортовипробування відзначилися агрономи Гончаров Павло Дмитрович, Атамась Раїса Олексіївна, Жученко Іван Михайлович, Бондаренко Тетяна Іванівна, Філіпоненко Ігор Анатолійович, Булана Анна Андріївна, Швиденко Володимир Леонтійович та інші.

Агроному I категорії Черкаської ДСДС Бондаренко Тетяні Іванівні у 2011 р. за видатний внесок у справу державного сортовипробування присвоєно звання «Заслужений працівник сільського господарства України».

За роки діяльності на полях станції проводили конкурсне випробування

сортів зернових, зернобобових, технічних, кормових, овочевих культур. Сотні цих сортів були запропоновані до районування в Черкаській області та внесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

Крім сортовипробування, на полях станції організовано розмноження кращих нових сортів пшениці озимої та ярої, гороху, ячменю ярого.

Черкаська ДСДС до 2012 року мала в користуванні 83,55 га землі, зокрема 82,11 га ріллі, забезпечена технікою для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні та на охороноздатність.

З 2012 року Черкаська державна сортодослідна станція припинила діяльність у державній системі охорони прав на сорти рослин.

Володимир Василюк

Золотоніська державна сортодослідна станція

Ця державна сортодільниця була створена в 1937 році у селі Вознесенське Золотоніського району (на той час Полтавської області) на базі державної сортовипробувальної ділянки місцевого колгоспу.

Перший завідувач сортодільниці – Тарасенко Михайло Миколайович, очолював її протягом 1937–1941 років.

Під час Другої світової війни, в 1941–1945 роках, сортодільниця не діяла. У 1945 р. посаду завідувача сортодільниці зайняв Маштапа Лаврентій Йосипович, з 1946-го по 1948 р. і з 1961-го по 1966 р. У травні 1966 року він очолював Інспектуру Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур по Черкаській області.

Морква Григорій Іванович був завідувачем сортодільниці протягом 33 років, з 1950-го по 1983 р., а до цього працював помічником завідувача.

З 1983-го по 1987 р. завідував сортодільницею Ворона Володимир

Петрович. Черненко Віталій Миколайович очолював сортодільницю з 1987-го по 2000 р., а до цього з 1979-го по 1987 р. працював на ній агрономом.

У 2000 р. на базі Золотоніської державної сортодільниці було утворено Золотоніську державну сортовипробувальну станцію, яку в 2002 р. реорганізовано в Черкаський обласний державний центр експертизи сортів рослин, а з 2005 року – у Золотоніську державну сортодослідну станцію.

З 2000 року директором Золотоніської ДСДС призначено Проценка Івана Івановича.

Багаторічною сумлінною працею на ниві сортовипробування відзначилися агрономи: Золотарьова Надія Федорівна, Маштапа Лаврентій Йосипович, Капля Варвара Павлівна, Черненко Віталій Миколайович, Шкрюбка Ольга Андріївна, Шкрюбка Сергій Григорович, Пономаренко Лідія Іванівна, Синьоок Ігор Васильович, головний

бухгалтер Дробот Ольга Василівна, завідувач складу Кодь Василь Олександрович, трактористи Гончар Олег Васильович, Кир'яченко Володимир Андрійович.

Золотоніська ДСДС до 2012 року мала в користуванні 128,53 га землі, зокрема 124,45 га ріллі. З 2012 року станція припинила діяльність у державній системі охорони прав на сорти рослин.

Іван Проценка

Холодноярська державна сортодослідна станція

У процесі реорганізації підприємств 1996 року радгосп «Жовтень» перетворено на Кам'янську державну сортовипробувальну станцію з площею земельних угідь 3048 гектарів (Наказ №15 від 23.01.1996 р.).

Наказом Міністерства аграрної політики України №17 від 24.01.2002 р. на базі частини майна Кам'янської ДСДС створено Центр сортової агротехніки та методики з правом юридичної особи на правах сортодослідної станції.

Іншу частину земель передано Кам'янському державному сільськогосподарському підприємству, яке потім реорганізовано в КСП (комунальне сільськогосподарське підприємство) з подальшим розпаюванням.

Сучасну назву станція отримала у 2005 р. через зміну назви Центру сортової агротехніки та методики на Холодноярську державну сортодослідну станцію. Очільником її став Левченко Ігор Іванович.

Тривалий час тут сумлінно працювали агрономами Щербак Віктор Володимирович, Костенко Ольга Володимирівна, Гирич Оксана Миколаївна.

Станції належало 718,9 га сільськогосподарських угідь, з них 689,5 га – ріллі. Напрямок використання – зерново-технічний.

Після реорганізації державної системи з охорони прав на сорти рослин у 2012 р. Холодноярська ДСДС

припинила свою діяльність у структурі Українського інституту експертизи сортів рослин.

Ігор Левченко

Чернівецька філія Українського інституту експертизи сортів рослин

Чернівецька філія Українського інституту експертизи сортів рослин розміщена у с. Ошихліби Кіцманського району в північно-західній частині Чернівецької області, відповідно за 5 км від районного центру м. Кіцмань та за 25 км від обласного центру – м. Чернівці. Село лежить у неглибокій долині, із заходу й півдня його омиває річка Совиця, що впадає в річку Прут. Місцевість належить до Лісостепової ґрунтово-кліматичної зони України, для якої характерні опідзолені ґрунти переважно на лесових породах, темно-сірі опідзолені ґрунти, чорноземи опідзолені. Чернівецька область за особливостями рельєфу поділяється на три частини: рівнинну, передгірну і гірську. Поверхня – підвищена лесова хвиляста та горбисто-пасмова рівнина, розчленована каньйоноподібними річковими долинами, ярами й балками.

СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНІ показники вмісту елементів живлення у ґрунтах Чернівецької філії становлять: гумусу – 3,0%; легкогідролізованого азоту – 83 мг/кг ґрунту; рухомого

фосфору – 131 мг/кг; обмінного калію – 149 мг/кг ґрунту. Середньозважений показник кислотності ґрунту 5,6 рН. Середньозважений агрохімічний бал ґрунтів – 56,3. Агроекологіч-

ний бонітет 50,1 бала. З перевищеною гранично допустимою концентрацією забруднення важкими металами, радіонуклідами та пестицидами земель не виявлено, тому ґрунти вва-

жаються чистими і придатними для вирощування сільськогосподарських культур.

Кліматична зона, в якій знаходиться с. Ошихліби, характеризується відносною стабільністю погодних умов. Клімат помірно континентальний, в цілому теплий, м'який. Літо – помірно тепле, а зима буває як м'якою, так і з морозами. Навесні й восени погода дещо нестійка. Середньомісячна температура повітря в січні від -3 до -5 °С. Середньомісячна температура повітря в липні від +18 до +22 °С. Теплий період триває 240 днів (із другої половини березня до кінця листопада). Опади протягом року розподіляються нерівномірно. У середньому за рік випадає 575 мм. Вітри найбільшу повторюваність мають з північно-західного напрямку, найменшу – із північно-східного. Відносна вологість повітря в середньому 77%, найменша вона у квітні-травні (69–70%), найбільша в грудні (85%). Щороку утво-

Лупул Ярослав Денисович 1961 року народження, випускник колишньої Української сільськогосподарської академії (спеціальність «Захист рослин»; учений агроном).

У системі охорони прав на сорти рослин почав працювати з січня 2005 р. як заступник начальника з виробництва Чернівецького Держекспертцентра. У жовтні 2012 р. був прийнятий на посаду заступника директора Чернівецького ОДЦЕСР – Чернівецької філії УІЕСР, а з червня 2015 р. очолив її. Основні напрями науково-дослідної діяльності: проведення комплексу польових і лабораторних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин, ділянковий сортовий контроль насіння і садивного матеріалу, післяреєстраційне вивчення сортів рослин.

рюється сніговий покрив, однак висота його незначна. Кліматичні умови області придатні для вирощування та проведення польових випробувань сільськогосподарських культур.

Створення мережі сортодільниць у Чернівецькій області бере свій початок з 1948 року. За часи становлення сортомережа області мала у своєму складі сортодільниці як зернового напрямку, так і овочового: Кіцманську, Кельменецьку, Новоселицьку, Глибоцьку, Сторожинецьку, Вижницьку, Чернівецьку.

Перший адмінбудинок Кіцманської сортодільниці, 1948 р.

Адміністративна будівля Чернівецької філії УІЕСР, 2021 р.

Сівба ячменю ярого сорту Гейне Хага для розмноження

Державне випробування сортів рослин у Чернівецькій області розпочалося із створення в 1948 р. Кіцманської державної сортодільниці в с. Ошихліби Кіцманського району, за якою було закріплено 100 га землі. На цій площі в 1949 р. введена, а в 1952-му освоєна 10-пільна сівозміна. Чергування культур на сортодільниці не змінювалось до 2001 року. Дотримання сівозміни та висока культура землеробства сприяли підвищенню врожайності сільськогосподарських культур. За чотири ротації сівозміни урожайність основних сільськогосподарських культур збільшилась удвічі. У 2001 р. було створено дві сівозміни: 7-пільну науково-дослідну на площі 35 га та 7-пільну виробничу на 64,8 гектара.

Національні сортові ресурси країни формуються в процесі державної науково-технічної експертизи. Саме державна науково-технічна експертиза сортів рослин передбачає

трансформацію сорту з біологічного об'єкта у форму інтелектуальної власності, яка набуває ознак товару на ринку насіння сортів рослин.

З прийняттям законів України «Про насіння і садивний матеріал» та «Про охорону прав на сорти рослин», Указу Президента України «Про представника України у Раді Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин», постанов Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики і Держсортслужби з питань проведення державної експертизи та охорони сортів рослин перед колективом сортомережі області постали нові завдання. Для їх виконання у січні 2003 року створено Державну інспекцію з охорони прав на сорти рослин по Чернівецькій області, основними завданнями якої визначено:

– здійснення державного контролю та державного нагляду за дотриманням суб'єктами господарювання,

незалежно від форм власності, вимог законодавства з охорони прав на сорти рослин у сфері виробництва, використання, зберігання, реалізації та розмноження садивного матеріалу сортів рослин;

– участь у проведенні державної науково-технічної експертизи сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності.

У 2003 р. на базі Інспектури Державної комісії по випробуванню та охороні сортів рослин по Чернівецькій області та Кіцманської державної сортодільної станції організовано Чернівецький обласний державний центр експертизи сортів рослин (Держекспертцентр). Йому підпорядковувалися Глибоцька та Кельменецька державні сортодільні станції. З 2020 р. Чернівецький обласний державний центр експертизи сортів рослин було перейменовано у Чернівецьку філію Українського інституту експертизи сортів рослин.

Основними напрямками діяльності Держекспертцентру, а згодом і Чернівецької філії УІЕСР були:

– організація та виконання Державної програми випробування сортів рослин;

– визначення критеріїв заборони поширення сортів в Україні;

– експертиза придатності сортів рослин до поширення в Україні;

– дослідження критеріїв охороноздатності сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності;

– здійснення науково-методичного і господарсько-організаційного керівництва підпорядкованими структурними підрозділами, контроль за дотриманням ними методики дослідної справи;

– проведення конкурсного, післяреєстраційного, екологічного, демонстраційного, із захисту рослин, агротехнічного та на ВОС-тест випробування сортів рослин;

– узагальнення результатів польових і лабораторних досліджень сор-

тів рослин щодо їхньої відповідності умовам державної реєстрації сорту та державної реєстрації прав на сорт;

– забезпечення виконання завдань, покладених на Держекспертцентр і з 2020-го р. Чернівецьку філію УІЕСР у частині розробки й здійснення науково-технічної, технологічної та інноваційної політики, впровадження досягнень науки і передового досвіду в галузі агропромислового виробництва, охорони прав на сорти рослин і поширення їх в Україні;

– участь у розробці, в установленому порядку, нормативних актів в межах повноважень, наданих Українським інститутом експертизи сортів рослин, та у міжнародному співробітництві у сфері охорони прав на сорти рослин, організації науково-дослідних робіт з удосконалення і підвищення ефективності діяльності Держекспертцентру та згодом Чернівецької філії УІЕСР, в тому числі його інформаційної видавничої діяльності;

– налагодження співпраці із закладами експертизи уповноваженими Компетентним органом у сфері з охорони прав на сорти рослин;

– організація перевірки збереженості сортів рослин;

– здійснення контролю розмноження дефіцитних та перспективних сортів, надання рекомендацій товаровиробникам області щодо ефективного використання сортових ресурсів.

Фундаторами сортовипробування в області були: Саханіцький Петро Омелянович, Лейнгольд Йосип Маркович, Борисюк Микола Прокопович, Косенко Леонід Михайлович, Заталюк Микола Акимович, Горобець Микола Романович, Ткаченко Віра Павлівна, Горобець Віктор Васильович. Багаторічною і добросовісною працею на ниві сортовипробування відзначились Косенко

Огляд дослідних ділянок з випробування сортів сої культурної на придатність до поширення (ПСП)

Сівба цукрових буряків, Кіцманська сортодільниця

Виставка на обласній нараді з районування нових сортів рослин у Чернівецькій області

Випробування озимих зернових на придатність до поширення

Олександра Дмитрівна, Засухін Микола Юхимович, Бадаєва Клавдія Василівна, Маєвська Зінаїда Андріївна, Бабюк Любов Самойлівна, Митранюк Тодор Карпович, Гордійчук Василь Олександрович та багато інших працівників.

Ветеранами сортомережі є Ігнатова Валентина Дем'янівна, Тупкало Микола Семенович та Горобець Юлія Юріївна, які вже вийшли на пенсію. Ветеран сортомережі Залітач Ганна Лазарівна, яка працює у цій сфері з 1978 року на посаді провідного агронома й донині.

На сьогодні в колективі філії працює двадцять три співробітники: Лупул Ярослав Денисович – її директор, Кілешка Сергій Ярославович – заступник директора, Інатюк Рахіля Григорівна – головний бухгалтер, Кулик Людмила Василівна – завідувач відділу польових досліджень, Маковійчук Ольга Василівна – провідний фахівець, провідні агрономи – Залітач Ганна Лазарівна та Ілюк Тетяна Василівна, агрономи I категорії – Лупул Марта Ар-

темонівна та Мадяр Василь Іванович, завідувач відділу експлуатаційно-технічного та господарчого забезпечення – Бабюк Олексій Васильович, техніки I категорії – Лупул Валерій Іларійович та Бабюк Петро Костянтинович, техніки – Олексюк Оксана Ярославівна, Марусяк Одарка Василівна, Кілешка Світлана Іванівна, Лупул Минодора Ярославівна, Андрійчук Оксана Миколаївна, Гуцул Світлана Михайлівна та Бабюк Ярослав Георгійович, допоміжний робітник Олексюк Микола Назарович, сторожі Тріска Ярослав Ярославович, Бабюк Василь Олексійович, Мельничук Василь Григорович.

Кваліфіковані агрономи забезпечують проведення кваліфікаційної експертизи сортів на придатність до поширення ботанічних таксонів озимого та ярого типу розвитку: пшениці м'якої, пшениці твердої озимої та ярої, дворучки (озимий та ярий посів), пшениці спельти та полби, жита посівного озимого, тритикале озимо-

го, ярого, дворучки, гороху посівного озимого та ярого, буряка цукрового і кормового, сої культурної, картоплі, гречки істівної, проса посівного, горошка посівного, люпина білого, люцерни, конюшини лучної (червоної).

За 74 роки роботи Чернівецької філії УІЕСР випробування пройшли понад 25 тисяч сортів і гібридів 42 сільськогосподарських культур, багато з яких запропоновані до районування в Чернівецькій області та занесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

У користуванні філії знаходиться 98,5 га орної землі, середній розмір експериментального поля – 9 гектарів.

Чернівецька філія УІЕСР забезпечила високу культуру землеробства, дотримується агротехнічних та методичних вимог під час закладання польових дослідів та догляду за ними.

На базі Чернівецької філії створено лабораторію, оснащену обладнанням для проведення відповідних

досліджень. Так, для обчислення маси 1000 насінин у сортодослідах застосовується автоматичний лічильник 1000 насінин Seed Counter SL-Y-C, для обліку врожаю сортодослідів – ваги MWP-300 N, для відважування зразків для сівби та відважування проб для аналізу показників якості лабораторією УІЕСР – ваги TVE-100-11(400x400), вологоміром зерна MT-PRO та вологоміром зерна і насіння AQUA-15 визначають вологість зраз-

ків озимих та ярих культур, для визначення нагури зерна використовують пурку PX-3, шафу сушильну СП-30С – для визначення вмісту сухої речовина, рН-метр АМТ-300 – для вимірю-

вання вологи та температури ґрунту і рефрактометр – для визначення цукристості зразків буряку цукрового.

*Ярослав Лупул
Оксана Топчій*

Конкурсне випробування жита озимого на Глибоцькій сортодільниці, 1997 р.

Конкурсне випробування пшениці озимої, Кіцманська ДСДС

Розбирання проб пшениці озимої для виявлення внутрішньостеблових шкідників

Лабораторне приміщення Чернівецької філії УІЕСР, 2021 р.

Чернігівська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Чернігівська філія Українського інституту експертизи сортів рослин розміщена в місті Чернігів з науково-виробничою базою на відстані 25 км від обласного центру в селі Халявин. Загальна площа землекористування – 126,31 гектара. Сільськогосподарські угіддя займають 123,0 га, рілля – 111,8 га, науково-дослідна сівозна – 40 га. Основні типи ґрунтів: світло-сірі опідзолені піщанисто-легкосуглинкові та їх оглеєні відміни; темно-сірі опідзолені пилувато-легкосуглинкові та їх оглеєні відміни. Тип кваліфікаційної експертизи сортів рослин, якою займається філія – це вивчення сортів рослин на придатність до поширення в Україні та післяреєстраційне вивчення сортів.

ЧЕРНІГІВСЬКА філія розташована у помірно теплом, м'якому, з достатнім зволоженням кліматі. Середня багаторічна кількість опадів за рік становить 632, максимальна – 881, мінімальна – 464 міліметрів.

Середня температура повітря за рік близько 6,7–7 °С. Абсолютний мінімум -37 °С, абсолютний максимум +37 °С. Вегетаційний період із середньодобовими температурами повітря +5 °С і вище триває 198–212 днів.

Сума активних температур повітря вище 5 °С за цей період змінюється від 2775 °С на півночі області до 3080 °С на півдні.

Період активної вегетації сільськогосподарських культур із температурами повітря +10 °С і вище триває 157–166 днів. Сума позитивних температур повітря вище 10 °С за цей період змінюється від 2380 °С на півночі до 2660 °С на півдні. В окремі роки коливається від 2005 °С до 2975 °С за Цельсієм.

Метою діяльності філії є забезпечення реалізації вимог Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», інших законодавчих та нормативно-правових актів у сфері охорони прав на сорти рослин, наказів Міністерства аграрної політики та продовольства України, Українського інституту експертизи сортів рослин та інших розпорядчих документів. Основними завданнями її визначено проведення кваліфікаційної (науково-технічної)

експертизи сортів рослин як об'єктів права інтелектуальної власності, вивчення сорту на придатність до поширення в Україні, післяреєстраційне його вивчення та здійснення ґрунтово-кліматичного районування.

Кількість видів і сортів рослин, за якими провадиться кваліфікаційна експертиза у філії на придатність до поширення в Україні (ПСР), охоплює майже всі види, які досліджувалися на чотирьох сортодослідних станціях (Козелецька, Прилуцька, Ніжинська, Чернігівська) в минулі роки, а кількість досліджуваних сортів збільшилася на 12 відсотків.

У дослідках експертизи на придатність до поширення сортів рослин урожайність озимих зернових суттєво збільшилася порівняно з попередніми роками. Так, середня урожайність пшениці м'якої озимої у досліді в 2017–2019 рр. проти 2000–2006 рр. зросла на 51,1%, жита озимого – на 60%.

Швед В'ячеслав Дмитрович 1965 року народження. Освіта вища. У 1989 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут ім. В. В. Докучаєва за спеціальністю «Землепорядкування». Диплом магістра державного управління здобув 2002 року в Українській академії державного управління при Президенті України. У системі охорони прав на сорти рослин працював упродовж 2013–2022 рр. як директор Чернігівської філії УІЕСР.

Фрагмент «Книги історії полів», 1945 р.

«Використання поля № 6 в 1945 році
Ботанічні таксони в сортовипробуванні: жито озиме – 6 сортів, пшениця м'яка озима – 8 сортів. Строки посіву: 11.09–18.09.1944 р. – пшениця м'яка озима; 14.09.1944 р. – жито озиме
Збирання урожаю: 29.07–03.08.1945 р. – пшениця м'яка озима; 02.08–03.08.1945 р. – жито озиме. Урожайність (зерна та соломи): 14,5/25,5 ц/га – пшениця м'яка озима 17,5/39,3 ц/га – жито озиме»

МОНІТОРИНГОВИЙ ПОСІВ № 6 в 1945 р.				
№	Сорт	Посів	Збір	Урожайність
1	Пшениця м'яка озима	11.09	03.08	14,5/25,5
2	Жито озиме	14.09	03.08	17,5/39,3

Книга історії полів Чернігівської сортодільниці № 770. Початок ведення – 1937 р., закінчення – 1950 р.

Випробування сортів цибулі на Носівській сортовипробувальній станції

Випробування тютюну та махорки на Менській сортодільниці

Високі показники урожайності в трикале озимого. Усереднений рівень продуктивності кормових культур у досліді ПСП досить високий.

Стан науково-виробничої діяльності філії відчутно покращився під впливом багатьох чинників. Це такі, як зміцнення матеріально-технічної бази з придбанням спеціалізованої та загальної сільськогосподарської техніки, знарядь і обладнання; удосконалення сівозміни з уведенням в обіг зернобобових культур і багаторічних трав; застосування спеціальних мінеральних добрив, засобів захисту рослин, біологічних стимуляторів росту та їх розвитку тощо; виробництво сертифікованого насіннєвого матеріалу.

За результатами державного випробування сортів рослин у закладах експертизи сформовано рекомендаційний їх перелік для поширення у виробництві в ґрунтово-кліматичних умовах Чернігівської області. На сьогодні він налічує 70 сортів озимих зернових, 88 – ярих зернових та зернобобових, 22 – круп'яних, 40 – кукурудзи, 30 – буряку цукрового, 47 – олійних, 60 – картоплі та інших видів. Рекомендаційний перелік сортів рослин подається до Департаменту агропромислового виробництва та доступний на його сайті у відділі рослинництва.

Утворення перших державних сортодільниць на Чернігівщині припало на 1933 рік. У наступному році в держсортмережі області сортовипробуванням займалися вже на 11 сортодільницях – Коропській, Городянській, Новгород-Сіверській, Менській, Корюківській, Козелецькій, Носівській, Чернігівській, Ніжин-

ській, Бахмацькій, Прилуцькій. Урожайність сортів, які випробовувалися в ті роки, становила: пшениці озимого – на рівні 19–30 ц/га, жита озимого – 14–22, ячменю ярого – 10–21, гороху – 10–16 центнерів з гектара.

При виборі адміністративно-географічних пунктів сортовипробування в області враховували особливості природно-кліматичних умов, традиції, специфіку та потреби сільськогосподарського виробництва. Рекомендовані для поширення сорти мали бути адаптовані до певної агропромислової зони, щоб максимально реалізувати свій генетичний потенціал. Ці об'єктивні вимоги були головними при створенні державної сортовипробувальної мережі в області.

У роки Другої світової війни поля 9-пільної сівозміни Чернігівської сортодільниці були відведені під виробничі посіви жита озимого, картоплі, ячменю ярого, льону-довгунця, ко-

нюшини лучної та зайняті під чорним паром. У післявоєнні роки держсортмережа швидко відродилася. Вже в 1944 р. на держсортдільницях були проведені посіви конкурсного випробування озимих культур. У наступному році на Козелецькій сортовипробувальній дільниці випробували п'ять сортів жита озимого, вісім – пшениці м'якої озимого, шість – ячменю озимого, чотири – вівса ярого, сім – проса посівного та три сорти гороху, теж посівного, а на Чернігівській сортодільниці – шість сортів жита озимого, вісім пшениці м'якої озимого, сім сортів проса посівного.

Відновлення мережі державного сортовипробування відбулося завдяки спеціальному рішенням Ради народних депутатів «Про відновлення мережі державного випробування зернових, олійних культур та трав на Україні». На виконання цього рішення у 1944 р. було заплановано відновити діяльність 97 сортодільниць

у республіці. Районування нових і зняття з районування маловрожайних сортів проведено вже у 1951 р. за результатами даних виробничого випробування на сортодільницях.

У подальшому працівники сортмережі детально вивчали ґрунти, освоювали нові системи землеробства, було проведено зміни в спеціалізації сільськогосподарського виробництва, реформовано Державну службу з охорони прав на сорти рослин, що стало підґрунтям визначення структури та діяльності державної сортовипробувальної мережі області. Відбувалося переміщення сортодільниць, зміна спеціалізації, розширення меж землекористування, реорганізація сортодільниць у держсортостанції. У досліді вводили нові культури та застосовували новітні види випробування.

На початок 2000-их років у держсортмережі Чернігівської області проходили сортовипробування понад

70 видів культур, а кількість випробуваних сортів коливалася від 890 до 1100. Щороку закладали близько 2350 сортодослідів.

За останні 10 років у держсортмережі України реалізовано заходи щодо оптимізації кількості закладів експертизи, переліку досліджуваних видів і сортів рослин, типів науково-технічної експертизи, вдосконалення методик і методів дослідження сортів рослин, зміцнення матеріально-технічної бази закладів експертизи. Державні сортодослідні станції були реорганізовані у філії Українського інституту експертизи сортів рослин.

Наприкінці 2012 року кваліфікаційну експертизу сортів рослин в області виконували чотири станції.

Сипливець Олексій Миколайович (1941–2022) народився в м. Ніжин Чернігівської області у родині службовців. Освіта вища. Трудову діяльність розпочав у 1958 р. на посаді агронома. До 1992 р. очолював обласне управління сільського господарства в Чернігівській області, а в 1992–2007 рр. у сортовипробувальній мережі Чернігівщини. Сипливець О. М. як директор Чернігівського ОДЦЕСР зробив вагомий внесок у формування сортових ресурсів Чернігівщини.

Перевірка закладених дослідів на Ніжинській овочевій державній сортовипробувальній дільниці

Сортовипробувачі Чернігівської області, 1988 р.

Сторінки історії Ніжинської ДСДС

Козелецька державна сортодослідна станція (м. Козелець, базове господарство в с. Гарбузин), утворена в 1991 р. шляхом реорганізації Козелецької державної сортовипробувальної дільниці, яка розпочала свою діяльність у сортовипробуванні ще в 1937 році. Спеціалізувалася на вивченні льону-довгунця, зернових, олійних та інших культур.

Ніжинська державна сортодослідна станція (м. Ніжин). Утворена шляхом реорганізації в 1991 р. Ніжинської держсортодільниці. Остання була заснована в 1938 році. До 1953 року на держсортодільниці проводили випробування зернових та овочевих культур, картоплі, а потім функціонувала як держсортодільниця по сортовипробуванню овочевих культур. З 2000 року спеціалізувалася на вивченні сортів овочевих культур щодо їх охороноздатності.

Прилуцька державна сортодослідна станція (с. Богданівка). Утво-

рена в 1992 р. на базі сортодільниці, яка розпочала свою роботу в 1933 р. в с. Богданівка. Випробовувалися сорти зернових, зернобобових, кукурудзи, ефіроолійних та лікарських культур.

Чернігівська державна сортодослідна станція (с. Халявин). Утворена в 1991 р. на базі сортодільниці, яка була створена однією з перших в області – у 1933 році. На ній випробовували сорти зернових, зернобобових, круп'яних, кормових культур, кукурудзи та картоплі. На сортодільниці проводила дослідження спеціалізована ентомофітодільниця.

Організатором сортовипробування та першим керівником Чернігівської сортодільниці був Хоменко Олександр Петрович, який віддав цій справі майже 40 років трудового життя. З 1970-го по 2003-й рік сортодільницю, а потім сортодослідну станцію послідовно очолювали Паньковська Ганна Андріївна (1970–1972), Авраменко Борис Григорович (1972–1982),

Нагорний Микола Михайлович (1982–1986), Попков Микола Спиридонович (1986–1993), Писанко Микола Іванович (1993–1997), Самород Віра Денисівна (1997–2003). Сумлінно працювали на ниві сортовипробування такі спеціалісти, як Асосок Микола Федорович, Ларченко Надія Семенівна та багато інших, механізатори – Пархоменко Сергій Миколайович, Буць Михайло Петрович, Уманець Сергій Андрійович, Шкурко Валерій Михайлович, робітники – Пухови Наталія Степанівна та Олександра Павлівна, Правдзіва Ганна Панкратівна, Буштрук Валентина Михайлівна, Кравченко Ольга Василівна та інші.

Значний внесок у справу організації державного випробування сортів рослин в області, поширення знань із сортовивчення та сортознавства належить таким особистостям: Мазур Євген Філімонович (начальник Інспектури по сортовипробуванню, 1972–1985 рр., ветеран

Другої світової війни, кавалер орденів Великої Вітчизняної війни 1 та 2-го ступеня, Червоної Зірки, Богдана Хмельницького, медалі «За відвагу» та багато інших), Даниленко Микола Андрійович (начальник Інспектури по сортовипробуванню, 1985–1992 рр., заслужений працівник сільського господарства), Сипливець Олексій Миколайович, Газука Олена Федорівна (головний агроном інспектури по сортовипробуванню, 1969–1998 рр.), Попков Микола Спиридонович, Писанко Микола Іванович, Самород Віра Денисівна, Марченко Микола Михайлович, Борщ Володимир Терентійович, Дацько Ганна Григорівна, Конопляна Ганна Григорівна, Демченко Петро Григорович, Безнощенко Володимир Петрович, Баран Віктор Іванович, Швалюк Сергій Леонідович (почесний сортовипробувач України), Гой Володимир Ілліч (заслужений працівник сільського господарства, почесний сортовипро-

бувач України) – директори сортовипробувальних дільниць, станцій та лабораторій, 1969–2016 рр., Мазна Ганна Григорівна, Шульжик Валерій Степанович, Крупельницький Сергій Олександрович, Труш Валентина Григорівна, Труш Юрій Володимирович (1995–2015 рр., фахівці з експертизи сортів рослин) та інші.

Нині Чернігівську філію очолює Ткалич Юрій Вадимович, кандидат сільськогосподарських наук.

На сьогодні у філії також працюють професіонали своєї справи: Шах Ніна Михайлівна (у системі сортовипробування з 1989 р.), Авраменко Поліна Іванівна, Даниленко Тетяна Миколаївна, Яриловець Віталій Миколайович, Попков Семен Миколайович, Авраменко Лілія Борисівна, Плевако Ілля Віталійович, Голікова Людмила Михайлівна, Заровний Ігор Павлович, Шах Юрій Миколайович, Корнієць Петро Якович, Дахно Валерій Іванович, Деркач Ніна Григорівна,

Тризна Микола Володимирович, Жибер Віра Володимирівна.

В області науково-технічну (кваліфікаційну) експертизу сортів рослин, як об'єктів права інтелектуальної власності, здійснює Чернігівська філія, розташована в с. Халявин. Варто згадати, що з 1933-го по 1959-й р. тут діяла сортодільниця, де проводили конкурсне випробування польових культур. Із 1959 року програму дослідів доповнено технологічними випробуваннями, новими видами сільськогосподарських культур. При сортодільниці починає функціонувати спеціалізована ентомофітодільниця з оцінки ознак стійкості сортів до пошкодження шкідниками та ураження хворобами. На заплавах луках притоків р. Десни запроваджується спеціалізована лукопасовищна сівозмінна, щоб проводити сортовипробування багаторічних лукопасовищних трав.

*Юрій Ткалич
Олена Атаманюк*

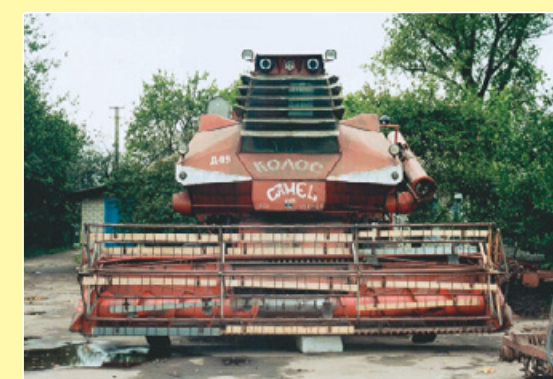

Директор Чернігівської філії УІЕСР Ткалич Юрій Вадимович, 2023 р.

Господарський двір

Директор Козелецької ДСДС Безнощенко Володимир Петрович та директор Прилуцької ДСДС Швалюк Сергій Леонідович, 2010 р.

Державний центр експертизи сортів рослин АР Крим

За рішенням уряду від 29 червня 1937 року в Радянському Союзі було докорінно реорганізовано насінницьке виробництво та сортовипробування. На території СРСР було створено мережу державних дільниць, очолювану Державною комісією по сортовипробуванню при Народному комісаріаті землеробства країни. Тоді ж у Кримській Автономній Радянській Соціалістичній Республіці (АРСР) створили інспектуру Держкомісії по сортовипробуванню зернових та олійних культур при Наркомземі Автономної Республіки (м. Сімферополь).

ІНСПЕКТУРА займалася адміністративно-господарським і методичним керівництвом держсортодільниць, яких на той час налічувалося вісім: Красноперекіпська (№ 472); Джанкойська (№ 473); Ак-Мечетська (№ 474); Фрайдорфська (№ 475); Біюк-Онларська (№ 476); Ічкинська (№ 477);

Ленінська (№ 478); Сакська (№ 479). З 1953 року Кримській інспектурі під назвою «Інспектура Держкомісії по випробуванню сільськогосподарських культур по Кримській області» було передано держсортодільниці з випробування овочевих і технічних культур.

1966 року обласній інспектурі підпорядковувалися також плодово-ягідні та виноградні сортодільниці. Усього 23 сортодільниці різних напрямків: комплексні (випробовували більше 10–15 культур), а також монокультурні (випробовували 1–2 культури).

У роки Другої світової війни діяльність Інспектури було припинено. Вона поновила свою роботу одразу після визволення міста Сімферополь у квітні 1944 року.

Державні сортодільниці результативно вирішували питання підвищення культури землеробства та урожайності сільськогосподарських культур. На сортодільницях Криму в 1977 р. отримано найвищий урожай серед сортодільниць СРСР: зернових – 48,2 ц/га, рису – 80,5 ц/га, соняшнику – 26,4 центнера з гектара.

Закалічна Ганна Костянтинівна народилася 1957 року. У 1981 р. закінчила Сімферопольський сільськогосподарський інститут ім. Калініна за спеціальністю «Організатор сільськогосподарського виробництва». У державній системі з охорони прав на сорти рослин працювала спочатку як лаборант-хімік, надалі – агроном і заступник начальника Інспектури Держкомісії АР Крим. З вересня 2005-го до квітня 2014 р. очолювала Державний центр експертизи сортів рослин АР Крим (філія Українського інституту експертизи сортів рослин).

Сортовивчення стало для Ганни Костянтинівни справою всього життя. Під її впливом керівництвом державне сортовипробування АР Крим мало широкий спектр досліджуваних сортів рослин групи зернових, соняшника однорічного, овочевих, квітково-декоративних, лікарських, малопоширених, плодово-ягідних видів та винограду справжнього.

періоду довела її важливість. Цьому сприяв і вагомий внесок сортовипробувачів у досягнення ефективної роботи сільського господарства України.

У 2012 р. було утворено Обласний державний центр експертизи сортів рослин АР Крим (філія УІЕСР), який припинив свою діяльність в 2014 р.

*Ганна Закалічна
Тетяна Марченко*

Протягом 1967–1977 рр. учасниками Виставки досягнень народного господарства СРСР були 82 фахівці від сортовипробувачів Криму. Першим інспектором Кримської інспектури (до початку Другої світової війни) був Беніамінов Захар; у роки війни – Єрмаков, помер у концтаборі; Красножен А. С. (1944–1945); Торхов Г. М. (1945–1947); Мальтизов, Стариков Г. Ф., Пащенко М. Т., Торопов Т. Ф. (1947–1953); Красножен М. Г., Резніков А. Д. (1953–1968); Махортов С. Г. (1968–1978), заслужений працівник сільськогосподарства України Скріпкин М. С. (1978–2005); з вересня 2005-го до 2014 р. Державний центр експертизи сортів рослин АРК з державною інспекцією з охорони прав на сорти рослин АРК очолювала Закалічна Г. К.

У різні роки в державній сортомережі працювали ветерани-сортівипробувачі: Єрмоленко Г. С., Похнатюк О. Г., Шраменко Т. М., Мазуренко Л. А., Грищенко А. Г., Синельник В. Д., Гейн-

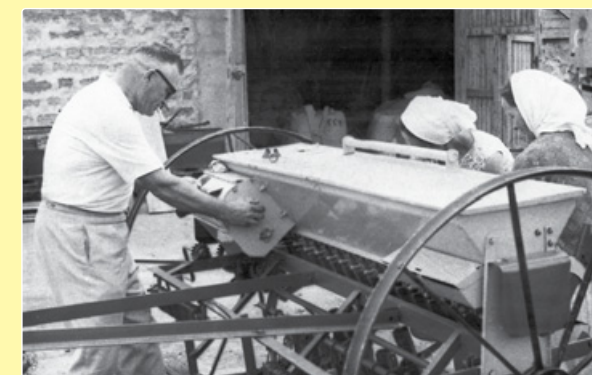
ріх Г. Е., Шуліка А. А., Карімова Е. Я., Чернобай М. М., Клімович О. Ф., Васенкова О. Ю., Клімкіна Л. І., Гофман Є. А., Лантух Л. В., Мокрицький А. В., Тищенко Л. Ю., Шорстська Л. І., Майданова В. М., Отрошенко С. С.

До Держекспертцентру АРК входили Красноперекіпський відділ, а також 5 опорних пунктів цього Держекспертцентру, розташованих у різних ґрунтово-кліматичних зонах Криму: Красногвардійський плоданий, Нижньогірський плоданий, Судакський виноградний, Советський квітково-декоративний. Всі вони виконували науково-дослідну програму польових досліджень кваліфікаційної експертизи сортів сільськогосподарських культур. В архіві Держекспертцентру АРК зберігаються накази, датовані 40-ми роками минулого століття, написані чорнилом на окремих аркушах звичайного зошита. Результативна діяльність Державної служби з охорони прав на сорти рослин протягом тривалого

За період 1937–2014 рр. в Криму було випробувано близько 12000 сортів різноманітних ботанічних таксонів

Роки	Сорти	Ботанічні таксони
1937–1967	3019	121
1968–1977	3600	84
1978–1987	1979	92
1988–1997	1594	86
1998–2004	1209	83
2005–2011	970	42

*Агроном Синельник В. Д.
регулює норму висіву, 1968 р.*

*Інспектор Кримської інспектури
1953–1986 рр. Красножен М. Г., 1968 р.*

Красногвардійська державна сортодослідна станція

Біюк-Онларську держсортодільницю (№ 476) Біюк-Онларського району Кримської АРСР (Красногвардійський район) створено в жовтні 1937 року. В період німецької окупації роботу сортодільниці було припинено та поновлено в 1944 році.

Землі дільниці розташовувались неподалік від селища Біюк-Онлар на базі колгоспу «Восход». У той час на балансі дільниці були бедарка, кінь і кінна сівалка, якою висівали сорти конкурсного випробування. Працювали два фахівці – завідувач і помічник, а також два робітники. На сортодільниці вивчали ячмінь озимий та ярий, люцерну, овес на сіно, бавовник.

У 1947 р. Біюк-Онларську держсортодільницю перейменовано на Жовтневу державну сортодільницю № 476 Жовтневого району Кримської області. Від початку 1960 року сортодільницю було розміщено на землях колгоспу імені Кірова поблизу села Новоолексіївка. Тоді ж в її користування було надано 189 га землі у двох 10-пільних сівозмінах.

Для спеціалістів Жовтневої держсортодільниці у 1962 р. зведено два будинки та контору-лабораторію. У той час працювали п'ять спеціалістів-агрономів і бригада з восьми робітників. Головною тягловою силою був кінь. На бричці підвозили працівників до полів, а також перевозили зібраний на дослідних ділянках вирощений урожай сортів сільськогосподарських культур.

До 1990 року всі роботи з агротехніки на полях виконувало базове господарство – колгосп імені Кірова.

На початку 90-х років минулого століття постало питання про перехід Жовтневої держсортодільниці на самостійний баланс. Завдяки наполегливості Інспектури Держкомісії, у 1999 р. її реорганізовано і створено Красногвардійську державну сортодослідну станцію, яка була до окупації Криму сучасним закладом експертизи системи охорони прав на сорти рослин. Усього за роки діяльності на сортодослідній станції було вивчено понад 11 тис. сортів різних культур, велику кількість сортів занесено до Державного реєстру сортів рослин України. За період роботи Красногвардійської дер-

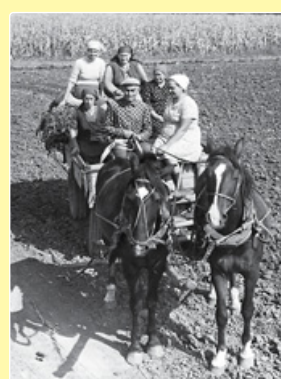
жавної сортодослідної станції змінилося кілька її керівників. До 1945 року завідував станцією Мушак Н., з 1945-го по 1948 р. – Кремнев А., 1949–1952 рр. – Сисоев А. П., 1956–1974 рр. – Синельник В. Д., 1974–1986 рр. – Мазуренко Л. А., 1986–2007 рр. – Маслов С. П., з 2007 р. очолювала станцію Дякова Т. І.

У 2012 р. Красногвардійська державна сортодослідна станція припинила свою діяльність.

Протягом 1937–1956 рр. на сортодільниці працювали завідувач, два агрономи, лаборант і бригада, яка налічувала 20 осіб. Дослідні роботи виконували вручну. Озимі та ярі культури висівали сівалкою «Саксонія» на кінній тязі. Добрива перед сівбою, а також підживлення під оранку вносили вручну. Ґрунт орали трактором ДТ-54 і 4-корпусним плугом. Прополювання доріжок виконували кінним культиватором. Озимі культури збирали комбайном «Сталінець-4».

Жнива, 1958 р.

Советська державна сортодослідна станція

Роботу Ічкинської державної сортовипробувальної дільниці (№ 477) організовано ґрунтознавцем Управління землеустрою Наркомзему Кримської АРСР Прудніковим Г. В. у двотижневий термін з 13 по 26 серпня 1937 року.

Місце під дільницю було обрано спеціальною комісією у складі представників Держінспекції райземвідділу, фахівців колгоспу «Путь Леніна» та завідувача сортодільниці. Протягом 1937–1944 рр. сортодільниця розташовувалася у західній частині Ічкинського району на відстані 10 км від районного центру Ічки (тепер селище міського типу Советське).

Советський опорний пункт Держекспертцентру АРК забезпечив відновлення сортовипробування у післявоєнні роки. Сортодільниця № 477 обслуговувала Сейтлерський (тепер Нижньогірський), Ічкинський (Советський) та Кіровський райони. Основним напрямком був зерново-

бавовницький. Сівозміна – 3–5-пільна. Під чистими парами було зайнято 33% площі сівозміни.

У подальшому, при п'ятипільній сівозміні частку пару зменшено до 20 відсотків.

З 1956 року сортодільниця входила до складу колгоспу «Победа». У цей період було введено 12-пільну сівозміну, яка існувала до 1971 року. Вивчали такі культури: пшениця озима, просапні, ячмінь озимий, вика, багаторічні трави, ярі колосові.

1972 року в Крим почала надходити вода з побудованого Північно-Кримського каналу, тому сортодільниця вели на постійному зрошенні. Площа сівозміни становила 64,64 гектара.

З 1981 року спеціалізацію сортодільниці було змінено: вона стала кормовою та обслуговувала увесь Крим.

На сортодільниці вели досліді кормових у чотирьох строках: сівба озимих, ярих, поукісна, пожнивна. Вивчали такі культури, як щиріцу, сільфій, буркун, лядвенець, щавель,

кормову капусту, турнепс, перко, тифон, мальву, ріпак, суріпицю та ін.

У 1982 р. за Советською ДСД було закріплено 5 коней, комбайни «Нива», «Херсонєць 6» та КСС 2,6, трактор ДТ-75 з усім набором причіпного знаряддя, сівалка СЗ 3,6 і кукурдзяна СКН-6, культиватор КРН 4,2, трактор Т-54 А з дощувальною установкою ДДА 100 м. Советський опорний пункт Держекспертцентру АРК проводив кваліфікаційну експертизу сортів соняшнику, а також моніторинг сортів озимих зернових культур.

З 1944 року завідувачкою сортодослідної дільниці працювала Золотова Віра Андріївна, яка після війни повністю відновила зруйноване господарство, з 1958 року – Шуліка Агрипина Антонівна, з 1983 року – Тищенко Людмила Юхимівна. За роки існування Ічкинської (Советської) сортодослідної дільниці було вивчено 15 406 сортів. У 2012 р. вона припинила свою діяльність.

Ганна Закалічна

Завідувачка
Советської ДСДС
Шуліка Агрипина Антонівна,
1958–1983 рр.

Догляд за рослинами
на дослідних ділянках

Післямова

Зроблено багато і шлях пройдено не простий та тернистий, але досвід минулого дає усі підстави його проаналізувати та накреслити напрями подальшого розвитку сортівпробувальної мережі. Перед нами стоять важливі для України виклики на шляху до інтеграції в Європейське Співтовариство, що потребує швидкого реагування на зміни, впровадження нових інструментів оцінки сортів. На основі створених можливостей експертизи сортів рослин необхідно розробляти та проваджувати інновації в сортівпробуванні. Необхідно, розвиваючи мережу пунктів дослідження та їх матеріально-технічне забезпечення, розробляти та впроваджувати лабораторні методи оцінки, на

Удосконалення процедури проведення науково-технічної експертизи сортів рослин нерозривно пов'язано з поступовою заміною візуальних методів оцінки ознак і характеристик агробіологічних показників на метричні, які передбачають використання сучасного обладнання та приладів. Пріоритетного напрямку набувають молекулярно-генетичні методи дослідження сортів рослин із застосуванням ДНК-маркерів. Зазначене дасть змогу широко запровадити експрес-методи встановлення результатів ідентифікації сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності. Суттєвого покращення результатів експерти-

Зі своїм стратегічним напрямом у сфері охорони прав на сорти рослин наша держава визначилася ще в 1995 р., коли було ухвалено Закон України «Про приєднання до Міжнародної Конвенції з охорони нових сортів рослин» та розпочато реалізацію вимог Угоди з Товариством аспектів прав інтелектуальної власності (ТРИПС).

Кожна економічно розвинена країна має свою аграрну стратегію, базовану на максимальному використанні біологічних і господарських властивостей та ознак сортів. Водночас важливим є гарантування державної охорони авторського права селекціонера та права інтелектуальної власності на сорти рослин. Експертиза на ВОС і випробування господарсько-цінних ознак сортів є завершальним етапом селекційного процесу, що об'єднує науку з виробниц-

Сорт займає чільне місце в сучасній технології виробництва товарної продукції та насіння. Насіння, своєю чергою, є прямим матеріальним носієм сорту. Розвиток аграрної науки та зростання потреб суспільства вимагає створення якісної державної реєстрації сортів рослин, поширених на території України, охорону майнових прав селекціонера відповідно до вимог Міжнародного Союзу з охорони нових сортів (UPOV), Технічного бюро Європейського Союзу (CPVO) та впровадження сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу

основі молекулярно-генетичних паспортів, тест-методи, інформаційні та цифрові технології, які створюють можливість при менших витратах, матеріальних і фінансових ресурсах, за короткий час оцінити сорт та дати йому «зелене світло» у виробництво, а споживачеві – надати достовірну інформацію.

Важливими заходами будуть вивчення та впровадження європейських практик з експертної оцінки сортів рослин, участь у тренінгах, навчальних програмах і наукових конференціях, що сприятиме фаховим навичкам спеціалістів.

Вчимося, впроваджуємо, зростаємо!

Сергій МЕЛЬНИК

зи можна досягти, використовуючи малогабаритну спеціальну техніку, що позитивно позначиться на дотриманні технологічних вимог вирощування та визначення економічної ефективності культивування сорту.

Важливим елементом проведення науково-технічної експертизи сортів рослин, який безпосередньо впливає на її об'єктивність, є заснування постійно діючої системи контролю. Актуальним залишається вивчення міжнародної практики для фахівців у сфері охорони прав на сорти рослин та сортової сертифікації.

Віктор ВОЛКОДАВ

твом. Українському інституту експертизи сортів рослин було б доцільним розробити нові підходи для заявника (електронна версія подачі заявки в режимі онлайн, пропозиції з Апеляційної палати) та виробника (методику післяреєстраційного сортівивчення та рекомендації для точного землеробства з використанням диференційованих підходів до виробництва), а також відновити підготовку для сортомережі кадрів у закладах вищої освіти.

Впевнений, що наше прагнення до вступу в ЄС сприятиме у недалекому майбутньому більш активній роботі з оновлення науково-методичної, матеріально-технічної і лабораторної бази Інституту, його філій та сортодослідних станцій.

Олександр ГОНЧАР

в Україні відповідно до вимог Міжнародної організації економічної співпраці та розвитку (OECD).

Подальше формування сортових рослинних ресурсів потребує вдосконалення законодавчих, нормативно-правових, технічних та науково-методичних актів. Організаційне, науково-технічне, інформаційно-консультативне, технологічне, фінансове, кадрове забезпечення має бути переглянуте відповідно до міжнародного формату.

Надія ЛЕЩУК

Afterword

Much has been done and the path has been thorny and not easy, but the experience of the past gives every reason to analyse it and to set directions for the further development of the variety testing network. We are facing important challenges for Ukraine on the way to integration into the European Community, which requires a quick response to changes, the introduction of new tools for the evaluation of varieties. On the basis of the created opportunities for the examination of plant varieties, it is necessary to develop and implement innovations in variety testing. It is necessary, through the development of a network of research centres and their material and technical support, to develop and implement laboratory evaluation

The improvement of the procedure for carrying out scientific and technical examination of plant varieties is inextricably linked with the gradual replacement of visual methods of assessing the signs and characteristics of agrobiological indicators with metric ones, which involve the use of modern equipment and devices. Molecular genetic methods of researching plant varieties using DNA markers are gaining priority. This will make it possible to widely implement express methods of establishing the results of identification of plant varieties as objects of intellectual property. A significant improvement in the test results can be achieved by using small special equipment,

Our state defined its strategic direction in the field of protection of rights to plant varieties back in 1995, when the Law of Ukraine «On Accession to the International Convention for the Protection of New Varieties of Plant» was adopted and the implementation of the requirements of the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) has begun.

Each economically developed country has its own agricultural strategy, based on the maximum use of biological and economic properties and characteristics of varieties. At the same time, it is important to guarantee state protection of the breeder's copyright and intellectual property rights for plant varieties. A DUS test and tests of economic and valuable traits of varieties is the final stage of the selection process, which combines science with production.

A variety occupies a prominent place in modern technology for the production of commercial products and seed. A seed, in turn, is the direct material carrier of the variety. The development of agricultural science and the growing needs of society today require high-quality state registration of plant varieties common on the territory of Ukraine, protection of the breeder's property rights in accordance with the requirements of the International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV), the Community Plant Variety Office (CPVO), and the introduction

methods based on molecular genetic passports, testing methods, information and digital technologies, which create the possibility, with lower costs, material and financial resources, to evaluate the variety in a short time and give it the “green light” for production, and to provide reliable information to the consumer. Important actions will be the study and implementation of European practices for the expert evaluation of plant varieties, participation in training, educational programmes and scientific conferences, which will contribute to the professional skills of specialists.

We learn, implement, grow!

Serhii MELNYK

which will have a positive effect on meeting the technological requirements of growing and determining the economic efficiency of cultivating the variety.

An important element of the scientific and technical examination of plant varieties, which directly affects its objectivity, is the establishment of a permanent control system. The study of international practice remains relevant for specialists in the field of plant variety rights protection and variety certification.

Viktor VOLKODAV

It would be expedient for the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination to develop new approaches for the applicant (electronic version of the on-line application, proposals for the Appeals Chamber) and the producer (methodology of post-registration examination of varieties and recommendations for precision agriculture using differentiated approaches to production), as well as to resume training of personnel in higher education institutions for the variety network.

I am sure that our desire to join the EU will lead to active work on updating the scientific-methodological, material-technical and laboratory base of the Institute, its branches and variety research stations in the near future.

Oleksandr HONCHAR

of varietal certification of seeds and planting material in Ukraine in accordance with the requirements of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD).

Further development of plant variety resources requires improvement of legislative, regulatory, technical and scientific-methodological acts. Organisational, scientific-technical, informational-consultative, technological, financial, personnel support should be considered in accordance with the international format.

Nadiya LESHCHUK

Подяки

Ювілейна монографія «ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СОРТОВИХ РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ (1923–2023). Історичні нариси» охоплює історію багатьох поколінь сортовипробувачів. Це данина пошани всім, хто забезпечував перші кроки зі становлення системи сортовипробування в Україні, розвивав її у минулому та розбудовує в непростих умовах сьогодення.

Історію хліборобського краю пишуть люди, залишаючи свій автограф на землі. Формування національних сортових рослинних ресурсів неможливе без тривалої та наполегливої праці селекціонерів, експертів, технологів і науковців. Щира вдячність вам за відданість професії, чесні старання, терпіння та витримку. Хвала рукам, що дають путівку сорту в життя!

Ця книга – результат кропіткої роботи авторського колективу, упорядників, редакторів, фотографів, дизайнера-верстальника, професійних рецензентів і друкарів. Велика подяка всім, хто долучився до підготовки та посприяв виходу друкованого видання.

References

1. Andrushenko, A. V. Metodichni rekomendatsii z pislariestratsiinoho vyvchennia sortiv roslyn. (2005, November). In *Materials of the Scientific and Practical Conference «Legal, scientific, financial and economic principles of improving the activity of the State system of protection of rights to plant varieties»* (pp. 35–43) [In Ukrainian]
2. Andrushenko, A., & Kryvytskyi, K. (2005). The past and actual Plant Variety Examination in Ukraine. *Plant Varieties Studying and Protection*, 2, 156–167. doi: 10.21498/2518-1017.2.2005.67571 [In Ukrainian]
3. Barabash, O. Yu., Taranenko, L. K., & Sych, Z. D. (2005). *Biologichni osnovy ovochivnytstva* [Biological basis of vegetable growing]. Kyiv: Aristei [In Ukrainian]
4. Gryshchenko, T. R. Scientific and organizational activities of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine in the field of crop production. (2014, November) In *Materials of the Round Table «V. I. Sazanov – developer of domestic agricultural research and citizen»* (pp. 48–50) [In Ukrainian]
5. Honcharuk, V. Ya., & Zahynailo, M. I. (2008). Plant varietal resources of Ukraine in 2008. *Plant Varieties Studying and Protection*, 1, 44–49. doi:10.21498/2518-1017.1(7).2008.64179 [In Ukrainian]
6. Hryshchenko, T. R. (2010) Stanovlennia ta pershi derzhavotvorchi zdobutky vseukrainskoho nasinnievoho tovarystva u 1922–1923 rokakh. *The history of Ukrainian science on the verge of millennia*, 49, 64–68. [In Ukrainian]
7. Kobzyeva, L. N., Bezuhla, O. M., & Bohuslavskiy, R. L. (2010). Zbahachennia natsionalnoho henbanku roslyn Ukrainy zrazkamy henofondu zernobobovykh kultur vitchyznianoho ta zarubizhnoho pokhodzhennia. *Plant Genetic Resources*, 8, 9–20 [In Ukrainian]
8. Leschuk, N. V., Melnyk, S. I., Marchenko, T. M., Kokhovska, I. V., & Sytnyk, V. G. (2022). Historical aspects of the formation of national plant varietal resources in Ukraine. *Plant Varieties Studying and Protection*, 18(3), 209–219. doi:10.21498/2518-1017.18.3.2022.269003
9. Leshchuk, N. V., & Zribniak, M. M. (2006). Government registering varieties of vegetables plants – basis of formation nationality varietal resource. *Plant Varieties Studying and Protection*, 2, 86–96. doi: 10.21498/2518-1017.2.2005.67469 [In Ukrainian]
10. Lypchuk, V. V., & Malakhovskiy, D. V. (2015). The sorts resources of grain crops in Ukraine: status and problems of development. *Innovative Economy*, 1, 12–17. [In Ukrainian]
11. Melnyk, S. I. (2019). Scientific and practical principles of the national varietal resources formation: current state and prospects. *Theoretical analysis and natural science research in the XXI century*. (pp. 141–157). Lviv-Torun: Liha-Pres, doi:10.36059/978-966-397-187-2/141-157
12. Melnyk, S. I. (2021). Conceptual foundations of the formation of national varietal plant resources: state, prospects, economy. In *The formation of a new paradigm for the development of the agricultural sector in the XXI century* (Part 2, pp. 735–759). Lviv-Torun: Liha-Pres. doi: 10.36059/978-966-397-240-4-26 [In Ukrainian]
13. *Methods of conducting qualitative examination of plant varieties for suitability for distribution in Ukraine. The common part.* (2016). (4th ed., rev. and enl.). Kyiv: Niland-LTD. Retrieved from <https://sops.gov.ua/uploads/page/5b7e5c0ed8332.pdf> [In Ukrainian]
14. *Methodology for the qualification examination of plant varieties for suitability for distribution in Ukraine. Methods of determining plant production quality indicators.* (2016). (3rd ed., rev. and enl.). Vinnytsia: N.p. [In Ukrainian]
15. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2023). *State register of plant varieties suitable for distribution Ukraine in 2023*. Kyiv: Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Retrieved from <https://minagro.gov.ua/file-storage/rejestr-sortiv-roslyn> [In Ukrainian]
16. *On Protection of Rights to Plant Varieties*: Law of Ukraine of 21.04.1993 No. 3116-XII:as of 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text> [In Ukrainian]
17. Pipan, H. M. All-Ukrainian Seed Society: history of establishment, structure and directions. (2013, May). In *Proceedings of the 8th Scientists Conference «History of education, science and technology in Ukraine»* (pp. 101–104) [In Ukrainian]
18. *Pro nasinnia i sadyvnyi material* [About seeds and planting material]: Law of Ukraine of 26 hrudnia 2002 roku № 411-IV: [Redaktsiia vid 16.10.2020] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text> [in Ukrainian]
20. Riabchun, V. K., & Bohuslavskiy, R. L. (2007). Henetychni resursy roslyn ta yikh rol u selektsii. *Theoretical foundations of selection of field crops*. (pp. 363–394) Kharkiv:N.p. [In Ukrainian]
21. Riabchun, V. K., Kyrychenko, V. V., & Bohuslavskiy, R. L. (2008). Rol henetychnykh resursiv roslyn u vykonanni derzhavnykh prohram. *Plant Genetic Resources*, 5, 7–13. [In Ukrainian]
22. Sabluk, P. T., Khadzhymatov, V. A., Kisiij, M. I. & Zakharchuk, O. V. (2009). Regulatory costs for the examination of plant varieties. Kyiv. [in Ukrainian]
23. Sikura, Y. Y. (2003). Introduction of plants (its importance for the development of civilizations, botanical science and the preservation of the diversity of the plant world). Kyiv: Fitosotsiotsentr. [in Ukrainian]
24. *Plant variety. General requirements: State Standard of Ukraine. DSTU 7128:2009.* (2010). Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy. [in Ukrainian]
25. *The concept of formation of national varietal plant resources for 2006-2011. Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 2, 2005 No. 302-p.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2> [In Ukrainian]
26. Vasyliuk, P. M. (2013). The evolution of domestic variety testing: the state of scientific development. *History of Science and Biographical Studies*, 3–4. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2013-3/4.pdf> [In Ukrainian]
27. Vasyliuk, P. M. (2013). *Formation and development of the scientific basis of variety testing in Ukraine*. Kyiv: Niland-LTD. [In Ukrainian]
28. Verhunov, V. A. (2004). *Agricultural Scientific and Educational Center for Breeding and Seed Production: Formation and Activity (second half of the 19th - beginning of the 20th century)*. Kharkiv: N.p. [In Ukrainian]
29. Verhunov, V. A. (2012). *Agricultural research in Ukraine from birth to academic existence: organizational aspect*. Kyiv: Ahrar. Nauka. [In Ukrainian]
30. *Report on the activities of the All-Ukrainian Seed Society.* (1923). Kharkiv: N.p. [In Ukrainian]
31. Volkodav, V. V. Legal protection for plant varieties in Ukraine (2005). *Plant Varieties Studying and Protection*, 1, 98–109. doi: 10.21498/2518-1017.1.2005.66870 [In Ukrainian]
32. Zakharchuk, O. V. (2009). The variety is an innovative basis for the development of crop production. *Ahroikom*, 5/8, 17–22. [In Ukrainian]
33. Zakharchuk, O. V., Kisiij, M. I., & Kropyvko, M. M. (2013) Nasinnia i sadyvnyi material yak ob'iekt intelektualnoi vlasnosti. Kyiv: N.p. [In Ukrainian]
34. Zubets, M. V., Vergunov, V. A., Vlasov, V. I., Kostev, V. M., Panchenko, P. P., & Primak, I. D. (2005). Agriculture of Ukraine: from the ancient Slavs through the events of the 19th-20th centuries to the present day. (Vol. 1). Kyiv: Agrarian Science [In Ukrainian]

МОНОГРАФІЯ

Формування національних сортових рослинних ресурсів (1923–2023). Історичні нариси

Монографію розглянуто та схвалено до друку
Вченою радою Українського інституту експертизи сортів рослин
(протокол № 9 від 25 травня 2023 р.)

Упорядники: Н. В. Лещук, Л. М. Присяжнюк, С. М. Гринів, Т. М. Марченко, Н. В. Павлюк, І. В. Коховська,
А. І. Сидорчук ; за заг. ред. С. І. Мельника.

Рецензенти: **Каленська С. М.**, доктор с.-г. наук, професор, академік НААН України,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Вергунов В. А., доктор с.-г. наук, доктор іст. наук, професор, академік НААН України,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України
Кучук М. В., доктор біол. наук, професор, академік НАН України,
Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України

Оригінал-макет, комп'ютерне верстання: Бойко А. І.

Формат 64×90/16. Папір крейдований.
Друк цифровий. Гарнітура Minion Pro.
Друк. арк. Умов. друк. арк
Наклад 70 прим. Зам. №

Віддруковано з оригіналів замовника

Друкарня ТОВ «ТВОРИ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: 0(800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043
e-mail: info@tvoru.com.ua
http://www.tvoru.com.ua